

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Společná evropská měna, ekonomický růst a sociální soudržnost

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
realizovaného v rámci projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128),
který je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky.

NEWTON College, a. s.
Brno, 12. listopadu 2010

OBSAH

Předmluva 7

**PRÁVNÍ A EKONOMICKÉ SOUVISLOSTI
EXISTENCE SPOLEČNÉ EVROPSKÉ MĚNY** 9
(výkladový text k tématu vědeckopopularizačního semináře)

**SPOLEČNÁ EVROPSKÁ MĚNA,
EKONOMICKÝ RŮST A SOCIÁLNÍ SOUDRŽNOST** 61
(záznam přednášek a diskuse z vědeckopopularizačního semináře)

Společná evropská měna, ekonomický růst a sociální soudržnost

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
pořádaného
dne 12. listopadu 2010 v Moravském zemském muzeu v Brně
vysokou školou NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář byl realizován
jako klíčová aktivita projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128),
který je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím
Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Vydalo Vzdělávací středisko na podporu demokracie,
Ječná 2, 120 00 Praha 2

Vytiskla tiskárna
SV, spol. s r. o., Na Louži 1/947, Praha 10

1. vydání, Praha 2010

ISBN 978-80-904281-5-7

PŘEDMLUVA

Společná evropská měna euro byla již před svým zavedením v roce 1999 předmětem mnoha odborných ekonomických analýz i politických diskusí. Názorové střety nad existencí, přínosy, náklady a podmínkami dlouhodobé udržitelnosti měnové unie v Evropě pokračovaly i po startu jednotné evropské měny a na intenzitě nabraly v souvislosti s turbulencemi, které postihly eurozónu v důsledku globální finanční a ekonomické krize. Euro totiž patří k nejviditelnějším a každodenně používaným výsledkům evropské integrace, a ohrožení jeho stability a důvěryhodnosti je tudíž politikými představiteli, ekonomy i veřejností vnímáno nejen jako ekonomické riziko, ale i jako politická hrozba, jako oslabení konstrukce integrované Evropské unie.

I když první plány na zavedení jednotné evropské měny vznikaly již před čtyřiceti lety, reálný plán cesty k jednotné evropské měně přinesla až Maastrichtská smlouva, která vstoupila v platnost v roce 1993. Měnová integrace se stala prvořadým cílem členských států Evropské unie. Od samého začátku, od roku 1999, se měnové unie účastnilo jedenáct států EU – Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Rakousko, Španělsko, Portugalsko, Irsko a Finsko. Později se k eurozóně připojovaly další země – v roce 2001 to bylo Řecko, v roce 2007 Slovinsko, o rok později Malta a Kypr a v roce 2009 Slovensko. Od 1. ledna 2011 se sedmáctým členem eurozóny stane Estonsko.

Diskuse o vhodnosti měnové integrace v rámci EU, o podmínkách existence měnové unie a její dlouhodobé udržitelnosti mají svou ekonomickou i politickou dimenzi. Jejich obsahem jsou analýzy ekonomických podmínek, za kterých mohou členské země Evropské unie zavést jednotnou měnu, diskuse o podobě pravidel a institucí umožňujících dlouhodobé hladké fungování měnové unie i rozbor ekonomických a sociálních důsledků existence jednotné měny euro. Aktuálně k nim přibývaly analýzy turbulencí a nerovnováh v eurozóně, které způsobila nebo zvýraznila globální krize, a rozbor rozdílu v ekonomickém vývoji různých členských zemí eurozóny a jejich důsledků.

Do těchto ekonomických diskusí se promítá i politický pohled. Existuje zřetelný rozdíl v pohledu zastánců a odpůrců hlubší evropské integrace na přínosy a rizika existence jednotné evropské měny, na důsledky existence eura pro ekonomický růst a sociální soudržnost v členských zemích eurozóny i v dalších zemích Evropské unie, na možnosti řešení současných turbulencí a pnutí v měnové unii, na podobu budoucích pravidel a institucí eurozóny, které by mohly riziko vzniku těchto turbulencí a pnutí zmenšit, i na vliv současných problémů v eurozóně na budoucí směřování České republiky k euru.

Výše uvedenými otázkami a problémy se zabýval také jednodenní vědeckopopularizační seminář na téma „Společná evropská měna, ekonomický růst a sociální soudržnost“, který se uskutečnil dne 12. listopadu 2010 v Moravském zemském muzeu v Brně a který pořádala vysoká škola NEWTON College. Vědeckopopularizační seminář byl realizován jako klíčová aktivita projektu Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace (reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128), který je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Nositelem uvedeného projektu je NEWTON College. Po odborné stránce realizaci projektu zajišťují ředitel Institutu evropské integrace NEWTON College PhDr. Jiří Malý, Ph.D. a vědečtí pracovníci Institutu evropské integrace NEWTON College Ing. Karel Mráček, CSc., Mgr. Ing. Petr Wawrosz a Ing. Ivana Dostálová. Jiří Malý v rámci projektu působí jako manažer a vědecký pracovník, Karel Mráček jako věcný manažer a vědecký pracovník, Petr Wawrosz jako odborný pracovník a Ivana Dostálová jako lektor.

Výše uvedení členové realizačního týmu projektu a další přednášející na vědeckopopularizačním semináři prezentovali výsledky domácího, zahraničního i svého vlastního výzkumu týkajícího se probírané problematiky. S jejich poznatky a závěry se můžete seznámit prostřednictvím předkládané publikace. Její první část tvoří výkladový text, který je úvodem do tématu probíraného na vědeckopopularizačním semináři. V druhé části publikace jsou pak zaznamenány přednášky a diskuse v dopoledním a odpoledním bloku vědeckopopularizačního semináře. Obsah přednášek a diskusí tematicky navazuje na výkladový text, rozvíjí ho a doplňuje ho o další problémové okruhy.

Další informace o projektu a jednotlivých seminářích můžete najít na webových stránkách www.eu-vyzkum.eu.

PhDr. Jiří Malý, Ph.D.
manažer projektu

Právní a ekonomické souvislosti existence společné evropské měny

Výkladový text k tématu
vědeckopopularizačního semináře

OBSAH VÝKLADOVÉHO TEXTU

Zakotvení jednotné evropské měny v právu Evropské unie	13
<i>Mgr. Ing. Petr Wawrosz, Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	
Ekonomické a politické aspekty vzniku a existence eurozóny	31
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D., ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	

ZAKOTVENÍ JEDNOTNÉ EVROPSKÉ MĚNY V PRÁVU EVROPSKÉ UNIE

Mgr. Ing. Petr Wawrosz – Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.

1. Historie evropské integrace

Cílem tohoto textu je, jak plyne z názvu, přiblížit problematiku společné evropské měny zejména z právního hlediska, tj. z hlediska pravidel, která upravují zavedení eura, podmínky fungování této měny apod. Euro jako společná měna některých zemí Evropské unie (EU) oficiálně vzniklo v roce 1999. Stručně je ale nutno zmínit problematiku evropské integrace, protože ta je s eurem svázána. Aby byl vznik eura možný, musely se tomu uzpůsobit právní předpisy, ze kterých EU vychází. Jednalo se přitom zejména o předpisy primárního práva EU.

Připomeňme proto zde na úvod, že za oficiální faktický počátek evropské integrace lze označit rok 1951, kdy byla šesti evropskými státy (Belgie, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko a Spolková republika Německo) podepsána tzv. Pařížská smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli (ESUO), jež vstoupila v platnost 23. července následujícího roku (tj. 1952). Hlavními cíli ESUO bylo přispívat k ekonomickému rozvoji, růstu zaměstnanosti a životní úrovně členských států a racionalizaci výroby, a to skrze společný trh, na němž by neplatila žádná diskriminační omezení jednotlivých států. Další významnou rolí, pochopitelnou vzhledem k poválečným souvislostem, byla kontrola průmyslových odvětví (zejména německých), která byla v té době nejvýznamnějším sektorem pro válečné hospodářství. Platnost této smlouvy byla omezena na 50 let. Smlouva o založení ESUO byla smlouvou, ve které se členské státy vzdaly některých svých pravomocí a přenesly je na mezinárodní organizaci, konkrétně na ESUO. Smlouvou zároveň byly vytvořeny orgány, které mohly těmito pravomocemi disponovat a které tak mohly vydávat normy právní povahy, přičemž tyto normy mohly ukládat povinnosti osobám (fyzickým i právnickým) v členských zemích.

ESUO se omezovalo na spolupráci sice důležitých, ale pouze dílčích odvětví průmyslu. V ostatních oblastech v 50. letech nadále existovaly bariéry obchodu a spolupráce, zejména v podobě cel, kvantitativních a kvalitativních omezení dovozu a vývozu zboží. K tomu, aby byly odstraněny, rozhodlo se výše uvedených šest zemí uzavřít další dvě smlouvy, konkrétně Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouvu o založení Evropského společenství pro atomovou energii (ESAE, často též Euratom). Obě smlouvy byly šesti státy zúčastněnými na ESUO podepsány 25. března 1957 a v platnost vstoupily 1. ledna 1958. Protože Smlouva o založení EHS a Smlouva o založení ESAE byly podepsány v Římě, označují se často pojmem Římské smlouvy.

Smlouva o založení EHS se ihned stala, v důsledku rozsahu otázek, které uprvovala, nejdůležitější smlouvou. Základním úkolem EHS bylo podporovat vytvoření společného trhu a přispívat k rozvoji ekonomického života a k stálému hospodářskému růstu skrze postupné sbližování hospodářské politiky členských států. V počátku se EHS zaměřilo na vytvoření jednotného celního sazebníku vůči třetím zemím a odstranění kvalitativních i kvantitativních překážek obchodu. K naprostému vytvoření celní unie přitom došlo v roce 1968.

ESAE, jak již z jeho názvu vyplývá, je platforma pro jadernou energetiku, podporu atomového výzkumu, zvýšení bezpečnosti jaderných zařízení a především nadnárodní kontrolu zacházení se štěpným materiálem v souvislosti s podporou mírového využívání atomové energie.

Vzhledem ke shodné členské základně všech tří společenství, jakož i v podstatě obdobnému základnímu účelu, kterým byly společný trh a vzájemná spolupráce na nadnárodní úrovni, začala být tři formálně samostatná společenství vnímána jako určitý vzájemně se doplňující celek, pro něž se vžil výraz evropská společenství. Každé ze společenství mělo nejprve své vlastní orgány, které disponovaly příslušnými pravomocemi. Protože tyto pravomoci byly víceméně podobné, existovala zde zbytečná triplicita. V polovině 60. let tak došlo k sloučení těch orgánů, které v rámci jednotlivých smluv měly podobné postavení a pravomoci, do jednoho.

K prvnímu rozšíření evropských společenství došlo v roce 1973, kdy se členy jednotlivých společenství staly Dánsko, Irsko a Spojené království Velké Británie a Severního Irsku. V průběhu 70. let byly rovněž přijaty členskými státy některé doplňky ke smlouvám, které se týkaly například rozpočtů jednotlivých společenství nebo zřídily další jejich orgány.

K podstatným změnám zakládajících smluv (zejména Smlouvy o založení EHS) došlo v roce 1985, kdy byl přijat tzv. Jednotný evropský akt, jehož cílem bylo do roku 1992 zajistit na území evropských společenství volný pohyb zboží, služeb, osob a kapitálu. K dosažení cíle bylo nutno harmonizovat právní normy členských států zejména v oblasti bezpečnostních standardů, požadavků na výrobky, hygienických předpisů, ochrany spotřebitele apod. Orgány evropských společenství tak získaly další pravomoci, včetně rozšíření oprávnění vydávat normy evropského práva, které mají přednost před právním řádem členských zemí. Ještě je nutno zmínit, že v roce 1981 se evropská společenství rozrostla o Řecko a v roce 1986 o Španělsko a Portugalsko.

Přelom osmdesátých a devadesátých let byl významně poznamenán společenskými a politickými změnami v zemích střední a východní Evropy, jakož i vztahy Společenství k nim. Nové politické reprezentace zemí bývalého socialistického tábora považovaly vstup do evropských společenství za jeden ze základních cílů společenské proměny a první asociální dohody se zeměmi střední a východní Evropy – Polskem, Maďarskem a ČSFR – byly podepsány 16. prosince 1991.

Docházelo ale i k dalšímu prohlubování samotné evropské integrace – v prosinci 1990 byly v Římě zahájeny dvě mezivládní konference, jejichž cílem bylo

podruhé podstatně revidovat dosavadní zakládající smlouvy. Hlavním úkolem první konference bylo vytvoření smluvního rámce pro vznik hospodářské a měnové unie členských zemí Společenství, která se stala jedním z nejvýznamnějších integračních projektů vůbec. Druhá konference se, pod vlivem politických změn konce osmdesátých let i nových výzev a rizik konce tisíciletí, věnovala vytvoření rámce pro užší politickou spolupráci v oblasti zahraniční politiky, justice a vnitřní bezpečnosti. Roční jednání vyvrcholilo v Maastrichtu ve dnech 9. a 10. prosince 1991, kde hlavy států a vlád členských zemí přijaly návrh Smlouvy o Evropské unii, který byl následně slavnostně podepsán 7. února 1992 rovněž v Maastrichtu.

Smlouva o Evropské unii, pro kterou se vzhledem k místu jejího podpisu vžil název Maastrichtská smlouva, rozšířila dosavadní oblast spolupráce, která se orientovala zejména na ekonomické, respektive s ekonomikou spojené otázky, o spolupráci v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky a v oblasti justice a vnitra. Smlouva o Evropské unii rovněž novelizovala řadu ustanovení Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství (přičemž toto společenství bylo zároveň přejmenováno na Evropské společenství), Smlouvy o založení ESUO a Smlouvy o založení ESAE. Dále pak smlouva obsahovala hlavy o spolupráci v již zmíněných oblastech společné zahraniční a bezpečnostní politiky a v oblasti justice a vnitra.

V roce 1995 se EU rozšířila o Rakousko, Finsko a Švédsko – počet členských států tak dosáhl 15. V polovině devadesátých let se přitom zdálo, že Evropská unie jde v integraci správným směrem, a proto byly na doporučení odborníků zahájeny práce na přípravě změn, jež měly přinést pružnější přizpůsobování se změněným mezinárodním a ekonomickým podmínkám, zvýšení efektivnosti jednotlivých institucí EU, přiblížení evropských společenství občanům, systém umožňující jak rozšiřování Unie východním a jižním směrem, tak i prohlubování integrace za účasti jen některých států bez ohrožení soudržnosti zemí EU. Tyto otázky se staly předmětem jednání konference zahájené v roce 1996 v Turíně a ukončené o rok později návrhem tzv. Amsterdamské smlouvy, jež revidovala Smlouvu o EU i Smlouvu o založení Evropského společenství, Smlouvu o založení ESUO a Smlouvu o založení ESAE. Amsterdamská smlouva vstoupila v platnost 1. května 1999.

Poměrně záhy, na přelomu 20. a 21. století, se ale ukázalo, že zvláště v souvislosti s rozšířením EU o další kandidátské země ze střední a východní Evropy bude nutno vyřešit řadu základních otázek, aby integrace těchto zemí do EU mohla proběhnout. Rovněž tak bylo potřeba reagovat na skutečnost, že platnost Smlouvy o založení ESUO byla omezena na 50 let a měla tedy vypršet v roce 2002. Zdálo se přitom zbytečné, aby platnost této smlouvy byla prodlužována, protože většina otázek, které řešila Smlouva o založení ESUO, mohla být řešena Smlouvou o založení Evropského společenství. Při řešení v tomto odstavci zmíněných problémů se postupovalo dvěma způsoby. Tyto způsoby (procesy) běžely po jistou dobu paralelně.

První proces spočíval v další revizi Smlouvy o založení Evropského společenství a Smlouvy o Evropské unii, který v praxi vyústil v podpis tzv. Smlouvy z Nice – smlouva byla podepsána v únoru 2001, přičemž v platnost vstoupila v únoru 2003. Smlouva z Nice mj. řešila zánik smlouvy zakládající ESUO a převod problematiky řešené touto smlouvou na Evropské společenství.

Druhý proces spočíval v přístupových rozhovorech s jednotlivými kandidátskými zeměmi (Česká republika, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Malta a Kypr), které vyústily v přípravu a podpis smluv o přistoupení těchto zemí k EU – ke vstupu došlo k 1. květnu 2004. Protože tyto smlouvy o přistoupení upravují některé otázky, které jsou rovněž řešeny ve Smlouvě o založení Evropského společenství, respektive ve Smlouvě o Evropské unii (např. počet poslanců Evropského parlamentu), logicky platí pozdější právní úprava – ostatně to smlouvy o přistoupení konstatují a tyto smlouvy o přistoupení rovněž musíme pokládat za součást práva EU.

Souběžně s druhým procesem se od poloviny roku 2002 rozeběhl další proces – proces přijímání Smlouvy o Ústavě pro Evropu. Cílem bylo nahradit dosavadní poněkud nepřehledný a složitý systém zakládajících právních dokumentů novým textem, kterým se právě měla stát Smlouva o Ústavě pro Evropu. Smlouva o Ústavě pro Evropu byla podepsána na podzim roku 2004. K tomu, aby vstoupila v platnost, musela být smlouva ratifikována ve všech členských zemích. V roce 2005 však byla Smlouva o Ústavě pro Evropu odmítnuta referendy ve Francii a v Nizozemsku. Ačkoliv i po tomto odmítnutí některé další země Smlouvu o Ústavě pro Evropu přijaly, v roce 2006 byl proces přijímání Ústavy fakticky zastaven. Nebyl však zastaven proces dalšího rozšiřování EU a od 1. ledna 2007 se dalšími členskými státy staly Rumunsko a Bulharsko.

V průběhu celého roku 2007 byla potom řešena otázka, jak dál se Smlouvou o Ústavě pro Evropu. Obecně totiž bylo zřejmé, že důvody, které vedly k přijetí této Smlouvy, i nadále trvaly, ačkoliv byla Smlouva odmítnuta. Kompromis se hledal složitě. Nakonec bylo přijato řešení, že členské státy, které tuto Smlouvu neratifikovaly (ať už z důvodu odmítnutí v referendu nebo proto, že se Smlouvou takřka nechtěly zabývat – do této druhé skupiny patřila i Česká republika), nebudou v ratifikaci pokračovat a že se tedy proces přijímání zastaví. Místo Smlouvy o Ústavě pro Evropu potom byla přijata Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství.

Smlouva o Ústavě pro Evropu měla nahradit stávající zakládající smlouvy, tj. zejména Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Lisabonská smlouva tyto dvě smlouvy nenahrazuje, ale pozměňuje. Evropská integrace tak spočívá i nadále na Smlouvě o Evropské unii a na Smlouvě o založení Evropského společenství, která se po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost (tj. 1. prosince 2009) přejmenovala na Smlouvu o fungování Evropské unie. Samotná Lisabonská smlouva pouze říká, které pasáže těchto smluv se mění. Na druhou stranu platí, že ačkoliv je Lisabonská smlouva pozměňovací

textem, přináší podstatné změny. Připomeňme, že přejmenování Smlouvy o založení Evropského společenství na Smlouvu o fungování Evropské unie je již druhou změnou názvu této smlouvy – původně se jmenovala Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství, Maastrichtskou smlouvou byla potom přejmenována na Smlouvu o založení Evropského společenství. Jinak řečeno, po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost se Evropské společenství zcela transformovalo v Evropskou unii, přičemž EU má právní subjektivitu. Právně je EU založena Smlouvou o EU (tj. Maastrichtskou smlouvou ve znění Amsterdamské smlouvy, Smlouvy z Nice a Lisabonské smlouvy) a Smlouvou o fungování EU (původně Smlouvou o založení EHS ve znění Jednotného evropského aktu, Maastrichtské smlouvy, Amsterdamské smlouvy, Smlouvy z Nice a Lisabonské smlouvy).

2. Evropská unie a společná měna

Co se týče historie společné měny, je možno konstatovat, že ve svých počátcích žádná zakládající smlouva s měnovou spoluprací ani integrací nepočítala. Smlouva o založení EHS, kde by logicky mohla být nějaká problematika měnové integrace řešena, se pouze omezila na obecné výzvy ke koordinaci hospodářských politik a chápání kurzových záležitostí jako věci společného zájmu. Důvod, proč měnová spolupráce a integrace nebyla řešena v rámci EHS, je prostý – v té době (tj. na přelomu 50. a 60. let 20. století) se o totéž usilovalo v celosvětovém měřítku (myšleno v měřítku demokratických kapitalistických zemí). V dané době fungoval tzv. bretonwoodský systém pevných, avšak přizpůsobitelných kurzů jednotlivých měn. Rozhodující měnou v tomto systému byl americký dolar (USD), který byl pevně směnitelný za zlato (35 USD za 1 trojskou unci, tj. 31,1 g zlata). Ostatní měny byly vůči USD a tím i vůči sobě navzájem směnitelné za pevný kurz (s možností odchylky od tohoto pevného kurzu vůči USD o $\pm 1\%$), tento pevný kurz se však mohl po splnění určitých podmínek změnit, tj. příslušná měna mohla vůči USD devalvovat nebo revalvovat. Šlo tedy o úřední změnu kurzu, provedenou příslušnými zeměmi, nikoliv o zhodnocení nebo znehodnocení v důsledku tržních změn.

Bretonwoodský systém fungoval do počátku 70. let 20. století. Rozpadl se v letech 1971 až 1973. Příčinou rozpadu bylo více – jednak rostl vývoz ostatních zemí do USA a klesal vývoz USA do ostatních zemí. To vedlo k růstu poptávky po měnách ostatních zemí a k poklesu poptávky po USD. Důsledkem by měla být masivní devalvace USD vůči jednotlivým měnám. Tato devalvace by však způsobila, že 1 USD lze získat za méně jednotek jiné měny. Protože USD byl nadále směnitelný za zlato, dostávaly by se tak jednotlivé země snadněji ke zlatu. I když k masivním devalvacím USD vůči ostatním měnám nedocházelo, i tak (zejména z důvodu vyšší inflace v USA koncem 60. let) zlaté rezervy v USA postupně klesaly. Americká vláda nechtěla ani nemohla riskovat jejich úplný odliv do jiných zemí, takže nakonec byl bretonwoodský systém od března 1973 nahrazen systé-

mem volných, plovoucích kurzů. Protože plovoucí kurzy znamenají možnost vysokého zhodnocení nebo znehodnocení jednotlivých měn, čímž činí zahraniční operace nejisté (zhodnocení měny zdražuje vývoz, tudíž vede k jeho poklesu, a naopak zlevňuje dovoz, tudíž vede k jeho růstu), lze od počátku existence systému plovoucích kurzů sledovat úsilí o měnovou spolupráci, respektive integraci v rámci evropských společenství.

Ne všechna tato úsilí byla úspěšná. Není cílem tohoto textu vyjmenovávat jednotlivé iniciativy měnové spolupráce, které se nezačaly realizovat. Stručně se zastavme pouze u Evropského měnového systému (EMS), který začal fungovat v roce 1979 a fungoval až do oficiálního vzniku eura v roce 1999 (v modifikované podobě pro některé členské státy EU, které dosud nepřijaly euro, funguje dodnes). EMS zavedl tzv. Evropskou měnovou jednotku (ECU), která sloužila ke sledování finančních toků ve Společenství. ECU vznikla jako vážený koš jednotlivých členských měn. Byl zaveden rovněž systém pevných kurzů jednotlivých členských měn vůči ECU i vůči sobě navzájem s možností odchylky od tohoto pevného kurzu o $\pm 2,25\%$. Pokud se potom kurzy dostaly k některému z okrajů příslušného flukтуаčního pásma, byly povinny příslušné centrální banky intervenovat (centrální banka, jejíž měna zhodnocovala, musela tuto měnu prodávat, naopak centrální banka, jejíž měna znehodnocovala, musela tuto měnu nakupovat). Jestliže nestačily samotné intervence, mohl kurz příslušné měny oficiálně devalvovat nebo revalvovat.

EMS nebyl právně zakotven v zakládajících smlouvách. Rovněž nebylo povinností, aby členská země EHS (resp. ES) byla členem EMS. Zejména země, které do EHS přistupovaly (Řecko, Španělsko, Portugalsko), se hned nestaly členy EMS. Samotný systém prošel po svém vzniku řadou změn parit kurzů. Tato fáze skončila v roce 1987. Poté až do roku 1992 vykazoval systém relativní stabilitu, která však byla narušena sjednocením Německa. To vedlo k vyšší německé inflaci – nové spolkové země, které předtím tvořily NDR, vyžadovaly masivní investice, kterým neodpovídal rozsah produkce. Zavedení západoněmecké marky i na území nových východoněmeckých spolkových zemí potom vedlo ke zdražení nákladů v nových spolkových zemích. Německá centrální banka (Bundesbank) reagovala růstem svých úrokových sazeb. To ale vedlo k růstu poptávky po německých markách a k tlaku na devalvací ostatních měn. Tyto tlaky se projeví formou spekulativních útoků na měny, které vůči německé marce nejvíce oslabovaly (britská libra, italská lira, francouzský frank). Kurzové parity, které v danou dobu existovaly, nedokázaly těmto tlakům odolat. Krize se projevila zejména mezi zářím 1992 a červencem 1993. Výsledkem bylo, že Velká Británie zcela opustila EMS a Itálie své členství pozastavila. Reakcí na krizi bylo rozšíření flukтуаčního pásma na $\pm 15\%$ od stanoveného pevného kurzu. EMS však nakonec krizi překonal a fungoval dále. Dokonce reálné odchylky kurzů od stanoveného pevného kurzu se přes dané rozšíření flukтуаčního pásma u většiny měn pohybovaly v dříve stanoveném rozpětí $\pm 2,25\%$.

Jedním z důvodů, proč EMS přetrvával a kurzy se vrátily do relativně úzkého kurzového rozpětí (byť v období krize došlo k rozšíření povolené hodnoty rozpětí), byla skutečnost, že v té době již byla v účinnosti Maastrichtská smlouva, která si jako jeden ze svých cílů stanovila zavedení společné měny. Jak bylo uvedeno výše, Maastrichtská smlouva mj. novelizovala Smlouvu o založení EHS (a přejmenovala ji na Smlouvu o založení Evropského společenství). Novelizací se do Smlouvy o založení ES dostala též ustanovení o monetární integraci. Jinými slovy, konkrétní ustanovení o vzniku společné měny do primární (tj. zakládající) legislativy EU zavedla až Maastrichtská smlouva. Ustanovení se týkala jednak harmonogramu zavádění společné měny, jednak přímo fungování společné měny. Harmonogram zavádění spočíval v utváření hospodářské a měnové unie (HMU). První fáze přechodu k hospodářské a měnové unii byla zahájena zpětně již 1. července 1990 odstraněním všech překážek pohybu kapitálu mezi členskými státy. V roce 1994 započala druhá fáze vzniku HMU. Byl vytvořen Evropský měnový institut, jehož úkolem bylo především posílení spolupráce centrálních bank členských států, koordinace měnových politik a příprava vzniku Evropského systému centrálních bank – tento systém funguje od roku 1999. Na madridském zasedání Evropské rady v prosinci 1995 bylo rozhodnuto o zavedení jednotné měny euro k 1. lednu 1999. Přes měnovou krizi v letech 1992 až 1993 členské státy ve svém úsilí o měnovou integraci a zavedení společné měny nepolevily, což do jisté míry zabránilo dalším spekulativním útokům. Lze se domnívat, že svůj vliv na to, že členské země nepolevily ve svém úsilí, sehrála i skutečnost, že poprvé byla problematika měnové integrace právně zakotvena v zakládajících dokumentech ES a EU. Smlouvy navazující na Maastrichtskou smlouvu, tedy Amsterdamská smlouva a Smlouva z Nice, právně na problematice měnové integrace změnily jen nepatrné detaily – tyto dvě smlouvy, protože vstoupily v platnost až poté, co euro začalo oficiálně existovat, pouze mírně upravily problematiku jeho samotné existence.

Smlouva o založení ES z hlediska měnové integrace:

- definovala jednotlivé etapy zavádění eura včetně některých termínů;
- členům ES (s výjimkou Velké Británie a Dánska) stanovila povinnost učinit jednotlivé kroky vedoucí k zavedení eura;
- stanovila konvergenční kritéria, která musí země usilující o zavedení společné měny splnit;
- definovala Evropskou centrální banku (ECB) a Evropský systém centrálních bank (ESCB).

Je třeba konstatovat, že z hlediska zavedení společné měny nebyla přijímána pouze právní rozhodnutí. Řada rozhodnutí, včetně těch nejdůležitějších, měla politický charakter – např. datum, kdy byly kurzy měn zemí, které splnily příslušná konvergenční kritéria, nedovolatelně zafixovány k euru (1. ledna 1999), nebo datum, kdy tyto měny byly definitivně nahrazeny eurem (1. ledna 2002), stejně jako název společné měny. Zakládající smlouvy však umožňovaly (nebo byly vloženy takovým způsobem, že umožňují), aby příslušné orgány (v daném případě Evropská rada) tato politická rozhodnutí učinily.

3. Kritéria pro zavedení eura, pravidla pro země EU bez eura

V tomto textu nebudeme rozebírat historická ustanovení, na základě kterých zaváděly euro první členské země. Podíváme se na aktuální ustanovení, která jsou upravena současnou Smlouvou o EU a Smlouvou o fungování EU. Platí přitom, že podmínky zavádění jednotné měny se pro současné zájemce o euro a pro státy, které zaváděly euro v 90. letech 20. století, respektive na počátku 21. století, liší jen v detailech (nikoliv však ve věcném obsahu).

Z hlediska přístupu k euru bývá největší pozornost v literatuře věnována konvergenčním kritériím, která musí stát usilující o zavedení eura splnit. Často se také nazývají maastrichtská kritéria. Rámcově jsou nyní vymezena ve Smlouvě o fungování EU, podrobně potom v protokolu k zakládajícím smlouvám. Než tato kritéria rozebereme, konstatujme, že povinnost zavést euro plyne u většiny zemí, které euro dosud nezavedly, z jejich přístupové smlouvy k EU. Jedná se o země, které k EU přistupovaly v roce 2004 a v roce 2007. Přístupovou smlouvou se povinnost zavést euro vztahuje i na Švédsko, to ale prozatím prohlásilo, že nemá o zavedení eura zájem (zavedení eura bylo ve Švédsku odmítnuto i v referendu v roce 2003). Trvalou výjimku na zavedení eura mají z členských zemí pouze Velká Británie a Dánsko.

Samotná Smlouva o fungování EU ve svém článku 140 konstatuje: Alespoň jednou za dva roky, nebo na žádost členského státu, na který se vztahuje výjimka (tj. členského státu, který nezavědl euro a má povinnost jej zavést), Komise a Evropská centrální banka podávají Radě zprávy o pokroku dosaženém členskými státy, na které se vztahuje výjimka, při plnění jejich závazků týkajících se uskutečňování hospodářské a měnové unie. Tyto zprávy posuzují také slučitelnost právních předpisů každého z těchto členských států včetně statutů jejich národních centrálních bank s články 130 a 131 a se statutem ESCB a ECB. Zprávy dále posoudí, zda bylo dosaženo vysokého stupně udržitelné konvergence, na základě toho, jak jednotlivé členské státy splnily následující kritéria:

- dosažení vysokého stupně cenové stability patrného z míry inflace, která se blíží míře inflace nejvýše tří členských států, jež dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků,
- dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí patrný ze stavu veřejných rozpočtů nevykazujících nadměrný schodek,
- dodržování normálního flukтуаčního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvací vůči euru,
- stálost konvergence dosažené členskými státy, na který se vztahuje výjimka, a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb.

Tato čtyři kritéria a rozhodné období, po které mají být respektována, jsou blíže stanovena, jak již bylo uvedeno výše, v protokolu připojeném ke Smlouvám. Zprá-

vy Komise a Evropské centrální banky také přihlédnou k výsledkům integrace trhů, situaci a vývoji běžného účtu platební bilance a posouzení vývoje nákladů na jednotku pracovní síly a jiných cenových indexů.

Protokol č. 13 o kritériích konvergence konstatuje:

- Kritérium cenové stability, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 první odrážce Smlouvy o fungování Evropské unie, znamená, že členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků. Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.

- Kritérium stavu veřejných financí, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 druhé odrážce uvedené smlouvy, znamená, že v době šetření se na členský stát nevztahuje rozhodnutí Rady podle čl. 126 odst. 6 uvedené smlouvy o existenci nadměrného schodku. V praxi podle ustanovení Protokolu č. 12 o postupu při nadměrném schodku platí, že schodek veřejných financí nesmí přesáhnout 3 % hrubého domácího produktu v tržních cenách a veřejný dluh nesmí přesáhnout 60 % hrubého domácího produktu v tržních cenách. Smlouva zároveň umožňuje volnější výklad tohoto kritéria v případě překročení uvedených referenčních hodnot – kritérium pak může být splněno i tehdy, jestliže se poměr veřejného dluhu k HDP dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě, nebo jestliže poměr schodku veřejných financí k HDP podstatně a nepřetržitě klesá a dosáhl úrovně, která se blíží referenční hodnotě, nebo překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k referenční hodnotě.

- Kritérium konvergence úrokových sazeb, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 čtvrté odrážce uvedené smlouvy, znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.

Není cílem tohoto textu hodnotit ekonomický smysl daných ustanovení. Má smysl pouze podotknout, že stanovení konkrétních hodnot konvergenčních kritérií je arbitrárním rozhodnutím, čili jinými slovy konkrétní hodnoty kritérií míry inflace, schodku veřejných financí, veřejného dluhu nebo dlouhodobých úrokových sazeb mohou být stanoveny odlišně.

Článek 140 Smlouvy o fungování EU dále stanovuje, že pokud země, na které se vztahuje výjimka (tj. země usilující o euro), splňují výše uvedená kritéria, Rada po konzultaci s Evropským parlamentem a po projednání v Evropské radě rozhodne na návrh Komise o zrušení výjimek dotyčných států. Rada přitom rozhoduje po obdržení doporučení přijatého kvalifikovanou většinou jejích členů zastupujících

členské státy, jejichž měnou je euro. Je-li rozhodnuto o zrušení výjimky, stanoví Rada neodvolatelně hlasy členských států, jejichž měnou je euro, a dotyčného členského státu na návrh Komise a po konzultaci s Evropskou centrální bankou jedno-
myslným rozhodnutím přepočítací koeficient, podle něhož euro nahradí měnu dotyčného členského státu, a přijme další opatření nezbytná pro zavedení eura jako jednotné měny v dotyčném členském státě.

Článek 141 Smlouvy o fungování EU konstatuje, že dokud existují členské státy, které nezavedly euro, zřizuje se jako třetí rozhodovací orgán Evropské centrální banky Generální rada Evropské centrální banky, která zahrnuje i země, jež nepřijaly euro.

Po dobu existence členských států, na které se vztahuje výjimka, Evropská centrální banka ve vztahu k těmto členským státům:

- posiluje spolupráci mezi národními centrálními bankami,
- posiluje koordinaci měnových politik členských států s cílem zajistit cenovou stabilitu,
- dohlíží na fungování mechanismu směnných kurzů,
- konzultuje otázky spadající do působnosti národních centrálních bank a ovlivňující stabilitu finančních institucí a trhů,
- vykonává bývalé úkoly Evropského fondu pro měnovou spolupráci, které předtím převzal Evropský měnový institut.

Smlouva o fungování EU dále ve vztahu k zemím, které nezavedly euro, konstatuje:

- Článek 142: Každý členský stát, na který se vztahuje výjimka, pokládá svou kurzovou politiku za věc společného zájmu. Přitom členské státy přihlédnou ke zkušenostem získaným ze spolupráce v rámci mechanismu směnných kurzů.
- Článek 143: Nastanou-li nebo hrozí-li vážně členskému státu, na který se vztahuje výjimka, obtíže s jeho platební bilancí vyplývající z celkové nerovnováhy jeho platební bilance nebo z typu měny, kterou má k dispozici, a mohou-li tyto obtíže zejména ohrozit fungování vnitřního trhu nebo uskutečňování společné obchodní politiky, prozkoumá Komise okamžitě situaci dotyčného státu a opatření, která tento stát s využitím všech prostředků, jež má k dispozici, v souladu s ustanoveními Smluv přijal nebo může přijmout. Komise uvede opatření, jež dotyčnému státu doporučuje.

Ukáží-li se opatření přijatá členským státem, na který se vztahuje výjimka, a opatření navržená Komisí jako nedostatečná k překonání obtíží, které nastaly nebo mohou nastat, Komise po konzultaci s Hospodářským a finančním výborem doporučí Radě poskytnutí vzájemné pomoci a vhodných metod jejího poskytnutí. Komise pravidelně informuje Radu o situaci a jejím vývoji.

Rada poskytne vzájemnou pomoc; přijímá směrnice nebo rozhodnutí stanovící podmínky a podrobnosti této pomoci, jež může mít zejména formu:

a) dohodnutého postupu ve vztahu k jiným mezinárodním organizacím nebo v jejich rámci, na něž se mohou členské státy, na které se vztahuje výjimka, obrátit;

b) opatření potřebných k zamezení odklonu obchodu, pokud členský stát, na který se vztahuje výjimka a který má obtíže, udržuje nebo znovu zavádí množ-
stevní omezení vůči třetím zemím;

c) poskytnutí omezených úvěrů ostatními členskými státy; k tomu je třeba jejich souhlasu.

Neposkytne-li Rada vzájemnou pomoc doporučenou Komisí nebo jsou-li poskytnutá vzájemná pomoc a učiněná opatření nedostatečná, zmocní Komise členský stát, na který se vztahuje výjimka a který má obtíže, aby přijal ochranná opatření, jejichž podmínky a podrobnosti stanoví Komise. Rada může takové zmocnění odvolat a měnit podmínky a podrobnosti těchto opatření.

• Článek 144: Dojde-li k náhlé krizi v platební bilanci členského státu, na který se vztahuje výjimka, a není-li okamžitě přijato rozhodnutí ve smyslu článku 143, může dotyčný členský stát přijmout preventivně nezbytná ochranná opatření. Taková opatření směřjí k omezení vnitřního trhu narušit pouze v co nejmenší míře a nesmějí překročit rozsah nezbytně nutný pro odstranění náhle vzniklých obtíží.

Komise a ostatní členské státy budou o takových ochranných opatřeních informovány nejpozději při jejich vstupu v platnost. Komise může Radě doporučit poskytnutí vzájemné pomoci podle článku 143. Poté, co Komise vydá doporučení, a po konzultaci s Hospodářským a finančním výborem může Rada rozhodnout, aby dotyčný členský stát změnil, pozastavil nebo zrušil výše uvedená ochranná opatření.

4. Pravidla pro fungování eura a eurozóny

Pochopitelně i samotná společná měna musí být právně zakotvena v zakládajících smlouvách. Má zde smysl připomenout, že zatímco peníze jsou obecnou ekonomickou kategorií, tak měna je právním vyjádřením této obecné ekonomické kategorie pro určité území – prostřednictvím měny je určeno, co může být oficiálně použito jako peníze.

Z hlediska postavení eura a fungování eurozóny zakládající smlouvy konstatují:

- Článek 3 Smlouvy o EU: Unie vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je euro. Tento článek tedy oficiálně konstatuje, že euro je v zemích, které jej zavedly, jedinou oficiální měnou, jejímž prostřednictvím lze provádět peněžní transakce. Závazky vyplývající z daných transakcí apod. je tedy možno vymáhat v eurech, euro se používá k oceňování a k dalším činnostem. Oficiální stanovení nějaké měny jako formy peněz samozřejmě není jedinou podmínkou, že tato měna bude používána. Nicméně je podmínkou nutnou (nikoliv však postačující). Používání měny musí být dále vynucováno, musí být sankcionovány osoby, které by se pokoušely emitovat jiné měny. Důležité rovněž je, aby občané daného území měly k této měně důvěru, tj. aby nedocházelo k jejímu znehodnocování prostřednictvím inflace apod. Většina těchto podmínek je řešena v dalších ustanoveních zakládajících, případně jiných právních dokumentů EU.

- Článek 3 Smlouvy o fungování EU (SFEU): Unie má výlučnou pravomoc v oblasti měnové politiky pro členské státy, jejichž měnou je euro.

- Článek 119 SFEU: Činnosti členských států a Unie ve smyslu článku 3 Smlouvy o Evropské unii zahrnují za podmínek stanovených Smlouvami zavedení hospodářské politiky, která je založena na úzké koordinaci hospodářských politik členských států, na vnitřním trhu a na vymezení společných cílů a která je prováděna v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží. Souběžně s tím zahrnují tyto činnosti za podmínek a v souladu s postupy stanovenými Smlouvami jednotnou měnu – euro, jakož i vymezení a provádění jednotné měnové a devizové politiky, jejímž prvořadým cílem je udržet cenovou stabilitu, a aniž je dotčen tento cíl, podporovat obecnou hospodářskou politiku v Unii v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží. Tyto činnosti členských států a Unie zahrnují dodržování následujících hlavních zásad: stabilní ceny, zdravé veřejné finance a měnové podmínky a trvale udržitelná platební bilance.

- Článek 133 SFEU: Aniž jsou dotčeny pravomoci Evropské centrální banky, přijmou Evropský parlament a Rada řádným legislativním postupem opatření nezbytná pro používání eura jako jednotné měny. Tato opatření se přijmou po konzultaci s Evropskou centrální bankou.

- Článek 136 SFEU: K zajištění řádného fungování hospodářské a měnové unie a v souladu s příslušnými ustanoveními Smluv přijme Rada opatření týkající se členských států, jejichž měnou je euro:

- a) k posílení koordinace jejich rozpočtové kázně a dohledu nad ní;

- b) k vypracování směrů hospodářské politiky pro tyto státy, přičemž se dbá na to, aby byly slučitelné se směry přijímanými pro celou Unii a byl nad nimi zajištěn dohled.

- Článek 138 SFEU: K zajištění postavení eura v mezinárodním měnovém systému přijme Rada na návrh Komise rozhodnutí, které stanoví společné postoje k otázkám, jež mají zvláštní význam pro hospodářskou a měnovou unii, v příslušných mezinárodních finančních institucích a konferencích. Rada rozhoduje po konzultaci s Evropskou centrální bankou. Rada může na návrh Komise přijmout vhodná opatření pro zajištění jednotného zastoupení v mezinárodních finančních institucích a konferencích. Rada rozhoduje po konzultaci s Evropskou centrální bankou.

- Článek 219 SFEU: Rada může buď na doporučení Evropské centrální banky, nebo na doporučení Komise a po konzultaci s Evropskou centrální bankou ve snaze dosáhnout shody slučitelné s cílem cenové stability uzavírat formální dohody o systému směnných kurzů eura ve vztahu k měnám třetích států. Rada může buď na doporučení Evropské centrální banky, nebo na doporučení Komise a po konzultaci s Evropskou centrální bankou ve snaze dosáhnout shody slučitelné s cílem cenové stability stanovit, upravovat nebo opouštět střední parity eura v rámci systému směnných kurzů.

Při neexistenci systému směnných kurzů vůči jedné nebo více měnám třetích států může Rada buď na doporučení Komise po konzultaci s Evropskou centrální bankou, nebo na doporučení Evropské centrální banky formulovat obecné směry kurzové politiky ve vztahu k těmto měnám. Tyto obecné směry nesmějí být na újmu prvořadému cíli ESCB udržovat cenovou stabilitu.

Pro země, které euro již zavedly, Smlouva o fungování EU definuje postavení Evropské centrální banky (ECB) a Evropského systému centrálních bank (ESCB). Z hlediska ECB a ESCB Smlouva o EU a Smlouva o fungování EU (včetně protokolů k těmto smlouvám) stanoví:

- Evropská centrální banka a národní centrální banky tvoří Evropský systém centrálních bank. Evropská centrální banka a národní centrální banky členských států, jejichž měnou je euro, tvoří Eurosystém a řídí měnovou politiku Unie.

- Prvořadým cílem Evropského systému centrálních bank je udržovat cenovou stabilitu. Aniž je dotčen cíl cenové stability, podporuje ESCB obecné hospodářské politiky v Unii se záměrem přispět k dosažení cílů Unie, jak jsou vymezeny v článku 3 Smlouvy o Evropské unii.¹ ESCB jedná ve shodě se zásadami stanovenými v článku 119 SFEU a v souladu se zásadou otevřeného tržního hospodářství s volnou soutěží, čímž podporuje efektivní umisťování zdrojů.

- ESCB plní tyto základní úkoly:

- vymezuje a provádí měnovou politiku Unie,
- provádí devizové operace,
- drží a spravuje oficiální devizové rezervy členských států,
- podporuje plynulé fungování platebních systémů.

¹ Konkrétně článek 3 Smlouvy o EU konstatuje:

1. Cílem Unie je podporovat mír, své hodnoty a blahobyt svých obyvatel.
2. Unie poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob ve spojení s vhodnými opatřeními týkajícími se ochrany vnějších hranic, azylu, přístěhovalectví a předcházení a potírání zločinnosti.
3. Unie vytváří vnitřní trh. Usiluje o udržitelný rozvoj Evropy, založený na vyváženém hospodářském růstu a na cenové stabilitě, vysoce konkurenceschopném sociálně tržním hospodářství směřujícím k plné zaměstnanosti a společenskému pokroku a na vysokém stupni ochrany a zlepšování kvality životního prostředí. Podporuje vědecký a technický pokrok. Bojuje proti sociálnímu vyloučení a diskriminaci, podporuje sociální spravedlnost a ochranu, rovnost žen a mužů, mezigenerační solidaritu a ochranu práv dítěte. Podporuje hospodářskou, sociální a územní soudržnost a solidaritu mezi členskými státy. Respektuje svou bohatou kulturní a jazykovou rozmanitost a dbá na zachování a rozvoj evropského kulturního dědictví.
4. Unie vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je euro.
5. Ve svých vztazích s okolním světem Unie zastává a podporuje své hodnoty a zájmy a přispívá k ochraně svých občanů. Přispívá k míru, bezpečnosti, udržitelnému rozvoji této planety, k solidaritě a vzájemné úctě mezi národy, volnému a spravedlivému obchodování, vymýcení chudoby, ochraně lidských práv, především práv dítěte, a k přísnému dodržování a rozvoji mezinárodního práva, zejména k dodržování zásad Charty Organizace spojených národů.
6. Unie sleduje své cíle vhodnými prostředky na základě pravomocí, které jsou jí Smlouvami svěřeny.

- Evropská centrální banka je konzultována:
 - ke všem návrhům aktů Unie v oblasti její působnosti,
 - vnitrostátními orgány ke všem návrhům právních předpisů z oblasti její působnosti, avšak v mezích a za podmínek stanovených Radou.
- Evropská centrální banka může předkládat stanoviska příslušným orgánům, institucím nebo jiným subjektům Unie nebo vnitrostátním orgánům v záležitostech spadajících do oblasti její působnosti. ESCB přispívá k řádnému provádění opatření, která přijímají příslušné orgány v oblasti dohledu nad úvěrovými institucemi a stability finančního systému.
- Evropská centrální banka má právní subjektivitu. Pouze ona může povolovat vydávání eura. Je nezávislá při výkonu svých pravomocí a správě svých financí. Orgány, instituce a jiné subjekty Unie, jakož i vlády členských států respektují tuto nezávislost.
- Evropská centrální banka má výlučné právo povolovat vydávání eurobankovek v Unii. Tyto bankovky mohou vydávat Evropská centrální banka a národní centrální banky. Bankovky vydávané Evropskou centrální bankou a národními centrálními bankami jsou jedinými bankovkami, které mají v Unii status zákonného platidla. Členské státy mohou vydávat euromince, objem jejich emise však vyžaduje schválení Evropskou centrální bankou. Rada může na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem a Evropskou centrální bankou přijímat opatření k sladění nominálních hodnot a technických specifikací všech mincí určených pro oběh v rozsahu nezbytném k umožnění jejich plynulého oběhu v Unii.
- ESCB je řízen rozhodovacími orgány Evropské centrální banky, kterými jsou Rada guvernérů a Výkonná rada. Statut Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky je stanoven v protokolu připojeném ke Smlouvám. Jedná se o protokol číslo 4. Tento protokol detailně upravuje orgány ESCB i ECB a další otázky. Rada guvernérů se skládá z členů Výkonné rady Evropské centrální banky a z guvernérů národních centrálních bank členských států, jejichž měnou je euro. Výkonná rada se skládá z prezidenta ECB, viceprezidenta ECB a čtyř dalších členů.
- Prezident ECB, viceprezident ECB a další členové Výkonné rady jsou jmenováni z uznávaných a zkušených osobností s profesionální zkušeností v měnových a bankovních záležitostech Evropskou radou kvalifikovanou většinou na doporučení Rady, po konzultaci s Evropským parlamentem a Radou guvernérů. Jejich funkční období je osmileté; nemohou být jmenováni opakovaně. Členy Výkonné rady mohou být pouze státní příslušníci členských států.
- Při výkonu pravomocí a plnění úkolů a povinností svěřených jim Smlouvami a statutem ESCB a ECB nesmějí Evropská centrální banka, žádná národní centrální banka ani žádný člen jejich rozhodovacích orgánů vyžadovat ani přijímat pokyny od orgánů, institucí nebo jiných subjektů Unie, od žádné vlády členského státu

ani od jakéhokoli jiného subjektu. Orgány, instituce nebo jiné subjekty Unie a vlády členských států se zavazují zachovávat tuto zásadu a nesnažit se ovlivňovat členy rozhodovacích orgánů Evropské centrální banky či národních centrálních bank při plnění jejich úkolů. Každý členský stát zajistí, aby jeho vnitrostátní právní předpisy, včetně statutu jeho národní centrální banky, byly slučitelné se Smlouvami a se statutem ESCB a ECB.

- K plnění úkolů svěřených ESCB, v souladu s ustanoveními Smluv a za podmínek stanovených statutem ESCB a ECB, Evropská centrální banka:

- přijímá nařízení a rozhodnutí v rozsahu nezbytném pro plnění úkolů ESCB a ECB,

- vydává doporučení a zaujímá stanoviska.

Evropská centrální banka může rozhodnout o zveřejnění svých rozhodnutí, doporučení a stanovisek.

- Pro zajištění úkolů, kterými je pověřen ESCB, shromažďuje ECB ve spolupráci s národními centrálními bankami nezbytné statistické informace buď od příslušných vnitrostátních orgánů, nebo přímo od hospodářských subjektů. Za tím účelem spolupracuje s orgány, institucemi nebo jinými subjekty Unie, s příslušnými orgány členských států nebo třetích zemí a s mezinárodními organizacemi.

- Pro dosažení cílů ESCB a uskutečnění jeho úkolů mohou ECB a národní centrální banky:

- obchodovat na finančních trzích s pohledávkami a obchodovatelnými cennými papíry znějícími na euro nebo na jiné měny a s drahými kovy formou promptních nebo termínovaných nákupů a prodejů, formou dohod o zpětném odkupu nebo formou výpůjček či půjček,

- provádět úvěrové operace s úvěrovými institucemi a s ostatními účastníky trhu s tím, že úvěry jsou dostatečně zajištěny.

ECB stanoví obecné zásady operací na volném trhu a úvěrových operací prováděných ECB nebo národními centrálními bankami včetně zásad pro vyhlášení podmínek, za nichž jsou národní centrální banky připraveny takové operace provádět.

- ECB může požadovat na úvěrových institucích usazených v členských státech, aby v souladu s cíli měnové politiky udržovaly na účtech u ECB a u národních centrálních bank minimální rezervy. Rada guvernérů může vydat nařízení týkající se výpočtu a určování požadované výše minimálních rezerv. V případech jejich nedodržení je ECB oprávněna vybírat úroky z prodlení a ukládat jiné sankce s rovnocenným účinkem.

- Je zakázáno přečerpávání účtů nebo jakýkoli jiný typ úvěrování od ECB nebo od národních centrálních bank ve prospěch orgánů, institucí nebo jiných subjektů Unie, ústředních vlád, regionálních, místních nebo jiných veřejných orgánů, jiných veřejnoprávních subjektů nebo veřejných podniků členských států; ECB nebo národním centrálním bankám je rovněž zakázán přímý nákup jejich dluhových cenných nástrojů.

5. Pravidla pro veřejné finance zemí eurozóny

Z povinností členských zemí, které zavedly euro, je dále třeba zmínit zejména povinnost udržovat veřejné finance v takovém stavu, aby nevykazovaly nadměrný schodek. Pokud totiž členská země trpí nadměrným rozpočtovým schodkem a veřejným dluhem, vzniká obecně nedůvěra k dané měně, dluh rovněž může způsobovat inflační tlaky. Právně je povinnost udržovat veřejné finance ve stavu bez nadměrného schodku řešena následovně. Členské státy předkládají roční programy stability (v případě zemí, které nezavedly euro, se jedná o tzv. konvergenční programy), které ukazují, jak ve střednědobém výhledu hodlají dosáhnout nebo zajistit zdravou fiskální pozici s přihlédnutím k hrozcímu rozpočtovému dopadu stárnutí obyvatelstva. Tyto programy posuzuje Komise a Rada k nim zaujímá stanovisko. Preventivní část zahrnuje dva politické nástroje, které lze použít s cílem zabránit vzniku nadměrných schodků:

- Rada může na základě návrhu Komise vydat včasné varování s cílem zabránit vzniku nadměrného schodku.

- Pomocí včasných politických doporučení může Komise členskému státu doporučit, aby dodržoval povinnosti stanovené v Paktu o stabilitě a růstu.

Článek 126 Smlouvy o fungování EU zde konkrétně konstatuje: Členské státy se vyvarují nadměrných schodků veřejných financí. Komise sleduje vývoj rozpočtové situace a výši veřejného dluhu v členských státech, aby bylo možno zjistit závažné chyby. Zkoumá zejména dodržování rozpočtové kázně na základě těchto dvou kritérií:

- zda poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu, ledaže by poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží referenční hodnotě, nebo by překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k referenční hodnotě;

- zda poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu, ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě.

Referenční hodnoty jsou stanoveny v již výše zmiňovaném Protokolu č. 12 o postupu při nadměrném schodku připojeném ke Smlouvám. Konkrétně se v případě prvního kritéria jedná o 3 % pro poměr schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu v tržních cenách, v případě druhého kritéria o 60 % pro poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu v tržních cenách.

Postup při nadměrném schodku se zahájí, jestliže je překročena některá z uvedených referenčních hodnot. Je-li rozhodnuto, že je schodek nadměrný ve smyslu Smlouvy, vydá Rada dotčeným členským státům doporučení, aby nadměrný schodek odstranily, a poskytně jim k tomu určitý čas. Nedodržení doporučení vede k dalším krokům, včetně možnosti sankcí pro členské státy eurozóny.

Konkrétně článek 126 Smlouvy o fungování EU konstatuje, že nesplňuje-li členský stát požadavky podle jednoho nebo žádného z těchto kritérií, Komise vypracu-

je zprávu. Zpráva Komise přihlédne k tomu, zda schodek veřejných financí překračuje veřejné investiční výdaje, jakož i ke všem dalším rozhodujícím faktorům včetně střednědobé hospodářské a rozpočtové pozice členského státu. Komise může také vypracovat zprávu, je-li i přes plnění kritérií toho názoru, že v některém členském státě existuje riziko nadměrného schodku. Hospodářský a finanční výbor vydá stanovisko ke zprávě Komise.

Usoudí-li Komise, že v členském státě existuje nebo může vzniknout nadměrný schodek, předloží stanovisko dotčenému členskému státu a informuje o tom Radu. Rada na návrh Komise a po zvážení všech připomínek, které dotčený členský stát případně učiní, rozhodne po celkovém zhodnocení, zda existuje nadměrný schodek. Rozhodne-li Rada, že nadměrný schodek existuje, přijme bez zbytečného odkladu na doporučení Komise doporučení, která podá dotčenému členskému státu, aby tento členský stát mohl ve stanovené lhůtě tuto situaci ukončit. Následuje-li členský stát ani poté doporučení Rady, může Rada rozhodnout o výzvě členskému státu, aby v určité lhůtě učinil opatření ke snížení schodku, která Rada považuje za nezbytná pro nápravu situace. V takovém případě může Rada žádat dotčený členský stát, aby podle zvláštního harmonogramu předkládal zprávy za účelem posouzení jeho úsilí o nápravu.

Pokud se členský stát nepodřídí výše uvedenému rozhodnutí Rady, může Rada rozhodnout, že použije nebo případně zesílí jedno nebo více z následujících opatření:

- požádá dotčený členský stát, aby před vydáním obligací a jiných cenných papírů zveřejnil dodatečné informace, které Rada určí,

- vyzve Evropskou investiční banku, aby přehodnotila svou úvěrovou politiku vůči dotčenému členskému státu,

- požádá dotčený členský stát, aby uložil neúročný vklad v přiměřené výši u Unie, dokud nebude podle názoru Rady nadměrný schodek napraven,

- uloží pokuty v přiměřené výši.

Rada zruší některá nebo všechna svá rozhodnutí nebo doporučení v takovém rozsahu, v jakém bude napraven podle názoru Rady nadměrný schodek v dotčeném členském státě. Zveřejnila-li Rada předtím svá doporučení, učiní veřejné prohlášení, že nadměrný schodek v dotčeném členském státě již neexistuje. Při přijímání rozhodnutí nebo doporučení rozhoduje Rada na doporučení Komise. Při přijímání opatření Rada nepřihlíží k hlasu člena Rady zastupujícího dotčený členský stát. Pro zajímavost zde uvedme, že problém nadměrného schodku se týká i České republiky – rozhodnutím Rady (2010/284/EU) ze dne 19. ledna 2010 byla konstatována existence nadměrného schodku v České republice.

6. Závěr

Tento text si kládí za cíl přiblížit hlavní právní dokumenty, které upravují existenci jednotné měny na území EU, povinnosti členských zemí EU, které euro zavedly, i zemí, které tak doposud neučinily. Logicky se proto týkal zejména pri-

márních právních dokumentů EU. V závěru je třeba uvést, že problematika eura je řešena i v sekundárních právních dokumentech EU, zejména v nařízeních EU. Jednotlivá nařízení stanoví pravidla při emisích eura, pravidla pro používání eura při hotovostních a bezhotovostních transakcích, pravidla vedení účetnictví v eurech apod. Jedná se převážně o technické a relativně podrobné předpisy. Problematiky eura se týkají i některé sekundární předpisy EU ve formě směrnic a národní předpisy příslušných členských států, které euro zavedly (např. povinnost trestat paděláním společné měny, zabavovat padělané bankovky a mince). Tyto předpisy řeší běžné otázky fungování eura jako zákonné měny a neliší se od předpisů, kterými jsou dané otázky řešeny v jiných zemích (např. v USA nebo České republice). Proto jim nebyla věnována speciální pozornost.

Literatura a prameny

1. Baldwin, R., Wyplosz, C.: *Ekonomie evropské integrace*. Grada Publishing, Praha, 2008
2. *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. Úřední věstník Evropské unie, 2010/C 83/01, 30. března 2010
3. *Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007*. Úřední věstník Evropské unie, 2007/C 306/01, 17. prosince 2007

EKONOMICKÉ A POLITICKÉ ASPEKTY VZNIKU A EXISTENCE EUROZÓNY

PhDr. Jiří Malý, Ph.D. – ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.

Společná evropská měna euro patří k nejviditelnějším a každodenně používaným výsledkům evropské integrace. Náleží také k nejvíce diskutovaným součástem konstrukce integrované Evropské unie. Diskuse o podmínkách existence jednotné měny euro a fungování eurozóny se přitom dále zintenzivnily v souvislosti s turbulencemi, které postihly eurozónu v důsledku globální finanční a ekonomické krize. Krize se v jednotlivých zemích eurozóny projevila s různou intenzitou a měla odlišné důsledky. Některé členské státy eurozóny prošly krizí s relativně nižšími náklady, s menším poklesem reálného hrubého domácího produktu či s menšími schodky veřejných rozpočtů, jiné země eurozóny se naopak potýkaly s rozsáhlými propady reálného HDP, s enormně vysokými rozpočtovými deficity a s rychlým nárůstem veřejného dluhu.

Analýza rozdílů v ekonomickém vývoji mezi členy eurozóny a navrhování a přijímání opatření k jejich řešení patří v současné době ke stěžejní náplni činnosti jak ekonomických výzkumných a analytických institucí, tak orgánů Evropské unie i vlády jednotlivých členských států EU. Například pracovní dokument Evropské komise ze dne 2. února 2010 s názvem *Hodnocení Lisabonské strategie*, který se primárně zabýval vyhodnocováním realizace Lisabonské strategie pro zvyšování konkurenceschopnosti EU v uplynulém desetiletí, se věnoval také problémům eurozóny v době globální krize i v období následujícím, především pak rozdílům mezi členskými státy používajícími euro. Podle tohoto dokumentu Evropské komise se eurozóna ukázala být příspěvkem pro udržení makroekonomické stability v období krize, avšak především v těch členských zemích, které i před krizí měly stabilnější a zdravější ekonomiky. Země, které se před propuknutím krize potýkaly s většími ekonomickými nerovnováhami, vnesly do eurozóny v době krize nežádoucí turbulence a problémy. Evropská komise přiznává, že byl podceňen význam vzájemné závislosti ekonomik členských zemí v úzce integrované eurozóně a že krize tuto vzájemnou závislost zviditelnila.

Diskuse o vhodnosti měnové integrace v rámci EU, o podmínkách existence měnové unie a její dlouhodobé udržitelnosti však nejsou aktuální pouze v současnosti. Probíhaly i v období před vznikem eurozóny a také v době od zavedení eura do vypuknutí globální krize. Tyto diskuse, současné i minulé, mají svou ekonomickou i politickou dimenzi. Jejich obsahem jsou rozbor ekonomických podmínek, za kterých mohou členské země EU používat jednotnou měnu, pravidel a institucí umožňujících dlouhodobé hladké fungování měnové unie i ekonomických a sociálních důsledků existence jednotné měny. Aktuálně k nim přibýly analýzy turbulencí a nerovnováh v eurozóně, které způsobila nebo zvýraznila globální

krize, a rozborů rozdílů v ekonomickém vývoji různých zemí používajících euro. Do těchto ekonomických diskusí se promítá i politický pohled. Je zřetelný rozdíl v pohledu zastánců a odpůrců hlubší evropské integrace na přínosy a rizika existence jednotné měny euro i na řešení současných pnutí v eurozóně.

Následující text bude porovnávat různé pohledy a názory na tyto otázky: Bylo zavedení eura více politické, nebo ekonomické rozhodnutí? Jaké podmínky musí splňovat země vstupující do eurozóny? Jsou tyto podmínky dostatečné? Jaké mohou být obecně přínosy a rizika existence měnové unie? Jaké přínosy a náklady se projeví a projevují konkrétně v případě fungování eurozóny? Pomohla, nebo uškodila jednotná měna členským zemím eurozóny v době krize? Jaké rozdíly v tomto směru existují mezi členskými státy? Co patří mezi hlavní podmínky dlouhodobé udržitelnosti jednotné měny euro?

1. Vznik eurozóny jako politické rozhodnutí

I když první plány na zavedení jednotné evropské měny vznikaly již na přelomu 60. a 70. let minulého století, reálný plán cesty k jednotné měně včetně právního zakotvení přinesla až Maastrichtská smlouva, která vstoupila v platnost v roce 1993. Měnová integrace se stala prvořadým cílem členů EU. Jednotná měna euro byla nakonec zavedena 1. ledna 1999 v jedenácti členských státech Evropské unie (Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko, Rakousko, Španělsko, Portugalsko, Irsko a Finsko). O dva roky později se k eurozóně připojilo Řecko, v roce 2007 Slovinsko, o rok později Malta a Kypr a v roce 2009 se šestnáctým členem eurozóny stalo Slovensko. 1. ledna 2011 do měnové unie vstoupí sedmnáctá země – Estonsko.

Start měnové unie v roce 1999 byl provázen řadou prohlášení předních evropských politických představitelů, která ukazovala na to, že vznik eura byl především politickým rozhodnutím a sledoval zejména politické cíle v podobě užší evropské integrace a vytvoření jednotnějšího politického a ekonomického celku v Evropě, který by byl rovnocenným partnerem světových velmocí, v té době především USA. Například bývalý španělský premiér Felipe González v květnu 1998 prohlásil: „*Jednotná měna je ve své podstatě rozhodnutím politického charakteru... Potřebujeme sjednocenou Evropu. Nesmíme nikdy zapomenout na to, že euro je nástrojem tohoto projektu.*“ Bývalý německý kancléř Gerhard Schröder se zase v listopadu 1998 k projektu jednotné měny vyjádřil následovně: „*Naše budoucnost začíná 1. lednem 1999. Euro je evropským klíčem do 21. století. Éra nezávislých národních fiskálních a hospodářských politik skončila.*“ Ani bývalý předseda Evropské komise Romano Prodi ve svých vyjádřeních nijak neskryval, že zavedení jednotné měny euro sleduje politické cíle EU. 9. dubna 1999 pro *Financial Times* prohlásil: „*Dvěma pilíři národního státu jsou meč a měna. Tomu je teď konec.*“ V rozhovoru pro CNN dne 1. ledna 2002 pak uvedl: „*Historickým významem eura je vytvořit ve světě bipolární ekonomiku.*“

2. Konvergenční kritéria:

spolehlivé ukazatele připravenosti zemí na vstup do eurozóny?

Na skutečnost, že zavedení eura od 1. ledna 1999 bylo primárně rozhodnutím politického charakteru, nepřímou ukazuje i poměrně velký počet členských zemí EU (11 z tehdejších 15), s nimiž projekt jednotné měny odstartoval. Konvergenční kritéria, jejichž splnění je nezbytnou podmínkou pro vstup členského státu do eurozóny, těchto 11 zemí sice v době rozhodování o jejich účasti v měnové unii splňovalo, avšak mnohdy za cenu volnějšiho, benevolentnějšího výkladu těchto kritérií.

Připomeňme si znění konvergenčních kritérií, jejichž splněním je vstup zemí do eurozóny podmíněn:

1. Členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před šetřením, která nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace tří členských států, které dosáhly nejlepších výsledků v oblasti cenové stability. Inflace se měří pomocí harmonizovaného indexu spotřebitelských cen (HICP).

2. Členský stát alespoň po dobu posledních dvou let před šetřením dodržoval flukuační rozpětí stanovené mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému (ERM před vznikem eurozóny, ERM II po vzniku eurozóny), aniž by byl směnný kurz vystaven silným tlakům. Zejména pak nesměl členský stát v tomto období z vlastního podnětu devalvovat dvoustranný střední kurz své měny.

3. V průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu tří členských států, které dosáhly nejlepších výsledků v oblasti cenové stability. Úrokové sazby se zjišťují na základě výnosu dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.

4. Poměr plánovaného nebo skutečného schodku veřejných financí k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu 3 %, ledaže by poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží referenční hodnotě, nebo by překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstal blízko k referenční hodnotě.

5. Poměr veřejného dluhu k hrubému domácímu produktu nepřekračuje referenční hodnotu 60 %, ledaže se poměr dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě.

Pohled na údaje v tabulce 1 ukazuje, že některá konvergenční kritéria splnilo všech 11 zemí, které 1. ledna 1999 vstoupily do eurozóny, se značnou rezervou. Jednalo se o kritérium míry inflace a dlouhodobých úrokových sazeb. Avšak s plněním dalších kritérií – schodku veřejných rozpočtů a veřejného dluhu – měly mnohé země problémy. Pokud jde o kritérium rozpočtového deficitu, jen těsně ho splnila Francie (schodek 3 % HDP) a s pouze malou rezervou mu vyhovělo dalších pět států (Německo, Itálie, Španělsko, Rakousko a Portugalsko, které vykazovaly

Tabulka 1 Plnění konvergenčních kritérií zakládajícími členy eurozóny (členství od 1. ledna 1999) v době šetření jejich způsobilosti k přijetí eura počátkem roku 1998

	Míra inflace	Stav veřejných financí						Směnný kurz	Dlouhodobé úrokové sazby (%)
	HICP (%)	Nadměrný deficit	Saldo (% HDP)		Dluh (% HDP)			Účast v ERM	
	Leden 1998		1997	1997	Změna proti předchozímu roku				
				1997	1996	1995	Březen 1998	Leden 1998	
Konvergenční kritérium	2,7	ne	-3,0	60,0				ano	7,8
Belgie	1,4	ne	-2,1	122,2	-4,7	-4,3	-2,2	ano	5,7
Německo	1,4	ne	-2,7	61,3	0,8	2,4	7,8	ano	5,6
Španělsko	1,8	ne	-2,6	68,8	-1,3	4,6	2,9	ano	6,3
Francie	1,2	ne	-3,0	58,0	2,4	2,9	4,2	ano	5,5
Irsko	1,2	ne	0,9	66,3	-6,4	-9,6	-6,8	ano	6,2
Itálie	1,8	ne	-2,7	121,6	-2,4	-0,2	-0,7	ano	6,7
Lucembursko	1,4	ne	1,7	6,7	0,1	0,7	0,2	ano	5,6
Nizozemsko	1,8	ne	-1,4	72,1	-5,0	-1,9	1,2	ano	5,5
Rakousko	1,1	ne	-2,5	66,1	-3,4	0,3	3,8	ano	5,6
Portugalsko	1,8	ne	-2,5	62,0	-3,0	-0,9	2,1	ano	6,2
Finsko	1,3	ne	-0,9	55,8	-1,8	-0,4	-1,5	ano	5,9

Pramen: Euro 1999, Report on progress towards convergence and the recommendation with a view to the transition to the third stage of economic and monetary union, European Commission, 25 March 1998

deficit 2,5–2,7 % HDP). Ještě horší to bylo s plněním kritéria veřejného dluhu, které většina zemí splnila jen s využitím volného výkladu, který umožňují zakládající smlouvy EU, a sice že kritérium veřejného dluhu je splněno, i když je překročena referenční hodnota 60 % HDP, pokud se poměr veřejného dluhu k HDP dostatečně snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě. Osm z jedenácti zemí vstupujících 1. ledna 1999 do eurozóny mělo veřejný dluh vyšší než 60 % HDP, dvě z nich (Belgie a Itálie) dokonce referenční hodnotu překračovaly více než dvojnásobně (měly veřejný dluh přes 120 % HDP). Protože však v období několika let před zavedením eura veřejný dluh mírně snižovaly (většinou v rozsahu několika procentních bodů ročně), bylo jejich veřejné zadlužení vyhodnoceno jako vyhovující konvergenčnímu kritériu.

Konvergenční kritéria byla zkonstruována již na počátku 90. let minulého století na základě doporučení guvernérů centrálních bank tehdejších dvanácti členských zemí EU a v nezměněné podobě platí pro státy ucházející se o členství v eurozóně dodnes. Tomu odpovídá i definice konvergenčních kritérií. Jejich požadované hodnoty vycházejí z ekonomických výsledků členů EU na počátku 90. let 20. století, z jejich tehdejších měr inflace, dlouhodobých úrokových sazeb, salda veřejných rozpočtů, veřejného zadlužení a z tehdejšího vývoje měnových kurzů.

Konvergenční kritéria měla především přimět měnově méně stabilní a fiskálně méně odpovědné země EU, aby před případným vstupem do měnové unie přiblížily hodnoty svých makroekonomických ukazatelů vyjádřených pěti konvergenčními kritérii úrovni měnově stabilnějších a fiskálně odpovědnějších členů Unie. Plnění těchto kritérií je přitom sledováno buď v ročním období (kritérium míry inflace, dlouhodobých úrokových sazeb a deficitu veřejných rozpočtů), dvouletém období (vývoj měnového kurzu), anebo tříletém období (vývoj veřejného dluhu) před rozhodnutím o vstupu země do eurozóny. V současné době se, na rozdíl od minulosti, upustilo od volnějšího výkladu konvergenčních kritérií, který umožňují zakládající smlouvy EU, uplatňuje se naopak striktní výklad a posuzuje se rovněž výhled plnění konvergenčních kritérií do budoucna (zejména v případě salda veřejných rozpočtů a veřejného dluhu).

Konvergenční kritéria kvůli své konstrukci tedy primárně nevypovídají o dlouhodobé konvergenci jimi sledovaných makroekonomických ukazatelů ve státech usilujících o vstup do měnové unie. Vypovídají v první řadě o relativně krátkodobém plnění těchto ukazatelů určitými zeměmi a z toho vyplývající připravenosti těchto zemí v určitém časovém okamžiku vstoupit do eurozóny. V současné době konvergenční kritéria díky svému striktnějšímu výkladu také více zohledňují schopnost zemí vyhovět referenčním hodnotám těchto kritérií v několikaletém (většinou tříletém) horizontu. Ať už jsou však konvergenční kritéria vykládána volněji nebo striktněji, není v jejich moci zaručit, že ve vzdálenější budoucnosti nebude vývoj makroekonomických ukazatelů mezi jednotlivými členy eurozóny rozdílnější, než tomu bylo při jejich vstupu do měnové unie. Ekonomiky členských zemí eurozóny totiž procházejí neustálými změnami, působí na ně řada různých faktorů, a nelze tudíž zaručit, že současné hodnoty konvergenčních kritérií budou jednotlivými členy měnové unie udržitelné i ve vzdálenější budoucnosti.

3. Rizika a náklady existence eurozóny pohledem euroskeptika

Problému, že zavedení eura bylo primárně politické rozhodnutí a že splnění konvergenčních kritérií v určitém okamžiku a z toho plynoucí možnost země vstoupit do eurozóny ještě neznamená schopnost dlouhodobého plnění těchto kritérií a možnost dlouhodobého hladkého fungování eurozóny s mnoha členskými státy, věnují ekonomičtí analytici a vědečtí pracovníci značnou pozornost. Riziky a náklady, které z těchto skutečností mohou plynout, se obzvláště zevrubně zabý-

vají euroskeptičtí ekonomové, kteří nejsou příznivci užší evropské integrace, a tedy ani měnové unie, protože ta je jedním z pilířů prohlubování integrace EU.

Poměrně rozsáhlý pohled euroskeptika na možná rizika a náklady existence eurozóny přinesla přednáška prezidenta České republiky *Václava Klause* s názvem *Euro a jeho budoucnost: pohled z budoucí členské země*, kterou pronesl v CATO Institute ve Washingtonu 20. listopadu 2003. Z přednášky vybíráme podstatné části:

„Jsem přesvědčen, že hnací silou evropského měnového sjednocování je a vždy byla výhradně politická, nikoliv ekonomická motivace. Tento často uváděný argument mohu podpořit vlastní zkušeností založenou na četných debatách o této věci s předními evropskými politiky. Ekonomické argumenty bývají marginalizovány nebo jsou používány jen velmi povrchně. Dominantní vždy byla politická ambice. Euro bylo vždy považováno za užitečný nástroj pro vytvoření Evropské politické unie...

Podmínky optimální měnové oblasti formulované před čtyřmi desetiletími *Robertem Mundellem* (1961) jsou známé. Jejich naplnění zaručuje příznivou rovnováhu mezi náklady a přínosy měnové unie, jejich nenaplnění nikoliv. Patří mezi ně: dostatečná úroveň mobility pracovních sil mezi jednotlivými částmi měnové unie; co nejmenší úroveň mzdové rigidity uvnitř jednotlivých zemí; obdobné vybavení přírodními zdroji a symetrie exogenních pozitivních a negativních šoků; existence přiměřeného mechanismu fiskálních kompenzací.

Tyto podmínky v Evropě v současnosti nejsou naplněny. Mobilita pracovních sil je – ve srovnání s jinými měnovými uniemi – relativně velmi nízká a potřebná flexibilita mezd a cen směrem dolů takřka neexistuje. Rigidita evropského trhu práce je všeobecně známá a dostatečně zdokumentovaná (*Heckman, 2003*), což je v kontrastu se základním požadavkem ekonomické teorie, který říká, že kde neexistuje mobilita a propojenost trhu práce, je potřeba mít flexibilní měnové kurzy. Asymetrické pozitivní a negativní šoky se v Evropě objevují stále znovu, což není nijak překvapivé, protože země eurozóny odlišné jsou. Velikost fiskálních transferů na úrovni eurozóny je nicméně velmi malá. Mezi členy EU sice existuje určitá míra mezinárodní solidarity, její úroveň je ale nesrovnatelná s mírou solidarity uvnitř národních států.

Předpokládané přínosy měnové unie – snížení transakčních nákladů a kurzového rizika – budou ve skutečnosti spíše malé. Při současné vyspělosti finančních a bankovních služeb budou úspory transakčních nákladů existovat nanejvýš ve sféře turistických transakcí...

Neměli bychom zapomínat ani na to, že připojení se k euru neznamena přijetí světové měny, ale jen regionální měny, takže kurzové riziko zůstává i nadále přítomno. To samozřejmě neznamená, že bych argumentoval ve prospěch vytvoření celosvětové měny, jak to nedávno udělal *Robert Mundell*.

Náklady měnové unifikace jsou značné. Patří mezi ně ztráta nezávislé měnové politiky, což hlavně znamená ztrátu pravomoci nastavovat úrokové sazby a ztrátu

možnosti pohybu měnového kurzu. Tím v žádném případě neobhajují politiku konkurenčních devalvací. Hlavním argumentem je to, že si nemyslím, že evropské ekonomiky disponují dostatečnou alternativní pružností, která by jim umožnila vyhnout se potížím, které vyplývají z takto rigidní parametrické struktury. Eliminace dvou důležitých proměnných hospodářské politiky – úrokové míry a měnového kurzu – znamená buď spoléhání se na učebnicově dokonalou míru flexibility na mikroúrovni, nebo připravenost na velké fluktuace reálného HDP, nebo očekávání výrazného nárůstu fiskálních transferů uvnitř měnové unie.

Učebnicově dokonalá flexibilita na mikroúrovni však v evropské realitě ani zdaleka neexistuje. Nepružnost domácích cen a mezd vyžaduje, aby mechanismem pro absorpci šoků zůstával měnový kurz, což je něco úplně jiného než argumentace ve prospěch konkurenčních devalvací. Je snazší, jak uvádí *B. McTeer* (2002), „aby se měnový kurz přizpůsobil ekonomice a hospodářské politice, než aby se ekonomika a hospodářská politika přizpůsobovala zafixovanému měnovému kurzu“...

Chtěl bych ještě zmínit dva jevy, které kladu na stranu nákladů měnové unie. Jednotná měna (bez fiskální unifikace) vytváří prostředí pro fiskální nezodpovědnost. Dokonce by se dalo hovořit – spolu s *Anthonyem de Jasay* (2003) – o fiskálním černém pasažérovi: „Každý členský stát eurozóny má na výběr ze dvou alternativ – buď být černým pasažérem na úkor ostatních, nebo být obětí druhých černých pasažérů.“ Ve stejném duchu se *Peter Kenen* již v roce 1996 ptal, „zda může být měnová oblast větší než fiskální oblast“. Já si myslím, že nemůže. Má-li země vlastní měnu, fiskální neodpovědnost je následována trestem. Takový trest ale nenásleduje uvnitř současné eurozóny, kde je odlišná měnová a fiskální zodpovědnost. Zdá se, že dnešní problémy fiskálních deficitů některých zemí eurozóny tento argument podporují.

Evropská měnová unifikace je navíc trojským koněm celkové harmonizace ekonomických pravidel, politik a legislativy v EU. Jsem přesvědčen, že jakýkoliv problém v eurozóně bude v budoucnu interpretován jako důsledek nedostatečné harmonizace (jen formální unifikace měny), což povede k další vlně plíživé harmonizace. Německý ministr financí *Hans Eichel* to pro *Sunday Times* z 23. prosince 2001 řekl jasně: „Měnová unie se rozpadne, pokud ji nedotáhneme do důsledků. Jsem přesvědčen, že potřebujeme jednotný daňový systém.“ Takováto nepotřebná a kontraproduktivní harmonizace (a centralizace), která je pokusem eliminovat komparativní výhody jednotlivých členských zemí, je pro mne jedním z nejhroziivějších prvků celého evropského integračního procesu.

Srovnáme-li výše uvedené náklady a přínosy, obávám se, že není pravdou, že náklady evropské měnové unifikace nepřevyšují její přínosy. Bohužel převyšují. Pomalý hospodářský růst v EU od zavedení eura nelze považovat za důkaz tohoto argumentu, není ale ani úplnou náhodou...

Mnoho lidí ve středoevropských a východoevropských zemích nově přistupujících k Evropské unii se těší na vstup do eurozóny. Očekávají, že budou profitovat

ze stability eura, z omezení kurzového rizika či z kredibilní měnové politiky. Mám dojem, že tito lidé nevidí odvrácenou stranu tohoto měnového uspořádání, neboť je více než jasné, že tranzitivní země potřebují maximální flexibilitu a že by neměly zavádět žádné umělé rigidity. Země střední a východní Evropy by neměly kvůli politickým důvodům jednat proti vlastním ekonomickým zájmům.

Hlavním nákladem pro tyto země bude ztráta nezávislé měnové politiky, která by pro tranzitivní ekonomiky, pro země, kde probíhají radikální strukturální změny, a pro země s nižší ekonomickou úrovní měla být zřetelně jiná než měnová politika vhodná pro stabilní členské země EU na západ od nás. Neexistuje žádný racionální ekonomický důvod, aby tyto země měly stejnou úrokovou míru jako Německo nebo Francie.

Stejně vážná je pro tyto země ztráta možnosti přizpůsobování měnového kurzu. Tranzitivní ekonomiky se nacházejí v trvalém procesu reálné apreciace a při plnění inflačních a úrokových kritérií Maastrichtské smlouvy (a rozpočtových pravidel Paktu stability a růstu) neexistuje žádný způsob, jak jí v rámci fixního kurzu docílit. Existuje navíc další nebezpečí, že kurz bude zafixován mimo svoji dlouhodobou rovnovážnou hodnotu, protože konvergenční proces těchto ekonomik nebude – v době vstupu do eurozóny – ještě ukončen. Výsledkem bude nevhodná úroveň měnového kurzu (což je problém, který můžeme pozorovat i u současných členů eurozóny).

Opakuji, že nejsem obhájcem zneužívání měnového kurzu ke konkurenčním devalvacím. Sám jsem na konci roku 1990 radikálně devalvoval tehdejší československou měnu (nikoliv však s cílem získat konkurenční výhodu) a bezprostředně potom jsem zavedl režim fixního kurzu. Obával jsem se nastavení kurzu na nevhodné úrovni, ale tehdy existovala silná vůle mít měnový kurz jako kotvu pro stabilizaci inflace. Obával jsem se však vytvoření nebezpečné rigidity, která by omezila v budoucnu schopnost čelit vnitřním i externím tlakům, a pokusil jsem se najít optimální okamžik pro opuštění tohoto uspořádání. (Musím však přiznat, že se mi nepodařilo optimální okamžik najít a zavedení floatingu v roce 1997 se ukázalo jako příliš pozdě.)

Dnes nám ale vůbec nejde o to stabilizovat inflaci přes měnový kurz. Míra inflace v České republice je velmi nízká a my potřebujeme flexibilitu nominálních proměnných a nikoliv jejich rigiditu...

Rigidita měnové unie a narůstající implicitní makroekonomická nerovnováha bude blokovat reálnou konvergenci a vytvoří „transferové ekonomiky“ (jako se to stalo východnímu Německu po sjednocení – viz *H. W. Sinn, F. Westermann, 2001*), které ovšem budou muset přežívat bez vysokých fiskálních transferů, protože ty nejsou v současné EU k dispozici. Můj závěr tedy je, že tranzitivní země by neměly do eurozóny nijak spěchat.

Euro tady je a bude. Neočekávám jeho kolaps, byť dobře vím, že je relativně snadné měnovou unii rozdělit. Má vlastní zkušenost s ukončením česko-slovenské měnové unie v únoru 1993 mi říká, že to lze provést bez vážných nákladů,

hladce a efektivně. Očekávám však, že udržení evropské jednotné měny bude nákladné v podobě nižšího ekonomického růstu a v podobě nevyhnutelných fiskálních transferů určených na kompenzování slabších členů. Dokonce může vyvolat pnutí mezi členy, které by jinak nemuselo vzniknout. To bychom měli mít stále na zřeteli.“

Mnoho názorů na rizika a náklady existence eurozóny, které jsou uvedeny ve výše uvedeném přednášce prezidenta České republiky Václava Klause, je diskutabilních a není možné je bezvýhradně přijmout. Nelze se jednoduše ztotožnit s jeho tvrzením, že euro není světová, ale regionální měna, a jak uvidíme v dalších částech textu, není zcela podloženo ani jeho konstatování, že předpokládané přínosy měnové unie budou spíše malé a že se týkají pouze snížení transakčních nákladů a kurzového rizika. Polemizovat lze také s tvrzením prezidenta ČR, že harmonizace daňových systémů v EU je nepotřebná a kontraproduktivní, nelze rovněž jednoduše přijmout jeho konstatování, že náklady evropské měnové unifikace převyšují její přínosy. Tvrzení prezidenta ČR, že pomalý hospodářský růst v EU od zavedení eura nelze považovat za důkaz větších nákladů existence eurozóny oproti přínosům, avšak že není ani úplnou náhodou, je vnitřně rozporné, navíc mezi zeměmi eurozóny existují rozdíly v dosahovaných tempích ekonomického růstu od zavedení eura, přičemž v řadě z nich rostl reálný HDP poměrně dynamicky. Prezident ČR se rovněž ve své argumentaci opírá o teorii optimální měnové oblasti formulovanou v roce 1961 Robertem Mundellem, avšak vyhýbá se podrobnějšímu rozboru skutečnosti, proč Robert Mundell zhruba čtyřicet let po formulaci své teorie argumentoval ve prospěch vytvoření celosvětové měny, což je de facto v rozporu s jeho teorií optimální měnové oblasti.

Na druhé straně řada rizik a nákladů existence eurozóny, které jsou zmiňovány ve výše uvedené přednášce prezidenta České republiky Václava Klause, se skutečně projevila v průběhu turbulencí uvnitř eurozóny v době globální finanční a ekonomické krize i v období následujícím. Ukázalo se, že eurozóna neměla nastaveny mechanismy pro vyrovnávání ekonomického vývoje mezi svými silnějšími a slabšími členy, resp. pro řešení jejich makroekonomických a fiskálních nerovnováh, což se projevilo jako problém právě v krizovém období. Potvrdilo to skutečnost, že motivace evropské měnové integrace byla převážně politická. V rámci eurozóny neexistovala (a dosud neexistuje) společná fiskální politika, která je přitom nezbytným doplněním jednotné měnové politiky v rámci měnové unie. Neexistoval proto přiměřený mechanismus fiskálních kompenzací pro slabší členy měnové unie. Ten se v současné době sice v určité podobě vytváří, avšak stále se nejedná o standardní společnou fiskální politiku pro eurozónu, tak jak ji známe z federativních států. V rámci eurozóny se rovněž projevily problémy fiskálního černého pasažéra, který dále umocnil fiskální nerovnováhy v některých členských státech měnové unie. Globální krize vyvolala či zvýraznila pnutí mezi členy eurozóny a ukázala, že fiskální transfery na kompenzování slabších členů měnové unie jsou nevyhnutelné.

4. Indikátory reálné ekonomické konvergence a optimální měnové oblasti: lepší ukazatele připravenosti států na zavedení eura?

Jestliže problémy eurozóny primárně plynou z ekonomických rozdílů mezi jejími členskými státy a jestliže současná konvergenční kritéria, definovaná zakládajícími smlouvami EU, nedokážou zabránit zavádění eura v ekonomicky navzájem odlišných zemích, vyvstává otázka, jestli lze najít lepší soubor ukazatelů či kritérií, které by podrobněji hodnotily různé relevantní ekonomické parametry zemí, a zajistily tak větší ekonomickou podobnost států vstupujících do eurozóny. Jednou z možností, jak definovat takový soubor alternativních kritérií pro hodnocení připravenosti zemí k přijetí eura, je využití indikátorů reálné ekonomické konvergence nebo optimální měnové oblasti.

Teoretické pohledy na problematiku optimálních měnových oblastí shrnuje Y. Ishiyama (1975). Budeme vycházet z toho, že jednotlivé členské země eurozóny, které před 1. lednem 1999 měly své vlastní národní měny, nebudeme dělit na menší měnově optimální celky. Pro analýzu skutečnosti, zda je současná eurozóna optimální měnovou oblastí, jsou pak důležité tři charakteristiky:

- a) vysoká míra integrace všech trhů mezi členy eurozóny,
- b) vysoká míra podobnosti struktury hospodářství členských zemí eurozóny,
- c) podobná velikost produktivity práce (HDP na pracovníka, HDP na odpracovanou hodinu), a tedy i podobná celková ekonomická úroveň (HDP na obyvatele) členských států eurozóny.

Pokud jde o vysokou míru integrace všech trhů mezi členy eurozóny, je tato podmínka prakticky naplněna v důsledku fungování vnitřního trhu EU s volným pohybem zboží, služeb, kapitálu a osob. Tato podmínka však není naplněna beze zbytku. V případě trhu zboží a služeb je důvodem například rozdílná výše nepřímých daní u jednotlivých členů eurozóny, které ovlivňují ceny zboží a služeb, a tedy i jejich konkurenceschopnost v rámci vnitřního trhu. V případě trhu kapitálu je překážkou plné integrace například odlišná výše zdanění kapitálových výnosů u některých členů eurozóny.

Zřejmě největším problémem je integrace trhu pracovních sil mezi členy eurozóny. Volný pohyb osob a pracovních sil sice existuje (až na několik dočasných omezení pro některé nové členské země EU), ale migrace pracovních sil mezi členy EU je relativně nízká a nedosahuje hodnot v USA. Je však otázkou, zda se tento stav může v budoucnu výrazně změnit. Migrace pracovních sil v zemích EU totiž není nízká pouze mezi nimi, ale i uvnitř jednotlivých členských států. Například v době příprav na zavedení eura, kdy byl uvedený problém analyzován (v 90. letech minulého století), dosahovala tato migrace v zemích EU pouze 1/3 až 1/2 hodnot USA (B. Eichengreen, 1993).

Pokud jde o druhou charakteristiku optimální měnové oblasti, a sice vysokou míru podobnosti struktury hospodářství členských zemí eurozóny, je tento požadavek důležitý zejména v souvislosti s tím, nakolik symetricky na jednotlivé ekono-

miky měnové unie dopadají nabídkové a poptávkové šoky, a tedy nakolik symetricky na tyto země působí jednotná monetární politika Evropské centrální banky. Čím je struktura ekonomik jednotlivých členů měnové unie rozdílnější, tím na ně šoky dopadají asymetričtěji a tím rozdílněji v nich účinkuje jednotná měnová politika.

Podobnost struktury členských ekonomik eurozóny můžeme posoudit na základě několika analýz. Jednou z nich, která byla zpracována ještě před vznikem eurozóny, je studie T. Bayoumiho a B. Eichengreena (1992). Zabývala se synchronizací šoků v (tehdy ještě dvanácti) zemích EU. Základním předpokladem bylo, že poptávkové šoky mají pouze dočasný vliv na změny výstupu, zatímco nabídkové šoky ovlivňují výstup trvale. Analýza pak zkoumala vliv těchto dvou typů šoků na fluktuační v tempu růstu HDP v letech 1962–1988 v zemích EU a v USA, které sloužily jako srovnávací měřítko. Za region, vůči kterému byly zjišťovány korelace temp růstu HDP ostatních oblastí, bylo v EU zvoleno Německo a v USA oblast Středovýchodu.

Pokud jde o nabídkové šoky, vymezila se v EU i v USA skupina států sousedících se vztažným regionem, které s ním měly vysokou korelaci dopadu šoků. V EU na nabídkové šoky reagovaly symetricky s Německem Francie, Dánsko, Nizozemsko, Belgie a Lucembursko. Dále se vymezila skupina periferních států vzdálených od vztažného regionu, které s ním měly korelaci dopadu nabídkových šoků nízkou. To bylo způsobeno tím, že regiony sousedící se vztažným regionem měly podobnou strukturu ekonomiky a že byl u nich běžnější obchod uvnitř odvětví. Naopak mezi touto skupinou států (kterou můžeme označit jako jádro EU) a periferními zeměmi byla hospodářská struktura odlišnější a běžnější obchod mezi odvětvími. Na základě této analýzy můžeme soudit, že v rámci eurozóny nabídkové šoky dopadají symetričtěji mezi Německo, Francii, Belgií, Nizozemsko a Lucembursko než mezi tuto skupinu států a Irsko, Itálii, Portugalsko, Španělsko a Řecko. Přesto na základě této analýzy nikdo netvrdil, že by se země s asymetričtějšími dopady nabídkových šoků nemohly stát členy měnové unie.

Pokud se jedná o poptávkové šoky, byla v zemích EU podle zjištění T. Bayoumiho a B. Eichengreena (1992) korelace s vývojem v Německu nižší i u zemí sousedících s tímto regionem, než tomu bylo u oblastí USA sousedících se Středovýchodem. Nižší korelace reakcí na poptávkové šoky v zemích EU byla způsobena nezávislostí monetárních politik členských zemí EU, které svými výkyvy poptávkové šoky způsobovaly, a rovněž neexistencí federální fiskální politiky v rámci EU, která by jako v USA zvýšila korelaci dopadu šoků mezi jednotlivými státy. V rámci měnové unie se tedy díky existenci jednotné monetární politiky může korelace dopadu poptávkových šoků na jednotlivé členské země zvýšit, neexistence federální fiskální politiky na úrovni eurozóny se však z tohoto hlediska jeví jako problematická. Přesto případ korelace poptávkových šoků ukazuje, že může být iluzorní představa, podle níž by měla být jednotná měna v rámci určitého uskupení zemí zavedena až po dosažení dostatečné konvergence ekonomik těchto zemí.

Zavedení jednotné měny totiž nemusí být důsledkem ekonomické konvergence, ale její podmínkou či předpokladem.

Další analýzou, která se snažila posoudit podobnost struktury hospodářství členských zemí EU ještě před vznikem eurozóny, bylo hodnocení jejich ekonomik na základě šesti standardních indikátorů optimální měnové oblasti (P. de Grauwe, 1994). Mezi těchto šest indikátorů patřila:

1. podobnost struktury vzájemného obchodu členských zemí EU; byla měřena jako korelační koeficient mezi podílem asi 70 % výrobků na celkovém vývozu mezi členy EU a podílem těchto 70 % výrobků na vývozu každého státu EU do jiné členské země EU (podle údajů z roku 1992);

2. podobnost obchodu uvnitř průmyslových odvětví mezi členy EU; tento index byl vypočten pro každou zemi EU jako

$$1 - \frac{\text{součet absolutních hodnot čistých exportů v každém odvětví průmyslu}}{\text{součet celkových exportů a importů}}$$

na datech z roku 1992;

3. korelace růstu reálného HDP; jednalo se o korelační koeficient mezi růstem reálného HDP v EU-12 a v jednotlivých zemích EU v letech 1980–1993;

4. korelace růstu průmyslové výroby; jednalo se o korelační koeficient mezi růstem průmyslové výroby v EU-12 a v jednotlivých státech EU v letech 1980–1993;

5. korelace míry nezaměstnanosti; byla měřena jako korelační koeficient mezi mírou nezaměstnanosti v EU-12 a v jednotlivých zemích EU v letech 1980–1993;

6. propojenost vzájemného obchodu zemí EU; byla měřena jako procentuální podíl vývozu každého členského státu EU do EU-15 na jeho HDP podle údajů z roku 1993.

Na základě takto získaných údajů bylo určeno pořadí plnění jednotlivých indikátorů optimální měnové oblasti členskými zeměmi EU (viz tabulka 2). Může se jevit jako podivné, že výstupem uvedené analýzy bylo pouze pořadí plnění uvedených indikátorů optimální měnové oblasti, nikoli konkrétní hodnoty těchto indikátorů pro jednotlivé členské země EU. Tuto podivnost však vysvětlili samotní tvůrci uvedené analýzy. Tvrdili, že výstupem analýzy je pouze pořadí zemí EU, protože je obtížné říci, jakých konkrétních hodnot indikátorů by měla země EU dosáhnout, aby mohla být považována za připravenou na členství v měnové unii.

Jak je z uvedeného přehledu analýz patrné, kritéria, na jejichž základě můžeme posuzovat podobnost struktury ekonomik členských zemí eurozóny, ještě nemusí nic vypovídat o schopnosti těchto zemí účastnit se měnové unie. Tato kritéria totiž mohou vymezit země s více a méně podobnými strukturami ekonomik, ale je obtížné říci, jaká hodnota kritérií je mezní pro účast země v měnové unii. Jak z předcházejícího textu rovněž vyplývá, pro sblížení struktury ekonomik může být klíčové období až po zavedení jednotné měny (i když ani po měnovém sjednocení k plné

Tabulka 2 Pořadí plnění šesti indikátorů optimální měnové oblasti členskými zeměmi EU

	Indikátor						Průměrné pořadí
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	
Belgie	4	2	6	1	8	2	3,8
Francie	2	1	2	4	4	11	4,0
Německo	1	4	7	2	3	9	4,3
Španělsko	7	7	1	3	1	13	5,3
Rakousko	6	6	3	6	9	5	5,8
Nizozemsko	8	5	5	7	10	3	6,3
Itálie	5	10	4	5	7	12	7,2
Velká Británie	3	3	10	12	5	10	7,2
Irsko	10	11	13	11	2	1	8,0
Švédsko	9	8	8	13	11	6	9,2
Portugalsko	12	13	9	8	13	7	10,3
Dánsko	11	9	14	10	14	8	11,0
Finsko	13	12	12	14	12	4	11,2
Řecko	14	14	11	9	6	14	11,3

Pramen: de Grauwe, P.: The Economics of Monetary Integration, Oxford University Press, 1994

konvergenci dojít nemusí). Je tedy otázkou, do jaké míry musí být sblíženy ekonomiky zemí před vstupem do měnové unie.

Při hodnocení významu indikátorů vyhodnocujících podobnost struktury ekonomik členských zemí eurozóny bychom měli brát v úvahu také vývoj v čase. Struktura ekonomiky v čase nezůstává stejná, ale prochází změnami. Určité odlišnosti ve struktuře ekonomik zemí, které vstupují do měnové unie, ještě neznamenají, že tyto odlišnosti zůstanou zachovány trvale. A naopak. I kdyby do eurozóny vstoupily pouze země s velmi podobnou strukturou ekonomik, může v dlouhém období dojít k takovým změnám, které jejich struktury ekonomik od sebe více odliší.

Pokud jde o poslední charakteristiku optimální měnové oblasti, kterou je podobná velikost produktivity práce (HDP na pracovníka, HDP na odpracovanou hodinu), a tedy i podobná celková ekonomická úroveň (HDP na obyvatele) členských států eurozóny, ta vychází z ukazatelů reálné ekonomické konvergence. K ukazatelům reálné ekonomické konvergence náleží i další indikátor, a sice relativní cenové hladiny členů eurozóny, které by měly být v podmínkách měnové unie rovněž obdobné.

Jestliže porovnáme údaje o produktivitě práce, HDP na obyvatele a relativních cenových hladinách, zjistíme, že někteří členové eurozóny dosahují podobných hodnot těchto ukazatelů, mezi dalšími členy pak existují rozdíly. Do skupiny států, které mají podobnou úroveň výše uvedených ukazatelů reálné ekonomické konvergence, náleží Německo, Francie, Belgie, Nizozemsko, Rakousko nebo Finsko. Další země eurozóny však již vykazují odlišnější hodnoty těchto ukazatelů.

Je otázkou, nakolik by mělo smysl podmiňovat členství států v eurozóně dosažením určité podobné úrovně ukazatelů reálné ekonomické konvergence. Podobně jako u indikátorů podobnosti struktury ekonomik je také v případě ukazatelů reálné ekonomické konvergence nutné brát v úvahu jejich vývoj v čase. I kdyby do eurozóny vstoupily pouze země s velmi podobnou úrovní produktivity práce, HDP na obyvatele nebo relativních cenových hladin, v dlouhém období může dojít k takovým změnám, které hodnoty těchto ukazatelů v zemích eurozóny od sebe oddálí.

Mohla by tedy alternativní kritéria, jako jsou indikátory reálné ekonomické konvergence nebo optimální měnové oblasti, spolehlivěji hodnotit připravenost zemí k zavedení eura než současná konvergenční kritéria, definovaná zakládajícími smlouvami EU? Bohužel je nutné konstatovat, že zřejmě nikoli, protože jak současná konvergenční kritéria, tak různá alternativní kritéria mají jednu společnou slabou stránku. Charakterizují stav ekonomik a z toho vyplývající připravenost těchto ekonomik vstoupit do eurozóny v určitém časovém okamžiku. Některá kritéria pak díky své konstrukci nebo méně proměnlivé charakteristice, kterou sledují, mohou rovněž do určité míry předjímat vývoj ekonomiky ve střednědobém horizontu. Splnění žádného kritéria však nezaručí, že se ekonomický vývoj jednotlivých členů eurozóny nebude od sebe v dlouhém období odlišovat více než při jejich vstupu do měnové unie. Ekonomiky členských zemí eurozóny totiž procházejí neustálými změnami, jejichž směr a rozsah v dlouhodobém horizontu není schopno žádné kritérium vstupu do měnové unie postihnout.

5. Přínosy existence eurozóny z hlediska malé otevřené ekonomiky

V předcházejícím textu jsme uvedli, že ani současná konvergenční kritéria, ani jiná alternativní kritéria nemohou spolehlivě vymezit země, které jsou schopny být dlouhodobou bezproblémovou součástí měnové unie. Zároveň jsme uvedli, že v eurozóně dosud chybí, respektive se teprve utvářejí mechanismy k vyrovnávání rozdílů v ekonomickém vývoji mezi různými členy měnové unie. Z rozdílů v ekonomickém vývoji členských zemí eurozóny pak plynou určité náklady, které členové měnové unie nesou.

Přesto se proces rozšiřování eurozóny nezastavil. V roce 2009 do eurozóny vstoupilo Slovensko, od roku 2011, přes turbulence, kterými eurozóna prošla, se sedmáctým členem měnové unie stane Estonsko. Členské země proto musí kromě nákladů vnímat i řadu výhod, které jim jednotná měna přináší. Ve výše citované

přednášce prezidenta České republiky Václava Klause byl výčet přínosů existence eurozóny omezen na konstatování, že předpokládané přínosy měnové unie budou spíše malé a že se týkají pouze snížení transakčních nákladů a kurzového rizika. Takový pohled je však velmi redukovaný a opomíjí skutečný rozměr výhod jednotné měny.

Nejprve se zaměříme na přínosy zavedení eura na mikroekonomické úrovni, tedy na snížení transakčních nákladů a eliminaci kurzového rizika. Že tyto přínosy mohou být významné, dokládají údaje v článku hlavního ekonoma UniCredit Bank Czech Republic *Pavla Sobíška* s výmluvným názvem *První rok eura na Slovensku: prohrávají banky*, který vyšel na serveru ihned.cz dne 5. ledna 2010. V článku jsou vyčísleny ztráty slovenských bank po zavedení eura. Tyto ztráty bank jsou však zároveň přínosem pro nefinanční podniky. Z článku ocitujeme podstatné části:

„Rok existence nové měny na Slovensku je příliš krátká doba na konečné bilančování... Přesto je zřejmé, že euro podstatně změnilo poměry uvnitř slovenské ekonomiky. Jednou z doložitelných změn je propad zisku bankovního sektoru meziročně za první tři čtvrtletí roku 2009 o 50 %. Propad mohl být hypoteticky zapříčiněn řadou faktorů, ovšem strukturální podobnost slovenského bankovního sektoru s českým i podobnost obou ekonomik ukazují na euro jakožto na jednoho z hlavních „viníků“.

Posuďte sami: české banky ve srovnatelném období vykázaly zisk meziročně o 9 % vyšší. I kdybychom očistili výsledek o jednu mimořádnou položku, snížil by se meziroční zisk o stále mírných 7 %. Rozdíly nejsou patrné na nákladové straně, kde české i slovenské banky zdvojnásobily tvorbu oprávek proti nespáčeným úvěrům. Čisté úrokové výnosy ale narostly českým bankám meziročně o 7 %, zatímco slovenským jen o 3 %. Důvod? Korunový peněžní trh pracuje oproti eurovému s vyššími maržemi. Neúrokové výnosy šly v českých bankách meziročně dolů o 5 %, ve slovenském bankovníctví ale o 35 %. I když se slovenským bankám vedlo hůř z hlediska poplatků a provizí (zřejmá souvislost s poklesem počtu vedených účtů a plateb v zahraničních měnách), největší podíl na snížení neúrokových příjmů měl výpadek z obchodování s devizami, který dosáhl meziročně 75 %. Takový výpadek je logický. Devizové konverze a hedging patří k hlavním činnostem bank v rámci jejich klientských obchodů. Slovenským bankám tento zdroj příjmů náhle a nevratně vyschl tím, že jejich klienti – hlavně slovenské nefinanční podniky obchodující s eurozónou – již nepotřebují směňovat své výnosy a zajišťovat se proti budoucím kurzovým pohybům.

O kolik slovenské banky kvůli zavedení eura asi přišly? Porovnáním s trendy v českých bankách lze odhadnout pokles čistých výnosů z tohoto titulu přepočtený na celý rok 2009 na 280 milionů eur. Je ale snížení výnosů bank ztrátou celé slovenské ekonomiky? Rozhodně ne. Přijetí eura hlavně přerozdělilo zisky v ekonomice mezi odvětvími. O co propadly výnosy bankám, o to menší náklady museli nést jejich klienti – v drtivé většině slovenské subjekty.

Co si z úvahy můžeme vzít pro české poměry? Tuzemský bankovní sektor byl z hlediska výnosů proti slovenskému v roce 2008 asi 2,25krát větší, což dobře

koresponduje s poměrem velikostí obou ekonomik. Roční výpadek příjmů slovenských bank přenesený do českých podmínek odpovídá částce 16,8 miliardy Kč. Tolik by tedy býval mohl český nebankovní sektor za rok ušetřit zavedením eura – na úkor bank.

Z uvedeného vyplývá, odkud lze čekat tlak na politickou reprezentaci k vytvoření podmínek pro přijetí eura. Ze strany bank to zřejmě nebude – kapři si svůj rybník nevyпустí.“

K otázce přínosů a nákladů zavedení eura v České republice, které se projeví na mikroekonomické úrovni, se již před několika lety vyjádřil tehdejší viceguvernér České národní banky a současný národní koordinátor pro zavedení eura v České republice *Oldřich Dědek*. V rozhovoru pro vědecký časopis *Acta Oeconomica Pragensia* (č. 6/2003) konstatoval: „Jednoznačným příjemcem výhod ze zavedení eura bude exportní segment našich podniků, samozřejmě jenom těch, které vyváží do eurové oblasti. Těm podnikům, které exportují do dolarové oblasti, jednotná měna v tomto směru nepomůže, budou stále muset pracovat s nejrůznějšími zajišťovacími instrumenty. Nicméně podíl naší podnikové sféry, která vydělá na tom, že se staneme součástí velké, relativně uzavřené ekonomiky, bude dominantní. Samozřejmě na tom vydělají spotřebitelé. Jednotná měna obecně vede k větší cenové transparentnosti, posiluje konkurenční prostředí a tím tlačí firmy k nižším cenám. Spotřebitelé si budou moci více vybírat i tím, že pohodlnější budou internetové nákupy v jiné zemi... Naši turisté budou moci jezdit s domácí měnou po celém světě, protože euro směníte všude, korunu ne.

Na zavedení eura prodělávají spekulanti. Zatímco podniková sféra spíše dává přednost stabilitě, pro spekulaci je výhodná neustálá změna, protože na sázkách, kterým směrem se ekonomika pohne, se dá výnosně vydělávat. Uvádí se, že na zavedení eura částečně doplatí banky, protože se velmi často angažují jako obchodníci s devizami. Tady bych ale řekl, že banky sice něco samozřejmě ztratí, ale na druhé straně zase enormně vydělají tím, že jejich úvěry se stanou bezpečnějšími. Banky dovedou ošetřit kurzová rizika, ale často to dělají tím způsobem, že je přesunou na své klienty. Když pak dojde k nějakým větším kurzovým výkyvům, jejich klienti se dostávají do problémů a to zase samozřejmě ohrožuje úvěry bank. Větší bezpečí pro podnikovou klientelu v důsledku potlačení kurzového rizika znamená větší bezpečí pro banky a jejich fungování.“

Dále se budeme věnovat přínosům existence eurozóny na makroekonomické úrovni. Prvním významným přínosem existence měnové unie je, že z vnějšího pohledu přeměňuje skupinu středně velkých až malých, navíc velmi otevřených ekonomik jednotlivých členů eurozóny na jednu velkou a podstatně uzavřenější ekonomiku eurozóny (viz údaje v tabulkách 3 a 4). Zatímco největší ekonomika eurozóny – Německo – se podílí na světovém HDP v paritě kupní síly 4,03 %, eurozóna jako celek tvoří 15,17 % světového HDP v paritě kupní síly. Pro porovnání – podíl české ekonomiky na světovém HDP v paritě kupní síly činí pouhých 0,37 %. Vývoz a dovoz zboží a služeb představuje u nejotevřenějších ekonomik eurozóny –

Tabulka 3 Velikost ekonomik členů eurozóny v mezinárodním srovnání v roce 2009

	Velikost HDP v b. c. (v mld. EUR)	Velikost HDP v PPP (v mld. PPS)	Podíl na světovém HDP v PPP (v %)
USA	10 122,6	10 613,6	20,46
Japonsko	3 638,9	3 111,8	6,00
EU-27	11 785,5	11 785,5	21,32
Eurozóna (EA-16)	8 956,0	8 389,2	15,17
Německo	2 397,1	2 232,5	4,03
Francie	1 907,1	1 633,0	3,03
Itálie	1 520,9	1 444,6	2,51
Španělsko	1 053,9	1 127,4	1,96
Nizozemsko	572,0	507,6	0,95
Belgie	339,2	294,0	0,55
Řecko	233,0	246,9	0,49
Rakousko	274,3	241,2	0,46
Portugalsko	168,1	196,9	0,33
Finsko	171,3	139,3	0,26
Irsko	159,6	134,8	0,25
Slovensko	63,1	91,0	0,17
Slovinsko	35,4	42,1	0,08
Lucembursko	38,0	31,7	0,06
Kypr	16,9	18,5	0,03
Malta	5,7	7,6	0,01
Česká republika	137,2	198,9	0,37

Pramen: The Global Competitiveness Report 2010–2011 (podíl na světovém HDP v PPP); Eurostat (ostatní údaje)

Irsko, Malty, Belgie, Slovenska a Nizozemsko – 60 až 90 % HDP, v případě Lucemburska dokonce výrazně převyšuje 100 % HDP. Eurozóna jako celek má mnohem uzavřenější ekonomiku. Vývoz a dovoz zboží a služeb, realizovaný se zeměmi mimo měnovou unii, tvoří pouze zhruba 19 % HDP eurozóny.

Tabulka 4 Otevřenost ekonomik členů eurozóny v mezinárodním srovnání v roce 2009

	Vývoz zboží a služeb (v % HDP)	Dovoz zboží a služeb (v % HDP)
USA	11,2	13,9
Japonsko	12,5	12,2
Evropská unie (EU-27)	13,4	13,7
Eurozóna (EA-16)	19,5	18,9
Lucembursko	167,6	134,7
Irsko	90,7	75,4
Malta	74,2	73,7
Belgie	73,0	70,2
Slovensko	70,6	71,0
Nizozemsko	69,2	62,0
Slovinsko	58,1	56,8
Rakousko	50,5	46,0
Německo	40,8	35,9
Kypr	39,4	45,2
Finsko	37,4	34,9
Portugalsko	27,9	35,5
Itálie	24,0	24,4
Španělsko	23,4	25,5
Francie	23,0	25,0
Řecko	19,0	29,8
Česká republika	69,1	63,6

Pramen: Eurostat

Zde je samozřejmě nutné uplatnit výhradu, že eurozóna prozatím nepředstavuje standardní jednotný ekonomický prostor, tak jak je známý z federativních států, ale jedná se o kombinaci jednotného vnitřního trhu s volným pohybem zboží, služeb, kapitálu a osob, jednotné měny a jednotné monetární politiky prováděné Evropskou centrální bankou, na druhé straně však národních fiskálních a dalších hospodář-

ských politik, které ale podléhají určitému stupni harmonizace a u nichž existuje tlak na další užší koordinaci a harmonizaci, zejména v důsledku turbulencí uvnitř měnové unie způsobených globální krizí.

Přes výše uvedené problémy má velká a uzavřenější ekonomika eurozóny potenciál v menší míře podléhat turbulencím na globalizovaných trzích než jednotlivé středně velké nebo malé a zároveň velmi otevřené ekonomiky jednotlivých členů eurozóny. Podobně jednotná měna euro má potenciál více odolávat výkyvům a spekulacím na globálních měnových trzích než bývalé národní měny jednotlivých členů eurozóny. Tento pozitivní potenciál eura a eurozóny se projevoval především v době před propuknutím globální finanční a ekonomické krize, kdy občasné regionální krize v různých částech světa mimo eurozónu příliš neovlivňovaly dění uvnitř měnové unie, ale na menší evropské ekonomiky mimo eurozónu určitý dopad měly, například v podobě zvýšené volatility měnových kurzů.

Dokonce i v prvních fázích globální krize, než se vyhroutil problém s vysokými rozpočtovými deficity a veřejnými dluhy v některých zemích měnové unie, byl vliv eura a eurozóny na své členy spíše stabilizační a kurz eura nepodléhal příliš velkým výkyvům. Tento stabilizační efekt eura však přestal působit po zažehnutí řecké dluhové krize a nárůstu problémů s nerovnováhou veřejných financí v některých dalších státech eurozóny. V tento moment přestaly být členské státy eurozóny vnímány na globálních trzích jako jeden celek, ale uplatňovalo se hodnocení po jednotlivých zemích. Značně se zvýšily náklady na financování veřejného dluhu u nejproblémovějších států, zatímco u zemí, které nebyly vnímány jako rizikové, zůstaly náklady na financování veřejného dluhu nízké. Vzniklé pnutí uvnitř eurozóny pak muselo být řešeno vytvořením Evropského mechanismu finanční stabilizace a Evropského fondu finanční stability pro problémové země, na jejichž financování se z největší míry podílejí ekonomicky zdravější státy eurozóny. Aby se podobným turbulencím v měnové unii do budoucna zabránilo a aby eurozóna mohla hrát stabilizační úlohu i v krizových obdobích, přijímají členské státy eurozóny opatření k další koordinaci a harmonizaci hospodářských politik, zejména politiky fiskální.

Nehledě na turbulence v měnové unii v důsledku globální krize však členství v eurozóně stále představuje pro menší, velmi otevřené nebo slabší ekonomiky dodatečný bonus, který zvyšuje jejich důvěryhodnost a zlepšuje jejich pozici na globalizovaných trzích a snižuje jejich zranitelnost v případě nepříznivého vývoje a turbulencí na těchto trzích. To se projevilo například v průběhu řecké dluhové krize v roce 2010. Kdyby Řecko nebylo členem eurozóny, patrně by již bylo se svými rozsáhlými rozpočtovými problémy po státním bankrotu. Pouze zásah silnějších států měnové unie v jeho prospěch a stále relativně důvěryhodná značka eurozóny pomohly zmírnit důsledky spekulací proti řeckým státním dluhopisům i proti státním dluhopisům některých dalších slabších periferních zemí měnové unie.

Na podobné téma – problém vztahu členství v eurozóně a makroekonomické disciplíny – se před několika lety vyjádřil tehdejší viceguvernér České národní banky a současný národní koordinátor pro zavedení eura v České republice *Oldřich Dědek*.

V rozhovoru pro vědecký časopis *Acta Oeconomica Pragensia* (č. 6/2003) uvedl: „Maastrichtská kritéria vyžadují určitou míru makroekonomické disciplíny. Vyžadují nízkou inflaci, jsou velmi konkrétní, pokud jde o rozpočtové chování vlády a tak dále. Zkusme si ale položit otázku, jaký typ makroekonomické disciplíny by byl vyžadován pro naši ekonomiku v případě, že bychom stáli mimo Evropskou unii a oblast jednotné měny a jenom vlastními silami čelili globalizačním rizikům, která přináší volná mobilita kapitálu. Zde se ukazuje, že makroekonomická disciplína by musela být ještě tvrdší. V žádném případě bychom si nemohli dovolit významné rozpočtové deficity, které by zvyšovaly zadluženost a vytvářely riziko nějaké měnové krize.“

Skutečnost, že ani dluhové problémy některých členů eurozóny a s tím spojené turbulence uvnitř měnové unie příliš nesnížily ochotu některých zemí zavést euro, potvrdil postoj Estonska, které na jaře 2010 požádalo o připojení k eurozóně od roku 2011. V květnu 2010 Evropská komise vyhodnotila plnění konvergenčních kritérií Estonskem a schválila jeho vstup do eurozóny jako sedmáctého členu k 1. lednu 2011, v červnu 2010 pak svůj souhlas s rozšířením eurozóny vyjádřily i členské státy EU. Estonsko navzdory hlubokému propadu reálného HDP v roce 2009 o 14 procent dokázalo udržet deficit veřejných rozpočtů pod referenční hodnotou 3 % HDP a jeho veřejný dluh je nejmenší ze všech zemí EU. Podle vyjádření eurokomisaře pro hospodářské a měnové záležitosti Olliho Rehna z května 2010 si Estonsko zaslouží pochvalu za dlouhodobé obezřetné hospodaření. Hodnocení Estonska Evropskou komisí a schválení jeho vstupu do eurozóny vydávají podle slov Olliho Rehna z května 2010 rovněž silný signál o eurozóně a obecněji i pro Evropskou unii, zdůrazňují úlohu eura jako politického ukotvení ze střednědobého hlediska a potvrzují, že trvalé politické úsilí a dlouhodobý vývoj politik zaměřený na stabilitu přináší konkrétní výsledky.

Výše uvedené vztahy mezi přínosy a náklady členství malých otevřených ekonomik v eurozóně se vztahují také na Českou republiku. I česká ekonomika je totiž malá, v roce 2009 její velikost odpovídala 1,5 %, resp. 2,4 % velikosti ekonomiky eurozóny v závislosti na tom, jestli k vyjádření velikosti ekonomiky použijeme hrubý domácí produkt v běžných cenách a běžných směnných kurzech nebo hrubý domácí produkt v paritě kupní síly (viz údaje v tabulce 5). Česká republika se rovněž řadí do skupiny velmi otevřených ekonomik. V roce 2009 dosahoval v České republice poměr vývozu zboží a služeb k HDP téměř 70 %, podíl dovozu zboží a služeb na HDP se blížil 64 % (viz údaje v tabulce 4).

Pro českou ekonomiku je rovněž charakteristická její značná provázanost s ekonomikou eurozóny. V roce 2009 podle údajů Českého statistického úřadu tvořil vývoz do zemí eurozóny 67 % celkového českého exportu, dovoz ze zemí eurozóny pak představoval 54 % celkového importu České republiky. Provázanost České republiky s eurozónou dále posiluje výrazné zastoupení přímých zahraničních investic ze zemí eurozóny v celkové zásobě přímých zahraničních investic, které přitekly do české ekonomiky. Celkový stav přímých zahraničních investic v České republice činil ke konci roku 2008 téměř 54 % HDP, přičemž přes 84 % z těchto přímých zahraničních investic pocházelo ze zemí eurozóny.

Tabulka 5 **Hrubý domácí produkt České republiky v mezinárodním srovnání v roce 2009**

	HDP v b. c.		HDP v PPP	
	mln. EUR	ČR / příslušná ekonomika (v %)	mln. PPS	ČR / příslušná ekonomika (v %)
Česká republika	137,2	:	198,9	:
USA	10 122,6	1,4	10 613,6	1,9
Evropská unie (EU-27)	11 785,5	1,2	11 785,5	1,7
Eurozóna (EA-16)	8 956,0	1,5	8 389,2	2,4

Pramen: Eurostat; výpočty autora

Připomeňme, že podle výše citované přednášky prezidenta České republiky Václava Klause mezi nejvýznamnější náklady existence eurozóny patří ztráta nezávislé měnové politiky, což hlavně znamená ztrátu pravomoci nastavovat úrokové sazby a ztrátu možnosti pohybu měnového kurzu. Eliminace dvou důležitých proměnných hospodářské politiky – úrokové míry a měnového kurzu – je podle názoru prezidenta ČR tak významným negativním faktorem, že nakonec náklady evropské měnové unifikace převyšují její přínosy.

Na problém ztráty nezávislé měnové politiky se lze dívat i z jiného úhlu pohledu. Kvůli malé velikosti a značné otevřenosti české ekonomiky a její výrazné provázanosti s ekonomikou eurozóny Českou republiku výrazně ovlivňují ekonomické události v zahraničí, především v eurozóně. Na tyto zahraniční podněty pak musí reagovat i česká hospodářská politika, včetně politiky monetární. To však do značné míry omezuje autonomii měnové politiky prováděné v České republice. Příkladem může být snížení úrokových sazeb Českou národní bankou počátkem srpna 2008 kvůli předchozímu rychlému zhodnocování kurzu české koruny.

Ani eliminace měnového kurzu jako důležité proměnné hospodářské politiky nemusí být v malé otevřené ekonomice, jako je česká, tak zásadně negativním faktorem, jak uvádějí odpůrci měnové integrace. Kurz české koruny se utváří primárně na zahraničních trzích, resp. na základě rozhodování velkých zahraničních či nadnárodních subjektů na měnových trzích. Toto rozhodování se přitom neodvíjí pouze od výsledků vývoje české ekonomiky, ale také od informací o ekonomickém vývoji dalších střeoevropských zemí, resp. hlavních hospodářských partnerů České republiky, a má v sobě přítomnu také spekulativní složku, protože cílem investování na měnových trzích je dosažení zisku a hráči na trhu kvůli tomu mění váhu či zastoupení jednotlivých měn ve svých investičních portfoliích. V takovém případě však nelze jednoduše hovořit o měnovém kurzu jako o nástroji nezávislé měnové politiky, protože na jeho vývoj působí řada jiných faktorů, než jsou výsledky domácí ekonomiky nebo představy centrální banky o vhodné či rovnovážné úrovni měnového kurzu.

Tyto skutečnosti je možné ilustrovat na několika příkladech. Prvním příkladem mohou být události související s vývojem kurzu české koruny počátkem roku 2009. Na konci ledna 2009 americká banka Goldman Sachs ve své prognóze očekávala, že česká koruna k euru do šesti měsíců oslabí na 32 CZK/EUR a do dvanácti měsíců svůj propad zmírní na 30 CZK/EUR. Do 17. února 2009 přitom česká koruna oslabila vůči euru na 29,66 CZK/EUR. Banka Goldman Sachs pak 19. února 2009 oznámila, že uzavřela svou obchodní pozici, která sázela na to, že středoevropské měny včetně české koruny čeká další oslabení. Vysvětlila to tím, že se podle jejího názoru oslabování středoevropských měn přesunulo od makroekonomického trendu ke spekulativnímu přestřelování. Svou nechuť pokračovat v těchto spekulativních obchodech zdůvodnila také tím, že již dosáhla svého 6% cíle, když uzamkla zisk dosahující přibližně 7,9 %. Kurz české koruny poté změnil směr vývoje a začal posilovat.

Druhým příkladem může být porovnání vývoje měnových kurzů tří středoevropských zemí – České republiky, Polska a Maďarska – v období globální finanční a ekonomické krize. Globální krize dopadla na tyto tři středoevropské země s různou intenzitou. Nejtíživěji dolehla na maďarskou ekonomiku, kterou postihl výrazný pokles reálného HDP, nejvíce se v ní vyhroutily rozpočtové problémy, čelila značným problémům kvůli rozsáhlému zadlužení soukromého sektoru v zahraničních měnách, destabilizoval se v ní finanční trh. Začal rovněž prudce oslabovat maďarský forint, což situaci ještě dále zhoršilo, protože se tak maďarským subjektům prodražovaly splátky půjček v zahraničních měnách. Nakonec musely Maďarsku poskytnout pomoc Evropská centrální banka a Mezinárodní měnový fond. Naopak nejlépe krizí prošlo Polsko, které si jako jediná evropská ekonomika v období globální krize udrželo kladný růst reálného HDP. Mezi Maďarskem a Polskem se rozsahem dopadu krize na reálnou ekonomiku nacházela Česká republika. I když však byly dopady krize na tyto tři středoevropské ekonomiky významně rozdílné, kurzy jejich měn se v období krize vyvíjely do značné míry podobně, vykazovaly obdobné trendy. To ilustruje graf 1.

Investoři na měnových trzích tedy brali tyto tři země jako jeden celek, i když mezi nimi existovaly významné rozdíly v ekonomickém vývoji. Bez obalu se k problematice rozlišování mezi ekonomickou situací různých zemí střední a východní Evropy vyjádřil komentátor deníku *Financial Times* Wolfgang Munchau. Dne 16. března 2009 napsal: „*Je jaksi politicky správné říkat, že země střední a východní Evropy jsou každá jiná. Takže na mikrofon říkám, že to tak opravdu je. Jediný problém je, že to vůbec není důležité. Pokud se koná spekulativní útok na celý region, vůbec nezáleží na tom, jestli jste Maďarsko nebo Česká republika.*“

Česká národní banka má přitom pouze omezený prostor, jak do vývoje kurzu české koruny zasáhnout, jak ovlivnit spekulativní pohyby měnového kurzu nebo jak více sladit pohyb měnového kurzu s vývojem reálné ekonomiky. Měnový kurz je totiž také cena, kterou utváří trh, respektive hráči na měnovém trhu, a to mnohdy na základě jiných informací nebo podnětů, než jsou údaje o vývoji reálné ekonomiky. Přitom likvidita na měnových trzích (stovky miliard či biliony USD) je

řádově vyšší než devizové rezervy ČNB (desítky miliard USD). K ovlivňování pohybu kurzu české koruny má proto Česká národní banka pouze omezený prostor v krátkém období a téměř žádný prostor v období dlouhém. Když ČNB (i přes omezenou účinnost svých zásahů) reaguje na prudké výkyvy kurzu koruny, stává se spoluhráčem či protihráčem subjektů spekulujících na měnový kurz, avšak s menším objemem likvidity, než mají tyto spekulující subjekty k dispozici. Pak lze ovšem stěží označovat měnový kurz za nástroj nezávislé měnové politiky, protože je významně ovlivňován vývojem světové ekonomiky, sousedních ekonomik v regionu a spekulativním rozhodováním investorů.

Autonomie monetární politiky malé otevřené ekonomiky, jako je česká, se tak v éře globalizace ukazuje být do značné míry iluzorní. V malé otevřené ekonomice s uvolněnými pohyby kapitálu přestává být totiž existence vlastní měny a s ní spojené „nezávislé“ měnové politiky jednoznačným nástrojem stabilizace ekonomického vývoje, ale naopak vlastní měna se mnohdy může stát prostředkem, který svými prudkými kurzovými pohyby destabilizuje ekonomiku zvenčí nebo ještě zhorší již tak výrazné domácí ekonomické problémy. V takovém případě však ztrátu měnového kurzu a vlastní měnové politiky nelze označit za náklad, ale naopak spíše za přínos měnové unie.

6. Některé důsledky globální krize v zemích uvnitř a vně eurozóny

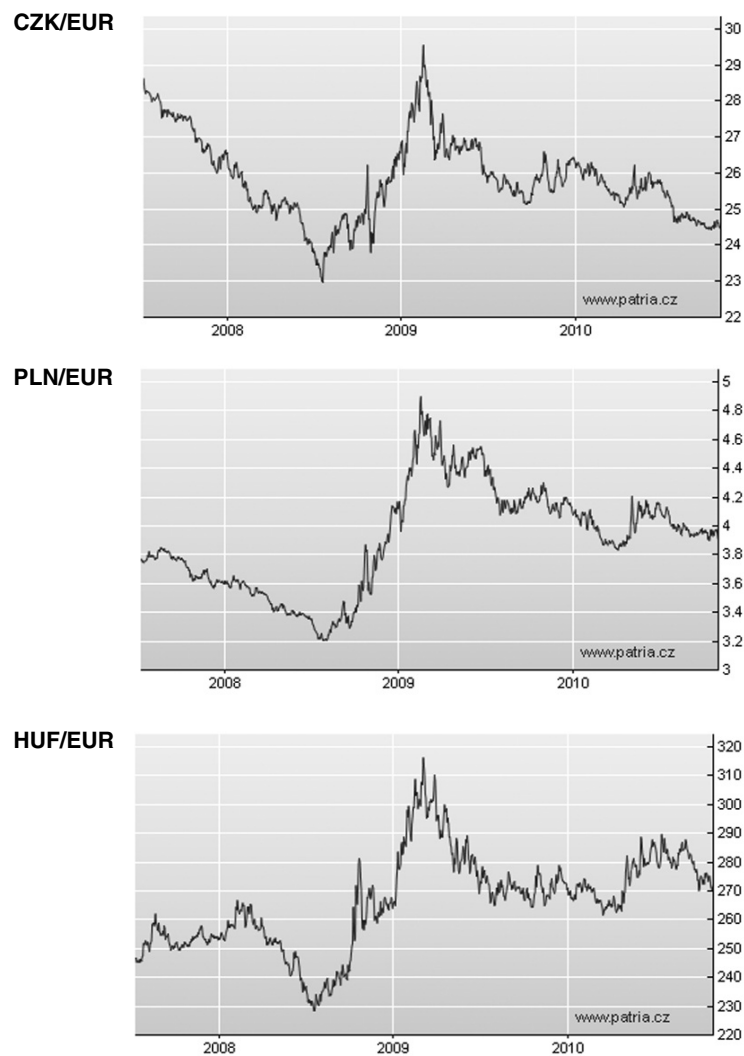
Na skutečnost, že neexistuje jednoduchá závislost mezi úspěšností řešení problémů či nerovnováh v ekonomice a tím, jestli daná ekonomika je nebo není členem měnové unie, respektive jestli může nebo nemůže uplatňovat nezávislou měnovou politiku, ukazuje také porovnání vývoje v různých zemích eurozóny a v různých zemích s národními měnami a plovoucími měnovými kurzy v době globální krize i v období následujícím. Nelze vysledovat jednoduchý vztah, který by ukazoval na to, že by se země s vlastní měnou a plovoucími měnovými kurzy lépe vypořádaly s globální krizí než státy eurozóny. Situace je v tomto směru značně diferencovaná (viz údaje v tabulkách 6 a 7).

Mezi ekonomikami, které byly nejhůře postiženy krizí, najdeme země s rozdílným měnovým uspořádáním:

- některé členy eurozóny (Řecko, Španělsko, Portugalsko a Irsko – tyto ekonomiky vykazovaly v roce 2009 vysoké rozpočtové deficity 9–14 % HDP, Irsku od roku 2008 klesá reálný HDP, v roce 2009 to bylo o rozsáhlých 7,6 %, Řecko se vyhnulo státnímu bankrotu jen díky obdržení finanční pomoci od eurozóny a Mezinárodního měnového fondu);

- některé země mimo eurozónu s měnami navázanými na euro (Estonsko, Litva a Lotyšsko – tyto země čelily v roce 2009 hlubokému ekonomickému poklesu o 14–18 %, Litva a Lotyšsko se v roce 2009 potýkaly s rozsáhlými rozpočtovými schodky 9–10 % HDP, Lotyšsku musel poskytnout záchraný úvěr Mezinárodní měnový fond);

Graf 1 Vývoj měnových kurzů české koruny (CZK), polského zlotého (PLN) a maďarského forintu (HUF) k euru (EUR) od července 2007 do října 2010

Pramen: <http://www.patria.cz>

Tabulka 6 Roční růst reálného HDP ve vybraných ekonomikách (v %)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	1. Q 2010	2. Q 2010
Finsko	4,1	2,9	4,4	5,3	0,9	-8,0	0,6	3,4
Německo	1,2	0,8	3,4	2,7	1,0	-4,7	2,0	3,7
Rakousko	2,5	2,5	3,6	3,7	2,2	-3,9	0,2	2,3
Slovensko	5,1	6,7	8,5	10,5	5,8	-4,8	4,6	5,0
Belgie	3,2	1,7	2,7	2,9	1,0	-2,8	1,7	2,6
Nizozemsko	2,2	2,0	3,4	3,9	1,9	-3,9	0,5	2,7
Francie	2,5	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6	1,2	1,7
Portugalsko	1,6	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,6	1,8	1,5
Španělsko	3,3	3,6	4,0	3,6	0,9	-3,7	-1,3	-0,1
Irsko	4,6	6,0	5,3	5,6	-3,5	-7,6	-0,7	-1,8
Řecko	4,4	2,3	4,5	4,3	1,3	-2,3	-2,3	-3,7
Polsko	5,3	3,6	6,2	6,8	5,1	1,7	3,0	3,5
Švédsko	4,2	3,2	4,3	3,3	-0,4	-5,1	2,8	4,5
Dánsko	2,3	2,4	3,4	1,7	-0,9	-4,7	-0,4	3,8
Česká rep.	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1	1,0	2,4
Velká Británie	3,0	2,2	2,8	2,7	-0,1	-5,0	-0,3	1,7
Maďarsko	4,5	3,2	3,6	0,8	0,8	-6,7	-1,2	0,1
Rumunsko	8,5	4,2	7,9	6,3	7,3	-7,1	-3,2	-1,5
Estonsko	7,2	9,4	10,6	6,9	-5,1	-13,9	-2,7	3,0
Litva	7,4	7,8	7,8	9,8	2,9	-14,7	-0,6	-0,3
Lotyšsko	8,7	10,6	12,2	10,0	-4,2	-18,0	-5,1	-2,9
Island	7,7	7,5	4,6	6,0	1,0	-6,8	-6,5	-8,6
Japonsko	2,7	1,9	2,0	2,4	-1,2	-5,2	4,4	2,4
USA	3,6	3,1	2,7	1,9	0,0	-2,6	2,4	3,0

Pramen: Eurostat

Tabulka 7 **Saldo veřejných rozpočtů ve vybraných ekonomikách**
(v % HDP)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Finsko	2,3	2,7	4,0	5,2	4,2	-2,5
Německo	-3,8	-3,3	-1,6	0,3	0,1	-3,0
Rakousko	-4,4	-1,7	-1,5	-0,4	-0,5	-3,5
Slovensko	-2,4	-2,8	-3,2	-1,8	-2,1	-7,9
Belgie	-0,3	-2,7	0,2	-0,3	-1,3	-6,0
Nizozemsko	-1,7	-0,3	0,5	0,2	0,6	-5,4
Francie	-3,6	-2,9	-2,3	-2,7	-3,3	-7,5
Portugalsko	-3,4	-6,1	-4,1	-2,8	-2,9	-9,3
Španělsko	-0,3	1,0	2,0	1,9	-4,2	-11,1
Irsko	1,4	1,6	2,9	0,0	-7,3	-14,4
Řecko	-7,5	-5,2	-3,6	-5,1	-7,7	-13,6
Polsko	-5,4	-4,1	-3,6	-1,9	-3,7	-7,2
Švédsko	0,8	2,3	2,3	3,6	2,2	-0,9
Dánsko	2,1	5,2	5,2	4,8	3,4	-2,7
Česká republika	-3,0	-3,6	-2,6	-0,7	-2,7	-5,8
Velká Británie	-3,4	-3,4	-2,7	-2,7	-5,0	-11,4
Maďarsko	-6,4	-7,9	-9,3	-5,0	-3,7	-4,4
Rumunsko	-1,2	-1,2	-2,2	-2,6	-5,7	-8,6
Estonsko	1,6	1,6	2,4	2,5	-2,8	-1,7
Litva	-1,5	-0,5	-0,4	-1,0	-3,3	-9,2
Lotyšsko	-1,0	-0,4	-0,5	-0,3	-4,2	-10,2
Island	:	4,9	6,3	5,4	-13,5	-9,1
Japonsko	-6,5	-6,7	-1,6	-2,5	-2,0	-6,9
USA	-4,4	-3,2	-2,0	-2,7	-6,4	-11,0

Pramen: European Economic Forecast – Spring 2010, European Economy 2/2010, European Commission, May 2010 (Japonsko a USA – 2005–2009); Eurostat (ostatní údaje)

- některé ekonomiky mimo eurozónu s plovoucími měnovými kurzy (Island, Velká Británie, Maďarsko a Rumunsko – reálný HDP těchto zemí v roce 2009 klesl o 5–7 %, Island vykazoval podobný ekonomický pokles i v prvním pololetí 2010, Island, Velká Británie a Rumunsko čelily v roce 2009 rozsáhlým rozpočtovým deficitům 9–11 % HDP, Island, Maďarsko a Rumunsko musely požádat o finanční pomoc Mezinárodní měnový fond).

Také mezi ekonomikami, které se s krizí dokázaly vyrovnat s relativně nejmenšími náklady, najdeme státy s rozdílným měnovým uspořádáním:

- některé členy eurozóny (Finsko, Německo a Rakousko – tyto ekonomiky vykazovaly v roce 2009 relativně nízké rozpočtové schodky 2,5–3,5 % HDP, tedy splňovaly nebo jen velmi mírně překračovaly maastrichtské kritérium deficitu veřejných financí, Finsko a Německo se mohly v prvním pololetí 2010 těšit z poměrně rychlého růstu reálného HDP);

- některé země mimo eurozónu s měnami navázanými na euro (Dánsko – v roce 2009 splnilo maastrichtské kritérium, když jeho rozpočtový deficit činil vyhovujících 2,7 % HDP);

- některé ekonomiky mimo eurozónu s plovoucími měnovými kurzy (Švédsko a Polsko – Švédsko v roce 2009 se svým nízkým rozpočtovým schodkem 0,9 % HDP vyhovělo maastrichtskému kritériu, v prvním pololetí 2010 Švédsko vykazovalo dynamický ekonomický růst, Polsko si jako jediná evropská ekonomika v období globální krize udrželo kladný růst reálného HDP).

Jestliže porovnáme tyto výsledky evropských ekonomik s USA, vidíme, že negativní dopad krize na tempo ekonomického růstu ve Spojených státech byl menší než ve většině zemí Evropské unie, avšak nepříznivý vliv krize na saldo veřejných rozpočtů byl v USA srovnatelný s těmi nejhůře zasaženými zeměmi EU.

Česká republika a Slovensko patří z hlediska negativního dopadu krize na tempo ekonomického růstu a vývoj veřejných financí ke středně silně zasaženým zemím. V roce 2009 byly nepříznivé důsledky krize o něco silnější na Slovensku než v České republice. Reálný HDP České republiky poklesl o 4,1 %, reálný HDP Slovenska o 4,8 %, rozpočtový deficit České republiky činil 5,8 % HDP, schodek veřejných financí Slovenska 7,9 % HDP. V prvním pololetí 2010 již česká i slovenská ekonomika zaznamenaly růst, avšak slovenské tempo ekonomického růstu bylo více než dvojnásobné v porovnání s českým. Reálný HDP České republiky v 1. a 2. čtvrtletí 2010 rostl meziročně o 1,0 %, resp. 2,4 %, zatímco reálný HDP Slovenska se zvýšil o 4,6 %, resp. 5,0 %.

Výše uvedené údaje ukazují, že neexistuje ostrá dělící linie mezi tím, jak se projevovovala krize v zemích eurozóny, v ekonomikách s národními měnami navázanými na euro a ve státech s plovoucími měnovými kurzy. Mezi zeměmi nevíce zasaženými krizí i mezi státy s menšími negativními důsledky krize se nacházejí jak někteří členové eurozóny, tak některé státy mimo eurozónu s pevnými i plovoucími měnovými kurzy. Příčiny rozdílných dopadů krize na různé ekonomiky proto

není možné jednoduše hledat pouze v jejich zapojení či nezapojení do měnové unie, ale je třeba zkoumat řadu dalších faktorů. Bohužel právě příklad České republiky ukazuje, že vlastní národní měna a plovoucí měnový kurz nezabezpečily automaticky mírnější průběh krize ani rychlejší ekonomické oživení po krizi oproti jiným evropským zemím.

7. Podmínky dlouhodobé udržitelnosti měnové unie v Evropě

I když vzniku eurozóny předcházelo zpracování řady ekonomických analýz připravenosti členů EU na zavedení jednotné měny, samotné spuštění měnové unie bylo především politickým rozhodnutím, které sledovalo i jiné než ekonomické cíle. To konečkonců potvrzují i mnohá prohlášení politických představitelů Evropské unie a jejích členských států z období startu měnové unie i poměrně velký počet zemí, s nimiž byl projekt jednotné měny v roce 1999 spuštěn.

Vývoj eurozóny od roku 1999 až do současnosti, především pak události v době globální finanční a ekonomické krize i v období následujícím ukazují, že mezi zeměmi eurozóny existují rozdíly, které zejména v krizových obdobích způsobují nežádoucí turbulence a pnutí v měnové unii. Ekonomické rozdíly mezi členy eurozóny existují přesto, že každá země, která chce zavést jednotnou měnu, musí vyhovět sadě konvergenčních kritérií definovaných v zakládajících smlouvách EU. Tato kritéria však ukazují spíše na krátkodobou schopnost zemí splnit určité, kritérii definované makroekonomické ukazatele a z toho vyplývající připravenost těchto zemí vstoupit v určitém časovém okamžiku do eurozóny. Protože se makroekonomický vývoj zemí v čase mění působením velkého množství faktorů, nemohou konvergenční kritéria nic podstatného vypovědět o úrovni jimi sledovaných makroekonomických indikátorů ve vzdálenější budoucnosti. To omezuje jejich schopnost určit okruh zemí schopných dlouhodobě bezproblémově fungovat v měnové unii.

Na výše uvedené skutečnosti poukazují kritici měnové integrace v Evropě, podle jejichž názoru jednotnou měnu zavedlo příliš mnoho příliš rozdílných zemí. Zároveň prozatím neexistují účinné mechanismy pro vyrovnávání ekonomického vývoje mezi silnějšími a slabšími členy eurozóny, pro řešení jejich makroekonomických a fiskálních nerovnováh. Eurozóna proto není optimální měnovou oblastí.

Není však jisté, jestli by použití jiných než současných konvergenčních kritérií, například indikátorů reálné ekonomické konvergence nebo optimální měnové oblasti, dokázalo lépe vymezit okruh zemí schopných hladce fungovat v měnové unii. I tato kritéria by totiž charakterizovala připravenost ekonomik vstoupit do eurozóny v určitém časovém okamžiku. A také schopnost zemí plnit tato kritéria by v dlouhém období podléhala změnám, i když v některých případech zřejmě pomalejším, než je tomu u současných konvergenčních kritérií.

Přes výše zmiňované problémy měnové unie v Evropě přináší eurozóna svým členům řadu výhod, a to jak na mikroekonomické, tak na makroekonomické úrov-

ni. Jedná se například o snížení transakčních nákladů, eliminaci kurzového rizika, zapojení do velké, v porovnání s členskými státy uzavřenější a vůči turbulencím na globalizovaných trzích odolnější ekonomiky eurozóny, přijetí druhé nejvýznamnější světové měny, získání bonusu důvěryhodnosti na globálních trzích pro slabší země eurozóny. Proto většina zemí Evropské unie, které ještě nejsou členy eurozóny, usiluje o zavedení jednotné měny, a to navzdory problémům, které eurozónu postihly v důsledku globální krize. Důkazem může být Estonsko, které o vstup do měnové unie požádalo na jaře 2010, v době výrazných pnutí v eurozóně a značných obav o její další osud, a které zavede jednotnou měnu od 1. ledna 2011.

Přes tyto přínosy musí eurozóna vyřešit dlouhodobě neudržitelnou situaci, kdy jednotná monetární politika v rámci měnové unie není doplněna společnou fiskální politikou, která by umožňovala přiměřeně fiskálně kompenzovat slabší členy měnové unie. Mechanismus fiskálních kompenzací pro slabší členy eurozóny se v současné době sice v určité podobě vytváří, avšak stále se nejedná o standardní společnou fiskální politiku pro eurozónu, tak jak ji známe z federativních států. V rámci eurozóny se rovněž projevil problém fiskálního černého pasažéra, který umocnil fiskální nerovnováhy v některých členských státech měnové unie. Proto se Evropská unie a eurozóna snaží posílit koordinační a dohledové mechanismy v oblasti fiskální politiky a dalších hospodářských politik, monitoring a vyhodnocování makroekonomických nerovnováh v členských zemích i sankce pro členské státy s nadměrnými rozpočtovými deficity a veřejnými dluhy.

Je však otázkou, nakolik budou tato opatření pro dlouhodobou udržitelnost měnové unie v Evropě dostatečná. Jsou totiž náhražkou za standardní společnou fiskální politiku a standardní, přiměřeně velký společný rozpočet eurozóny, pro jejichž vytvoření v EU prozatím neexistuje dostatečná politická vůle. Fiskální integrace by totiž byla výrazným krokem směrem k politické integraci Evropské unie. Budoucnost ukáže, do jaké míry a jak rychle si realita fungování eurozóny, resp. snaha členských států udržet jednotnou měnu nějakou podobu společné fiskální politiky a společného rozpočtu eurozóny vynutí.

Literatura a prameny

1. Bayoumi, T., Eichengreen, B.: *Shocking Aspects of European Monetary Unification*. In: *Adjustment and Growth in the European Monetary Union*. Cambridge University Press, 1992
2. Bean, C. R.: *Economic and Monetary Union in Europe*. *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 6, No. 4, 1992
3. Česká národní banka, statistika platební bilance – přímé zahraniční investice (<http://www.cnb.cz>)
4. Český statistický úřad, databáze, registry – databáze zahraničního obchodu (<http://www.czso.cz>)
5. de Grauwe, P.: *The Economics of Monetary Integration*. Oxford University Press, 1994
6. Eichengreen, B.: *European Monetary Unification*. *Journal of Economic Literature*, Vol. 31, September 1993
7. *Estonsko může přijmout euro od 1. ledna 2011*. <http://www.ceskenoviny.cz>, 12. května 2010

8. *Euro je val proti globalizačním rizikům. Rozhovor s Oldřichem Dědkem, viceguvernérem České národní banky.* Acta Oeconomica Pragensia, č. 6, 2003
9. *European Economic Forecast – Spring 2010.* European Economy 2/2010, European Commission, May 2010
10. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, Balance of payments (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
11. Eurostat, Statistics by theme – Economy and finance, National accounts (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
12. Eurostat, Statistics by theme – External trade (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>)
13. *Goldman Sachs ruší sázky na oslabení koruny a zlotého.* <http://www.patria.cz>, 19. února 2009
14. Heckman, J. J.: *Flexibility, Job Creation and Economic Performance.* Paper presented at the Munich Economic Summit, May 2, 2003
15. Ishiyama, Y.: *A Theory of Optimum Currency Areas: A Survey.* IMF Staff Papers, July 1975
16. de Jasay, A.: *Free-Riding on the Euro.* The Library of Economics and Liberty, September 17, 2003
17. Kenen, P. B.: *Sorting Out Some EMU Issues.* Reprint No. 29, Princeton University, December 1996
18. Klaus, V.: *Euro a jeho budoucnost: pohled z budoucí členské země.* Přednáška v CATO Institute, Washington, D. C., 20. listopadu 2003. Newsletter Centra pro ekonomiku a politiku, leden 2004
19. *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie.* Úřední věstník Evropské unie, 2010/C 83/01, 30. března 2010
20. *Lisabonská smlouva pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství, podepsaná v Lisabonu dne 13. prosince 2007.* Úřední věstník Evropské unie, 2007/C 306/01, 17. prosince 2007
21. Macháček, J.: *Jak dlouho a hluboko, válka s FT a jak USA platily evropské banky.* <http://blog.ihned.cz>, 16. března 2009
22. McTeer, B.: *A Skeptical Texan Wishes Swooning Euro Well.* European Affairs, Spring, Vol. 1, No. 2, 2002
23. Mundell, R.: *A Theory of Optimum Currency Areas.* American Economic Review, Vol. 41, No. 3, 1961
24. *Euro 1999. Report on progress towards convergence and the recommendation with a view to the transition to the third stage of economic and monetary union.* European Commission, 25 March 1998
25. Sinn, H. W., Westermann, F.: *Two Mezzogiornos.* CESIFO Working Paper Series, No. 378, 2001
26. Sobíšek, P.: *První rok eura na Slovensku: prohrávají banky.* <http://blog.ihned.cz>, 5. ledna 2010
27. *The Global Competitiveness Report 2010–2011.* World Economic Forum, Geneva, 2010
28. <http://www.patria.cz>

Společná evropská měna, ekonomický růst a sociální soudržnost

Záznam přednášek
a diskuse
z vědeckopopularizačního semináře

Dopolední blok

Zakotvení eura a eurozóny v právu EU,
technické aspekty zavádění eura,
podmínky rozšiřování eurozóny,
problematika konvergenčních kritérií,
přínosy a náklady existence eura

Moderátor
Jiří Malý
ředitel Institutu evropské integrace,
NEWTON College, a. s.

PROGRAM SEMINÁŘE

DOPOLEDNÍ BLOK

ZAHÁJENÍ SEMINÁŘE	67
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Pravidla a instituce pro euro a eurozónu v primárním a sekundárním právu EU	69
<i>Mgr. Ing. Petr Wawrosz</i> , Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Cesta k zavedení eura: konvergenční kritéria, legislativní rámec, technická opatření	83
<i>Ing. Karel Mráček, CSc.</i> , Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
Přínosy a náklady existence eurozóny: teorie a realita, rozdíly mezi členskými státy	93
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D.</i> , ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.	
DISKUSE	111

ZAHÁJENÍ SEMINÁŘE

Jiří Malý

Dobrý den. Jmenuji se Jiří Malý, jsem ředitelem Institutu evropské integrace NEWTON College a také jsem manažerem projektu, v jehož rámci probíhá dnešní vědeckopopularizační seminář. Dovolte, abych vás na něm přivítal. Je to v pořadí již třetí seminář z celé série. Naše dnešní jednání se bude věnovat tématu *Společná evropská měna, ekonomický růst a sociální soudržnost*. Pořadatelem semináře je jako vždy soukromá vysoká škola NEWTON College, seminář je pořádán v rámci projektu *Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace*, který je spolufinancován z Evropského sociálního fondu a ze státního rozpočtu České republiky prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Když jsme koncipovali téma dnešního semináře, tak jsme se zamýšleli nad tím, z jakého směru k němu přistoupit, protože když jsme před dvěma lety tento projekt formulovali a toto téma zařazovali, tak nikdo z nás samozřejmě nevěděl, v jakých problémech se eurozóna ocitne. Nakonec jsme zvolili takové řešení, že nejprve řekneme v úvodu obecné informace o euru a eurozóně, o jejich zakotvení v primárním a sekundárním právu Evropské unie, a následně se budeme věnovat spíše technickým otázkám, jakým způsobem se euro zavádí, jaká všechna opatření ty země, kde euro funguje, musely uvést v život. Potom se začneme přesouvat k současné situaci. Řekneme si něco o přínosech a nákladech jednotné evropské měny a zároveň se podíváme na to, jakým způsobem se přínosy a náklady odrážejí v současné situaci, jaké jsou rozdíly mezi jednotlivými členskými zeměmi eurozóny. To bude probíráno v dopolední části. Odpoledne se budeme zaměřovat zejména na současnou situaci. Řekneme si, jaké byly hlavní příčiny současných problémů uvnitř měnové unie v Evropě, jaké to zřejmě bude mít důsledky pro budoucí existenci eurozóny, jaká nová pravidla a jaké nové instituce se pro eurozónu kvůli tomu navrhuje nebo vytvářejí a nakonec se podíváme také na to, jaké důsledky má celá tato situace pro Českou republiku, pro cestu České republiky k jednotné měně, jakým způsobem ovlivňuje názory jednotlivých účastníků trhu nebo účastníků ekonomiky v České republice a zmíníme i názory veřejnosti.

To by bylo velice stručně k celkovému tématu dnešního semináře a jeho pojetí. Pokud jde o vás, o účastníky, nic se na dosavadní praxi nemění; to znamená, že každý účastník za absolvování tohoto semináře obdrží certifikát. Každý také dostane souhrnnou publikaci, kde budou zaznamenány veškeré přednášky a veškeré diskusní příspěvky, které zde budou proneseny. Studenty NEWTON College, jimž se

účast na tomto semináři započte jako praxe, upozorňuji, že podmínkou tohoto zápočtu je účast po celou dobu trvání tohoto semináře, která je sedm hodin. To je, myslím, z mé strany všechno, co jsem zde na začátku našeho jednání chtěl připomenout. Nyní bych předal slovo svému kolegovi Mgr. Ing. Petru Wawroszovi, který je také z Institutu evropské integrace NEWTON College a který přednese příspěvek na téma *Pravidla a instituce pro euro a eurozónu v primárním a sekundárním právu EU*. Prosím.

PRAVIDLA A INSTITUCE PRO EURO A EUROZÓNU V PRIMÁRNÍM A SEKUNDÁRNÍM PRÁVU EU

Petr Wawrosz

Dobrý den, dámy a pánové. Mám se zabývat právní nebo organizačně-legislativní stránkou toho, jak bylo euro zavedeno, které instituce o něj pečují, které ho mají na starosti. Pochopitelně tu a tam se nevyhnu nějakým aktuálním otázkám, ale jak už říkal můj kolega Jiří Malý, těm bude později věnována speciální pozornost, takže se u nich nebudu příliš zdržovat, i když se jim někdy nevyhnu. Kolega Malý mě už představil, zmínil, že pracuji v Institutu evropské integrace na NEWTON College. Někteří mě možná znáte, protože jsem vás učil některé předměty.

Musím začít velmi stručně problematikou historie evropské integrace, protože ta je samozřejmě s eurem svázaná. Historie evropské integrace probíhá v podstatě téměř 60 let, protože první Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) se ustavilo na základě smlouvy, která vstoupila v účinnost v roce 1952. V roce 1958 vzniklo Evropské hospodářské společenství (EHS) a Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom). Každé společenství mělo své orgány a v roce 1965 došlo k jejich sloučení; předtím byly tři komise atd. Velmi významný byl tzv. Jednotný evropský akt, což byla novelizace zakládajících smluv evropských společenství, zejména Evropského hospodářského společenství, ke které došlo v roce 1985.

Z hlediska zavádění eura, ale i z jiných hledisek byla podstatná tzv. Maastrichtská smlouva z roku 1993. Opět proběhla novelizace zakládající smlouvy Evropského hospodářského společenství, které bylo přejmenováno na Evropské společenství. Maastrichtská smlouva zavedla i pojem Evropská unie – byť tehdy to byl pojem bez právní subjektivity –, kdy byly formulovány společné zásady z hlediska evropské integrace, společná zahraniční a bezpečnostní politika, spolupráce ve věcech justice a vnitra. Ve Smlouvě o založení Evropského společenství se poprvé objevila ustanovení, která se týkají eura. V roce 1999 a 2003 vstoupily v platnost další dvě smlouvy, které novelizovaly jak Smlouvu o založení Evropského společenství, tak Smlouvu o Evropské unii; v roce 1999 to byla Amsterdamská smlouva a v roce 2003 Smlouva z Nice. Z hlediska eura tam nebylo nic extrémně podstatného, takže je zde jen připomínám.

Z hlediska historie má smysl připomenout také smlouvu, kterou měla být založena Ústava pro Evropu. Tato smlouva byla podepsána v roce 2004, ale jak víte, nebo jak si snad vzpomínáte, nikdy nevstoupila v platnost, protože některé státy ji odmítly ratifikovat.

Naopak v roce 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která znamená podstatný zásah do primárního práva EU, protože novelizovala jednak Smlouvu o Evropské unii, které přiznala právní subjektivitu, jednak novelizovala i Smlouvu o založení Evropského společenství a toto Společenství přejmenovala na Evropskou unii, takže teď je Evropská unie postavena na dvou smlouvách: na Smlouvě o Evropské unii a na druhé smlouvě, která se teď jmenuje Smlouva o fungování Evropské unie. Ustanovení, která se týkají eura, najdeme v obou smlouvách, jak za chvíli uvidíte. To je stručná historie z hlediska vlastní evropské integrace. Pokud by to někoho blíže zajímalo, tak je to věc, která se dá najít v literatuře i v podkladech z minulého semináře.

Nyní se můžeme zastavit u samotné historie společné měny. Tady je poměrně zajímavé, že v zakládajících smlouvách z padesátých let nebyla zmínka ani o samotné měnové integraci, ani o tom, že by mělo existovat něco jako společná měna. Pragmatický důvod, proč tomu tak bylo, je ten, že po druhé světové válce vznikl tzv. bretonwoodský systém pevných, avšak přizpůsobitelných kurzů, ve kterém byl americký dolar (USD) navázán na zlato a ostatní měny na USD. V tržních nebo kapitalistických ekonomikách se rozhodující měnou stal americký dolar a měny ostatních států – včetně států, které tehdy tvořily Evropské hospodářské společenství – byly vůči dolaru zafixovány. Bylo možné směnit tyto měny v nějakém pevném poměru k dolaru. Kurz se mohl měnit, mohl devalvovat nebo revalvovat, ale změny nebyly příliš časté. Tím, že americký dolar byl navázán na zlato, tím, že byl stanoven pevný poměr dolaru ke zlatu, se vlastně i jednotlivé země – byť zprostředkovaně přes dolar – mohly dostat ke zlatu.

Tento systém poměrně úspěšně fungoval do začátku 70. let. Rozpadl se ve dvou postupných krocích mezi roky 1971 a 1973 z ekonomických příčin, z důvodu nerovnováhy v mezinárodním obchodě. Když systém vznikal, tak Spojené státy americké po druhé světové válce byly hlavní, rozhodující velmocí, nebyly zasaženy válkou, neměly hospodářské problémy, ale postupně ostatní země začaly Spojené státy americké dohánět, měnila se struktura obchodu. Zatímco dříve Spojené státy více do jiných zemí vyvážely, tak v průběhu let docházelo k opačným procesům, totiž že rostl dovoz do USA, a na to tento systém nebyl připraven.

Celá 70. léta byla vůbec takovým problematickým obdobím. Došlo zároveň k růstu cen ropy a země Evropského hospodářského společenství v průběhu 70. let uvažovaly po rozpadu bretonwoodského systému, zdali pro měnové kurzy nezavést nějaký další systém. Nicméně po celá 70. léta se nic nestalo, byla spousta úvah, mnoho zpráv a množství námětů, co by se na úrovni evropské integrace mělo udělat, ale nestalo se v podstatě nic; nebudeme tomu věnovat speciální pozornost.

Až v závěru 70. let, v roce 1979, bylo zavedeno něco, co bretonwoodský systém připomínalo; byl to systém, který se nazýval Evropský měnový systém

(EMS) a v jehož rámci vznikla tzv. Evropská měnová jednotka se zkratkou ECU. Vznikl systém, kdy jednotlivé měny členských států tehdy ještě Evropského hospodářského společenství byly navázány na ECU. Pro naše účely není nutné detailněji rozvádět konstrukci ECU, ona byla poměrně složitá. Nám postačí vědět, že jednotlivé měny byly svázány navzájem přes umělou měnu ECU jakoby pevným kurzem. Nikoliv úplně pevným, protože kurz mohl mít rozpětí $\pm 2,25\%$. Centrální banky zemí byly povinny intervenovat, dostal-li se kurz mimo povolenou odchylku od pevného kurzu k ECU. Evropský měnový systém začal fungovat v roce 1979, vznikl systém pevných měnových kurzů jednotlivých měn členských států Evropského hospodářského společenství jak vůči umělé měně ECU, tak vůči sobě navzájem. Pevné kurzy opět nebyly rigidní, mohly se měnit.

Je tady taková zajímavost, že tento systém vznikl v roce 1979, ale šest let fungoval z hlediska práva v určitém vakuu, protože právně byl zakotven až v roce 1985 Jednotným evropským aktem. V úvodních poznámkách jsem říkal, že Jednotný evropský akt je pro nás důležitý, a zde vidíte proč: je to opravdu první právně relevantní zmínka o Evropském měnovém systému z hlediska měnové integrace. Od začátku fungování systému to vypadalo, že to bude trochu provizorium nebo nějaký předstupeň něčeho, co přijde, ale tento systém vydržel vlastně dvacet let do oficiálního zavedení eura, čili od roku 1979 až do roku 1999.

Jen stručně k vývoji Evropského měnového systému. V období 1979 až 1987 proběhla řada intervencí. Říkal jsem, že pokud se kurz příslušné měny, řekněme francouzského franku, dostal někam mimo rozpětí $\pm 2,25\%$, tak byla příslušná centrální banka povinna intervenovat. To se do roku 1987 dělo často včetně toho, že docházelo i k úpravám kurzů, takže kurzy nebyly stabilní, ale mohly oficiálně devalvovat nebo revalvovat. Po roce 1987 nastal, dalo by se říci, zlatý věk tohoto systému, nicméně ten věk – a to může být paralelou k současným událostem – skončil v roce 1992.

V Evropském měnovém systému od počátku hlavní roli hrála západoněmecká marka, protože v Německu Bundesbank už od svého vzniku, to znamená od počátku 50. let, jednoznačně deklarovala, že boj s inflací a stabilita měny je pro ni rozhodující úkol. Byla tady i vzpomínka na německou inflaci z roku 1923, která se často připomíná, že byla jednou z příčin, proč se později dostal k moci Adolf Hitler a nacisté. Aby se tyto události neopakovaly, získala Bundesbank opravdu velkou nezávislost, a to i díky poválečnému rozvoji západoněmecké ekonomiky; západoněmecká marka se tedy stala rozhodující měnou v Evropském měnovém systému.

Nicméně na počátku 90. let došlo ke sjednocení Německa a bylo nutné do nových východoněmeckých spolkových zemí napumpovat nebo jim poskytnout spoustu peněz. To vedlo k tomu, že v Německu zesílily inflační tlaky. Bundesbank reagovala standardně – zvýšila úrokové sazby. Německá měna se tak stala výrazně

atraktivnější a vzrostla po ní poptávka, čili ostatní měny se znehodnocovaly. Tomu se snažily tehdy členské státy zabránit, nicméně v některých případech se to nepovedlo. Některé měny opustily Evropský měnový systém. To se týkalo britské libry. Některé měny jako italská lira pozastavily členství. Jedno poučení z toho je, že pokud fixní kurzy jsou nastaveny špatně, neodpovídají realitě, tak i velké měny mají problémy; myslím tím, že i velké centrální banky mají problémy udržet měnový kurz. Na záchranu britské libry bylo vynaloženo mnoho miliard, ale nepomohly. V důsledku těchto událostí bylo povolené kurzové pásmo v Evropském měnovém systému rozšířeno na $\pm 15\%$.

V připomenutí historie evropské integrace padl pojem Maastrichtská smlouva, čili Smlouva o Evropské unii, která zavedla termín Evropská unie, zavedla spolupráci v oblasti zahraniční politiky, bezpečnosti, justice, vnitra, zavedla společné hodnoty EU atd. Právě Maastrichtská smlouva přejmenovala Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství na Smlouvu o založení Evropského společenství a v rámci prohlubování evropské integrace stanovila cíl hospodářské a měnové unie a stanovila cíl zavedení eura. V roce 1991 vznikl projekt společné měny. Maastrichtská smlouva stanovila i jednotlivá data, kdy společná měna měla být zavedena. Stanovila podmínky a kroky vedoucí k jejímu zavedení. Dalo by se říci, že Maastrichtská smlouva se stala jakýmsi jízdním řádem, co se týče zavedení společné měny.

Můžeme samozřejmě spekulovat a diskutovat o tom, proč v roce 1991 myšlenka měnové integrace vznikla. Víte, že to bylo poměrně brzy poté, co došlo ke změnám ve východní Evropě. Bylo to v době po irácko-kuvajtské válce atd. Všechny tyto věci mohly hrát nějakou roli, nicméně asi hlavní bylo, že od poloviny osmdesátých let, od Jednotného evropského aktu, byla jasná tendence rozšířit odbourávání bariér ve Společenství také na pohyb kapitálu a pohyb osob. A samozřejmě existence národních měn je vždycky určitou bariérou těchto volných pohybů, protože i když máte fixní kurzy, tak to znamená měny konvertovat atd. Z ekonomického hlediska se jednotlivé ekonomické operace prodražují, a pokud vznikla tendence integrace Evropy, její unifikace a vyrovnávání hospodářských rozdílů, tak myšlenka společné měny do toho logicky zapadá. A opět je samozřejmé, že jde o veliký projekt a veliký úkol a že samotné zavádění společné měny není nikdy jednoduché. Proto bylo nutné, aby probíhalo postupně.

Byly představy, že celý proces bude o něco rychlejší, než pak skutečně byl. I když ten „jízdní řád“ neobsahoval v řadě věcí pevná data, tak říkal, co je třeba splnit. Maastrichtská smlouva vedle toho, že zakotvila cíl společné měny, definovala postup zavádění eura včetně jednotlivých etap. Členům Evropského společenství s výjimkou Velké Británie a Dánska byla stanovena povinnost učinit jednotlivé kroky vedoucí k zavedení eura. Smlouva stanovila kritéria, která musí země usilující o zavedení společné měny splnit. Proto se používá výraz „maastrichtská kritéria“ a tato kritéria – stanovující, co země musí splňovat, aby mohla zavést

euro – platí stále. Dále Maastrichtská smlouva definovala Evropskou centrální banku (ECB), neboť pokud máte společnou měnu, tak musí vzniknout i centrální banka, která se o tuto společnou měnu bude starat. A zároveň vznikl i Evropský systém centrálních bank (ESCB).

Podíváme-li se na tento proces z hlediska termínů, pak vidíme, že od 1. ledna 1999 bylo euro zavedeno v bezhotovostní podobě. Probíhalo to tak, že 31. prosince 1998 byly stanoveny pevné neodvolatelné kurzy jednotlivých národních měn vůči euru. Tyto kurzy se už neměnily. Nicméně euro fungovalo v bezhotovostní podobě, čili hotovostně jste stále platili markami, franky atd., ale zároveň jste věděli, kolik by to či ono stálo v eurech. Národní hotovostní měny fungovaly po tři roky. K 1. lednu 1999 euro v bezhotovostní podobě zavedly Belgie, Finsko, Francie, Itálie, Irsko, Nizozemsko, Lucembursko, Německo, Portugalsko, Rakousko a Španělsko. Později, od 1. ledna 2001 se přidalo Řecko, o němž bude dnes odpoledne jistě speciální řeč, protože už od začátku z hlediska maastrichtských kritérií – ať už se týkají veřejného zadlužení, nebo míry inflace – byla určitá podezření, že připojení Řecka k 1. lednu 2001 je předčasné, že už tehdy řecké statistiky zcela neodrážely realitu. K 1. lednu 2002 ve všech jmenovaných zemích včetně Řecka bylo euro zavedeno v hotovostní podobě, národní bankovky a mince byly podle pevného neodvolatelného přepočítacího koeficientu převedeny na euro. V bankách všechny peníze, vklady atd. byly převedeny na euro.

Postupně se připojovaly k euru další země, a sice v následujícím pořadí: k 1. lednu 2007 bylo euro zavedeno ve Slovinsku, k 1. lednu 2008 bylo zavedeno na Maltě a na Kypru, od 1. ledna 2009 se členem eurozóny stalo Slovensko a konečně od 1. ledna 2011 bude euro zavedeno v Estonsku. Počítá se tedy s tím, že k 1. lednu 2011 bude euro společnou měnou v sedmnácti zemích Evropské unie.

Protože nemá smysl se zabývat detaily, co bylo v 90. letech, tak se v této chvíli z hlediska právních ustanovení podívám, jak je tomu se zaváděním eura nyní. Tuto problematiku nyní upravují dvě smlouvy: Smlouva o Evropské unii a Smlouva o fungování Evropské unie. Je důležité si uvědomit, že povinnost zavést euro nemají pouze Velká Británie a Dánsko, ostatní země Evropské unie tuto povinnost mají. V primárních právních dokumentech je to výslovně stanoveno tak, že pouze dvě země nemají povinnost zavést euro, což je Velká Británie a Dánsko. Určité specifické postavení má Švédsko, které na jednu stranu má povinnost euro zavést, nicméně referendum ve Švédsku rozhodlo, že zatím Švédsko euro zavádět nebude.

Pro ostatní země z těchto smluv vyplývá povinnost euro zavést. Právě tím, že země smlouvy podepsaly a schválily, se zároveň zavázaly, že euro zavedou. K tomu, aby mohlo být euro zavedeno, musí jednotlivé kandidátské země splnit určitá kritéria, což jsou stále maastrichtská kritéria, která se poprvé objevila v roce 1991. Maastrichtská kritéria jsou formulována ve Smlouvě o fungování EU. Kritérií je pět, týkají se čtyř různých oblastí.

První oblast se týká dosažení vysokého stupně cenové stability, která je patrná z míry inflace. Kritérium říká, že země, které euro chtějí zavést, musí mít podobnou inflaci, jako je průměrná inflace tří nejlepších zemí EU. V případě, že by kandidátské země měly inflaci výrazně vyšší nebo podstatně odlišnou, tak by Evropská centrální banka musela stanovovat úrokové sazby pro země s vyšší inflací odlišně než pro ostatní země – a to nejde.

Ve druhé oblasti kritérium požaduje dlouhodobě udržitelný stav veřejných financí, aby nevykazovaly nadměrný schodek. V tomto kritériu jsou dva ukazatele, vlastně se někdy hovoří o dvou kritériích: jsou to maximálně povolený deficit veřejných rozpočtů vůči HDP a maximálně povolený celkový veřejný dluh vůči HDP. Toto kritérium je důležité proto, že v okamžiku, kdy by jednotlivé členské země měly nadměrné deficity, hrozí oslabování měny. To koneckonců události v Řecku potvrdily.

Další oblast se týká měnového kurzu, a sice dodržování normálního flukuačního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu alespoň dvou let, aniž by došlo k devalvaci vůči euru. Kandidátská země má svoji národní měnu a předtím, než přejde na euro, tak musí mít po dobu dvou let stálý kurz vůči euru, což je důležité z praktického hlediska, protože pokud dochází k zavedení eura, tak se stanoví přepočítací koeficient. Řekne se, že třeba jedno euro se rovná tolik slovenských korun, a všechny peněžní částky se převedou z národní měny na euro podle tohoto koeficientu. Stanovení koeficientu je hodně důležitá věc, ale zodpovědně ho lze stanovit pouze tehdy, pokud poměr odpovídá existujícímu měnovému kurzu. Kdyby se kurz výrazně změnil po dobu dvou let, výrazně by se odchyloval od hodnoty přepočítacího koeficientu, tak by byl koeficient stanoven špatně.

Poslední oblastí je stálost konvergence dosažené členským státem a jeho účasti v mechanismu směnných kurzů, která se odráží v úrovních dlouhodobých úrokových sazeb. Toto kritérium sleduje úroveň dlouhodobých úrokových sazeb, když říká, že výše dlouhodobých úrokových sazeb jednotlivých členských států by měla být přibližně stejná. Smlouva o fungování Evropské unie stanovuje jednotlivá konvergenční kritéria takto obecně, jak jsme uvedli.

Konkrétně jsou potom konvergenční kritéria stanovena v jednom z protokolů k uvedené smlouvě, přičemž protokoly mají stejnou platnost jako smlouvy. Tady jsou stanoveny konkrétní hodnoty. Pro inflaci je stanoveno, že nesmí překročit o více než 1,5 procentního bodu průměrnou míru inflace tří nejlepších zemí EU. Dlouhodobé úrokové sazby by neměly překračovat o více než 2 procentní body průměrnou dlouhodobou úrokovou sazbu v těchto třech nejlepších zemích EU. Nejdiskutovanější kritérium se týká veřejných financí, kdy maastrichtská kritéria říká, že kandidátské země – ale ono se to vztahuje i na země, které už euro zavedly – by neměly mít schodek veřejných rozpočtů vyšší než 3 % HDP a veřejný dluh by neměl přesahovat 60 % HDP (viz obr. č. 1, 2, 3 a 4).

Obr. 1 Maastrichtská kritéria I

Kritérium cenové stability, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 první odrážce Smlouvy o fungování Evropské unie, znamená, že členský stát vykazuje dlouhodobě udržitelnou cenovou stabilitu a průměrnou míru inflace měřenou v průběhu jednoho roku před provedeným šetřením, jež nepřekračuje o více než 1,5 procentního bodu míru inflace nejvýše tří členských států, které v oblasti cenové stability dosáhly nejlepších výsledků. Inflace se měří pomocí indexu spotřebitelských cen na srovnatelném základě s přihlídnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.

Pokud jsou všechna konvergenční kritéria splněna, tak může začít proces vlastního zavádění eura. Probíhá tak, že o tom rozhodují členské státy eurozóny na základě žádosti kandidátské země. Proces, způsob zavádění eura je stanoven ve Smlouvě o fungování Evropské unie, vlastní rozhodování dělají země, jejichž měnou je euro. Bylo to tak u všech zemí, které postupně euro zaváděly. V sekundární legislativě EU jsou stanovena konkrétní nařízení, která říkají, do kdy by měla proběhnout výměna národních bankovek za euro, do kdy může existovat přechodné období, do kdy obíhá vedle sebe euro a národní měna atd. Důležité je, že rozhodnou země, které euro mají; musí se k tomu vyjádřit Komise, exekutivní orgán Evropské unie, musí se k tomu vyjádřit samozřejmě Evropská centrální banka, neboť ta má euro na starosti. Rada EU na úrovni ministrů financí zemí, které používají euro, po konzultaci s Evropským parlamentem a po projednání v Evropské radě rozhoduje na návrh Komise o zrušení výjimky dotyčného státu.

Je-li rozhodnuto o zrušení výjimky (tj. o zrušení národní měny), stanoví Rada EU neodvolatelně hlasy členských států, jejichž měnou je euro, a dotyčného členského státu na návrh Komise a po konzultaci s Evropskou centrální bankou jednomyslným rozhodnutím přepočítací koeficient, podle něhož euro nahradí měnu dotyčného členského státu, a přijme další opatření nezbytná pro zavedení eura jako měny v dotyčném státě. Tak vypadá „jízdni řád“, co se týče procesu zavádění eura.

Podmínky pro zavedení eura, tj. maastrichtská kritéria, by země měly splňovat stále. Dalo by se říci, že poté, co v roce 2008 propukly současné ekonomické problémy, zavedly euro dvě země. V roce 2009 Slovensko, které to stihlo, protože jeho problémy nebyly v té době tak vážné a rozhodnutí padlo ještě předtím,

Obr. 2 Maastrichtská kritéria II

Kritérium stavu veřejných financí, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 druhé odrážce Smlouvy o fungování EU, znamená, že v době šetření se na členský stát nevztahuje rozhodnutí Rady podle čl. 126 odst. 6 uvedené smlouvy o existenci nadměrného schodku. V praxi podle ustanovení Protokolu č. 12 o postupu při nadměrném schodku platí, že schodek veřejných financí nesmí přesáhnout 3 % hrubého domácího produktu v tržních cenách a veřejný dluh nesmí přesáhnout 60 % hrubého domácího produktu v tržních cenách. Smlouva zároveň umožňuje výjimečné překročení daných referenčních hodnot, pokud příslušný poměr podstatně a nepřetržitě klesal a dosáhl úrovně, která se blíží referenční hodnotě, nebo překročení referenční hodnoty bylo pouze výjimečné a dočasné a poměr zůstával blízko k referenční hodnotě.

než propukly problémy v eurozóně. Teď ho zavede Estonsko. Zdá se, že to rozhodnutí bylo rozumné. Zdůrazňuji to proto, že je třeba si uvědomit, že veškerá konvergenční kritéria jsou arbitrární. Hodnoty nejdiskutovanějšího kritéria schodku veřejných financí se stále probírají, jestli může být roční deficit veřejných rozpočtů 3 % HDP, nebo 2 % HDP, nebo 5 % HDP; stejně tak se diskutuje o hodnotě veřejného dluhu, jestli může být 60 % HDP, 50 % HDP, nebo 70 % HDP. Je to samozřejmě arbitrární rozhodnutí, které může vycházet ze zkušeností, kdy dosahování určitých hodnot začíná být problémem, viz příklad Řecka, na němž se ukázalo, že někdy hodnoty mohou být dlouhou dobu nad limitem – Řecko má deficity výrazně větší – a nic se neděje. Problémy se objevily až v souvislosti s propuknutím krize. Nedívejme se na maastrichtská kritéria jako na něco, co je dáno navždy, ale jako na věc, která byla stanovena na základě určitých zkušeností. Jako historicky podmíněná věc nemusí existovat beze změny navždy, mohou projít úpravami, ale to je nepochybně věc politického vyjednávání.

Země, které euro nezavedly, mají další povinnosti. Jedna z povinností je v oblasti kurzové politiky. V Evropské unii existuje něco jako společný zájem v oblasti kurzové politiky. V podstatě by se dalo říci, že členské země, které nezavedly euro, by neměly usilovat o nadměrné znehodnocování měny. Kdyby

Obr. 3 Maastrichtská kritéria III

Kritérium konvergence úrokových sazeb, jak je uvedeno v čl. 140 odst. 1 čtvrté odrážce Smlouvy o fungování EU, znamená, že v průběhu jednoho roku před šetřením průměrná dlouhodobá nominální úroková sazba členského státu nepřekračovala o více než 2 procentní body úrokovou sazbu nejvýše tří členských států, které dosáhly v oblasti cenové stability nejlepších výsledků. Úrokové sazby se zjišťují na základě dlouhodobých státních dluhopisů nebo srovnatelných cenných papírů, s přihlédnutím k rozdílnému vymezení pojmů v jednotlivých členských státech.

prováděly operace, které jdou proti společnému zájmu, respektive proti stabilitě v kurzové politice, tak to bude problémy Evropské unie zvyšovat.

Probrali jsme, jak se postupuje v případě zavádění eura, že to upravuje Smlouva o fungování Evropské unie, která říká: pokud plníte maastrichtská kritéria, tak stanoveným postupem lze euro zavést. Nyní přejdeme k dalšímu tématu, k vlastnímu fungování eurozóny. Opět z hlediska primárních právních dokumentů platí, že ustanovení najdeme jak ve Smlouvě o Evropské unii, tak ve Smlouvě o fungování Evropské unie, v té druhé převážně.

Co se týče první smlouvy, tak tam je nejdůležitější věta: „Unie vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je euro.“ Tím je euro poprvé uzákoněno jako společná měna. Obecně můžeme říci, že Evropská unie funguje na jakémsi systému výlučných, sdílených a dalších pravomocí. O tom jsme mluvili na minulém semináři, když jsme si povídali o Lisabonské smlouvě. Velmi stručně zopakují.

Obr. 4 Maastrichtská kritéria IV

Dodržování normálního flukuačního rozpětí stanoveného mechanismem směnných kurzů Evropského měnového systému znamená, že členský stát má pevný kurz své měny vůči euru, přičemž skutečné hodnoty kurzu jeho měny vůči euru se mohou odchýlit bez intervence maximálně o povolené rozpětí v ERM II, a to po dobu dvou let před zavedením eura.

Výlučné pravomoci říkájí, že členské země se vzdaly určitých svých pravomocí a převedly je plně na Evropskou unii. Ve Smlouvě o fungování Evropské unie je uvedeno, že Unie má výlučnou pravomoc v oblasti měnové politiky pro členské státy, jejichž měnou je euro. Členské státy eurozóny se vzdaly svých pravomocí v oblasti měnové politiky, to znamená vzdaly se pravomocí používat svou národní měnu, stanovovat množství peněz v oběhu, stanovovat úrokové sazby a povinné minimální rezervy atd. Tyto pravomoci byly převedeny na eurozónu. Když si přečtete text Smlouvy o fungování EU, tak v podstatě říká, že země jsou povinny spolupracovat nejenom v oblasti měnové politiky, ale i v dalších oblastech a na základě toho může fungovat euro. Pokud je euro zavedeno, tak je důležité, že to není jen technická měna, která ulehčuje operace.

Zavedením eura se podporuje v zemích eurozóny plnění důležitých cílů: zdravé veřejné finance, stabilita měny ve smyslu nízké inflace a trvale udržitelná platební bilance, což znamená stabilitu z hlediska zahraničních ekonomických vztahů. V okamžiku, kdy jakýkoliv z těchto ukazatelů se zhorší, tak je to opravdu výrazný makroekonomický problém – vysoká inflace, znehodnocení peněz, problém subjektů, které mají bohatství v eurech. Makroekonomickým problémem jsou třeba vysoké veřejné dluhy, neboť řešit dluhy nikdy není jednoduché. Nikoliv v eurozóně, ale mimo eurozónu jsme zažili různé státní bankroty; třeba v roce 2001 zbankrotovala Argentina a bylo to velmi bolestivé včetně toho, že se rabovalo apod. Trvale udržitelná platební bilance je rovněž velmi důležitá. Pokud platební bilance není dlouhodobě vyrovnaná, tak to vede k prudkým krizovým výkyvům. Na základě výlučných pravomocí Evropské unie je stanoveno, co a jak může Evropská unie dělat. Ona přijímá opatření k tomu, aby euro bylo zavedeno a aby fungovalo včetně oblastí, jako je udržování cenové stability, zdravých veřejných financí atd. Právě proto, že Evropská unie má výlučnou pravomoc, tak vůči ostatním měnám může rozhodovat o tom, že euro vstoupí do určitých kurzových systémů apod.

Mezi významná ustanovení, která najdeme v primárních právních dokumentech EU, patří ustanovení o Evropské centrální bance (ECB) a Evropském systému centrálních bank (ESCB). Evropská centrální banka je centrální bankou pro euro, ale protože eurozóna je velká, tak národní centrální banky v omezené míře fungují a plní i některé úkoly Evropské centrální banky. ECB a národní centrální banky členských států, jejichž měnou je euro, tvoří Eurosystem a řídí měnovou politiku Unie. Organizační struktura je opět zakotvena v primárních právních dokumentech, zde jsou zakotveny i cíle Evropské centrální banky a Evropského systému centrálních bank: cenová stabilita, eventuálně podpora dalších cílů hospodářské politiky, aniž je dotčen cíl cenové stability. ESCB plní tyto základní úkoly: vymezuje a provádí měnovou politiku Unie, provádí devizové operace, drží a spravuje oficiální devizové rezervy členských států a konečně podporuje plynulé fungování platebních systémů. Tento výčet najdete ve Smlouvě o fungování EU.

Evropská centrální banka dělá to, co je standardní, co dělá kterákoliv jiná centrální banka; nicméně je důležité, aby to bylo zakotveno smluvně. Důležité jsou také právní aspekty. ECB má právní subjektivitu, je nezávislá při výkonu svých pravomocí a správě svých financí. Orgány, instituce a jiné subjekty Unie, jakož i vlády členských států respektují tuto nezávislost. Evropská centrální banka má výlučné právo povolovat vydávání eurobankovek v Unii. Jen ona může stanovovat množství eur jak v bezhotovostní, tak v hotovostní podobě. Eurobankovky mohou vydávat ECB a národní centrální banky. Bankovky vydávané Evropskou centrální bankou a národními centrálními bankami jsou jedinými bankovkami, které mají v Unii status zákonného platidla. Členské státy mohou vydávat euromince, objem jejich emise však vyžaduje schválení Evropskou centrální bankou. Toto je stanoveno v zakládajících smlouvách. Stejně tak je zde zakotvena nezávislost Evropské centrální banky a národních centrálních bank. Hlavní důvod spočívá v tom, že pokud centrální banky nejsou nezávislé, tak politici mohou použít emisi peněz ke krytí dluhů. Odborně se tomu říká monetizace dluhu. Znamená to, že vydáváte další a další peníze, abyste spláceli veřejný dluh. Výsledkem však může být vysoká inflace. Německá inflace z roku 1923 toho byla typickým příkladem.

Orgány ECB jsou opět zakotveny v primárním právu EU – ve Smlouvě o fungování EU, ve statutu Evropského systému centrálních bank a Evropské centrální banky. ESCB je řízen rozhodovacími orgány Evropské centrální banky, kterými jsou Rada guvernérů a Výkonná rada, což je šestičlenné vedení ECB včetně prezidenta a viceprezidenta ECB. Statut ESCB a ECB je stanoven v protokolu připojeném ke Smlouvám. Ve statutu je opět zakotveno pravidlo nezávislosti.

Pravomoci Evropské centrální banky jsou standardní, včetně stanovení základních úrokových sazeb a povinných minimálních rezerv. Není to nic převratného, jen se to převedlo z národní úrovně na úroveň evropskou. ECB ve vztahu k členským zemím Unie, které mají své národní měny, posiluje spolupráci s jejich centrálními bankami, posiluje koordinaci měnových politik těchto členských států s cílem zajistit cenovou stabilitu, dohlíží na fungování mechanismu směnných kurzů, konzultuje otázky spadající do působnosti národních centrálních bank a ovlivňující stabilitu finančních institucí a trhů, vykonává bývalé úkoly Evropského fondu pro měnovou spolupráci, které předtím převzal Evropský měnový institut.

Další téma, kterého se zde dotkneme, jsou veřejné finance zemí eurozóny. Z maastrichtských kritérií vychází Pakt stability a růstu a Protokol o postupu při nadměrném schodku. Tam je řečeno, že hodnoty, které by neměly být překročeny, jsou stejné jako v případě maastrichtských kritérií. Země, které mají euro, by neměly mít schodek veřejných rozpočtů větší než 3 % HDP a jejich veřejný dluh by neměl být vyšší než 60 % HDP. Dodržet tyto hodnoty je v současné době pro řadu zemí problémem. Smlouva o fungování EU řeší, jak se v takových přípa-

dech postupuje. O tom probíhaly koncem října 2010, zhruba před měsícem, velké diskuse, které sílily v době, kdy zasedali vrcholní představitelé členských zemí EU. Evropská unie má vůči členským zemím určité pravomoci, ale ukazuje se, že nejsou úplně dostatečné z hlediska sankcí. Třeba vůči zemím, které schodky vytvoří, se musí sankce schvalovat a určovat ad hoc, protože sankce nejsou automatické. I navržená úprava, která není ještě definitivně schválena, počítá s tím, že sankce úplně automatické nebudou, byť se zpřísňují. Zde chci upozornit, že primární právní úprava sice říká, že sankce může být zavedena a důvod pro ni může být ekonomický. Pokud země mají nadměrné dluhy, tak hrozí oslabení společné měny jako celku a jsou ohroženy i ostatní země, ale opatření proti tomu stále nejsou dostatečná.

Postup při sankcích v případě nadměrného schodku je v současnosti následující: Rada EU může požádat dotyčný členský stát, aby před vydáním obligací a jiných cenných papírů zveřejnil dodatečné informace, které Rada určí. Rada může vyzvat Evropskou investiční banku, aby přehodnotila svou úvěrovou politiku vůči dotyčnému členskému státu. Rada může požádat dotyčný členský stát, aby uložil neúročný vklad v přiměřené výši u Unie, dokud nebude podle názoru Rady nadměrný schodek napraven. Rada může uložit pokuty v přiměřené výši. Tady vidíte, že sankce nejsou automatické.

Nyní přistoupím k věci, o níž se hodně diskutuje a která vznikla letos v důsledku problémů Řecka; mám na mysli tzv. fond finanční stability eurozóny, který stojí mimo primární právo Evropské unie. Fond je vlastně soukromá společnost založená podle lucemburského práva a na obrázku č. 5 je znázorněna jeho podoba. Fond by měl v budoucnu získávat i další peníze a pomáhat dalším zemím. Pomoc členským zemím, které mají euro, je podle primárního práva Evropské unie značně omezená. Dokumenty Evropské unie v podstatě říkají, že Evropská unie neodpovídá za problémy členských zemí. Tato ustanovení se ukazují jako poměrně problematická nebo složitá. Různými slovy se vyjadřuje pořád to samé: přímá pomoc Evropské unie členským zemím je v zásadě zakázána, nebo alespoň velmi limitována. Proto i poté, co došlo k problémům v Řecku, se pomoc řeší ve spolupráci s Mezinárodním měnovým fondem přes soukromou společnost. Ukazuje se, že je to řešení poměrně drahé z hlediska úroků atd. Jaká bude situace po roce 2013, to bude určitě tématem diskusí. Je možné, že sankce v případě nadměrného rozpočtového schodku budou více automatické a že se fond finanční stability stane součástí zakládajících smluv. Obě opatření ovšem vyžadují novelizaci Smlouvy o Evropské unii i Smlouvy o fungování Evropské unie.

Teď jsme probrali z hlediska fungování eurozóny základní ustanovení, která, jak tady ještě jednou připomínám, najdete ve Smlouvě o fungování EU a v protokolech k této smlouvě. Z hlediska eura existují ještě i některé sekundární právní dokumenty, což jsou zejména nařízení Evropské unie, respektive různá nařízení Rady a rozhodnutí Evropské centrální banky. Udělám jejich výčet a nebudu se

Obr. 5 Fond finanční stability eurozóny

- Až 750 mld. EUR (v tom 60 mld. EUR pro země, které nemají euro). Většina peněz má formu záruk. Fungovat má do roku 2013.
- Peníze poskytne EU, členské státy a Mezinárodní měnový fond.
- Spravovat ho a rozhodovat o něm má privátní společnost založená dle lucemburského práva.
- Tj. de facto stojí mimo právo EU.
- V případě potíží některého z členských států bude fond prodávat svoje dluhopisy a z peněz podporovat stát v problémech.
- Poměrně nákladné řešení z hlediska úroků.

jimi detailně zabývat, protože jsou to opatření velmi často technická. Několik těchto nařízení se týká vlastního zavádění eura, k němuž existují technické dokumenty, třeba co se dělá při převádění národní měny na euro apod. Pochopitelně u hotovostních peněz eura hrozí stejně jako jakékoliv jiné měně padělání, takže musela být stanovena povinnost členských států padělání trestat – to je obsahem nařízení Rady č. 974/98. Evropská centrální banka vydala svůj dokument, ve kterém definuje, jak bude provádět svoji měnovou politiku, kdo bude rozhodovat a jak bude vypadat postup rozhodování. Nemá smysl probírat všechno v detailech, ale je důležité si uvědomit, že tyto dokumenty, tato nařízení a rozhodnutí existují. Nebo je zde otázka zadávání veřejných zakázek. Další nařízení říká, že při ochraně eura proti padělání musí členské státy spolupracovat, a to i ty, které nepřijaly euro. Spousta těchto technických věcí už není řešena v primárním právu EU, ale je řešena na úrovni sekundárních právních dokumentů.

Přednesl jsem zde to, co jsem považoval z hlediska fungování eura a eurozóny za hlavní. Pokud bych to měl velmi stručně shrnout, tak bych chtěl zdůraznit, že musíme mít vždy na paměti, že z ekonomického hlediska jsou peníze vždycky prostředkem směny. Měna je potom vlastně právní formou peněz. V případě eurozóny je oficiální měnou euro a jeho fungování logicky musí být zakotveno v příslušných primárních právních dokumentech Evropské unie a zároveň platí, že členské státy, které zavedly euro, se vzdaly svých výlučných pravomocí v oblasti měnové politiky a převedly je na Evropskou unii. To by bylo v této chvíli z mé strany všechno. Děkuji vám za pozornost, a budou-li nějaké dotazy, jsem připraven je zodpovědět.

Jiří Malý

Děkuji panu Wawroszovi a nyní bych předal slovo svému kolegovi Ing. Karlu Mráčkovi, CSc., také z Institutu evropské integrace NEWTON College, který nám konkrétněji popíše, jak vypadá cesta k zavedení eura, jaká jsou konvergenční kritéria, jaký je legislativní rámec a technická opatření při tomto procesu.

CESTA K ZAVEDENÍ EURA: KONVERGENČNÍ KRITÉRIA, LEGISLATIVNÍ RÁMEC, TECHNICKÁ OPATŘENÍ

Karel Mráček

Téma mého příspěvku zní *Cesta k zavedení eura: konvergenční kritéria, legislativní rámec, technická opatření*. Zaměřím se především na postup z hlediska České republiky, nicméně bych si dovolil krátký historický exkurz. Něco už jste slyšeli od pana kolegy Wawrosze, ale chtěl bych, abychom to viděli v určitém kontextu zavádění eura v České republice.

Jak už tady bylo řečeno, euro bylo v letech 1999 až 2001 zavedeno ve dvacíti členských státech Evropské unie. Napřed v bezhotovostní formě v roce 1999 – Řecko zavedlo bezhotovostní euro až od roku 2001, tam to bylo posunuto –, a pokud jde o hotovostní formu, tak bankovky a mince byly uvedeny do oběhu k 1. 1. 2002. Souběžný oběh národních měn a eura skončil na konci února 2002. Proběhlo tady tříleté přechodné období od data, kdy bylo zavedeno bezhotovostní euro, k datu, kdy začalo plně fungovat hotovostní euro. Z dnešního pohledu je to hodnoceno jako období neúměrně dlouhé a nové členské státy, které začaly zavádět euro, již touto cestou nešly. U nich bylo zkrácené přechodné období a proběhlo to podle scénáře jednorázového zavedení eura, tzv. velkým třeskem. Ještě se k tomu vrátíme. Ale teď tady máme 12 členských států eurozóny. Velká Británie, Dánsko a Švédsko tady chybí. Proč tyto země euro nemají?

Velká Británie a Dánsko si už při sjednávání ratifikace Maastrichtské smlouvy vyjednaly tzv. opt-out, to znamená trvalou výjimku z povinnosti přijmout jednotnou měnu euro. Pokud jde o Švédsko, tak to nemělo výjimku vyjednanou, takže to znamená, že pro Švédsko platí totéž, co pro Českou republiku, je v podobné právní pozici. Švédsko má tedy rovněž závazek přijmout euro, ale v Maastrichtské smlouvě není specifikováno, kdy by se to mělo stát; není tam nejen pro Švédsko, ale ani obecně stanoven žádný termín. Když nejsou určitou členskou zemí plněna některá konvergenční kritéria, třeba účast v mechanismu směnných kurzů, tak se ta země do procesu zavedení eura nepřihlásí. Navíc ve Švédsku proběhlo referendum k přijetí eura a většina veřejnosti zaujala odmítavý postoj. Proto Švédsko zatím zůstává zemí, kde platí národní měna. Pokud jde o nové členské státy Evropské unie, tak pro ty už byl formulován jako součást vstupních podmínek do Evropské unie i závazek zavést euro. Z těchto zemí postupně zavedly euro Slovinsko (1. ledna 2007), Kypr a Malta (1. ledna 2008), Slovensko (1. ledna 2009) a nyní by to mělo být Estonsko. Jakmile Estonsko jako pátá z nových členských zemí euro

zavede, rozšíří se eurozóna na sedmáct členských států. K tomu by mělo dojít od 1. ledna 2011.

Uvedu, jak Estonsko plnilo konvergenční kritéria, a můžete si to porovnat s námi. Deficit veřejných financí je v Estonsku ve výši 1,7 % HDP, přičemž kritérium je 3 % HDP, takže to bylo v normě; veřejný dluh dosahuje 7,2 % HDP, kritérium stanoví 60 % HDP. Tento výsledek, sedmiprocentní veřejný dluh, je nejnižší z celé evropské sedmadvacítky. Míra inflace v Estonsku je 0,7 %, dlouhodobé úrokové sazby nejsou hodnoceny, protože Estonsko nevydalo žádné dlouhodobé státní dluhopisy, a pokud jde o mechanismus směnných kurzů, tak ten zvládlo Estonsko bez problémů. To znamená, že Estonsko je teď už ve finální fázi procesu, má stanoven přepočítací koeficient pro estonskou korunu ve výši 1 euro = 15,6466 EEK. Uvádím to zde záměrně, protože to jsou nominální konvergenční kritéria, ale to neznamená, že země nemá problémy. Estonsko má jeden obrovský problém, a tím je třetí největší nezaměstnanost v Evropské unii. To je problém, který sužuje všechny pobaltské republiky. Estonsko má nezaměstnanost skoro 20 %, po Španělsku a Lotyšsku třetí největší ze zemí Evropské unie. Vidíte, že splnění konvergenčních kritérií ještě neznamená, že země je v úplně ideálním stavu. Navíc v Estonsku je poměrně silná a vlivná skupina ruskojazyčného obyvatelstva, která zaujímá odmítavá stanoviska k zavedení eura. Podle posledního průzkumu z léta tohoto roku je v Estonsku podpora obyvatelstva pro vstup do eurozóny asi padesátiprocentní.

Teď je otázka, kdo další a kdy vstoupí do eurozóny. Podívám se na situaci České republiky, ale ještě předtím si dovolím připomenout scénáře přechodu na euro. To, co jsem říkal o původních členských zemích, bylo spojeno s přechodným obdobím podle tzv. madridského scénáře, který byl přijat v roce 1995; přechodné období je dnes už historická záležitost, používalo se v období 1999 až 2001. Madridský scénář byl jediným existujícím scénářem v době vzniku eurozóny.

Nyní všechny země, počínaje Slovinskem, realizovaly jednorázový přechod, tzv. velký třesk, „big bang“. A tak tomu má být i v České republice, my jsme také schválili, že při zavádění eura půjde o jednorázový přechod. Je to nákladově nejlevnější varianta, ale koordinačně nejvíce náročná. Zavádění jednotné měny nebude rozděleno na etapu bezhotovostní a hotovostní. K zavedení eura dojde najednou z 31. prosince na 1. ledna. To znamená, že všechny změny proběhnou v jednom okamžiku.

V této souvislosti se někdy uvádí také třetí varianta scénáře, tzv. phasing-out; o tomto scénáři se uvažuje jako o teoretické možnosti, kdy se jednorázově přejde na euro, ale využije se fáze postupného zrušení národní měny. To by se týkalo určitých právních instrumentů – to znamená různých smluv, faktur, účtenek a jiných nástrojů –, které znějí na národní měnu. Mohlo by to být omezeno třeba na určitý segment malých podnikatelů, kteří mají problémy s tím, než to všechno změní atd., ale placení účtů by vždycky probíhalo v eurech. To je

Tabulka 1 Hlavní rozdíly mezi jednotlivými scénáři zavádění eura

Po vstupu země do eurozóny	Madridský scénář	Velký třesk	Phasing-out
Vedení účtů i v národní měně	ANO	NE	NE
Bezhotovostní transakce i v národní měně	ANO	NE	NE
Hotovostní platby v národní měně	ANO	NE (s výjimkou období duální cirkulace)	NE (s výjimkou období duální cirkulace)
Hotovostní platby v eurech	NE (ale s možností dohody)	ANO	ANO
Faktury a jiné nástroje v národní měně (časově omezeno)	ANO	NE	ANO

ale spíš teoretická možnost, ve skutečnosti se používá jednorázový přechod typu velkého třesku.

V tabulce č. 1 máte srovnání všech tří scénářů. Jestliže země vstoupí do eurozóny podle scénáře velkého třesku, tak nebude žádné vedení účtů v národní měně, bezhotovostní transakce se také nebudou provádět v národní měně a stejně tak hotovostní platby. Všechno bude probíhat v eurech. Pouze dva týdny by existovala výjimka období duální cirkulace v národní měně a v eurech pro hotovostní platby.

Podívejme se nyní, co všechno musíme udělat, abychom euro v České republice mohli zavést. V prvé řadě musíme splnit konvergenční kritéria čili tzv. maastrichtská kritéria. Ta jsou uvedena ve Smlouvě o fungování Evropské unie. Na základě toho, že je splníme, bude vydána konvergenční zpráva nezávisle vypracovaná Evropskou komisí a Evropskou centrální bankou o tom, jak jsme konvergenční kritéria splnili a zda jsou dlouhodobě udržitelná. Také bude vydána zpráva, jaká je míra slučitelnosti národního práva s právem Evropské unie. Z toho se potom vychází při rozhodnutí Rady EU o zrušení výjimky ze zavedení jednotné měny eura v dané členské zemi Evropské unie. Rada EU rozhodne o zavedení jednotné měny eura v dané členské zemi, stanoví se přesné datum vstupu země do eurozóny a Rada EU určí také přepočítací koeficient, tj. neodvolatelný fixní kurz národní měny vůči euru, v němž budou přepočítány veškeré peněžní částky. To by mělo být zhruba šest měsíců před zavedením eura.

Pro zavedení eura musíme také vytvořit legislativní rámec. Už běží určitá příprava právního prostředí na zavedení eura v České republice, byl určitým způsobem vypracován a stanoven harmonogram a jsou zde také otázky technického zabezpečení zavedení eura.

Pokud jde o institucionalizaci přípravy zavedení eura v České republice, tak existuje celá řada strategických dokumentů, které byly zpracovány už dříve, které počítaly s dřívějším zavedením eura, a ty jsou aktualizovány. Jsou to především tyto dokumenty: Strategie přistoupení České republiky k eurozóně, Scénář zavedení eura v České republice, Národní plán zavedení eura v České republice a Konvergenční program České republiky. Byla tady také vytvořena Národní koordinační skupina pro zavedení eura v České republice a je zpracován dokument o přípravě právního prostředí na zavedení eura v České republice a navazující prováděcí metodika k harmonogramu legislativních prací. Dále se už pracuje na určité komunikační strategii k zavedení eura v České republice. Pravidelně se provádí vyhodnocování plnění konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti České republiky s eurozónou.

V dokumentu Národní plán zavedení eura v České republice jsou uvedeny některé zásady zavedení eura. Některé z těchto zásad mají obecnější platnost, měly je i členské státy Evropské unie, které zaváděly euro před námi, některé jsou pak specifické. Národní plán zavedení eura v České republice obsahuje zásady související s jednorázovým zavedením eura velkým třeskem, s tím, že se uplatní duální cirkulace, to znamená, že euro bude zákonným platidlem od 1. ledna, ale první dva týdny bude ještě paralelní oběh eura a české koruny.

Důležitá zásada je, že bude zajištěna kontinuita právních nástrojů. Znamená to, že smlouvy nepřestanou platit proto, že jsou v nich závazky vyjádřené v korunách, naopak – budou platit; je-li v nich něco korunově vymezeno, tak to musíme přepočítat na euro za použití přepočítacího koeficientu stanoveného Radou EU zvláštním nařízením, které teď pochopitelně nemáme. Koeficient se uvádí na šest platných číslic, aby to bylo co nejpřesnější (1 EUR = XX,XXXX Kč).

Důležitou zásadou je, aby nebyl poškozen při zavádění eura občan a spotřebitel. Znáte jistě různé nálady, signály z jednotlivých zemí, které zaváděly euro; o tom se hovořilo i u nás. Vznikaly obavy, že když se zavede euro, tak se zvýší ceny, vzroste inflace apod. My musíme dbát o to, aby byla realizována taková opatření, která by vznik podobných nálad eliminovala. Toto předcházení zvýšení cen a subjektivně vnímané inflaci znamená monitoring, kontrolu cen, duální označování cen, minimalizaci nákladů. Minimalizace nákladů je důležitá věc, u které je třeba, aby byla dobře chápána a respektována.

Při zavádění eura vzniknou jednotlivým veřejným nebo soukromým subjektům náklady. Musí se toho spousta změnit ve vlastních dokumentech nebo v jednotlivých právních instrumentech. Tím myslím různé smlouvy, faktury, účtenky atd. Musí se zajistit, aby tam bylo uvedeno euro. To si bude každý subjekt hradit sám, nebude to tak, že třeba přijde na Ministerstvo financí ČR a bude

žádat, aby mu tyto náklady byly kompenzovány. Každý subjekt je odpovědný za svou organizační přípravu přechodu na euro – má věcnou i finanční odpovědnost.

Vrátím se ještě k tomu, že před vstupem do eurozóny musíme splnit konvergenční kritéria. Ta jsou vymezena příslušnými ustanoveními Smlouvy o fungování EU a tato ustanovení jsou aplikována v konvergenčních zprávách Evropské centrální banky a Evropské komise. Upozorňuji na kritérium cenové stability, které vychází z vývoje inflace, a na kritérium udržitelnosti veřejných financí. To se vlastně člení na další dvě kritéria: kritérium vládního dluhu a kritérium vládního deficitu. Potom je zde kritérium stability měnového kurzu. Znamená to, že když vstoupíme do mechanismu směnných kurzů ERM II, tak po určitou dobu musí být měna stabilní, nesmí devalvovat vůči euru. Kritérium stability dlouhodobých úrokových sazeb se vztahuje na státní dluhopisy a srovnatelné cenné papíry daného členského státu; také toto kritérium je v dokumentech Evropské unie vymezeno a specifikováno.

Podívejme se, jak kritéria podle posledních údajů plní Česká republika. Pokud jde o kritérium cenové stability, tak se nám ho daří plnit od roku 2009. V letech 2011–2013 bude plněno za předpokladu, že nedojde k významným změnám nepřímých daní, tedy DPH a spotřebních daní, či k jiným opatřením s proinflačním dopadem v oblasti spotřebitelských cen. Pokud jde o kritérium udržitelnosti veřejných financí, tak v současné době není plněno kritérium deficitu veřejných financí. Hodně se o tom hovoří. Po rok 2010 by měl být deficit ve výši 5,1 % HDP, přičemž maximální hranice je stanovena ve výši 3 % HDP, takže ji výrazně překračujeme. Pochopitelně se tady odvoláváme na vlivy hospodářské recese atd. Do roku 2013 bychom tento deficit měli snížit na 2,9 % HDP. To jsou i záměry fiskální politiky vlády. Pokud jde o druhou část kritéria udržitelnosti veřejných financí, o kritérium veřejného dluhu, tam je situace příznivější. Je dlouhodobě plněno, pro rok 2010 je očekáván dluh ve výši 39,3 % HDP, přičemž maximální hranice je 60 % HDP, takže zde máme určitý prostor. Ale problém je v tom, že i když máme relativně nízkou výchozí úroveň, tak od roku 2009 se dynamika růstu zadlužení výrazně zvyšuje. To je náš problém. Navíc se v tomto směru ukazuje jako riziko očekávaný negativní dopad stárnutí obyvatelstva, čili s tím související nároky na výdajovou stránku státního rozpočtu.

Pokud jde o kritérium stability měnového kurzu, to nemůžeme teď hodnotit, ale můžeme to vyhodnotit až po vstupu české měny do kurzového mechanismu ERM II a po stanovení centrální parity kurzu české koruny k euru. Tady je důležité vhodné načasování vstupu do kurzového mechanismu, aby se tak stalo za celkově stabilní situace, aby byla správně nastavena centrální parita kurzu české koruny k euru. Jinak je třeba také vidět, že vývoj měnového kurzu české koruny k euru má dlouhodobě apreciační tendenci, to znamená, že koruna posiluje, zhodnocuje se. Určitou výjimkou jsou druhé pololetí 2008 a první čtvrtletí 2009, ale celkově apreciační trend tady probíhá. Kritérium stability dlouhodobých úrokových sazeb je

Tabulka 2 Plnění konvergenčních kritérií v České republice

Kritérium	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Průměr míry inflace 3 zemí EU s nejnižší inflací	1,3	2,6	0,0	0,7	1,2	1,2	1,2
ČR – inflace	3,0	6,3	0,6	1,4	2,3	1,7	1,7
Saldo veřejných financí	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
ČR – saldo veřejných financí	-0,7	-2,7	-5,8	-5,1	-4,6	-3,5	-2,9
Veřejný dluh	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0	60,0
ČR – veřejný dluh	29,0	30,0	35,3	39,3	42,1	42,9	43,3
Průměr dlouhodob. úrokových sazeb 3 zemí EU s nejnižší inflací	4,4	4,2	3,9	4,3	4,8	4,8	4,8
ČR – dlouhodobá úroková sazba	4,3	4,6	4,8	3,7	3,9	3,9	3,9

v současné době také plněno. Do budoucna se neočekávají významná rizika za předpokladu, že budou plněny záměry konsolidace veřejných financí.

Problém při plnění konvergenčních kritérií je tedy v rovině veřejných financí, především v rovině deficitu veřejných rozpočtů. To znázorňuje tabulka č. 2. Pokud jde o inflaci, kritérium se počítá ve vztahu k průměru tří nejlepších zemí Evropské unie; odchylka je stanovena na maximálně 1,5 procentního bodu. To je Českou republikou plněno. Není plněna oblast deficitu veřejných financí. Míra veřejného dluhu je v současnosti plněna, ale problémem je dynamika růstu veřejného dluhu. Dlouhodobé úrokové sazby jsou také plněny, a pokud jde o kurzový mechanismus, tak do ERM II jsme zatím nevstoupili.

Součástí vyhodnocování připravenosti je také to, do jaké míry je Česká republika po ekonomické stránce sladěna s eurozónou. Tady se posuzuje cyklická a strukturální sladěnost, protože se předpokládá, že s vyšší sladěností budou i rizika přistoupení k eurozóně klesat. Tady jde o reálnou konvergenci, aby byla minimální rizika asymetrických šoků. Posuzuje se reálná ekonomická konvergence, jak se přibližujeme zemím eurozóny v ukazateli HDP na obyvatele – to bylo na úrovni

70 % průměru eurozóny –, jaká je cenová hladina, jaký je reálný kurz české koruny. Také se posuzuje, jaká je struktura ekonomických aktivit, jak jsme si podobni se zeměmi eurozóny i v oblasti dopadu ekonomických šoků. Tady je třeba říct, že s eurozónou je česká ekonomika po stránce obchodní a vlastnické velmi silně provázána. Téměř 70 % našeho vývozu směřuje do zemí eurozóny, přes 50 % dovozu přichází ze zemí eurozóny. Vidíte, že je to poměrně silná vazba. Pokud jde o vlastnickou strukturu, můžeme se podívat na přímé zahraniční investice. Vidíme, že naprostá většina přímých zahraničních investic přichází do České republiky ze zemí eurozóny. My jsme velmi otevřená ekonomika a česká ekonomika je provázána s eurozónou obchodně i vlastnický. Dále se sledují přízpusobovací mechanismy, tj. do jaké míry je česká ekonomika schopna tlumit dopady, kdyby tady vznikly nějaké asymetrické šoky, jak je to vůbec zvládnutelné přes veřejné finance, jak mohou veřejné finance stabilizačně působit na ekonomiku, jak je pružný trh práce – o tomto ukazateli se v poslední době také hodně v Evropské unii diskutuje –, jaké je podnikatelské prostředí, jak je nastaveno, jaké jsou podmínky, aby se dokázalo přízpusobovat případně nějakým šokům, změnám, recesím atd., a jaká je stabilita a výkonnost bankovního sektoru. Tady bych uvedl jeden ukazatel pro porovnání. Naše úvěry, které banky poskytují podnikatelským subjektům, jsou asi na úrovni 50 % HDP, což je zhruba na třetinové úrovni vyspělejších zemí EU.

Teď jsme hovořili o plnění konvergenčních kritérií a sladěnosti po ekonomické stránce, ale důležité je také to, že musíme myslet na legislativu, musí zde být na zavedení eura v ČR připraveno právní prostředí. Pokud jde o přízpusobení právního prostředí na zavedení eura, jde o jedinečnou záležitost velké změny, jde vlastně o „big bang“ v legislativě.

V této souvislosti musíme vidět velkou náročnost tohoto procesu, protože musí být respektováno pevné stanovení data zavedení eura, musí tady být harmonogram s pevnými termíny. Termín nelze posouvat a svým způsobem tady bude i relativně krátký čas na promítnutí přepočítacího koeficientu mezi eurem a národní měnou, českou korunou, do právních předpisů. V podstatě se to musí zvládnout v období šesti měsíců. A právních předpisů, které budou dotčeny, je hodně. Podle relevantních analýz a databází je těchto právních předpisů asi 450, a z toho téměř 300 má podobu zákonů. Bude to legislativně velmi náročné, budou muset být přijaty i zvláštní právní předpisy; nejde jen o to, že dopady se týkají značného množství stávajících předpisů s uváděnou korunovou měnou, ale i o to, že dopady mohou postihnout v různé míře i návazné předpisy, které ani explicitně uváděnou korunovou měnu nemusí mít.

Proces bude náročný z hlediska koordinace, řízení, administrativy a bude vyžadovat nejen finanční, ale i lidské zdroje. Bude to určitý nápor na státní správu. Teď prochází státní správa fází škrtání, propouštění lidí, ale může se stát, že státní správa bude za tři, čtyři roky naopak řadu lidí nabírat, protože je bude nezbytně potřebovat. Je to možné.

Na přizpůsobení právního prostředí existují dva právní názory. Jednak metoda jednorázové změny právního řádu ke dni zavedení eura, jednak metoda postupné změny právního řádu. Ať už si zvolíme jednorázový, nebo postupný přechod, nebude to mít dopad na rozsah změnového zákona. To by byl zákon, který by představoval souhrnný soubor všech přímo novelizovaných zákonů i dalších obecně závazných právních předpisů. Nové země eurozóny, které nás předešly v zavedení eura a které postupovaly podle scénáře tzv. velkého třesku, se rozhodly pro metodu postupné změny právního řádu. Ještě chci upozornit na jednu věc. Kromě novelizace platných právních předpisů, kterých se to bude týkat a kterých je, jak už jsem uváděl, okolo 450, bude nutno přijmout dva nové zákony. Jednak se mluvilo o tzv. obecném zákonu o zavedení eura v České republice. Ten zatím není v paragrafovaném znění, zatím je naformulováno ve věcné podobě, co by měl takový zákon obsahovat, co by mělo doznat právní úpravy. V podstatě půjde o úpravu základních právních aspektů přechodu na novou měnu. Měla by tam být otázka kontinuity právních závazků, přepočítací koeficient, zaokrouhlování a zarovnávaní peněžních částek, předcházení zvyšování cen, jaké budou povinnosti při duálnímu označování cen, duální cirkulace, proces výměny oběživa, konverze peněžních prostředků na účtech a další úpravy. Zákon je připraven ve věcné podobě. Nový zákon by měl být také o České národní bance, protože po zavedení eura už nebude dělat měnovou politiku; tato pravomoc se přesouvá na Evropskou centrální banku. Česká národní banka bude fungovat v Evropském systému centrálních bank. Tento zákon už byl zpracován, už prošel i Parlamentem, ale byl vetován prezidentem, kterému se nelíbí převádění různých pravomocí na Evropskou unii.

Fází vstupu do eurozóny je několik (viz obr. č. 1). První je předpřípravná fáze, kdy se budou provádět legislativní a další přípravy, kdy bezhotovostní a hotovost-

Obr. 1 Fáze vstupu do eurozóny

ní platby, ceny a všechno ostatní bude v korunách. Pak bude rozhodnuto o zrušení výjimky na zavedení eura, rozhodnuto bude v orgánech Evropské unie. Nastane přípravná fáze, kdy bezhotovostní i hotovostní platby budou nadále v korunách, ale už bude probíhat období šesti měsíců, kdy bude znám přepočítací koeficient a už budou ceny uváděny v korunách i v eurech, aby si lidé na relaci zvykali. Další bude fáze po zavedení eura, po velkém třesku. Jakmile vstoupíme do eurozóny k 1. lednu, tak bezhotovostní platby budou v eurech, hotovostní platby ještě po dobu dvou týdnů budou probíhat v režimu duální cirkulace, tedy v eurech a korunách, ceny budou také stále označovány v eurech a korunách. Po skončení duální cirkulace nastane další fáze, kdy bezhotovostní i hotovostní platby poběží v eurech, ale ceny ještě budou označovány v eurech i v korunách. Pak už tady budou jen eura – ovšem pokud k tomu vůbec dojde.

Hovořili jsme o plnění konvergenčních kritérií, o požadavcích v oblasti legislativy apod. a teď bychom se měli věnovat ještě technickým opatřením, která souvisejí se zavedením eura, abychom si naznačili, co všechno budeme mít za práci. Pokud jde o zavedení eura do hotovostního oběhu, tak pochopitelně musíme zajistit dodávky eurobankovek a euromincí. Eurobankovky se obvykle dodávají z jiné země, která už eura má, ale pokud jde o euromince, ty už se budou vyrábět tady. Každá země má možnost dát na rub euromince něco z národního hlediska charakteristického. Jinak je pochopitelně třeba předzásobit banky, tam musí být dostatek hotovosti, což není z hlediska logistického jednoduchá operace, je nutné zásobit bankomaty, přepravovat a chránit hotovost, stahovat koruny z oběhu. Vidíte, že kolem hotovostního eura je spousta různých akcí, které se musí metodicky připravit v bankovním sektoru, a jsou to náročné logistické operace.

Pokud jde o zavedení eura do bezhotovostního oběhu, znamená to, že musí dojít ke konverzi účtů, korunové účty musí být konvertovány do eur. To se nebude týkat jen účtů, ale i platebních karet a jiných platebních instrumentů – šeků, směnek atd. Nejde jen o banky, ale i o cenné papíry. Tam také musí dojít ke konverzi, protože i tyto nástroje finančního trhu jsou v národních měnách. Finanční sektor se na zavedení eura připravuje, jsou tam metodiky, v Národní koordináční skupině pro zavedení eura pracuje skupina pro technické a logistické záležitosti. Na této přípravě se podílí i Česká bankovní asociace. K technickým opatřením patří duální označování cen, monitoring cen, aby nedocházelo k jejich navyšování atd. Přechodu z národní měny na eura se dá zneužít, dá se využít ze strany obchodníků.

Dnes jsme v období velkého rozmachu informačních technologií, takže je přirozené, že tato velká změna, přechod na jinou měnu má značný dopad i na informační technologie. Se zavedením eura budou konvertovat i různé informační, statistické systémy apod. K technickým opatřením bych zařadil i komunikační akce, komunikační aktivity, různé kampaně. Stále více se ukazuje, že to nebude možné dělat jako plošnou komunikační kampaň, ale že dopady jsou na různé segmenty

společnosti – na ekonomické subjekty, na občany atd. – různé, takže se kampaně budou muset přizpůsobit charakteru, potřebám subjektů. Pokud by vás tyto věci blíže zajímaly, tak tuto problematiku najdete na internetových stránkách www.zavedenieura.cz.

Kdy vstoupí Česká republika do eurozóny? O tom jsme hovořili na začátku mého příspěvku. Vidíte různé přípravy, které se dělají různě intenzivně. Podle posledních vyjádření Ministerstva financí ČR a České národní banky je zatím nepravděpodobné, že Česká republika bude schopna plnit ve střednědobém horizontu všechna konvergenční kritéria. Jako zásadní bariéra pro vstup do eurozóny se tady vidí vyšší než tříprocentní deficit veřejných financí a také určitá nejistota v udržení a potřebném zvyšování sladěnosti české ekonomiky s eurozónou. Proto Ministerstvo financí České republiky ani Česká národní banka zatím nechtějí stanovovat cílové datum vstupu České republiky do eurozóny ani datum vstupu České republiky do kurzového mechanismu ERM II. I když přijetí eura je chápáno jako politické rozhodnutí, tak by mělo být založeno na správném načasování a reálných výsledcích ekonomiky.

Dámy a pánové, tímto jsem skončil své vystoupení. Pokud budou dotazy, připomínky, odlišné názory, tak bude možné je uplatnit v diskusi. Děkuji za pozornost.

Jiří Malý

Čeká nás čtvrt hodinová přestávka, po níž navážeme dalším dopoledním jednáním.

V programu našeho semináře budeme pokračovat mým příspěvkem. Má název *Přínosy a náklady existence eurozóny: teorie a realita, rozdíly mezi členskými státy*. Příspěvek bude určitým mostem mezi dopolední a odpolední částí, která se bude zabývat současnými problémy eurozóny.

PŘÍNOSY A NÁKLADY EXISTENCE EUROZÓNY: TEORIE A REALITA, ROZDÍLY MEZI ČLENSKÝMI STÁTY

Jiří Malý

Jak již tady bylo řečeno, cesta k euru byla poměrně dlouhá. Začala již někdy na přelomu 60. a 70. let dvacátého století. Členské země se z různých důvodů, které tady již byly jmenovány mými předřečníky, nakonec odhodlaly Maastrichtskou smlouvou, která vstoupila v platnost v roce 1993, jednotnou měnu zavést. Byly zde uvedeny státy, které euro zavedly jako první, v roce 1999. Zdůraznil bych, že tehdy jednotnou měnu zavedlo v bezhotovostní podobě jedenáct z tehdejších patnácti členů EU, takže to byl relativně vysoký počet. Už tento poměrně vysoký počet zemí ukazuje na to, že tyto státy, jak si ukážeme dále, nebyly zřejmě úplně homogenní, a to už ani v roce 1999. Ekonomická kritéria, konvergenční kritéria ke vstupu do měnové unie, do eurozóny, sice platí, ale přece jen je umožněn jak striktnější, tak benevolentnější výklad zakládajícími smlouvami Evropské unie. A protože v roce 1999 se uplatňoval právě ten benevolentnější výklad kritérií, mohl tak velký počet zemí vstoupit, i když ekonomická situace v řadě z těch zemí nebyla úplně obdobná. Z toho potom následně plynuly určité problémy. Když pak vidíme, o jaké země se dále eurozóna rozšířila, tj. o Řecko, Slovinsko, Maltu, Kypr, Slovensko a Estonsko, tak je celkem jasné, že různorodost ekonomik eurozóny se zvyšovala. To samozřejmě znamená, že potenciál budoucích problémů eurozóny se zvětšoval tím, že v ní byl čím dál tím větší počet zemí, přičemž ty země byly čím dál tím více rozdílné.

Start měnové unie v roce 1999 byl provázen řadou prohlášení evropských politiků a z těch prohlášení vyplývalo, že vznik eura byl především politickým rozhodnutím, že sledoval i jiné než ekonomické cíle a že neekonomické cíle byly prvořadé. Euro mělo zabezpečit užší evropskou integraci, nebo k ní alespoň přispět, mělo napomoci vytvoření jednotnějšího politického a ekonomického celku v Evropě, který by byl rovnocenným partnerem jiných světových velmocí, v té době zejména Spojených států; dnes se k nim přidává i mnohokrát zmiňovaná Čína a další země, jako jsou třeba Indie nebo Brazílie, které rychle posilují svůj ekonomický rozvoj. Některé výroky z období vzniku eurozóny bych si dovilil citovat. Například bývalý španělský premiér Felipe González v květnu roku 1998, to znamená sedm měsíců před zavedením eura, pravil: „Jednotná měna je ve své podstatě rozhodnutím politického charakteru... Potřebujeme sjednocenou Evropu. Nesmíme nikdy zapomenout na to, že euro je nástrojem tohoto projektu.“ Podobně bývalý německý kancléř Gerhard Schröder v listopadu 1998, tedy těsně před startem eurozóny, řekl: „Naše budoucnost začíná 1. lednem 1999. Euro je

evropským klíčem do 21. století. Éra nezávislých národních fiskálních a hospodářských politik skončila.“ Takže vidíme, že důraz na sjednocení, na další unifikaci Evropské unie je zde jasně položen. Bývalý předseda Evropské komise Romano Prodi, který předsedal Evropské komisi v té době, kdy eurozóna vznikala, se rovněž vyjadřoval ke startu měnové unie. Vybral jsem dva jeho výroky. První je z 9. dubna 1999, kdy se pro *Financial Times* vyjádřil takto: „Dvěma pilíři národního státu jsou měč a měna. Tomu je teď konec.“ To znamená, že ztrátou národní měny de facto mizí jeden z důležitých atributů nezávislého národního státu v Evropě. 1. ledna 2002 v rozhovoru pro CNN, když startovala jednotná měna v hotovostní podobě, tj. když byly zaváděny bankovky a mince eura, Romano Prodi prohlásil: „Historickým významem eura je vytvořit ve světě bipolární ekonomiku.“ Tím Prodi myslel, že eurozóna má být protiváhou tenkrát především Spojeným státům, americké ekonomice. Dnes už se to interpretuje i tak, že má být protiváhou jiným velkým ekonomikám světa.

Jak už jsem říkal, zavedení eura bylo především politické rozhodnutí, při němž ekonomické faktory hrály sice významnou, ale ne prvořadou roli. To neukazují pouze tyto výroky, které jsem právě uvedl, podobných výroků politických představitelů z té doby bychom mohli nalézt celou řadu. O tomto postoji svědčí také způsob, jakým bylo vyhodnocováno plnění konvergenčních kritérií.

Už zde bylo zmiňováno mými předřečníky, jak jsou konvergenční kritéria definována. Zde se podíváme, jak konkrétně byla kritéria jednotlivými zeměmi plněna před vznikem eurozóny v roce 1999. U první vlny jedenácti zemí, které vstupovaly v roce 1999, byla kritéria hodnocena počátkem roku 1998 (viz tabulka č. 1). Vidíme, že například v případě míry inflace nebo dlouhodobé úrokové sazby všechny státy splnily kritéria úplně bez problémů. Tam žádný problém nebyl, ale chronickým problémem, který trvá až do dnešní doby, byl už tenkrát stav veřejných financí. Když se podíváme na první subkritérium, na dílčí kritérium veřejných financí, což je rozpočtový deficit, tak vidíme, že například Francie kritérium splnila jen těsně, měla přesně tříprocentní hladinu rozpočtového deficitu. Další země jako Německo, Španělsko, Itálie se velice blížily hranici tříprocentního deficitu, měly 2,6 nebo 2,7 % HDP. Rakousko a Portugalsko 2,5 % HDP. Zhruba polovina vstupujících zemí splňovala toto kritérium jen těsně nebo jen s velmi malou rezervou.

Pokud si vezmeme další dílčí kritérium veřejných financí, totiž veřejný dluh, který by neměl přesahovat 60 % HDP, tak vidíme, že většina vstupujících zemí nevyhovovala. Celkem osm zemí toto kritérium nesplňovalo, překračovalo stanovený limit; pouze tři země bezproblémově kritérium splňovaly, a to Lucembursko, Francie a Finsko. Všechny ostatní země měly veřejný dluh vyšší než 60 % HDP. Dva státy, Belgie a Itálie, překračovaly hodnotu tohoto kritéria dokonce více než dvojnásobně. Bylo tam přes 120 % HDP. Klíč k tomu, proč byl přesto těmto zemím povolen vstup do eurozóny, je právě v tom, jakým způsobem se může kritérium vykládat. Když je kritérium veřejného dluhu definováno

Tabulka 1 Šetření plnění konvergenčních kritérií zakládajícími členy eurozóny

	Míra inflace (%)	Stav veřejných financí (% HDP)					Dlouhodobá úroková sazba (%)
		Saldo	Dluh			leden 1998	
			Změna proti předchozímu roku				
	leden 1998	1997	1997	1997	1996	1995	
Konvergenční kritérium	2,7	-3,0	60,0				7,8
Belgie	1,4	-2,1	122,2	-4,7	-4,3	-2,2	5,7
Německo	1,4	-2,7	61,3	0,8	2,4	7,8	5,6
Španělsko	1,8	-2,6	68,8	-1,3	4,6	2,9	6,3
Francie	1,2	-3,0	58,0	2,4	2,9	4,2	5,5
Irsko	1,2	0,9	66,3	-6,4	-9,6	-6,8	6,2
Itálie	1,8	-2,7	121,6	-2,4	-0,2	-0,7	6,7
Lucembursko	1,4	1,7	6,7	0,1	0,7	0,2	5,6
Nizozemsko	1,8	-1,4	72,1	-5,0	-1,9	1,2	5,5
Rakousko	1,1	-2,5	66,1	-3,4	0,3	3,8	5,6
Portugalsko	1,8	-2,5	62,0	-3,0	-0,9	2,1	6,2
Finsko	1,3	-0,9	55,8	-1,8	-0,4	-1,5	5,9

v zakládajících smlouvách Evropské unie, tak je tam napsáno, že stát ho splnil, i pokud je jeho veřejný dluh vyšší než 60 % HDP, s podmínkou, že se jeho veřejný dluh neustále snižuje a blíží se uspokojivým tempem k referenční hodnotě. Za této podmínky může 60 % HDP překračovat. Vidíme, že Belgie měla v roce 1997 veřejný dluh 122 % HDP, v předchozích třech letech ho snižovala o 2 až 5 % HDP ročně, takže se to vyhodnotilo jako dostatečně rychlý pokrok a dostatečně rychle přibližování k referenční hodnotě 60 % HDP. Ta země měla v roce 1994 dluh přes 133 % HDP, do roku 1997 ho snížila na 122 % HDP a řeklo se, že se dluh dostatečně snižuje a blíží se k 60 % HDP, takže může vstoupit. Takový velmi benevolentní výklad způsobil, že řada zemí mohla být do eurozóny přijata, i když de facto toto dluhové kritérium nesplňovala.

Důvodem, proč plnění kritérií už u první vlny zemí v roce 1999 bylo problémem a proč se ten problém táhne až do současné doby, bylo to, že kritéria jsou stanovena arbitrárně, to znamená, že neexistuje žádný přírodní nebo ekonomický zákon, že musí být rozpočtový deficit maximálně 3 % HDP, protože jinak by

nastal konec světa. Není tomu tak. Členské státy se na základě jakýchsi zkušeností domluvily, že rozpočtový deficit budou tolerovat maximálně v této výši. A taková zkušenost byla z počátku 90. let dvacátého století. Guvernéři centrálních bank tehdejších dvanácti členů Evropské unie se domluvili na tom, že budou vycházet z makroekonomických hodnot členských zemí EU na počátku 90. let minulého století. Když se podívali, jaké hodnoty rozpočtového deficitu nebo veřejného dluhu měly tenkrát jednotlivé země, tak stanovili dvě hladiny: 3 % HDP pro deficit veřejných rozpočtů a 60 % HDP pro veřejný dluh. V této nezměněné podobě hladiny kritérií platí dodnes. I po dvaceti letech.

V minulosti se často uplatňoval volnější výklad konvergenčních kritérií, to znamená, že se nemusely za určitých podmínek striktně hladiny dodržovat. V současné době se to změnilo, už se uplatňuje striktní výklad. To znamená, že do eurozóny by v současné době už nebyl přijat stát, který by číselně vyjádřené hladiny kritérií překračoval. To můžeme považovat prakticky za jistotu.

Určitou slabinou konvergenčních kritérií je, že sledují vývoj jednotlivých makroekonomických ukazatelů v ročním až tříletém období. Například u inflace nebo u dlouhodobých úrokových sazeb je to jeden rok, u měnového kurzu jsou to dva roky, u deficitu veřejných rozpočtů a u veřejného dluhu je to aktuální údaj plus je brán v úvahu výhled do budoucna až na tři roky. Ale to znamená, že ukazatele příliš nevypovídají o nějakém dlouhodobém vývoji, spíše o krátkodobém nebo střednědobém vývoji ekonomiky. I kdyby všechny země, které do eurozóny vstupují, kritéria úplně hladce splňovaly, tak to vypovídá jen o plnění v určitém okamžiku. Ale země procházejí určitým makroekonomickým vývojem, pořád na ně působí nějaké vnější vlivy, pořád v nich probíhají nějaké změny. To, že v určitém časovém okamžiku, například v roce 2010, některá země splní konvergenční kritéria, vůbec neznamená, že je bude plnit také v roce 2020. Ekonomika pořád prochází nějakými problémy. Konvergenční kritéria jsou pouze určité síto, kterým ekonomiky, které chtějí zavést euro, zhodnotíme v daném okamžiku. Nevypovídá to příliš o jejich celkovém stavu ani o delším výhledu jejich vývoje.

Současná konvergenční kritéria nedokážou zabránit zavedení eura v ekonomicky navzájem odlišných zemích. Proto se často uvažuje o tom, jestli by se neměla zavést nějaká alternativní kritéria vstupu do eurozóny. Pokusy tady byly, diskuse už probíhaly a probíhají koneckonců i v současnosti. Například alternativními kritérii by mohly být indikátory tzv. optimální měnové oblasti. Ta by měla mít tři základní charakteristiky: a) všechny trhy mezi členy eurozóny by měly být vysoce integrované, b) všichni členové eurozóny by měli mít vysokou míru podobnosti struktury svého hospodářství a c) všichni členové eurozóny by měli mít podobnou velikost produktivity práce (podobnou velikost hrubého domácího produktu na pracovníka nebo odpracovanou hodinu), a tedy i zhruba stejnou celkovou ekonomickou úroveň (HDP na obyvatele).

Pokud jde o vysokou míru integrace všech trhů, tak musíme říci, že v eurozóně je to v zásadě, nikoliv však stoprocentně, splněno. Členové eurozóny jsou samo-

zřejmě zapojeni do vnitřního trhu Evropské unie s volným pohybem zboží, služeb, kapitálu a osob, avšak i zde existují určitá slabá místa. Například rozdíly v nepřímých daních u jednotlivých členů eurozóny. Tyto nepřímé daně ovlivňují ceny, a tím i konkurenceschopnost zboží a služeb na vnitřním trhu EU, takže zde můžeme mluvit o určité nerovnosti. Další slabou stránkou vnitřního trhu EU je nízká mobilita pracovních sil v Evropské unii, která dlouhodobě dosahuje pouze třetiny až poloviny hodnot v USA. A nezdá se, že by se do budoucna mohlo toto číslo změnit, protože je to dáno přístupem veřejnosti k tomuto problému, odlišnou historickou a kulturní tradicí v jednotlivých zemích. Mobilita pracovních sil je jev, který se mění pozvolna, po dlouhá desetiletí. Údaj, který porovnává mobilitu pracovních sil mezi Evropskou unií a Spojenými státy, se zakládá na zkoumání, které probíhá už od 80. let 20. století.

Pokud jde o podobnou strukturu hospodářství, tak o té byla už před vznikem eurozóny provedena řada analýz. Zkoumalo se, jestli státy, které chtějí do eurozóny vstoupit, k tomu mají předpoklady, jestli jsou si dostatečně podobné. Například analýza z roku 1994 vyhodnocovala šest standardních indikátorů optimální měnové oblasti. Byla to podobnost struktury vzájemného obchodu členských zemí EU, podobnost obchodu uvnitř průmyslových odvětví mezi členy EU, korelace růstu reálného hrubého domácího produktu v zemích Evropské unie, korelace růstu průmyslové výroby v členských státech EU, korelace míry nezaměstnanosti v zemích Evropské unie a také propojenost vzájemného obchodu mezi členskými zeměmi Evropské unie. To bylo šest ukazatelů, indikátorů, které se sledovaly, a podle nich se udělalo pořadí zemí.

Výstupem analýzy bylo pouze pořadí plnění uvedených indikátorů zeměmi Evropské unie, nikoli vyhodnocení jejich schopnosti vstoupit do eurozóny – podle tvůrců analýzy bylo obtížné říci, jakých konkrétních hodnot indikátorů by měla země Evropské unie dosáhnout, aby mohla být považována za připravenou na členství v měnové unii. Kritéria, jejich výsledky se vyhodnotily, vyhodnotily se jednotlivé země a udělalo se jejich pořadí od nejlepší po nejhorší podle toho, jak stanovených šest indikátorů optimální měnové oblasti splňují. Tvůrci analýzy nezveřejnili konkrétní hodnoty, jak na tom jednotlivé země byly. Zveřejnili pouze pořadí jednotlivých ekonomik. Pro zajímavost uvádím, jaké bylo pořadí zemí. Nejlépe byla v těchto indikátorech vyhodnocena Belgie, i když jsme viděli, že měla podle konvergenčních kritérií nejvyšší veřejný dluh, a tak podle konvergenčních kritérií patřila mezi horší země; tady, podle těchto ukazatelů byla nejlepší. Na druhém místě se umístila Francie, potom následovalo Německo, Španělsko, Rakousko, Nizozemsko, Itálie, Velká Británie, Irsko, Švédsko, Portugalsko, Dánsko, Finsko a nejhorší bylo Řecko. Když si srovnáme výsledek této analýzy s reálným fungováním eurozóny, tak vidíme, že výsledky odpovídají jen částečně. V této analýze vyšlo nejhůře Řecko, a když vezmeme v úvahu současný vývoj, tak to odpovídá. Ale na druhé straně Španělsko bylo hodnoceno celkem příznivě, bylo zařazeno mezi lepší země, a v současné době v realitě patří mezi ty, které na tom

rozhodně nejsou nejlépe; dokonce by teoreticky mohlo být kandidátem na odchod z oblasti jednotné měny, což se zřejmě v praxi nestane. Naopak předposlední v této analýze a jejím vyhodnocení je Finsko, vidíme ho jako velmi nevhodnou zemi pro členství v měnové unii, ale přitom Finsko ve skutečnosti funguje v měnové unii velmi dobře. Můžeme tedy udělat závěr, že ani tato alternativní kritéria nám toho příliš o tom, jak se jednotlivé země hodí do měnové unie, jak jsou schopny fungovat bezproblémově v měnové unii, neřeknou, že o tom mnoho nevyprávějí.

Strukturu ekonomik hodnotily i další analýzy, které analyzovaly například dopady tzv. nabídkových a poptávkových šoků na ekonomiky zemí Evropské unie, nakolik symetricky nebo nesymetricky na ně reagují jednotlivé země. Tuto analýzu prováděl v roce 1992 T. Bayoumi a B. Eichengreen. Byla vymezena skupina zemí, které by se nejvíce hodily pro eurozónu. Tato analýza jako na nejvhodnější země ukázala na Německo, Francii, Dánsko, Nizozemsko, Belgie a Lucembursko. Ostatní země již na tom byly podle této analýzy hůře. To je podle analýzy nabídkových šoků. Když byly analyzovány poptávkové šoky, tak studie dospěla k závěru, že mezi všemi zeměmi Evropské unie jsou rozdíly, že tam neexistuje žádná skupina zemí, která by si byla podobná. Bylo to vysvětleno tak, že před vznikem eura jednotlivé země měly nezávislé měnové politiky, a proto vznikaly rozdíly v reakcích na poptávkové šoky. Každá země totiž jinak měnila úrokové sazby a měnové kurzy, i když byly v nějakém pásmu, ve kterém se mohly pohybovat, přece jen nebyly úplně pevné, a některé země ani v systému pevných kurzů nebyly začleněny. Z těchto analýz vyplývalo, že nezávislé monetární politiky mohou bránit sblížení ekonomických úrovní zemí, ale zároveň z nich vyplývalo i to, že je problematická neexistence společné, federální rozpočtové nebo fiskální politiky v zemích měnové unie. To se dnes projevuje jako problém.

Teprve v současné době se vytváří mechanismus – zatím je dočasný, trvalý ještě neexistuje –, kterým by se fiskálně nebo rozpočtově podpořily slabší země měnové unie. Když si vezmete Spojené státy americké, tak ty mají relativně silný federální rozpočet, mají jednotnou měnu, americký dolar. Některým státům USA, třeba Kalifornii, také hrozí státní bankrot, řada států ve Spojených státech amerických se pohybuje na hranici bankrotu, ale nikdo přitom neříká, že americký dolar by nemohl dále existovat jako měna. Hrozící bankroty nejsou žádné specifikum eurozóny, ale když se Řecko, nebo nově Irsko blíží k okamžiku, kdy by mohlo být ohroženo státním bankrotem, tak se začne mluvit o krizi eura. Ve Spojených státech se přes federální fiskální politiku přelévají peníze ze silnějších států do slabších, a tak je jednotná měna udržitelná. Pokud má euro dlouhodobě existovat, bude muset být časem nějaká společná či federální fiskální politika zavedena i v eurozóně. Pokud zavedena nebude, eurozóna se bude dále potýkat s velkými problémy. Samozřejmě to má i svoje politické rozměry; kdo souhlasí s užší evropskou integrací, nemá problém se zavedením

federální fiskální politiky, kdo nesouhlasí s užší evropskou integrací, ten samozřejmě je proti federální fiskální politice a ten pak samozřejmě musí být i proti jednotné měně.

Pokud vezmeme další alternativní kritérium, dostáváme se k podobnosti velikosti produktivity práce a hrubého domácího produktu na obyvatele. Zde zase vidíme skupinu zemí, které dosahují vysoce podobných hodnot. Tuto skupinu podobných zemí tvoří Německo, Francie, Belgie, Nizozemsko, Rakousko a Finsko. Je to skupina zemí, které skutečně v eurozóně alespoň dosud fungují bezproblémově. Zde se tedy hodnocení podle alternativního kritéria shoduje s realitou. Další země vykazují odlišnější hodnoty, zde je to horší. Výjimkou je Lucembursko, které má větší velikost HDP na obyvatele než ostatní státy, ale v eurozóně existuje bez problémů.

Celkem můžeme říci, že i alternativní kritéria mají podobné nedostatky jako kritéria konvergenční. Sice poskytují dodatečné informace, ale i pro ně platí, že ekonomiky procházejí neustálými změnami, a proto nelze zaručit, že hodnoty alternativních kritérií dosažené jednotlivými zeměmi při vstupu do měnové unie budou udržitelné i ve vzdálenější budoucnosti. Ani alternativní kritéria tedy nemohou zaručit, že země, které je splní, budou dlouhodobě bezproblémově fungovat v měnové unii. Z toho, že nemůžeme definovat kritéria, která nám spolehlivě určí, které státy mohou mít dlouhodobě euro zcela bez problémů, vyplývá, že se do eurozóny vždycky dostanou země, které časem budou mít problém, že se tam dostanou země, které budou odlišnější, nebo se jejich odlišnosti projeví v delším časovém horizontu. Z toho plynou určitá rizika a náklady existence měnové unie.

Nyní se budeme trochu více věnovat rizikům a nákladům existence eurozóny. V současnosti je těmto nákladům eurozóny věnována značná pozornost právě kvůli problémům, kterými je eurozóna zmítána. Obzvláště se riziky a náklady eurozóny zabývají, jak už jsem naznačil, euroskeptičtí ekonomové, kteří nejsou příznivci měnové unie ani užší evropské integrace. Vybral jsem si sedm let starou přednášku prezidenta České republiky Václava Klause jako dobrý ilustrativní a poměrně rozsáhlý příklad toho, jakým způsobem jsou rizika a náklady existence eurozóny popsány. Václav Klaus měl 20. listopadu 2003 přednášku v CATO Institute ve Washingtonu na téma *Euro a jeho budoucnost: pohled z budoucí členské země*. V ní pravil, že hnací silou evropského měnového sjednocování je politická, nikoliv ekonomická motivace, že euro bylo vždy považováno za užitečný nástroj pro vytvoření Evropské politické unie. Tyto myšlenky dokládaly konečkonců i předchozí výroky, které jsem uvedl na začátku svého vystoupení. S tím lze souhlasit. Dále prezident ve své přednášce pravil, že podmínky optimální měnové oblasti, které byly formulovány ekonomem Robertem Mundellem v roce 1961 – to je dostatečná úroveň mobility pracovních sil, co nejmenší úroveň mzdové rigidity či nepružnosti, obdobné vybavení přírodními zdroji, symetrie pozitivních a negativních nabídkových a poptávkových šoků, existence při-

měřeného mechanismu fiskálních kompenzací –, nejsou v eurozóně naplněny, protože mobilita pracovních sil je relativně velmi nízká, potřebná pružnost mezd a cen směrem dolů takřka neexistuje a protože asymetrické pozitivní a negativní šoky se v eurozóně objevují stále znovu, jelikož země eurozóny jsou odlišné. To nakonec ukázaly i předchozí analýzy. Prezident ČR tady shrnul jen některé výsledky. Podle jeho názoru je zároveň velikost fiskálních či rozpočtových transferů mezi jednotlivými zeměmi eurozóny velmi malá. Mezi členy Evropské unie sice existuje určitá míra mezinárodní solidarity, existuje určitý pohyb peněz od silnějších států eurozóny ke slabším, ale úroveň této solidarity je mnohem, mnohem menší než uvnitř národních států a je nesrovnatelná i s mírou solidarity uvnitř Spojených států amerických. Předpokládané přínosy měnové unie jsou podle názoru prezidenta spíše malé, týkají se pouze snížení transakčních nákladů a snížení kurzového rizika. Zároveň prezident podotýkal, že připojení se k euru neznamena přijetí světové měny, ale pouze regionální měny (to už je věc, se kterou by se dalo polemizovat), takže kurzové riziko zůstává přítomno. Právil, že to však neznamena argumentaci ve prospěch vytvoření celosvětové měny, jak to nedávno udělal Robert Mundell. Zde chci jen podotknout, že celý svět rozhodně není optimální měnovou oblastí, takže samotný tvůrce teorie optimální měnové oblasti se nakonec de facto tímto svým výrokem proti své teorii určitým způsobem postavil.

Ale vraťme se k přednášce prezidenta ČR. Dále říkal, že náklady měnové unifikace jsou značné. Patří mezi ně ztráta nezávislé měnové politiky, což hlavně znamená ztrátu dvou důležitých proměnných hospodářské politiky – úrokové míry a měnového kurzu. A podle názoru Václava Klause tuto ztrátu úrokové míry a měnového kurzu nelze nahradit pružností jiných parametrů ekonomik eurozóny. Jednotná měna bez rozpočtové unifikace, bez silného společného rozpočtu, vytváří prostředí pro fiskální nezodpovědnost a problém fiskálního černého pasažéra. Zde podotýkám, že to byl právě problém Řecka, že skrývalo rozsáhlé rozpočtové schodky, které mělo, a že de facto v současné době jiné státy eurozóny ten problém musí nést společně s ním a finančně mu pomáhat. Zároveň prezident ČR, protože je to euroskeptik, pravil, že evropská měnová unifikace je trojským koněm celkové harmonizace ekonomických pravidel, politik a legislativy v Evropské unii, zejména ve fiskální oblasti. On vidí to, že měnová unie je pouze první krok k politické integraci, že když budou nějaké problémy jako v současnosti, tak potom se musí přijímat další společná pravidla. Na konci své přednášky prezident řekl, že euro tady je a bude, že neočekává jeho kolaps, očekává však, že udržení jednotné evropské měny bude nákladné v podobě nižšího ekonomického růstu a v podobě nevyhnutelných fiskálních transferů určených na kompenzování slabších členů. Dokonce může vyvolat pnutí mezi členy, které by jinak nemuselo vzniknout.

Názory našeho prezidenta jsem vybral záměrně, protože si myslím, že je výrazně euroskepticky zaměřen. Některé názory na rizika a náklady existence eurozóny

z přednášky prezidenta ČR jsou diskutabilní, řada jiných tvrzení se později potvrdila. Potvrdilo se, že v současné době jsou skutečně nutné fiskální transfery směrem od silnějších ke slabším členům eurozóny. Zdůrazňuji, že ani náš euroskeptický prezident neočekává konec jednotné měny a několikrát to připomenul i v letošním roce. Pokud bych k tomu udělal svůj vlastní komentář, abych jen necitoval prezidentovy názory, tak musím uvést, že některé názory jsou na hraně a jsou spíše diskutabilní, i když jiné se potvrdily.

Diskutabilní je, jak už jsem zmínil, názor, že euro není světová, ale regionální měna, protože v euru je v současné době téměř 30 % devizových rezerv centrálních bank na světě. To už je velké číslo. V americkém dolaru je to mírně přes 60 %, takže ten má dvojnásobný podíl. V euru se také realizuje asi 40 % světového trhu dluhopisů. Určitě bych neřekl, že euro je pouze regionální měna, protože je to měna volně směnitelná, můžete si ji přivést kamkoliv a platit s ní. Dále prezident říkal, že předpokládané výnosy měnové unie jsou spíše malé a týkají se pouze snížení transakčních nákladů a kurzového rizika. Jak si ukážeme dále, to není tak zcela pravda, a to i přes problémy, které v současnosti eurozóna má; přese všechno eurozóna má ještě celou řadu výhod. Dále prezident poukazyval na to, že členské země eurozóny neplní podmínky optimální měnové oblasti. Na druhé straně se však nevyjadřoval k tomu, proč tvůrce teorie optimální měnové oblasti, Robert Mundell, vnesl návrh na vytvoření celosvětové měny; tohle samozřejmě už do prezidentova konceptu nezapadá. Ovšem musíme uvést, že řada rizik a nákladů existence eurozóny, o nichž prezident mluvil, se potvrdila. To, že neexistuje společná fiskální politika v rámci eurozóny, je problém, protože se nemohou fiskálně kompenzovat slabší členové. Zároveň existuje problém fiskálního černého pasažéra, takže nějaká země, protože si je vědoma toho, že zřejmě bude zachráněna, když bude mít rozsáhlý rozpočtový schodek, se chová rozpočtově nezodpovědně a takové počínání pak opravdu umocňuje fiskální nerovnováhy v některých členských státech eurozóny a umocňuje pnutí mezi členy eurozóny, původně vyvolané či zvýrazněné globální krizí.

Když jsme si řekli všechno negativní o euru, tak bychom si měli říci také něco o přínosech existence eurozóny. Společná měna existuje a členské země Evropské unie či eurozóny se jí snaží nějakým způsobem zachránit, i když má v současné době problémy. Asi to nedělají jenom proto, že nemají co jiného dělat, asi mají nějaký vážný důvod k tomu, proč jednotnou měnu zachraňují, proč nenechají eurozónu rozpadnout. Budeme se tedy nyní věnovat přínosům existence eurozóny, tomu, proč jsou stále v současné době státy, které o zavedení eura usilují, třeba Estonsko. Přínosy existují jak na mikroekonomické, tak na makroekonomické úrovni.

Mezi přínosy na mikroekonomické úrovni patří především snížení transakčních nákladů a eliminace (odstranění) kurzového rizika. Samozřejmě národní měnové kurzy už v eurozóně neexistují, takže jednotlivé země se nemusejí zajímat o to, jakým způsobem jsou ovlivňovány pohybem kurzů národních měn. Výstižný

popis přínosů eura na mikroekonomické úrovni podal Pavel Sobíšek, hlavní ekonom UniCredit Bank Czech Republic ve svém článku, který vyšel počátkem letošního roku a jmenoval se *První rok eura na Slovensku: prohrávají banky*. Autor ilustruje na příkladu Slovenska, které vstoupilo do eurozóny 1. ledna 2009, určité pohyby zisků a ztrát v ekonomice, které byly způsobeny zavedením eura a které byly identifikovatelné už za první tři čtvrtletí roku 2009.

Pan Sobíšek vyčíslil údaje za první tři čtvrtletí 2009 a provedl porovnání vývoje v českém a slovenském bankovním sektoru, protože tyto dva bankovní sektory jsou si dost podobné, a tudíž jsou dobře srovnatelné. Vypočetl, že čisté úrokové výnosy za první tři čtvrtletí roku 2009 narostly českým bankám meziročně o 7 %, ale slovenským bankám pouze o 3 %, protože korunový peněžní trh pracuje oproti eurovému s vyššími maržemi. V České republice existuje větší rozdíl mezi úroky z úvěrů a vkladů, než je tomu na trhu v eurozóně. Dalším údajem je, že neúrokové výnosy – to jsou různé poplatky bank, které inkasují od svých klientů – šly v českých bankách meziročně dolů o 5 %, ale ve slovenských bankách klesly o 35 %. Hlavní důvod, proč neúrokové výnosy bankovního sektoru šly na Slovensku po zavedení eura tak prudce dolů, byl ten, že vypadly příjmy z obchodování s devizami; výpadek dosáhl meziročně výše 75 %, protože podniky už si nemusely vyměňovat slovenskou korunu za euro, platily přímo v euru. Slovenské banky ztrácely i z hlediska poplatků a provizí kvůli poklesu počtu vedených účtů a plateb v zahraničních měnách. Fyzické osoby, podnikatelé ani firmy nemuseli vést účty ve slovenských korunách a vedli už pouze účty v eurech. Takže celkově se výnosy pro banky snížily, ale snížení výnosů bankovního sektoru není ztrátou celé slovenské ekonomiky. Pavel Sobíšek, i když je to hlavní ekonom jedné z bank, přiznává, že přijetí eura pouze přerozdělilo zisky ve slovenské ekonomice, protože to, co je ztrátou bank, je naopak přínosem pro nefinanční podniky, pro ty podniky, které něco vyrábějí nebo něco vyvázejí. Takže o co propadly výnosy bankám, o to menší náklady museli nést jejich klienti. Bavili jsme se sice o ztrátách, ale ztráty bank jsou zároveň přínosy eura na mikroekonomické úrovni.

Zároveň bych tady ještě podotkl, že například v rámci eurozóny existuje tzv. jednotná oblast pro platby v eurech, v níž jsou zahraniční transakce uvnitř eurozóny zpoplatněny stejně jako transakce vnitrostátní. Protože Česká republika je mimo tuto jednotnou platební oblast, jsou u nás zahraniční bankovní poplatky tak extrémně drahé oproti tuzemským a i tuzemské jsou dražší, než jsou tuzemské poplatky v eurozóně. Vstup do eurozóny by musel pro Českou republiku minimálně znamenat, že se staneme členy jednotné platební oblasti, takže by u nás muselo dojít k poklesu bankovních poplatků jak tuzemských, tak zahraničních, k poklesu poplatků za vnitrostátní i zahraniční transakce, a to by určitě bylo velkým přínosem pro klienty, ale bylo by to značnou ztrátou pro banky. Pokud tedy existuje v České republice silná zájmová skupina, která má zájem oddalovat zavedení eura, pak je to v tuto chvíli určitě bankovní sektor.

Dále můžeme definovat přínosy eura na mikroekonomické úrovni i jiným způsobem. Není to úplně odlišné, ale můžeme se na to podívat trochu z celkovějšího pohledu, nemusíme vypočítávat jen bankovní sektor. Už tady padlo jméno současného národního koordinátora pro zavedení eura v České republice, pana Oldřicha Dědka. Vybral jsem jako signifikantní jeho rozhovor, který poskytl vědeckému časopisu *Acta Oeconomica Pragensia* v roce 2003, tedy v době, kdy byl viceguvernérem České národní banky. Je to z téhož roku, v němž pronesl svoji přednášku ve Washingtonu prezident Klaus. Záměrně jsem vybral také sedm let starou věc, aby bylo vidět, že tyto názory nejsou pronášeny pod vlivem současné krize, ale že tito lidé je už dlouhodobě vyznávají. Pan Oldřich Dědek pravil, že jednoznačným přínosem výhod ze zavedení eura bude exportní segment našich podniků, samozřejmě jenom těch, které vyvázejí do eurové oblasti. Jejich podíl je však dominantní, to si ukážeme dále. Rekl, že firmy vydělají na tom, že se staneme součástí velké, relativně uzavřené ekonomiky. Dále uvedl, že na zavedení eura vydělají spotřebitelé, protože jednotná měna vede k větší cenové transparentnosti, posiluje konkurenční prostředí, a tím tlačí firmy k nižším cenám. Také mluvil o tom, že turisté budou moci jezdit s domácí měnou po celém světě, protože euro směníte všude, ale korunu nikoliv. Na zavedení eura prodělávají samozřejmě spekulanti a částečně na něj doplatí banky, protože se angažují jako obchodníci s devizami. Na rozdíl od Pavla Sobíška se pan Dědek domnívá, že euro bude v delším časovém horizontu i pro banky přínosem, protože zvýší bezpečnost jejich úvěrů, protože jejich klienti nebudou čelit kurzovým rizikům, a tudíž nebudou čelit možným ztrátám kvůli větším výkyvům v měnových kurzech. Klienti bank budou v bezpečnější situaci a úvěry, které si u bank vzali, budou moci lépe, klidněji splácet, bude tam nižší riziko, že by se dostali do platební neschopnosti.

Vraťme se k myšlence, že se česká ekonomika vstupem do eurozóny stane součástí velké a relativně uzavřené ekonomiky. To už můžeme přecházet k dalšímu typu přínosů existence eurozóny, a to jsou přínosy na makroekonomické úrovni. Když se podíváme, jak jsou jednotlivé ekonomiky eurozóny velké, když je uvažujeme samostatně, tak vidíme, že Německo tvoří 4 % světové ekonomiky, jsou to 4 % celosvětového hrubého domácího produktu v paritě kupní síly. Francie tvoří 3 %, Itálie 2,5 %, Španělsko 2 %. Malta má nejmenší ekonomiku eurozóny, je to 0,01 % světové ekonomiky. Česká republika je na tom jen o kousek lépe, představuje 0,37 %. To je naše velikost, to je náš vliv ve světové ekonomice. Pro porovnání Spojené státy mají podíl 20 %, to znamená, že pětina světové ekonomiky jsou Spojené státy americké. Eurozóna jako celek má podíl 15 %, Evropská unie jako celek 21 % (viz tabulka č. 2). Už jsme tady na jednom z předchozích seminářů podobná čísla zmiňovali, ale tady je, myslím, na místě je zopakovat.

Když se podíváme na to, jak jsou ekonomiky otevřené, to znamená, jaký mají podíl vývozu a dovozu na hrubém domácím produktu, tak si musíme uvědomit, že

Tabulka 2 Velikost a otevřenost vybraných ekonomik v roce 2009

	HDP v b. c.	HDP v PPP	Podíl na světovém HDP v PPP	Vývoz zboží a služeb	Dovoz zboží a služeb
	mld. EUR	mld. PPS	%	% HDP	% HDP
USA	10 122,6	10 613,6	20,46	11,2	13,9
Evropská unie (EU-27)	11 785,5	11 785,5	21,32	13,4	13,7
Eurozóna (EA-16)	8 956,0	8 389,2	15,17	19,5	18,9
Německo	2 397,1	2 232,5	4,03	40,8	35,9
Francie	1 907,1	1 633,0	3,03	23,0	25,0
Itálie	1 520,9	1 444,6	2,51	24,0	24,4
Španělsko	1 053,9	1 127,4	1,96	23,4	25,5
Nizozemsko	572,0	507,6	0,95	69,2	62,0
Belgie	339,2	294,0	0,55	73,0	70,2
Irsko	159,6	134,8	0,25	90,7	75,4
Slovensko	63,1	91,0	0,17	70,6	71,0
Lucembursko	38,0	31,7	0,06	167,6	134,7
Malta	5,7	7,6	0,01	74,2	73,7
Česká republika	137,2	198,9	0,37	69,1	63,6

od toho se odvíjí, nakolik určitá země podléhá různým kurzovým výkyvům, nakolik podléhá změnám v zahraničí či ve světové ekonomice. Čím větší má určitá země podíl vývozu a dovozu zboží a služeb na svém ekonomickém výkonu, tím je samozřejmě závislejší na tom, co se děje za jejími hranicemi. Když se podíváme na jednotlivé členy eurozóny, tak vidíme, že Německo má otevřenost zhruba 35 až 40 % hrubého domácího produktu, Francie, Itálie nebo Španělsko má přes 20 % HDP, ale menší země eurozóny mají otevřenost mnohem větší. Třeba v Nizozemsku vývoz zboží a služeb tvoří téměř 70 % výkonu ekonomiky, 70 % výkonu nizozemské ekonomiky se za rok vyveze. Dovoz tam tvoří 62 % HDP, 62 % výkonu ekonomiky se naopak doveze do Nizozemska, takže v zahraničním obchodě se u Nizozemska otočí více než celý roční výkon ekonomiky. Podobně je tomu v Belgii, podobně je tomu v Irsku, na Slovensku, na Maltě. Extrémní příklad je Lucembursko, které má hodnoty otevřenosti výrazně přes 100 % HDP. Ono protočí svůj roční výkon ekonomiky zhruba třikrát v zahraničním obchodě. Česká

republika dosahuje také vysoké hodnoty otevřenosti, kolem 65 % HDP. Obecně můžeme říci, že měnová unie z vnějšího pohledu přeměňuje skupinu středně velkých až malých a velmi otevřených ekonomik jednotlivých členů eurozóny na jednu velkou a podstatně uzavřenější celkovou ekonomiku eurozóny. To nám dokazovaly údaje v tabulce č. 2. Samozřejmě je to s výhradou, že eurozóna prozatím není úplně jednotný ekonomický prostor. Není to státní útvar, to znamená, že eurozóna má jednotnou měnu, má jednotnou měnovou politiku, má jednotný vnitřní trh s volným pohybem zboží, služeb, kapitálu a osob, ale má národní fiskální politiky a jiné hospodářské politiky. Tyto politiky sice v současné době podléhají určitému stupni harmonizace nebo koordinace, ale není to sto procentní. Ale zase na druhou stranu existuje tlak na další užší koordinaci a harmonizaci.

Přínosy eurozóny existují, i když to ještě zcela jednotná ekonomika není, všechny atributy jednotné ekonomiky eurozóna nemá. Před krizí to nevalilo, dokud ekonomiky fungovaly hladce a vnější prostředí bylo klidné, tak se tyto makroekonomické přínosy projevily plně. Členové eurozóny byli stabilnější, když mimo eurozónu došlo k nějaké krizi, dovnitř eurozóny se to příliš nepřelilo, protože krize byly pouze regionální, nebyla to tehdy ještě světová krize, byla to nějaká regionální krize třeba v Jižní Americe apod. V takovém případě země eurozóny lépe odolávaly turbulencím na globalizovaných trzích. Situace se výrazně změnila, když nastoupila v letech 2007 a 2008 globální krize. V první fázi krize to ještě nebylo tak výrazné, tam ještě stabilizační efekt eurozóny převažoval, ale jakmile se vyhrtily rozpočtové problémy v některých zemích eurozóny, tak stabilizační efekt eura přestal působit, protože finanční trhy začaly jednotlivé země opět vyhodnocovat zvlášť, ne jako celek s jednotnou měnou. Nevyhodnocovala se eurozóna jako celek, ale Řecko zvlášť, Portugalsko zvlášť, Španělsko zvlášť, Irsko zvlášť atd. U zemí, které měly a dosud mají největší problémy – to je Řecko, Španělsko, Portugalsko a Irsko –, se značně zvyšují náklady na financování veřejného dluhu, rostou tam úrokové sazby z jejich státních dluhopisů. Naopak u zemí, které problémy nemají, nebo je mají jen v omezené míře, zůstávají úrokové sazby nízké. Tak se zvyšuje rozdíl mezi úrokovou sazbou třeba z německého vládního dluhopisu na financování německého dluhu a úrokovou sazbou třeba z portugalského vládního dluhopisu. Je tedy rozdíl mezi výnosem z dluhopisu pro Německo a pro Portugalsko a tento rozdíl má tendenci se zvětšovat. Tento problém je teď znovu aktuální, protože se v současné době vyhrtily problémy v Irsku.

I když existují turbulence v rámci eurozóny, pro menší, velmi otevřené nebo slabší ekonomiky stále představuje oblast společné měny určitý dodatečný bonus, který zvyšuje jejich důvěryhodnost a zlepšuje jejich pozici na globalizovaných trzích. Například kdyby Řecko nemělo jednotnou evropskou měnu, tak by se zřejmě státnímu bankrotu nevyhnulo. Bankrot Řecko minul jenom díky tomu, že zásah silnějších států eurozóny mu nějakým způsobem pomohl a že

eurozóna pořád má určitou míru důvěryhodnosti, kredibility na finančním trhu. Pokud jde o Řecko, tak je také často slyšet názor, že se sice Řecko díky tomu, že má euro, dokázalo alespoň prozatím vyhnout státnímu bankrotu, ale že kdyby nikdy euro nezavedlo, tak že by se nedostalo do této problémové situace. S tím bych nesouhlasil, protože když se podíváte na časovou řadu veřejného zadlužení Řecka i v době, kdy ještě euro neexistovalo, tak uvidíte, že Řecko patřilo mezi nejvíce zadlužené ekonomiky, i když mělo národní měnu. Problém vysokého veřejného zadlužení Řecka není způsoben eurem. Zaviniho ho nezodpovědné fiskální chování této země, které je už dlouhodobé, Řecko se chovalo fiskálně nezodpovědně i v době, kdy euro ještě neexistovalo.

Dále bych poukázal na to, že rozšiřování eurozóny pokračuje i navzdory současným problémům, že od 1. ledna 2011 vstoupí do eurozóny Estonsko. V této souvislosti bych poukázal na určitou zajímavost, která zde dosud nebyla zmíněna. Estonsko má dlouhodobě měnu pevně navázanou na euro, je tam nulové flukuační pásmo. Estonsko splnilo konvergenční kritéria, i když v roce 2009 zažilo velice silný hospodářský propad o 14 %. Konvergenční kritéria se mu splnit podařilo, ale stálo to značné úsilí, velmi bolestné úsilí. Na jaře letošního roku, to znamená v době, kdy pnutí v eurozóně velice gradovalo, kdy panovaly značné obavy o další osud eurozóny, Estonsko požádalo o vstup do eurozóny a Evropská komise a členské země ho schválily. Ono to má i určitý psychologický náboj; eurozóna chtěla předvést, že i v této velmi hektické atmosféře je euro životaschopným projektem, takže Estonsko bylo za člena nakonec přijato.

Podívejme se na přínosy existence eurozóny pro Českou republiku. Plynou z toho, že česká ekonomika je malá, velmi otevřená, silně provázaná s ekonomikou eurozóny a že pro nás by bylo prospěšné se za těchto okolností s eurozónou měnově sjednotit. Už jsme si říkali, že Česká republika se podílí na velikosti světové ekonomiky pouze 0,37 %, to je náš podíl na světovém HDP. Vývoz zboží a služeb tvoří 69 % českého hrubého domácího produktu, dovoz 64 %, přičemž na celkovém vývozu České republiky se eurozóna podílí 67 % a na dovozu 54 %. Když si vezmeme přímé zahraniční investice, tak ty k 31. 12. 2008 tvořily v České republice 54 % hrubého domácího produktu a 84 % z nich bylo z eurozóny. Na základě těchto údajů zřetelně vidíme, že stupeň propojenosti naší ekonomiky s ekonomikou eurozóny je opravdu značný a zejména ze segmentu reálné ekonomiky – od velkých firem, od vývozců, od firem, které jsou silně angažovány v zahraničním obchodě – je i přes současné problémy vyvíjen tlak na zavedení eura. Dále si na základě uvedených údajů uvědomme, že Českou republiku kvůli této propojenosti samozřejmě výrazně ovlivňují ekonomické události v zahraničí, zejména události v eurozóně. Otevřenost naší ekonomiky a její provázanost s eurozónou ve svém důsledku výrazně ovlivňuje kurz české koruny. Když bylo zmiňováno v přednášce prezidenta ČR, že ztratíme měnový kurz jako jeden z nástrojů měnové politiky, tak si musíme uvědomit, že na druhé straně na kurz české koruny působí i jiné faktory než výsledky české

ekonomiky nebo nějaké představy České národní banky o vhodné úrovni měnového kurzu. Například na něj působí informace o ekonomickém vývoji dalších středoevropských zemí, spekulace velkých nadnárodních hráčů na měnovém trhu, kteří za účelem dosažení zisku mění váhu nebo zastoupení jednotlivých měn ve svých investičních portfoliích. To znamená, že do značné míry pohyb měnového kurzu není závislý na tom, jak se vyvíjí domácí ekonomika, ale závisí také na tom, jak se vyvíjí ekonomiky našich hospodářských partnerů, jak se vyvíjí světová ekonomika, jaká je celková nálada na měnových trzích a co chtějí udělat investoři, jestli chtějí českou korunu prodávat, nebo nakupovat, jaké s ní mají záměry. Tyto faktory pak do značné míry omezují schopnost naší centrální banky ovlivňovat pohyb měnového kurzu, a to ve svém důsledku omezuje i nezávislost české měnové politiky. Eliminace autonomní úrokové míry a měnového kurzu tak nemusí být v případě vstupu České republiky do eurozóny příliš nákladná.

Na tomto místě bych chtěl uvést několik příkladů, kdy jsme mohli v posledních dvou letech pozorovat určité rozhodování naší centrální banky nebo pohyb našeho měnového kurzu spíše pod tlakem vnějších okolností, než že by se tak dělo na základě domácího ekonomického vývoje. Například v roce 2008 v prvním pololetí, zejména potom v červnu a v červenci, velice rychle posiloval kurz české koruny. Dokonce někdy kolem poloviny července 2008 dosáhlo zhodnocení koruny až na své historické maximum. Počátkem srpna 2008, aby snížila atraktivitu české koruny, tak byla nucena Česká národní banka snížit úrokové sazby. O několik měsíců později zase došlo k opačnému pohybu. Banka Goldman Sachs v lednu 2009 vydala prognózu o vývoji středoevropských měn včetně české koruny; prognózovala, že do jednoho roku, to znamená do ledna 2010, se česká koruna znehodnotí na 30 Kč za euro a že v půlročním horizontu, někdy do poloviny roku 2009, oslabí dokonce na 32 korun za euro. Vývoj české koruny sledoval tuto prognózu. 17. února 2009 česká koruna oslabila až na téměř 30 korun za euro, šlo to velmi rychle. Načež banka Goldman Sachs 19. února 2009 oznámila, že uzavřela svou obchodní pozici, která sázela na to, že oslabování středoevropských měn včetně české koruny bude pokračovat, protože podle jejího názoru se oslabování středoevropských měn přesunulo od makroekonomického trendu ke spekulativnímu přestřelování a protože již dosáhla svého šestiprocentního cíle, když uzamkla zisk z této operace na 7,9 %. Vidíme tedy, že finančníci vydali nějakou prognózu kurzu, tím nastartovali určitý vývoj, a pak, když díky tomuto vývoji dosáhli určitého zisku ze svých měnových operací, vývoj utnul a změnili svou prognózu. Jedna významná globálně působící banka je tedy schopna ovlivnit vývoj kurzu měny tak malé ekonomiky, jako je naše. Česká národní banka proti tomu nemá žádnou šanci. Uvádím tento příklad proto, abychom reálně viděli sílu jednotlivých hráčů na trhu.

Dalším příkladem může být vývoj kurzu měn České republiky, Polska a Maďarska v období krize i v současném pokrizovém období, v období, kdy se

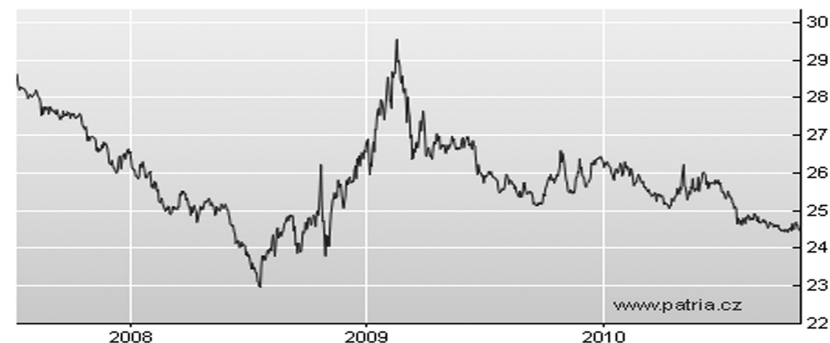
postupně z krize alespoň částečně dostáváme, zvedáme. Ekonomiky uváděných tří zemí byly postiženy krizí rozdílným způsobem. Maďarsko bylo postiženo nejvíce, čelilo krizi finančního sektoru, musel ho zachraňovat Mezinárodní měnový fond a pomohla mu také Evropská centrální banka. Pokud jde o Polsko, to naopak globální krizí prošlo ze zmíněných tří zemí nejlépe. V Polsku nedošlo vůbec k poklesu reálného hrubého domácího produktu. Česká republika byla důsledky krize postižena středně silně, méně než Maďarsko, ale více než Polsko. Přesto se měnový kurz těchto tří zemí ve výše uvedeném období vyvíjel velice podobně. Bylo tomu tak proto, že finanční, měnové trhy a investoři hodnotili tyto země jako jeden blok a nedělali mezi nimi příliš velké rozdíly. Tady vidíme vývoj kurzu české koruny, polského zlatého a maďarského forintu (viz graf č. 1). Vidíme, že v zásadě jsou trendy v průběhu sledovaného období velmi podobné.

Když jsme tady před rokem mluvili o krizi, použil jsem jeden citát, ale myslím si, že stojí za to ho tady zopakovat. Jde o výrok komentátora deníku *Financial Times* z 16. března 2009: „Je jaksi politicky správné říkat, že země střední a východní Evropy jsou každá jiná. Takže na mikrofon říkám, že to tak opravdu je. Jediný problém je, že to vůbec není důležité. Pokud se koná spekulativní útok na celý region, vůbec nezáleží na tom, jestli jste Maďarsko nebo Česká republika.“ Tento výrok a uvedený graf č. 1 dokládají, že i když se ekonomiky tří středoevropských zemí vyvíjejí rozdílně, nakonec je měnové trhy mohou hodnotit obdobným způsobem. Zároveň Česká národní banka nemá příliš velký prostor k ovlivňování pohybu kurzu české koruny, protože devizové rezervy ČNB jsou řádově nižší, než je likvidita na měnových trzích. Když celkově vyhodnotíme situaci, tak přes problémy, které v eurozóně existují, můžeme říci, že ani tyto problémy nezpochybňují tvrzení obhájců eurozóny, že nezávislost monetární politiky malé otevřené ekonomiky je v globalizované ekonomice s volnými pohyby kapitálu značně omezená. Proto ani ztráta měnového kurzu a vlastní měnové politiky nemusí být příliš velkým nákladem, ale v mnoha případech je spíše přínosem pro malou otevřenou ekonomiku, protože pokud země má nějaké problémy a měnový kurz se znehodnotí třeba příliš prudce, tak to může domácí problémy spíše vyhrotit, nikoliv je zmírnit.

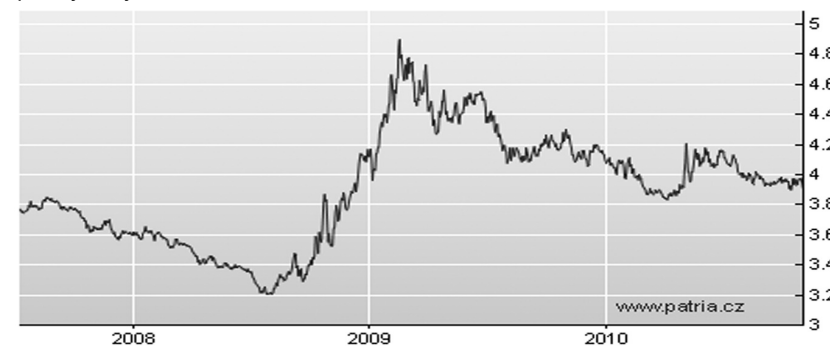
Když posuzujeme důsledky globální krize v zemích uvnitř a vně eurozóny, tak nemůžeme jednoduše říci, že členství, nebo naopak nečlenství země v měnové unii může za to, že země je více, nebo méně postižena krizí. V odpolední části semináře bych se k tomuto tématu vrátil, až budeme hovořit o cestě České republiky k euru. Například když si vezmeme země, které byly relativně málo postiženy krizí, vidíme, že v této skupině jsou nejen některé země, které stojí mimo měnovou unii, ale jsou v ní i některé státy, které jsou členy eurozóny. Také bych poukázal na porovnání vývoje České republiky a Slovenska, kdy Česká republika byla v roce 2009 krizí zasažena o něco méně než Slovensko, projevy krize byly u nás o něco menší než na Slovensku. Ovšem pokrizový vývoj v roce 2010

Graf 1 Měnové kurzy CZK/EUR, PLN/EUR a HUF/EUR, VII/2007–X/2010

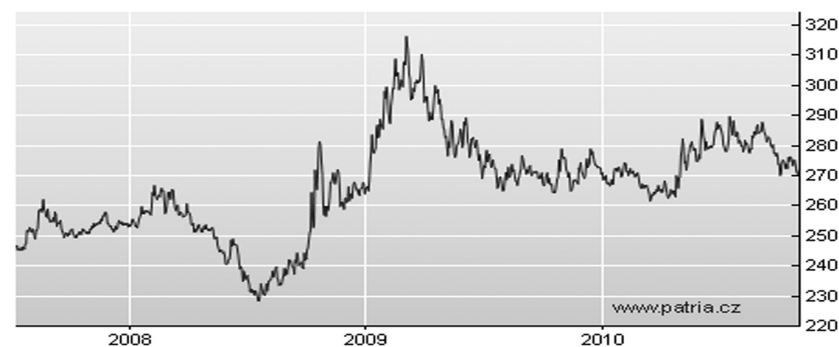
česká koruna / euro

polský zlotý / euro

maďarský forint / euro

je na Slovensku s eurem příznivější než v České republice bez eura. Proto bych řekl, že neexistuje zcela jednoduchý závěr, že členství v eurozóně zhoršuje pozici zemí a národní měna ji zlepšuje. Neexistuje ostrá dělicí linie mezi tím, jak se projevovává krize v zemích eurozóny a v ekonomikách s národními měnami. Právě případ České republiky ukazuje, že vlastní národní měna a plovoucí měnový kurz nezabezpečují automaticky mírnější průběh krize ani rychlejší ekonomické oživení po krizi.

Pokud jde obecně o udržitelnost měnové unie v Evropě, už jsme mluvili o tom, že mechanismus fiskálních kompenzací je zřejmě nutný, a nejenom mechanismus fiskálních kompenzací, ale i větší koordinace fiskálních politik. Teprve v budoucnu uvidíme, jestli si realita fungování eurozóny vyžádá i nějakou podobu jednotnější fiskální politiky a silnějšího společného rozpočtu eurozóny. Tím bych skončil své vystoupení. Děkuji za pozornost.

DISKUSE

Jiří Malý

Nyní můžeme přejít k diskusi. Chtěl bych se zeptat, kdo z vás má nějaký dotaz vztahující se k tématům probíraným v této dopolední části.

Karel Zeman

Jsem z Institutu evropské integrace NEWTON College a mám dotaz, který se týká všech tří přednášejících. Na základě vašich analýz je rozhodování přijmout, nebo nepřijmout euro v České republice aktem politickým, respektive oddalování rozhodnutí je závislé pouze na politické vůli, protože když analyzujeme komerční sféru, když bereme v úvahu zájmy a vyjádření zástupců hlavního motoru české ekonomiky, podnikatelských subjektů, tak vidíme, že většina podnikatelských subjektů vyjadřuje už dlouhodobě zájem na tom, aby za prvé Česká republika euro přijala a aby za druhé byl stanoven termín přijetí eura. Když se podíváme na celý proces, jak by se Česká republika na to měla připravovat, tak se ukazuje, že v současných podmínkách, kdy řešíme fiskální problémy, to znamená, že bychom měli snížit rozpočtový deficit. Tím, že se přijetí eura u nás dál a více oddaluje, politická sféra – respektive vládní reprezentanti, kteří řeší tuto otázku – samozřejmě do jisté míry podvazuje český ekonomický růst. Otázka je prostá: Dá se konstatovat, že nepřijetí eura v době, kdy Česká republika vykazovala příznivé ekonomické parametry, bylo pouze politickým rozhodnutím? Děkuji.

Jiří Malý

Chce se někdo vyjádřit?

Petr Wawrosz

Děkuji za slovo. Vy, pane Zeman, jste si na vaši otázku odpověděl sám. Chci k tomu říci jen dvě věci. Česká republika nemohla přijmout euro dříve než v roce 2007. Když jsme vstoupili do Evropské unie, dalo se předpokládat, že tam bude určitá časová prodleva, takže první reálný termín vstupu do eurozóny mohl být rok 2007 až 2008. To by odpovídalo Slovinsku, Maltě a Kypru. V naší zemi se změnila politická reprezentace. Sociálnědemokratické reprezentaci je třeba přiznat to, že zejména Zemanova vláda udělala velmi pro to, aby se Česká republika členem Evropské unie stala. Nejvíce transformovala český právní řád ve smyslu požadavků Evropské unie. Tak tomu bylo v období 1998 až 2002. Na druhou stranu ale

musíme říci, že od roku 2002 už nastalo období relativně vysokých schodků veřejných rozpočtů. Je nutno přiznat, že už vlastně v té době bylo překračováno kritérium tříprocentního deficitu, a kdybyste se podívali na rozpočtový výhled na rok 2003, tak, pokud si dobře vzpomínám, byste viděli, že už tam se poprvé hovoří o reformě veřejných rozpočtů. Špidlova vláda přišla v době, kdy byl kladen důraz na to, že reformu veřejných rozpočtů je třeba udělat, aby Česká republika mohla do eurozóny vstoupit. Na vstup do eurozóny tam důraz byl. V roce 2006 před volbami se všechny politické strany předháněly v různém navyšování sociálních dávek a různých příspěvků, aby získaly volební hlasy; je to klasická situace. V dalším období se k moci dostaly další vlády a vládní reprezentace se vyslovovaly spíše pro euro, ale dělaly některé kroky takové, že jeho přijetí de facto oddalovaly. Později převládl euroskeptický názor, euro přestalo být prioritou. Ano, v té době do eurozóny vstupovaly další země, ale z hlediska kandidátských zemí to nebyly nejvýznamnější země. Země typu Polska v té době o eurozónu zájem neprojevovaly. Nepochybně politické rozhodnutí na oddalování vstupu České republiky do eurozóny vliv má. Byly tady i ekonomické argumenty, z nichž spousta zmínil kolega Jiří Malý. Při rozhodování jde o kombinaci jak politických, tak ekonomických aspektů.

Karel Mráček

Děkuji za slovo, budu pokračovat. Souhlasím s tím, že je to kombinace ekonomických a politických faktorů. Asi nejpříznivější období se svým způsobem prošlo, pak přišla finanční krize a ekonomická recese. Teď situace z hlediska kritéria veřejných financí není právě úplně příznivá – a to je zase důsledek nějaké politické situace. Chtěl bych něco podotknout k nefinančnímu sektoru, podnikatelským skupinám, které se pořád dlouhodobě snaží bojovat za euro, požadují ho. Tyto podnikatelské skupiny jsou motivovány tím, že vyvázejí ve velké míře a apreciacie české koruny má negativní dopady na export. Je to moment, který se samozřejmě objevuje, tlaky v tomto směru jsou. V současné době třeba i představitelé Svazu průmyslu a dopravy ČR vládu kritizují, že v podstatě nedělá nic z hlediska ekonomického růstu. Současná vláda se zaměřuje spíše na různé rozpočtové škrty, úspory apod., ale nedělá žádná prorůstová opatření, nedělá nic z hlediska podpory růstu. My jsme se konkrétně s takovými názory setkali v dokumentu *Agenda 2010: 10 priorit pro budoucnost ČR*, který představil Svaz průmyslu a dopravy ČR. Tento svaz zahrnuje tisíc největších českých podniků, které mají největší sílu na českém trhu a které mají na sebe navázaných nejvíc subdodavatelů apod. Situace je přirozeně taková, že nakonec převládá vždycky otázka politické vůle, a řekl bych, že zatím není v tomto směru příliš silná.

Jiří Malý

Také bych se k tomuto problému vyjádřil, protože do určité míry navazuje na to, o čem jsem tady mluvil. Za prvé nejde jenom o to, že se nějakým způsobem

změnila vládní konstelace, že je ve svém průměru euroskeptičtější, než tomu bylo v minulých obdobích. Jde také o vnější podmínky. Samozřejmě v současné době se vlivem vnějších podmínek velmi zhoršil názor veřejnosti na zavedení eura a dále v současné době vláda určitě nemá v České národní bance partnera, který by byl velmi příznivě nakloněn přijetí eura, protože složení bankovní rady ČNB je v současné době stoprocentně euroskeptické, odpovídá názoru toho, kdo bankovní radu ČNB jmenuje, a to je prezident republiky. Ale zase bych zdůraznil, že ani prezident České republiky, jak už jsem tady říkal, neprezentuje názor, že by se měla eurozóna rozpadnout. Naopak on několikrát v letošním roce zdůraznil, že předpokládá, že euro přežije, i když se značnými náklady, a dokonce dvakrát v tomto roce řekl, že si dokáže představit v relativně nepříliš vzdálené budoucnosti vstup České republiky do eurozóny; bylo to řečeno jednou už letos v květnu a potom v září. Toto vyjádření považuji za určitý posun v názorech prezidenta ČR a asi i za určité vyhodnocení situace, které čelíme. Například v září letošního roku Česko-německá obchodní a průmyslová komora zveřejnila průzkum, podle kterého přes 90 % německých firem působících na českém trhu požaduje zavedení eura. A to už je velmi silný tlak. Aktivní jsou v tomto směru i velké podniky, vývozcí apod. Myslím si, že na jedné straně tlak reálné ekonomiky na zavedení eura existuje, na druhé straně současné problémy termín oddalují. Ale pokud se v eurozóně situace zklidní – uvidíme, v jakém časovém horizontu k tomu dojde a do jaké míry se zklidní –, tak odolávat tomuto tlaku bude pro vládu mnohem těžší. V současné době z hlediska technických příprav, plnění konvergenčních kritérií a fiskálního výhledu určitě nemůžeme počítat se zavedením eura před rokem 2015, a jestli to pak bude v roce 2017, 2018 nebo 2020, to samozřejmě uvidíme. Uvidíme také, která strana bude silnější ve svém lobbingu, buď strana příjemců výhod, nebo naopak příjemců nákladů ze zavedení eura. Nic si nenamlouvejme – zavedení eura, to nejsou jen krásné analýzy, ale to vypovídá i o reálné síle subjektů, které jsou buď pro, nebo proti, a o jejich schopnosti tlačit na politickou reprezentaci.

Má někdo další dotaz?

Rostislav Tesař

Dobrý den. Mohu promluvit na základě svých zkušeností ředitele japonské firmy Toray Textiles Central Europe v Prostějově. Jsem vděčný panu řediteli Malému, že tady zmínil také Čínu. Nemůžeme se soustředit jenom na Evropskou unii, protože jestliže přijmeme euro v roce 2015 nebo dříve, tak svět bude vypadat v té době úplně jinak. Jsou tady zcela noví hráči na globálním trhu, to si musíme uvědomit; neudělejme takové chyby, že nevnímáme signály. Vy, studenti, posluchači tohoto semináře, budete kapitány průmyslu. Vnímejte ty signály, analyzujte je a dělejte správná rozhodnutí. Jdeme do budoucnosti. My manažeři vytváříme budoucnost, nejdeme ke kartárce, nedíváme se do křišťálové koule, abychom odhalili, co bude zítra, pozítří atd. Musíme to mít ve svých rukou. Musíme horizont

našich analýz posouvat co nejdále, aby byl relevantní tomu, co bude; nemůžeme libovolně vycházet jen z toho, co si přejeme. Máme různé možnosti, můžeme si pro fabriku vypůjčit, kolik chceme, vy si pro rodinu můžete vzít půjček, kolik chcete, ale pak uděláte bankrot. A to není podnikání. Takových firem jsme tady měli mnoho. Nabádám vás k tomu, abychom si vytvářeli svoji budoucnost. Pracuji u zahraniční firmy, také voláme po euru; je bolestné, že zde není, trpíme tím, ale díky bohu, že jsme v Evropské unii, protože padla cla. Každá stránka má svůj rub a líc. Jeden z důležitých ukazatelů je nezaměstnanost. My propouštíme ve firmách a budeme propouštět. Stát škrtá. Ale co s těmi lidmi? Kdo vytvoří pracovní místa? My, podnikatelé. Když budu primátor města Brna, vytvořím tolik pracovních míst, že zaměstnám ještě celé brněnské okolí, ale budou to úřady, různé instituce. Neumím udělat to, aby firmy generovaly přidanou hodnotu. To udělají skutečně šikovní podnikatelé, a to vy budete. Další věc – mobilita pracovních sil. Nechtěl bych se dožít toho, že z České republiky budou odcházet inženýři, technici a lékaři. Musí pracovat tady. Teď jsou takové signály ohledně lékařů. Dobře, pokud chtějí pryč, ať si zaplatí své studium. Zaplatí a potom můžeš jít pracovat kamkoliv. Koneckonců investice do vzdělání je prostě také forma investice.

Jiří Malý

Děkuji za váš příspěvek. Chtěl bych se zeptat, jestli má ještě někdo nějakou otázku. Další dotaz není. Můžeme tedy udělat přestávku na oběd.

Odpolední blok

Vliv eura na ekonomický a sociální vývoj členů eurozóny a dalších zemí EU, turbulence v eurozóně v důsledku globální krize a jejich řešení, změny pravidel pro fungování eurozóny, cesta České republiky k euru

Moderátor
Jiří Malý

ředitel Institutu evropské integrace,
NEWTON College, a. s.

PROGRAM SEMINÁŘE

ODPOLEDNÍ BLOK

Problémy hospodářské a měnové unie způsobené nebo zvýrazněné globální krizí	119
<i>Ing. Petr Zahradník, MSc., EU Office České spořitelny a New York University, člen Národní ekonomické rady vlády</i>	
Vliv současných turbulencí v eurozóně na budoucnost jednotné měny	131
<i>Ing. Jan Mládek, CSc., předseda představenstva FONTES RERUM, družstva pro ekonomická, politická a sociální studia</i>	
DISKUSE	138
Reakce EU na pnutí v eurozóně: změny pravidel a institucí pro měnovou unii	146
<i>Ing. Ivana Dostálová, Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	
Vliv globální krize a problémů uvnitř eurozóny na cestu České republiky k euru	155
<i>PhDr. Jiří Malý, Ph.D., ředitel Institutu evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	
Pohledy finančního a nefinančního sektoru na zavedení eura v České republice	162
<i>Ing. Karel Mráček, CSc., Institut evropské integrace, NEWTON College, a. s.</i>	
DISKUSE	168

PROBLÉMY HOSPODÁŘSKÉ A MĚNOVÉ UNIE ZPŮSOBENÉ NEBO ZVÝRAZNĚNÉ GLOBÁLNÍ KRIZÍ

Jiří Malý

Dovolte, abych zahájil odpolední jednání našeho semináře tím, že přivítám dva nové přednášející: pana Ing. Petra Zahradníka, MSc. z EU Office České spořitelny a člena Národní ekonomické rady vlády a pana Ing. Jana Mládku, CSc., předsedu představenstva družstva FONTES RERUM. Oba dva se nyní budou zabývat problémem současných turbulencí či pnutí v eurozóně a jejich vlivy na budoucnost měnové unie v Evropě. Prosim pana Petra Zahradníka, aby se ujal slova.

Petr Zahradník

Příjemné odpoledne, dámy a pánové. Děkuji za pozvání na tento seminář. Dovolil bych si zaměřit vaši pozornost na téma *Problémy hospodářské a měnové unie způsobené nebo zvýrazněné globální krizí*. Problémy, o kterých budu hovořit, mají společně právě to, že byly způsobeny, vyvolány nebo ještě více zvýrazněny globální ekonomickou krizí. Samozřejmě není nic objektivního konstatovat, že globální krize eurozóně ekonomicky vůbec neprospěla. Když se podíváme na glóbus, na mapu světa z hlediska ekonomických indikátorů, tak poměrně záhy zjistíme, že právě Evropská unie a severoamerický kontinent jsou těmi dvěma oblastmi, které byly globální krizí zasaženy nejvíce, že ve stejném období čínská ekonomika rostla – i letos poroste o nějakých 7 až 9 procent – a podobně rostla jihokorejská ekonomika. Ale i ostatní velké ekonomiky v jiných částech světa než v Evropě nebo na severoamerickém kontinentu jsou na tom podstatně lépe, maximálně registrují mírné zpomalení, ale rozhodně nepoklesly tak výrazně jako ekonomika eurozóny i celé Evropské unie. To samozřejmě nutně navozuje otázku nebo nás to nutí vést úvahu o tom, co učinit pro to, aby pozice eurozóny, respektive možná i celé ekonomiky Evropské unie v následném postkrizovém období byla silnější. Jde o to, co dělat, aby schopnost eurozóny čelit možným opakovaným nebo dalším tlakům – ať už v podobě možná opakujících se krizí, nebo jakési permanentní zostřené konkurence ze strany ostatních teritorií globálního světa – byla dobrá, aby v případném útoku evropská ekonomika byla schopna obstát. Když se nad tímto problémem zamyslíme a úvahu o silnější evropské ekonomice zanalyzujeme, můžeme dospět k několika faktorům, závěrům takové analýzy.

Podle mého názoru nejdůležitějším faktorem v současné době je obnovení fiskální disciplíny v Evropské unii. Ukážeme si, za jak krátký časový úsek se fiskální disciplína v eurozóně, resp. v celé evropské ekonomice zhoršila. Mám pocit, že stávající opatření se teď, tj. v době současné hospodářské politiky, v drtivé většině zemí Evropské unie zaměřují na úspory, a nikoliv na identifikaci dlouhodobějších růstových opatření. Tento postřeh jsem zaslechl v dopoledním vystoupení pana Malého, i u ostatních vystupujících to občas zaznělo. Mám pocit, že minimálně krátkodobě je právě úsporný program rozhodující, je determinující, bez úsporného programu by byl silný budoucí růst velmi ohrožen.

Druhým faktorem nebo závěrem naší analýzy, který globální krize probudila v rámci ekonomiky eurozóny, je to, že by měla být posílena akceschopnost Evropské unie jako celku. Ukázalo se, že eurozóna není schopna přijímat standardní

řešení vůči tlakům, které jsou větší, než na které byla třeba minulých deset nebo patnáct let zvyklá. Respektive eurozóna není ani institucionálně připravena na to, aby byla schopna pomoci těm členským zemím, vlastně svým součástem, které se ocitnou ve výrazných problémech. Existují tzv. „nová témata“, na nichž by se měla Evropská unie shodnout bez ohledu na odlišnost názorů mezi členskými státy v jiných oblastech. Sem patří energetika, životní prostředí, transevropská mobilita, sociální problémy a jejich transfer z jedné členské země do druhé. Společné řešení těchto témat je pro homogenitu Evropy důležitější než jejich řešení prostřednictvím izolovaných a nekoordinovaných akcí jednotlivých členů. Zhruba před rokem, nebo ani ne před rokem se hovořilo například o potřebě zřízení tzv. Evropského měnového institutu nebo fondu, což by měla být jakási analogie Mezinárodního měnového fondu. Evropský měnový fond by měl sehrávat roli jakéhosi pomocníka, jakési poslední rezervy nebo, můžeme říci, poslední spásy pro země, které se dostanou do opravdu vážných strukturálních problémů makroekonomického charakteru. Z konceptu Evropského měnového institutu nebo Evropského měnového fondu časem sešlo. Nicméně i stávající debata, která se nese ve znamení zesílené koordinace hospodářských politik v Evropské unii, může být projevem posílení akceschopnosti ekonomik Evropské unie jako celku.

Dalším faktorem postkrizové fáze, tedy vlastně současné doby, je schopnost Evropské unie čelit globálním vlivům. Myslím si, že tato odolnost je velkou výzvou pro hospodářství eurozóny i Evropské unie, neboť to kromě jiného znamená čelit expanzi Číny, jejíž pozice ve světovém exportu během uplynulých dvaceti let vzrostla zhruba šestinásobně. Čína je silnějším hráčem nejenom v oblasti globálního objemu světového obchodu, ale i v ostatních aktivitách, které jsou velmi podstatné pro světové ekonomické dění. Musíme samozřejmě pozorovat okolí, pozorovat dění okolo, ale zároveň se musíme dívat i na svoji vlastní konkurenceschopnost. Byla přijata sada stimulačních a ozdravných balíčků, které měly krátkodobě posílit ekonomiky členských zemí, a tudíž i jejich konkurenceschopnost. I zde se projevila odlišnost ekonomických situací a následně aplikovaných fiskálních politik v rámci Evropské unie, jen sedm členských zemí nepřijalo žádná opatření. Pro dlouhodobé posílení konkurenceschopnosti Evropské unie přijala Evropská komise dokument strategie Evropa 2020, který je velmi intenzivně diskutován a mnohými ještě intenzivněji kritizován. Tento dokument má být jakousi základní doktrínou k posílení ekonomické konkurenceschopnosti.

Posledním, i když zdaleka ne nejméně významným, je faktor posílení ekonomické propojenosti, provázanosti v Evropské unii samotné. Myslím si, že i tento úhel pohledu výrazně patří do naší úvahy. Jestli krize z tohoto hlediska něco způsobila, tak to bylo to, že krize učinila Evropskou unii méně jednotnou, respektive prohloubila rozdíly, které mezi jednotlivými členskými státy Evropské unie už byly. Když se podíváme na to, že například ekonomiky baltických států klesaly o nějakých 14 až 18 % v průběhu roku 2009, když jiné ekonomiky – např. irská ekonomika – klesaly zhruba o 8 %, a když tady byla skupina ekonomik, jejichž

míra poklesu byla mezi 6 a 7 %, tak vidíme, že ekonomická krize zcela určitě přeházela pořadí ekonomické vyspělosti jednotlivých členských států Evropské unie. Toto přeházení pořadí bylo současně doprovázeno i mnohými izolacionistickými politikami, které preferovaly národní zájem před nějakým obecnějším zájmem evropským. Díváme-li se na rozměr ekonomické propojenosti, tak se můžeme dívat i na fungování jednotného vnitřního trhu. Zhruba v dubnu nebo květnu letošního roku bývalý komisař Evropské komise, tehdy zodpovědný za hospodářskou soutěž, profesor Mario Monti, sepsal na základě žádosti Evropské komise materiál, jakousi zprávu o analýze jednotného vnitřního trhu a v ní identifikoval problémy, které na jednotném vnitřním trhu jsou. Naplňování požadavku, aby jednotný vnitřní trh byl skutečně fungujícím mechanismem, kde národní hranice pro ekonomické vztahy v rámci Evropské unie nehrají příliš podstatnou roli, je rovněž velice důležitou záležitostí.

Když se podíváme na všechny složky této úvahy, tak samozřejmě, jsme-li v Evropské unii, nesmíme ignorovat to, že v Evropské unii je spousta věcí politicky determinovaných, že společné cesty, společné postupy se musí dělat na základě konsensu, nebo minimálně za většinového souhlasu jednotlivých zúčastněných států. Takže samozřejmě osud všech složek, faktorů toho, aby Evropská unie a její ekonomika byla silnější a propojenější, závisí na tom, jakými cestami koordinace či spolupráce bude postupováno. A také se při této příležitosti nevyhneme otázce, jestli zesílení ekonomické integrace má být doprovázeno i zesílenou integrací politickou. Jinými slovy, zda se má v budoucnu postupovat cestou společných politik, kterých je v současné době velmi málo. Nyní jsou přesně čtyři a uvažuje se o zřízení nebo o vytvoření několika málo dalších, například energetické. Nebo se také může v budoucnu jít cestou zesílené harmonizace, nebo pouze cestou jakési koordinace, kdy jednotliví členové diskuse budou předem informováni o tom, jaká je pozice ostatních, ale v podstatě nějaké další, závažnější závazky to nebude od jednotlivých zemí vyžadovat, jednotlivé strany se nebudou zavazovat. Koordinace je víceméně založena na přijaté dobrovolnosti.

Skutečně si myslím, že obnovení fiskální disciplíny je pro zdraví ekonomiky eurozóny klíčovým parametrem, který bych si dovilil až vytknout před závorku, do kterého bych potom schoval ostatní záležitosti. Jsem opravdu přesvědčen, že když fiskální disciplína obnovena nebude, tak ekonomiky Evropské unie si s sebou ponosou batoh poměrně významných dluhů, které budou bránit tomu, aby se mohly v následujícím období věnovat zodpovědně rozvojovým a investičním projektům zaměřeným do budoucna. To, co je občas označováno jako potřeba zproplatit černé pasažéry, kteří, řekněme, poměrně dlouhou dobu žili na úkor ostatních v rámci eurozóny, je velmi akutní a myslím, že právě to je předmětem i zesílené ekonomické koordinace známé pod názvem European economic governance. Tady jsem k vývoji deficitu veřejných financí a veřejného dluhu uvedl pár čísel, pro rok 2010 je tam uveden odhad (viz tabulky č. 1 a 2). Dívám se do vašich

Tabulka 1 **Obnovení fiskální disciplíny** (saldo veřejných financí k HDP; %)

	2007	2009	2010 odhad
EU-27	-0,8	-6,8	-7,2
EU-16	-0,6	-6,3	-6,6
CZ	-0,7	-5,9	-5,7
GR	-5,1	-13,6	-9,3
UK	-2,8	-11,5	-12,0
EE	+2,6	-1,7	-2,4

Tabulka 2 **Obnovení fiskální disciplíny** (veřejný dluh k HDP; %)

	2007	2009	2010 odhad
EU-27	58,8	73,6	79,6 ↑
EU-16	66,0	78,7	84,7 ↑
CZ	29,0	35,4	39,8 ↑
GR	95,7	115,1	124,9 ↑
UK	44,7	68,1	79,1 ↑
EE	3,8	7,2	9,6 ↑

podkladových materiálů, kolegové tam rovněž ta čísla mají zanesena, takže se u nich nebudu příliš zdržovat. Jenom bych chtěl poukázat na to, za jak krátkou dobu, v podstatě během tří let, se dramatickým způsobem zhoršil poměr deficitu k hrubému domácímu produktu. První tabulka pracuje s deficitem vůči HDP, druhá s dluhem k HDP. Samozřejmě jsem do tabulek úmyslně nezařadil všechny země, ale Českou republiku jsem uvedl jako relevantní pro nás a Řecko a Velkou Británii jako ty nejhorší příklady. Britská vláda byla nucena utopit ve svém bankovním sektoru 10 % svého hrubého domácího produktu, aby ho zachránila, aby vůbec mohl nadále fungovat. V posledním řádku uvádím Estonsko, na němž demonstruji, že i v době krize je možné se chovat fiskálně zodpovědně, to bylo již zdůrazněno dopoledne. Estonsko mělo samozřejmě velmi silnou motivaci, a to úspěšně završenou motivaci, vstoupit 1. ledna 2011 do eurozóny. Jak vidíme v tabulce č. 2, celkový kumulovaný dluh Estonska vůči HDP je v porovnání s jinými členskými zeměmi malý. I v odhadu na rok 2010 je lepší než jednorozhodný rozpočtový deficit

některých členských států, které se chovají fiskálně nejméně zodpovědně. Tato tabulka přesvědčivě odhaluje, jak během tří let narostl průměrný veřejný dluh EU vůči HDP o více než dvacet procentních bodů – v eurozóně celkově méně, ale při vyšších absolutních hodnotách –, a to samozřejmě není pozitivní záležitost. I z tohoto důvodu se domnívám, že cílená léčba v oblasti zdraví veřejných financí je zkrátka a dobře nezbytná, samozřejmě ne za každou cenu.

Na druhou stranu si musíme přiznat, že to bylo právě období hospodářské krize, které identifikovalo, že z hlediska kvality eurozóny musí být Evropská unie daleko akceschopnější. Už jsem zmiňoval jednu z forem akceschopnosti, totiž schopnost přijímat řešení a mít k dispozici instituce, které jsou v podstatě připraveny reagovat na problémy, které vzniknou, a pomoci realizovat jejich řešení. Projevem akceschopnosti z mého pohledu je i způsob reakce na „nová témata“, která se mohou velice brzy stát jakýmsi novým typem veřejné služby, která bude velmi efektivně zajišťována právě z úrovně Evropské unie. Jak už jsem říkal, jsou to otázky spojené s energetikou, životním prostředím, transevropskou mobilitou atd. Ale ukazuje se, ukázaly to například nedávné případy z Francie, že i sociální problémy mají velice silný mezinárodní nebo, můžeme říci, přeshraniční charakter a že se velmi silně transferují z jedné členské země do druhé. Mám pocit, že kvalita ekonomického stavu eurozóny je podmíněna i tím, jak právě v této akceschopnosti se Evropská unie osvědčí, a jsem přesvědčen o tom, že zejména v těchto oblastech je společný postoj členů pro sílu Evropy důležitější a finančně i levnější, než když se tyto problémy řeší izolovaně, nekoordinovaně a mnohdy i protichůdně z úrovně jednotlivých členských států.

Už jsem hovořil i o tom třetím rozměru, totiž o schopnosti čelit globálním vlivům. Myslím si, že do schopnosti čelit globálním vlivům patří i schopnost vstřebávat ekonomické, sociální a kulturní impulsy přicházející z prostředí globální společnosti, z prostředí sociálně i kulturně odlišného, než jaké má Evropa sama. Ovšem patří sem současně také aktivní participace na klíčových aktivitách mimo Evropskou unii, participace na investičních aktivitách v dlouhodobě prosperujících teritoriích, jako jsou Čína, Indie, jihovýchodní Asie, Blízký východ, Brazílie atd. Ne náhodou v souvislosti s nyní diskutovanou reformou evropského rozpočtového rámce se uvažuje o tom, že kapitola o Evropské unii jako o globálním hráči – kapitola, která je v současné době trochu podceněná, která přerozděluje relativně malý objem peněz – by měla být v příštím období posílena třeba na úkor výdajů na zemědělství v Evropské unii. Jde o to, posílit roli Evropské unie nejenom při vnitřních investičních aktivitách, ale i při aktivitách v ostatních teritoriích, protože zcela určitě jakýmsi globálním vítězem nynější krize nejenom ekonomickým, ale i politickým se – alespoň mně osobně – zdá být Čína. Když se hovořilo o záchranném plánu eurozóny, na kterém se podílely prostředky zemí Evropské unie i Mezinárodního měnového fondu, tak země, která nejvíce navyšovala kvóty v rámci Mezinárodního měnového fondu, aby právě na tento účel byly vytvořeny potřebné zdroje, byla právě Čína. Role Číny v rámci skupiny G20 dynamicky roste před očima

a myslím si, že schopnost být empatický k trendům, které nyní v těchto teritoriích existují, je právě otázkou opravdu dlouhodobého přežití eurozóny. Je zde samozřejmě nutnost velmi silně rozlišovat, do jaké míry může být Evropská unie vůči těmto teritoriím partnerem a do jaké míry je konkurentem. Vzpomeneme-li si na situaci před dvaceti, pětadvaceti lety, tak to byly právě evropské země, které v podstatě založily svoji kapitálovou přítomností stávající ekonomickou výkonnost Číny. Zprvu britské investice, následně německé, nizozemské, v menší míře francouzské a další. Tyto investice rozpoutaly to, co se v současné době v Číně děje. Tyto investice evropských zemí s jistou mírou zjednodušení mají na svědomí přesunutí výroby zprvu v oblasti textilního a obuvnického průmyslu a následně ve všech dalších oblastech, aktivitách a sektorech; mohou za to, co Čína v současné době představuje. Jde tedy o to vyvážit ono „býti partnerem“ a „býti konkurentem“. Myslím si, že to je pro budoucnost Evropské unie a její ekonomiky rovněž velmi důležitá záležitost.

Vraťme se ještě k významné problematice posílení konkurenceschopnosti a dosažení ekonomického ozdravení. Myslím si, že to je další ze zásadních věcí, kterou je zapotřebí se zabývat proto, aby eurozóna po krizi byla silnější. Tento rozměr je možné vnímat krátkodobě a dlouhodobě. V podstatě celý rok 2009 a první čtvrtletí letošního roku bylo ve znamení tzv. krátkodobých stimulačních a ozdravných balíčků, které se trochu zjednodušeně vžily pod názvem šrotovné. Ale šrotovné bylo ve skutečnosti pouze jedním dílčím nástrojem v rámci oněch balíčků. V celé Evropské unii byl silnější akcent položen na určité úlevy na příjmové straně státního rozpočtu než na dodatečné výdaje na výdajové straně rozpočtu, pro které bylo šrotovné typické. V souhrnu Evropská unie bez intervencí vůči bankovnímu a finančnímu sektoru na tato stimulační opatření vydala v roce 2009 něco přes 1 % celkového unijního HDP, v roce 2010 to již bylo pod jedno procento. Také míra intenzity těchto podpor byla v jednotlivých zemích různá. Nejsilnější byla ve Španělsku, kde činila 2,3 % HDP, a v Rakousku, kde dosahovala 1,8 % HDP. Česká republika v tomto ohledu byla někde na úrovni průměru, který se v relativním vyjádření v Evropské unii využil, to znamená, že dosáhla úrovně 1,0 % HDP. Jak už jsem zmínil, sedm zemí nepřijalo žádná opatření, šest z nich proto, že jejich fiskální situace již tehdy byla tak špatná, že si to již nemohly dovolit. Sedmou zemí bylo Polsko, které to nemělo zapotřebí, protože bylo jedinou členskou zemí, která nezažila propad do recese. Polská ekonomika v roce 2009 rostla o 1,7 %. Můžeme spekulovat o důvodech, proč tomu tak bylo.

Nicméně otázka konkurenceschopnosti a ekonomického ozdravení je záležitostí dlouhodobějšího, nikoliv krátkodobě motivovaného, téměř přechodného konceptu. Od června letošního roku dokumentem, který by měl postavit evropskou ekonomiku na nohy, a to trochu sofistikovanějším, racionálnějším a méně ideologickým způsobem než předcházející Lisabonská strategie, je strategie Evropa 2020. Na toto téma proběhla letos v září na Ministerstvu zahraničních věcí v Praze specifická konference, z níž jsou přístupné materiály, takže nebudu v tomto směru zabíhat

příliš do detailů. Možná bude vhodné si připomenout některé body, které strategie Evropa 2020 obsahuje.

Prvním bodem je determinace ekonomického růstu prostřednictvím znalostních a inovačních faktorů. První bod se může jevit jako fráze nebo neustále se opakující heslo, ale myslím si, že zejména pro ekonomiky, které prožily jakousi extenzivní fázi svého rozvoje včetně ekonomiky naší, je zapojení kvalitativně náročnějších faktorů založených na znalostech a inovacích zkrátka realitou budoucnosti.

Mně osobně je na strategii Evropa 2020 sympatický její druhý bod – vstřícnost vůči sociálnímu či občanskému začleňování a averze vůči jakýmkoliv formám diskriminace a bariérám tohoto procesu. Tento bod se snaží vyloučené lidi motivovat nikoliv prostřednictvím pasivních, řekl bych, až jednorázových nástrojů (téměř si troufám říci, uplácet je, aby „sekali latinu“), ale motivovat je prostřednictvím práce, prostřednictvím zapojování do trhu práce i díky různým flexibilním formám. Tyto formy se v zemích, jako je Nizozemsko nebo Dánsko, vžily pod termínem flexicurity, ale mohou mít i určité jiné modifikace. Je to zkrátka tolerance, otevřenost a pomoc těm, kdo se chtějí účastnit trhu práce, ale současně i přisnost na ty, kteří chtějí jen určitou formu sociální a další kompenzace. Nedávat pomoc pasivně, jednorázově, ale dávat ji podmíněně, tj. za něco.

Dále za připomenutí stojí třetí bod – konkurenceschopnější, propojenější a ekologičtější ekonomický systém a aktivity. Na těchto parametrech má být založen ekonomický růst členských zemí Evropské unie. To také znamená především to, aby jednotný vnitřní trh fungoval tak, jak má, aby stále neexistovaly bariéry, ať už viditelné, nebo neviditelné, mezi jednotlivými členskými státy a aby právě jednotný vnitřní trh byl pevnou a spolehlivou základnou pro další fáze integrace, které by měly následovat. Zde je jedno z východisek. Myslím si, že eurozóna po krizi by si měla ujasnit jakýsi logický sled toho, jak byl proces evropské integrace vytvářen, a upevnit se v tom, že přeskokování jednotlivých vývojových fází asi nevede úplně k žádoucím cílům. Jinými slovy, Evropská unie by se měla zaměřit na to, aby dobře fungoval první stupeň integrace, který začal být v podstatě budován nejenom počínaje podepsáním Římských smluv, ale když to lehce přeženu, tak i výzvou obsaženou v Schumanově deklaraci z 9. května 1950 ohledně společného sblížení kapacit v oblasti těžby uhlí a výroby oceli. V současné době nese tento prostor název jednotný vnitřní trh. V něm mají být pohyby zboží, služeb, osob a kapitálu zcela uvolněné, ale realita je v současné době stále jiná. Zejména v oblasti služeb existuje kvantum tzv. sektorových směrnic, které brání tomu, aby skutečně poskytovatel z jedné členské země měl možnost poskytovat nebo provádět to, co činí ve své zemi, také v jakékoliv jiné zemi Evropské unie bez dodatečných požadavků, kritérií, administrativních bariér atd. Tento požadavek je dnes daleko důležitější, než byl v době, kdy jednotný vnitřní trh vznikal. Jestliže v roce 1957 nebo 1958 se služby na evropském HDP podílely 15 nebo 20 %, tak dnes se podílejí téměř 70 % a svazovat zbytečně nejproduktivnější ekonomický sektor není asi úplně to nejlepší. Z našeho pohledu bychom se mohli pozastavit nad otázkou volného pohybu

osob, ale víme, že přechodné období 2+3+2 roky vyprší 30. dubna příštího roku a že jediná země, která ho stále uplatňuje, je Německo. Myslím si tedy, že kvůli volnému pohybu osob už nemá cenu plakat a plýtvat energií, ale v oblasti volného pohybu služeb to asi smysl má. Aby jednotný vnitřní trh fungoval opravdu dobře, je nutné změnit ještě jednu věc, která není až tak spojena s nějakým administrativním svázáním, a tou je nízká pracovní mobilita Evropanů. Je fakt, že Evropa není úplně nejmobilnější kontinent. Na trhu práce v Evropské unii se pohybuje pouze něco málo přes jedno procento zaměstnanců nebo pracovníků, kteří jsou zaměstnáni v jiné členské zemi, než ve které se narodili. Jen 1 % lidí pochází z jednoho členského státu a pracuje v jiném členském státu Evropské unie. To číslo je dokonce menší než podíl lidí, kteří na tento jednotný, průměrný trh práce Evropské unie přicházejí z nečlenských států EU, nebo dokonce z neevropských států. Mobilita v oblasti osob je zbržděna asi i jinými faktory, než jsou předpisy, a mám pocit, že stojí za to se zamyslet nad tím, jaké faktory to jsou.

Jestliže funguje dobře jednotný vnitřní trh, tak je přirozené, že se jako jeho doplněk vytvoří dobře fungující prostředí společné měny. Jde o jakýsi logický doplněk a mám pocit, že čím lépe funguje jednotný vnitřní trh, tím větší je atraktivnost prostředí pro společnou měnu. Myslím, že debata, která se zde rozproudila před obědem, dostane jednoznačnou odpověď, bude-li jednotný vnitřní trh a jednotná měna fungovat dobře. Také politická poptávka ze strany zemí, které odmítají do eurozóny vstupovat především z politických důvodů, za uvedené podmínky vzroste. Když hovoříme o druhém stupni integrace, je dobré si uvědomit, že eurozóna nese název hospodářská a měnová unie, jinými slovy není to pouze unie založená na fungování společné měny, ale i na sblížování ekonomického prostředí. A jsem přesvědčen, že kritéria sblížování ekonomického prostředí mají silnější rozměr, silnější obsah, než který je dán pouze sadou pěti maastrichtských kritérií, což se koneckonců projevuje i nyní v souvislosti s European economic governance, kdy mají být předmětem ekonomické kontroly i jiná kritéria než maastrichtská, například nerovnováha na běžném účtu platební bilance a jiné typy nerovnováh, ale i věci, které jsou spojené právě s jednotným vnitřním trhem, například nedisciplinovanost zemí v přijímání směrnic týkajících se jednotného vnitřního trhu nebo počet soudních jednání na úrovni Evropského soudního dvora. A když všechno toto funguje řádně, tak si myslím, že je větší prostor i pro silnější fiskální koordinaci a součinnost. Dojde-li ke sblížení ekonomických parametrů v rámci Unie a funguje-li jednotný vnitřní trh, mám pocit, že je pomalu čas uvažovat o tom, jaké možné formy fiskální koordinace a součinnosti jsou efektivní. Tuto diskusi konkretizuje právě již zmíněný systém European economic governance, což je vlastně ucelený a koherentní balík zásadních reforem. Hovoří se o evropském semestru hospodářsko-politické koordinace. Balík těchto opatření byl přijat 30. 6. 2010, tedy letos, a má být spuštěn od 1. ledna příštího roku, kdy v podstatě každý měsíc nebo každé čtvrtletí má být odškrtnut úkol, který se tohoto týká. Mělo by dojít k výraznému posílení Paktu stability a růstu, o čemž svědčí i nedávné rozhodnutí Evropské rady zpřísnit zejména

na sankční prvek Paktu stability a růstu. Mělo by se tak zajistit, aby Pakt stability a růstu byl skutečně reálným vykáčnickem, nikoliv pouze jakousi fiktivní hrozbou, ze které si každý dělá tak trochu legraci. A právě to by se mělo týkat nejenom otázky veřejného dluhu, jeho udržitelnosti a rozpočtového deficitu, ale i ostatních typů makroekonomických nerovnováh, jak jsem již výše podotkl, vymezení určitých kritérií konkurenceschopnosti, která by měla být převzata právě ze strategie Evropa 2020, kontroly strukturálních reforem atd. Sankční a motivační rozměr European economic governance se dotkne i možnosti čerpání prostředků v rámci kohezní politiky Evropské unie. Toto je důležité i pro Českou republiku jako pro významného aktéra ve využívání strukturálních fondů Evropské unie a vůbec kohezní politiky. Právě tato kritéria by měla být základem pro tzv. kondicionalitu v budoucí kohezní politice Evropské unie. Abych to přeložil do češtiny: když členská země – nebo dokonce region – nebude schopna v těchto kritériích obstát, dostane jakýsi trest, jakési potrestání v podobě buď zpomalení, nebo omezení, nebo zpoždění, nebo jakéhosi předurčení při čerpání strukturálních fondů. Jinými slovy, buď takové členské zemi budou prostředky odebrány, nebo jí bude řečeno, že pokud si určitou věc nedá do pořádku, tak na fondy může zapomenout, ale až si to do pořádku dá, tak se dostane v plném rozsahu k fondům. Je také možná třetí verze, že jí bude určeno, na jaké oblasti může fondy použít, a pokud to bude v rozporu s tím, co předpokládá, tak bude mít smůlu.

Nyní přejdeme k formám fiskální koordinace a fiskální součinnosti, jaké jsou její možné a představitelné formy. Nejprve se podíváme na zachycení přítomnosti a pak poněkud povolíme uzdu naší fantazii. První záležitost je v podstatě stávající stav vymezení a dodržování pravidel fiskální disciplíny ex post. V současné době se hovoří o zpřísnění sankcí při dosažení maximálně přípustné výše deficitu a dluhu k HDP, o doplnění účinným sankčním mechanismem v případě prohřešku. Jinými slovy, předem jsou stanovena určitá kritéria v oblasti fiskálního vývoje, to znamená poměr deficitu a dluhu k HDP, a ex post je kontrolováno, zda jednotlivá členská země tyto závazky přijímá. Pro plnění těchto závazků jsou pak stanovena určitá sankční opatření. Tato opatření doposud byla absolutně impotentní, doufejme, že do budoucna budou stanovena opatření účinnější. Toto je věc, která v případě České republiky i některých dalších států naráží na reakce typu: je tím ohrožena národní autonomie, národní nezávislost atd. Další možnou a představitelnou formou fiskální koordinace a součinnosti je sblížování pravidel pro formulaci daňové i výdajové politiky, harmonizace daňových sazeb i výdajových rámců. Jenom připomeňme, že v současné době jsou harmonizované v podstatě dva, respektive možná tři typy daní. Daň z přidané hodnoty, která má předepsané intervaly v rámci tzv. základní a redukované sazby, spotřební daň, které mají v podstatě stanovenou sazbu na jednotlivé komodity, kterých se to týká, a srážková daň z výnosů z investic finančního typu, například zdanění úroků v bankách, zdanění dividend a podobných typů výnosů. Korporátní daň, resp. daň z příjmů jsou zcela v libovůli každé členské země. I proto existuje rozptyl mezi mírou zdanění napří-

Tabulka 3 Fiskální koordinace a součinnost

ROZPOČET EU (rok 2010 = 0,9 % HDP EU; 141,5 mld. EUR) Výdajová struktura:	
◆ Udržitelný růst – 45,4 %	
V tom: 10,5 % – konkurenceschopnost	
34,9 % – koheze	
◆ Přírodní zdroje – 42,0 %	
V tom: 31,0 % – zemědělství	
10,2 % – rozvoj venkova	
0,2 % – životní prostředí	
◆ Občanství, svoboda, bezpečnost, spravedlnost – 1,2 %	
◆ EU – globální hráč – 5,7 %	
◆ Administrativa – 5,6 %	

klad v Bulharsku, kde korporátní sazba je okolo 10 %, až k určitým progresivním daňovým režimům, v nichž míra zdanění výrazně přesahuje padesátiprocentní úroveň. Totéž je možné registrovat i v případě daně z příjmů fyzických osob. Dokážu si představit, že když budou mít členské státy desítky let na to, aby daly své fiskální režimy do pořádku – nikoli tři roky po krizi –, že dojde na sbližování pravidel i v oblasti fiskální politiky, zejména k harmonizaci daňových sazeb i výdajových rámců, a nejen k porovnávání celkové bilance veřejných financí na základě

Tabulka 4 Fiskální koordinace a součinnost

ROZPOČET EU (rok 2010) Příjmová struktura:	
◆ Jednotná sazba vztahovaná na HDP členských zemí	76 %
◆ Cla a dávky z cukru	12 %
◆ Výnos z vybrané DPH	11 %
◆ Ostatní	1 %

Tabulka 5 Fiskální koordinace a součinnost

VEŘEJNÁ SLUŽBA V JEDNOTLIVÝCH ČLENSKÝCH STÁTECH EU (národní rozpočty – průměr; v % HDP)					
Rok	2000	2005	2007	2009	2010
Výdaje	44,8	46,8	45,7	50,7	51,0
Příjmy	45,4	44,4	44,9	43,9	43,8

společných ukazatelů, jako je tomu dnes. Další možnou formou, jak zlepšit fiskální disciplínu, je koordinace ex ante tvorby rozpočtů a rozpočtových výhledů. To je věc, která se pravděpodobně stane realitou pro nejbližší období. Již letošní červnová Evropská rada dokonce schválila, že členské státy při tvorbě svých rozpočtů budou povinny informovat své kolegy o tom, jaké jsou úmysly jejich fiskální politiky. A toto opatření se nemá týkat jen následujícího roku, ale dokonce byl schválen pětiletý rozpočtový výhled; jinými slovy, členské státy mají odhalit své karty ve fiskální politice na pět let dopředu. Takové odhalení karet nemusí být úplně nevinné. Pětileté fiskální úmysly se budou nějakým způsobem evidovat, registrovat a budou vykazovat jistou míru závaznosti. Před necelým rokem se hovořilo o zřízení specifické unijní autority nebo instituce, která by měla vykonávat rozpočtový dozor. To měla být další forma k posílení fiskální koordinace a součinnosti, ale bylo to prozatím odmítnuto.

Velmi důležité z hlediska budoucího vývoje fiskální koordinace jsou dvě věci. Nový rozpočtový rámec a struktura rozpočtu Evropské unie mají být přizpůsobeny novým okolnostem (viz tabulky č. 3, 4 a 5). Nový rozpočtový rámec Evropské unie nás čeká od roku 2014, ale už v průběhu příštího roku nabude opravdu velmi konkrétních kontur. Mám pocit, že je zde velký prostor pro to, aby konečně byl rozpočtový rámec přizpůsoben novým okolnostem, pokud to tak můžeme říct. Není asi úplně přirozené, když stále přes 30 % výdajů evropského rozpočtu jde na zemědělství, které se na unijním HDP podílí zhruba dvěma procenty. Už jsme hovořili o tom, že Evropská unie jako celek by zřejmě potřebovala posílit na globálním poli a vystupovat tam konečně jako jeden silnější hráč. To nemusí být zcela v zájmu České republiky, protože si dovedeme představit, kdo asi za Unii v tomto kontextu bude vystupovat, nicméně stále mi to připadá jako smysluplnější aktivita než financovat v tak ohromném rozsahu zemědělství. Pravděpodobně dojde k jisté redukci, ale redukce výdajů na zemědělství naráží na primární zájem významné Francie, která si na svou prioritu ve větším rozsahu asi sáhnout nenechá. Nová

struktura rozpočtové politiky znamená nové vymezení kompetencí unijních, národních a regionálních (municipálních). Přizpůsobení fiskálnímu federalismu je spíše dlouhodobou vizí než v současnosti možným, reálně uskutečnitelným konceptem. Myslím si, že nová struktura rozpočtové politiky podle konceptu, kterému se říká fiskální federalismus nebo také tzv. přizpůsobený fiskální federalismus, je věcí, která není aplikovatelná nejen zítra nebo za rok, ale ani za deset nebo dvacet let. Ovšem dovedu si představit – za předpokladu, že jednotný vnitřní trh konečně začne fungovat normálně –, že se euro stane přirozenou měnovou jednotkou pokud možno všech zemí a všech občanů Evropské unie, a když koordinace hospodářských politik bude správně a bez zádrhelů fungovat, tak se i fiskální federalismus stane potřebným. K tomu by mohlo dojít, až se ukáže, že opravdu existují evropské potřeby, národní potřeby a regionální potřeby a že každá z těch potřeb vyžaduje svůj vlastní finanční zdroj k tomu, aby to celé mohlo fungovat co nejlépe. Ale to jsem už překročil časový horizont reálnosti našich úvah. Dostal jsem se k výhledu do velmi vzdálené budoucnosti, kdy už je všechno příliš rozostřené. Takže raději bych si dovolil skončit a poděkoval vám za pozornost.

Jiří Malý

Děkuji panu Zahradníkovi a nyní bych poprosil pana Jana Mládku, aby se věnoval tématu *Vliv současných turbulencí v eurozóně na budoucnost jednotné měny*. Proším.

VLIV SOUČASNÝCH TURBULENCÍ V EUROZÓNĚ NA BUDOUCNOST JEDNOTNÉ MĚNY

Jan Mládek

Dobrý den, dámy a pánové. Budu hovořit o podobné problematice jako můj předřečník, ale trochu jinak než on. Především si myslím, že toto je fascinující téma, které se nás týká, které ovlivní naše životy, a je to téma i intelektuálně nesmírně zajímavé. Jeden důvod toho, proč je tak nesmírně zajímavé, je podle mého názoru ten, že se v něm mísí zhruba z poloviny politika a z poloviny ekonomika a že se od sebe nedají moc odtrhávat, což se často děje ať už explicitně, nebo implicitně. Mám tím na mysli, že se mnozí tváří, že udělají jen nějaká technicko-ekonomická opatření, a pak se ukáže, že to má důsledky v politické oblasti a politici pak třeba v té věci drhnou, tj. nedělají to, co se má, a nejsou fiskálně zodpovědní. Jiní zase naopak tvrdí, že to má být jenom politické rozhodnutí a my, ekonomové a centrální bankéři, s tím nemáme moc co dělat. Ne, je to přesně půl na půl, je to prolnuté a tyto složky se nedají odtrhávat.

Často to bývá spojováno se současnou světovou hospodářskou krizí, ale já bych tomu rád vymezil patřičné místo. Společná evropská měna rozhodně není příčinou světové hospodářské krize. Není. To je problém, který je o řád hlubší. Současná světová hospodářská krize je tak hluboká, protože zasáhla jádro globálního kapitalismu, to znamená především anglosaský svět s jeho volným obchodováním aktiv, s jeho stále větším a větším používáním finančních instrumentů. A protože svět je otevřený a minimálně části zejména vyspělého světa fungují, řekl bych, v anglosaském režimu, tak se krize přelila i na ně. Ale neměli bychom zapomínat, že je to především krize anglosaského modelu. Nejhlubší příčina, proč se to nastartovalo, je v tom, že americké domácnosti před krizí tvořily negativní úspory. To už bylo cítit na některých indikátorech dost dlouho. Americké domácnosti už jenom zvyšovaly dluh. Ovšem zajímavější je otázka, proč to dělaly. Dělaly to proto, že americké domácnosti byly vyceповány v přesvědčení, že jsou hnacím motorem americké ekonomiky, potažmo světové. V Americe v podstatě fungoval názor, že kdo si nepůjčuje, je lump, že každý má nějaký kreditní rámec a ten musí využívat. Dneska jsou dopady krize na Spojené státy tak velké proto, že před krizí dvě třetiny amerických domácností neměly žádné úspory. Souvisí to s rozdělením společnosti a s majetkovým vývojem jednotlivých jejích vrstev. Máme stále více superbohatých a větší počet lidí stále chudnoucích. Ale to se nesluší, zvláště střední vrstva si musí uchovávat majetkovou prestiž, ale střední třídě platy nerostou, tak se prostředky na zajištění umělé prestiže naháněly nejruznějšími půjčkami, stále lepšími a sofistikovanějšími instrumenty, až to jednoho dne prasklo. Takže příjmová

nerovnost a spotřeba – to stojí v jádru krize. Samozřejmě je zde potom oprávněná otázka, jak to léčit.

Nejhorší na krizi, která nastala, nejsou konkrétní parametry ekonomického výkonu, ale je to ztráta důvěry. Důvěry v sebe, důvěry v budoucnost, důvěry v ekonomiku, protože řádný šroubek, řádné kolečko tržní ekonomiky radostně pracuje, aby si půjčilo na barák, na auto, na bazén, o to víc se snaží v práci, o to větší je nabídka – a tak to má jet stále. Jenomže bohužel v této chvíli se toto zadržlo a lidé ztratili důvěru. Když přijdete o dům, kam jste vložili značné prostředky, tak se vám nechce opakovat stejnou chybu a na půjčku si obstarávat dům nový. Je samozřejmě otázkou, co s tím dělat. Otázka je to velmi bolestná, probíhají o tom poměrně bouřlivé diskuse zejména ve Spojených státech. Uvažuje se, jestli se lidi mají fiskálně stimulovat, monetárně stimulovat. V této chvíli došlo ve Spojených státech k obratu a fiskální stimulace bude zřejmě méně populární. O to větší stimulaci dělá americká centrální banka – Fed – skrze tištění dolarů.

V případě Evropy se východiska hledají trochu jinde. Jak tady říkal Petr Zahradník, teď je šlágrm šetření. Když mluvíme o České republice, tak bych s tím v zásadě i souhlasil, protože to je to, co opravdu potřebujeme. Jsme malá země, která nemá rezervní měnu, nemůže si jen tak tisknout peníze. My musíme poslouchat finanční trhy a snižovat deficit zhruba o jeden procentní bod ročně. Pak bude všechno v pořádku. V podstatě to teď vypadá, že tomu tak bude. Jinou otázkou, která už není zdaleka tak elementární, je, jakou měnovou a fiskální politiku by měla mít Evropa jako celek. Evropa je vlastně jeden velký trh, a proto má smysl dělat tuto stimulaci především na úrovni celku. Když to tak dělat nebudeme, vyhrát se problém černého pasažéra; není možné, aby někdo dělal stimulaci a jiný se na tom vezl. My, Česká republika, jsme to výborně předvedli na šrotovněm. Německo zavedlo šrotovné a vydělávala na tom především Škoda Auto, případně další čeští výrobci. To je výborný trik u jednoho dílčího produktu, ale doporučit to jako zásadu celkové ekonomické politiky státu jistě nelze.

Teď se budeme věnovat jednotné evropské měně, která má být předmětem naší debaty. Řekli jsme si, že ona krizi nezpůsobila, nicméně krize teď předvádí obrovský test společné měny. Zavedení jednotné měny má ve skutečnosti dva cíle. První cíl souvisí s naprosto tvrdým spiknutím evropských elit, které přišly s tímto schématem: zavedeme společnou evropskou měnu, protože až se zavede, tak se rychle a jednoduše přijde na to, že když máme společnou měnovou politiku, tak by to také chtělo koordinovat fiskální politiky, tudíž že potřebujeme společné ministerstvo financí. Když už koordinujeme fiskální politiky na ministerstvu financí, tak dalším významným výdajovým kanálem jsou sociální výdaje, čili chtělo by to mít společné ministerstvo sociálních věcí. A upřímně řečeno, ono by to chtělo nakonec i společné ministerstvo obrany, protože tam platí ono Švejkovo, „když je válka, tak se musí vyhrát“, a nekouká se účetně, že deficit někam uletěl. Když to takhle vezmete, tak za chvíli jste u společné vlády a jste u Spojených států evropských. Evropské elity udělaly naprosto explicitní spiknutí s tím, že když zavedou euro, tak logi-

ka vývoje přinutí státy k tomu, že časem budou zavedeny i ostatní instituce společného státu, že společná centrální banka nezůstane sirotkem a nakonec budou Spojené státy evropské nebo Evropská konfederace nebo něco takového. Jenomže tady to narazilo. Elity to neřekly pracujícímu lidu, voličům – a voličům se to moc nelíbí.

Voliči nechtějí moc koordinace, protože společný stát znamená přerozdělování. Jestliže máte společnou zemi, tak se nutně uplatňuje princip přerozdělování; ve státě se problémy řeší tím, že se například jednomu kraji, jedné oblasti pomůže. Evropa by měla být schopna pomoci Řecku, Irsku nebo některé další zemi. Mimochodem ten mechanismus, jak by měla pomoc probíhat, kdyby šlo o společný stát, je poměrně známý. Přerozdělování, tzv. pomoc, probíhá i u nás, v naší malé zemi ve vztahu centrální vlády, respektive Ministerstvo financí ČR, versus obec. Obec je do značné míry autonomní, a jestliže její celkový dluh není příliš velký, jestliže výdaje na obsluhu dluhu nejsou příliš velké, tak ji Ministerstvo financí řídí takovým měkkým nástrojem, jako jsou dopisy; neustále se do obce píší dopisy. Není to tak úplně odlišné od toho, co dělá Evropská komise vůči jednotlivým členským zemím. Zajímavější je to ovšem v okamžiku, kdy obec zbankrotuje. I takové obce máme. Pak dojde k tomu, že se uplatní předepsaná procedura. Jsou tam dvě věci, které se nesmí stát. Na jedné straně dluhy samozřejmě nemůže centrální vláda zaplatit jen tak, aniž by občané žijící v té obci nepocítili, že se tam stalo něco špatného, že zvolili špatného starostu, špatné zastupitele. Ale na druhé straně musí zároveň centrální vláda poskytnout obyvatelům takové obce minimální služby. Takže zpravidla je trest takový, že obec musí rozprodat veškerý svůj majetek, který najde kupce, snad kromě radnice a školy; tím se zaplatí část dluhu a v obci pověřený správce zavede nějaký fiskální režim. Analogický je nápad německých poslanců, že když je Řecko předlužené, tak má prodat nějaké řecké ostrovy, a tím problém vyřešit. Tento nápad má svoje racionální jádro, jenomže přenos principu, který nedělá velké problémy na úrovni národního státu, se okamžitě v mezinárodní oblasti stává obrovským problémem. Řekové si hned vzpomněli na poměrně surovou okupaci Řecka wehrmachtem a na jiné historické analogie.

Prvním cílem společné měny eura je tedy posunout vývoj v Evropě směrem k jednotnému evropskému státu jako důsledku spiknutí elit. Druhým cílem, a to neméně důležitým, je to, že euro má být také prostředkem pro utužení jednotného trhu. Cesta k jednotnému vnitřnímu trhu skutečně není dosud dokončena. Vytváření prostoru jednotného trhu začalo dohodami o uhlí a oceli. Jde to dál a dál, ale pořád jsou tam problémy se službami, je tam problém s pohybem pracovní síly, drhně to v mnoha dalších oblastech. A samozřejmě zavedení jednotné měny má z tohoto hlediska řadu pozitivních momentů. Pro nadnárodní firmy to velmi zjednodušuje účetnictví, všechno je vidět, nemusejí to vést dvakrát, nemají dodatečné náklady na výměnu měn. Nepochybně jim to pomáhá. Ale je zde problém, co tomu říkají lidé, kteří zatím nebyli schopni si zvyknout na myšlenku evropské federace a solidarity s těmi, kteří pomoc potřebují.

Jsem předsedou družstva FONTES RERUM, a tak jsem zjistil fascinující věc, že my se touto věcí zabýváme už strašně dlouho. První seminář byl v roce 2001, kdy se debatovalo, jestli vstoupit do Evropské unie, a už tehdy se uvažovalo o výhodách a nevýhodách měnové unie. Nechci vás unavovat, jen chci ilustrovat, jak názvy našich seminářů odrážejí bolestný přístup k euru a k evropské integraci tady v České republice. V roce 2001 vyzněla debata spíše tak, že do Evropské unie máme vstoupit, ale otazníky zůstaly nad evropskou měnovou unií, nevěděli jsme, co s tím. Pak dlouho nebylo nic, až v roce 2006 proběhl seminář, na němž euro vypadalo jako opuštěný sirotek. Vlastně se k němu nikdo politicky nehlásil, levice ho chtěla, ale ne moc nadšeně, a pravice ho nechtěla. Pak bylo období největšího optimismu v roce 2009, kdy se zdálo zavedení eura v České republice reálné a debata se vedla spíše o termínech jeho zavedení než o tom, zda ho zavést, či nikoli. Letošní debata se symptomaticky vede o tom, co bude s eurem, zda eurozóna vůbec přežije ve stávající podobě. Musím říct, že pouze jedno je jisté: nejbližší technický termín pro zavedení eura v České republice, když odhlédnu od všech politických komplikací, je někdy 1. leden 2015. S velkou pravděpodobností budeme mít ještě řadu seminářů na téma, jak je to s eurem. Na našem posledním semináři byla diskutována nejzajímavější otázka, která je předmětem i dnešního semináře, totiž co udělá krize s eurozónou.

Pnutí na jižním křídle eurozóny je velké, zvláště v Řecku. Mimochodem Petr Zahradník jako všichni bankéři trochu zamlžil problém, před kterým stojíme. Ukazoval, jak dluhy naskočily, ale dluhy naskočily kvůli fatálnímu selhání bankovního nebo, lépe řečeno, finančního sektoru. To je fantastické odvětví; když všechno běží dobře, tak přináší značné privátní zisky, ale když to běží špatně, tak bankéři si stoupnou před společnost a říkají: „Přátelé, my jsme tak velmi důležití, bez nás nic nejde, musíte ztráty zaplatit.“ Čili: zisky jsou privátní, ztráty se socializují, ztráty zaplatí celá společnost. To se stalo u nás kolem roku 2000, když padla IPB a privatizovaly se banky. Měl jsem potěšení kolem toho běhat a myslel jsem si, že něco takového se může stát pouze v postkomunistické zemi. V několika minulých letech jsme zjistili, že se to může stát i v baštách globálního kapitalismu, že tam budou znárodňovat banky rychleji než Lenin a budou do toho cpát desítky miliard dolarů a eur. Má to ale jeden fantastický politický problém. Je obtížné přijít před pracující a říkat: „No, my jsme museli dát peníze do bank a teď budeme odbourávat sociální stát. Ti kluci, kteří měli problém v bankách, si trochu sníží prémie, šlo jim to hodně špatně, tak ti budou dál brát slušné peníze a my vám to sebereme na dávkách v nezaměstnanosti a na sociálních dávkách. Stejně je máte moc velké a my je musíme snížit, abychom ztráty našich bankovních hochů nějak zaplatili.“ Skoro žádný politik není schopen přijít a takhle čestně to říct lidem, říci jim tu zprávu, že jsme zaplatili banky a teď že musíme ostrouhat všechno ostatní. Naopak, používají se různé metody, jak odvést pozornost lidí od této otázky. Jedna z fantastických metod, která se uplatňuje nejvíc, je ta, že se vezme reflektor a posvítí se na Řecko. Tam je samozřejmě mnoho důvodů, proč to tam dopadlo špatně: dluh je velký,

kvete nepotismus, minulá pravicová vláda přibrála asi 100 tisíc úředníků, snížila daně a ještě s investičními bankami falšovala účetnictví o státním dluhu. Mimochodem to má analogii, u nás se to tak dělalo v 90. letech, ale to je jiná kapitola. V Řecku se to dělalo nedávno a něco se dělá dosud. Na to se posvítí a řekne se: „My nebudeme šetřit, protože jsme museli sanovat naše banky; my musíme šetřit, abychom nedopadli jako v Řecku.“ A kupodivu, jak se zdá, to zabírá.

Co bude s eurem? Jsou tady dvě autority, které se k tomu vyjádřily. Jednou byl George Soros, který říkal, že za dva roky euro už nebude. V případě George Sorse si myslím, že nemá pravdu, ale bral bych to vážně. Nevím, jestli jste viděli můj oblíbený film *Rozmarné léto*; tam je scéna, v níž pan Menzel jako provozochodec Arnošek chodí po laně a přijde tam pán, začne třást provazem a říká: „Arnošku, spadnete, spadnete.“ Když třese dostatečně dlouho, tak samozřejmě se jeho proctví naplní. Mně trochu připadá, že Soros třese s lanem a říká: „Euro spadne, spadne.“ Nevím, třeba se to naplní. Nicméně je tu pozoruhodné vyjádření druhé autority. Náš pan prezident, známý odpůrce evropské integrace a nadvlády Bruselu, pravil, že euro přežije, ale bude to drahé. Asi nezbyvá, než s panem prezidentem minimálně v tomto bodě souhlasit.

Samozřejmě je také zajímavé, v jaké formě euro přežije, protože jsou dvě základní možnosti. V našich prognózách má svou váhu, že do eura, do společné měny bylo investováno tak mnoho politického i skutečného kapitálu, že ho evropské elity jen tak neodepíší. Vynaložené náklady na euro jsou obrovské a bude jistě uděláno maximum, aby nepřišly vniveč. Nehledě na to, pořád zde zůstávají objektivní důvody pro euro, a to je jeho konkurenceschopnost vůči jiným centrům, o kterých tady Petr Zahradník mluvil, ať už je to Brazílie, Indie, Čína nebo další rychle se rozvíjející země. Existuje ovšem jedna varianta, kterou nevidím jako úplně nemožnou. Jednou metodou, jak zkoušet určitou věc a zjistit reakci na ni, je ne se ptát, ale udělat dramatické prohlášení. Před půl rokem jsem byl na akci, kde seděli bankéři z celé Evropy a ze Spojených států, a tam jsem přišel s tím – nevymyslel jsem to, pošeptal mi to jeden člověk od Goldman Sachs, ale byl jsem agent provokatér –, že eurozóna nepřežije ve stávající podobě, ale že Německo vezme pár satelitů kolem sebe, vystoupí a udělá supereuro, Deutsche Euro, nebo jak se to bude nazývat. A zároveň se tak zbaví jižního křídla, PIIGS, nebo GIPSI, prostě Řecka, Itálie, Španělska, Portugalska a Irska. Samozřejmě když jsem to řekl, tak nastala fantastická zpětná vazba, odezva byla obrovská. Jednak vystartoval Francouz a řekl: „Kde jsme tam my? Jsme také satelit Německa?“ Říkal jsem, že nevím, že problém je v tom, co Francie udělá, že problém je, jestli takové uspořádání bude mít věrohodnost jako faktická federace, nebo jestli to bude říše a kolem pár satelitů. Ještě zajímavější byl Španěl, který vystartoval a říkal: „To přece Německo nemůže udělat. Vždyť dohoda, ne ta honosná, ale faktická, byla zhruba taková, že my zavedeme společnou evropskou měnu, tím jižní křídlo přijde o metodu kompetitivní devalvace. Tu dělala především Itálie. My nebudeme mít možnost tohle dělat a za to jsme měli dostat peníze a mělo nám být pomoheno v případě

nějaké krize, takže Německo neplní své závazky. To je porušení původní dohody.“ Potíž je v tom, že Německo s tímhle koketuje, protože taková dohoda skutečně byla, byla výhodná pro Německo, vždyť většina německého exportu šla do zemí Evropské unie. Jenže teď se karta začíná obracet, protože Německo je stále více zemí, která vyrábí a exportuje a exportuje stále více mimo Evropskou unii. Německo začínají více zajímat globální hry, zajímá se o to, aby bylo úspěšné na trzích Číny, Brazílie, Indie, a už méně ho zajímají staré závazky, co má platit Itálii, Španělsku a dalším zemím. Začíná koketovat s myšlenkou, že by se z těchto závazků mohlo nějakým způsobem vyvléct. Tohle možná není úplně optimistický výhled. Padesátiprocentní pravděpodobnost je, že eurozóna zůstane ve stejném složení, v jakém je dosud, 40 % se přiklání k názoru, že se bude realizovat koncept super-eura, Deutsche Eura, a pak je zde varianta úplného rozpadu eurozóny, která je pravděpodobná z 10 % a která by mimochodem byla obrovskou katastrofou. Pevně doufám, že k realizaci této poslední varianty nedojde, protože rozpad by neohrožoval jen evropskou hospodářskou a měnovou unii, ten by ohrožoval Evropskou unii jako takovou.

Co to znamená z hlediska České republiky? Podle mého názoru to vůbec nemá znamenat, že bychom měli polevit v úsilí o evropskou integraci a o měnovou integraci, a to dokonce ani v případě, že by nastala varianta Deutsche Euro, že by se vytvořila jakási deutsche-eurozóna v úzkém složení, protože v zájmu této země vzhledem ke struktuře její ekonomiky je, abychom měli stejnou měnu jako Spolková republika Německo, nebo abychom alespoň měli českou měnu pevně navázanou, fixovanou na měnu, která bude platit na území Německa. Bylo by pro nás výhodné, mít to stejně, jako to mělo v minulosti Rakousko, kdy asi 30 let byl fixní kurz 7 šilinků za jednu marku. To bylo velmi výhodné pro rakouskou ekonomiku.

Mimochodem tady je dobré se podívat na tři staré členské země Evropské unie, které v evropské měnové unii nejsou. Proč se tak stalo? Spojené království má City – jedno z největších finančních center – a má světovou rezervní měnu. Sice takovou stojící trochu na okraji, je asi čtvrtá, pátá, ale stále je to světová měna. To znamená, že Spojené království má možnost občas si něco natisknout, provádět obchody v City a pokračovat v obvyklém triku – elita nevymlouvá pracujícím lidu, že pro dobrý pocit je třeba mít na každé minci a na každé bankovce královnu a zůstat u staré dobré libry, ale tradice je podepřena mohutným ekonomickým zájmem. Ve Spojeném království zkrátka mají dobré důvody společnou měnu nezavádět, zpracovatelský průmysl není jejich nejsilnější stránka. Druhou zemí je Dánsko, které má lid chtivý přímé demokracie. Dánský lid dvakrát špatně hlasoval v referendu a dánské elity to vyřešily modelem, o němž jsem už mluvil: dánská centrální banka nepředstírá, že dělá samostatnou měnovou politiku. Navázala dánskou měnu na euro. Musí vydržet s dánskými dřavými mincemi a dánskou korunou, ale fakticky tam v jistém smyslu jednotnou měnu vnesla. Zajímavé je Švédsko. Švédsko by mělo euro mít, protože nemá vyjednanou žádnou výjimku, ale nemá ho a zdá se, že nemá ani žádný důvod, proč ho nezavedlo. Spojené království a Dánsko mají

neexistenci eura u nich formálně právně ošetřenou. Švédsko už ho mělo zavést a nezavedlo, což je samozřejmě argument milovaný našimi odpůrci eura. Na švédském příkladu dokladují, že i když jsme členy Evropské unie, vůbec nemáme žádnou povinnost euro zavést, protože jsou země, které jsou v Evropské unii dlouho a přitom euro nemají.

Euro je politicko-ekonomický projekt, je základem Spojených států evropských. Ano, je. Euro je spiknutím elit. Ano, samozřejmě je. Klíčová otázka zní: Kolik času má eurozóna na vytvoření Evropské konfederace a skutečné měnové unie? To je otázka, na kterou neznám odpověď, ale ta je pro budoucnost bohužel naprosto zásadní. Kolem toho je taková jakoby hysterie a zejména náš pan prezident umí prezentovat dojemné historicky o optimální měnové oblasti, jak ta v Evropské unii není, jak to nefunguje. V souvislosti s tím je třeba sdělit lidem jednu věc, totiž že Spojeným státům americkým trvalo desetiletí od vyhlášení nezávislosti, než vytvořily americkou měnovou unii. To nebyl krátký proces. Nicméně já si nejsem jistý v otázce, kolik máme na vytvoření Evropské konfederace času, protože nevím, jestli čas na začátku 19. století neběžel pomaleji, než běží teď. Je možné, že čas, který má Evropa k dispozici, je kratší, než měly Spojené státy americké.

Myslím si, že Evropa měnovou unii nemůže provozovat na mezistátním základě, na základě smluv mezi národními státy navzájem. To jde špatně a dlouhodobě to není možné. Pro plnohodnotnou existenci a fungování společné měny Evropské unie je třeba, aby existovala, když ne federální, tak konfederativní ministerstva a aby bylo vynucování jednotné fiskální politiky umožněno daleko důraznějším způsobem. Na druhé straně jsem si samozřejmě vědom obrovské diskrepance s politickou sférou. Tady je možné říct, že lid ve většině evropských zemí není na tuto variantu připraven, protože to znamená větší přerozdělování. A pro možnost většího přerozdělování by evropský rozpočet nemohl být kolem 1 % HDP, ale musel by být někde kolem 10 % HDP. Americký federální rozpočet je, tuším, 20 % HDP. I kdybychom řekli, že z toho půlka je na zbytečné zbrojní programy, tak stejně by Evropa měla přerozdělovat daleko větší objemy než dosud a řada problémů by tímto způsobem spadla ze stolu. Budoucnost Evropy i naše se bude odvíjet od toho, jak se podaří, nebo nepodaří vyřešit tuto diskrepanci, která byla zabudována do evropského vývoje. Jak se to vyřeší, nevím, ale jedno vím jistě: bude intelektuálně fascinující to sledovat. Jistě ještě budeme mít seminář na toto téma. Děkuji za pozornost.

DISKUSE

Jiří Malý

Děkuji panu Mládkovi a nyní bych zahájil diskusi ke dvěma příspěvkům, které právě zazněly, protože pan Mládek bude muset odejít dříve. Kdo z vás má dotaz, připomínku k vystoupení našich přednášejících? Chtěl bych vás požádat, abyste je vznesli.

Libor Kyncl

Jsem z Právnické fakulty Masarykovy univerzity. Souhlasím s poslední otázkou a myslím, že je poměrně zajímavá. Můj osobní názor na ni je ten, že Evropa má tolik času, kolik zbývá do té doby, než začne být v mezinárodním měřítku nevýznamná a než bude převálcována zeměmi, jako jsou Indie, Čína, Brazílie apod. Kolik si reálně myslíte, že to je času? Kolik je to let, desetiletí?

Jan Mládek

Býval jsem v Prognostickém ústavu a tam jsem se naučil, že prognózy se mají dělat jedině dlouhodobé, protože pak už na ně všichni zapomenou, nebo umře prognostik, nebo ten, kdo se ptal. Ano, relativní úpadek Evropy je problém, ale já pevně doufám, že to Evropa nějakým způsobem vyřeší. Vedle zjevných důvodů k pesimismu jsou i některé důvody k optimismu. Jmenoval bych alespoň jeden. Evropa je jediné politické a hospodářské centrum na světě, před jehož branami stojí zájemci, kteří by do něj chtěli vstoupit. To se nikde jinde neděje; nikdo se nechce připojit k Čínské lidové republice ani ke Spojeným státům nebo k Brazílii.

Jiří Malý

Děkuji. Chcete reagovat? Ještě další dotaz?

Pavel Špaček

Jsem studentem NEWTON College a rád bych se zeptal na jednu věc. Rozumný člověk, který umí počítat, si snadno spočítá, že dluhy, které jsou ve světě, nikdy nebudou zaplacené. Jediný trik je devalvace měny. Většina politiků nemá odvalu to říct. Jak se na to díváte vy? Máme právo ve volbách vyjádřit svůj názor, dáváme mandát politikům, aby spravovali tuto zemi nějakým rozumným způsobem a rozumnou cestou. Ale mezi voliči je v podstatě nedostatek ideologie a vzdělání v tomto směru.

Jan Mládek

Začnu tím druhým. Jestli máte pocit, že dáváte ve volbách mandát, co dělat s měnou, tak nevím, jestli to je pravda, spíše si myslím, že je to mylný pocit. V České republice máme snad nejvíce nezávislou centrální banku na světě. Obvykle je to ve světě tak, že bankovní radu centrální banky jmenuje parlament, nebo jeho komora ve spolupráci s prezidentem. Jeden druhého může vetovat. V naší republice jmenuje členy bankovní rady ČNB pan prezident z volné ruky, tedy sám bez jakéhokoli omezování, a ti lidé se v podstatě nikomu nezodpovídají kromě Mezinárodního měnového fondu. Opravdu nemám pocit, že by cítili zodpovědnost vůči českým voličům. Jestli se domníváte, že jako volič můžete ovlivnit měnovou politiku státu, tak si myslím, že skoro nemůžete.

Co se týče té první věci, na kterou jste se ptal, tak tam jde o trochu jinou věc. Kdyby Řecko fungovalo racionálně, tak už mělo dávno přijít za bankéři a říct: „Chlapci, my jsme předlužení, musíme se nějak vyrovnat. Vy dostanete 60 až 70 % vašich pohledávek v takovém a takovém čase a pojedeme dál.“ Tak se to dělá. Jediný silný argument, který byl proti takovému postupu, byla obava, že kdyby to udělalo Řecko, tak spustí dominový efekt, popadá celé jižní křídlo a to ohrozí stabilitu celé Evropské unie. Takže je to možné interpretovat tak, že Řecko trpí za celou Unii a že k tomu stejně dojde – pouze se zpožděním a v naději, že dominový efekt nenastane. Ale devalvace není jedinou možností, jak znehodnotit závazky nebo obligace.

Petr Zahradník

Dovolil bych si na to navázat. Souhlasím s tím, co říkal Jan Mládek. Vedle devalvace je zde samozřejmě i inflace, resp. hyperinflace. Ale mně pořád tyto metody připadají lehce nekorektní, možná až podpásově. Připomněl bych, že právě v průběhu končící dekády jsou tady země, které zredukovaly svůj veřejný dluh k HDP poměrně významně. Švédsko v 90. letech mělo poměr veřejného dluhu k HDP přes 70 % a dneska i navzdory krizi je to okolo 40 %. Velmi zadlužená Belgie, která původně měla veřejný dluh 120 % HDP, měla před krizí 84 % HDP. Jinými slovy, samozřejmě dá to fušku, bolí to, ale myslím si, že lze dluhy redukovat i prostřednictvím korektnějších postupů, než je devalvace nebo hyperinflace.

Jan Mládek

Tady je třeba říct ještě jednu věc, proč je Německo tak konzervativní. Spojené státy si dneska pod záminkou boje s deflací zahrávají s inflací tím, jak tisknou peníze. Německo je daleko konzervativnější z jednoduchého důvodu, protože ono ví, že důsledky takového opatření se už nemusejí odehrávat pouze v rovině nějakých finančních hodnot, nemusí jít jen o to, jestli někdo zchudne nebo zbohatne, jestli se ekonomika vyrovná. Od hyperinflace ve Výmarské republice vedla přímá cesta k Adolfu Hitlerovi a koncentračním táborem.

Z toho mají mnohé země a zvláště Německo větší strach než z nějaké ekonomické poruchy. Upřímně řečeno, já se tolik nebojím o ekonomiku jako o sociální a politické systémy, které jsou na ni navázané. Ekonomika vydrží víc než lidé, to už se také vyzkoušelo.

Petr Zahradník

Jan Mládek mě ještě navnadil k jedné poznámce, která se týká struktury držitelů dluhu. Řekl bych, že je důležité, kde je dluh umístěn. V případě Řecka je z 80 % umístěn v rukou zahraničních věřitelů, kteří vůči Řecku mohou vytvářet poměrně silný nátlak. Japonsko má celkový poměr dluhu k HDP téměř dvakrát větší než Řecko, ale dluh je umístěn téměř výlučně v rukou japonských věřitelů a ti samozřejmě mezinárodní krizi nezpůsobí. Mohou způsobit například to, že Japonsko už téměř dvacet let de facto stagnuje, ale vůči zahraničním komunitám bude Japonsko pořád stejně důvěryhodnou zemí bez ohledu na to, jak vysoký dluh má. Samozřejmě jsou tam ještě další kvalitativní ekonomické předpoklady, ale expozice vůči zahraničí z hlediska dluhu, myslím si, je poměrně důležitá.

Pavel Špaček

Chtěl bych k tomu říct ještě jednu věc, která se vztahuje k naší domácí politické situaci. Po delší době máme středopravou vládu, která vyvíjí větší tlak na snižování rozpočtového deficitu, snaží se deficit dostat na takovou úroveň, abychom v dohledném horizontu splnili maastrichtská kritéria pro zavedení eura. Pokud tato kritéria splníme, tak tím vlastně podáme důkaz, že politika do určité míry měnovou politiku ovlivňuje. Ale pokud se charakter vlády změní, až skončí její čtyřletý mandát, nebo když bude muset odstoupit dříve, a pokud bude vládnout levice nebo levý střed, tak deficit opět může růst, takže se celá situace změní. Ekonomie samozřejmě není exaktní věda, nedá se to přesně měřit, ale je to důkaz, jak jsou věci nějakým způsobem propojené.

Jiří Malý

Děkuji za odpovědi a za doplnění. Vidím, že je zájem položit další dotaz. Prosím.

Jan Winkler

Vrátil bych se k předešlému bloku. Tam bylo řečeno, že jediná země v Evropě, které se vyhnula ekonomické krizi, co se týče růstu HDP, je Polsko. Mě by zajímalo, proč tomu tak je.

Jiří Malý

Děkuji za otázku. Kdo se ujme odpovědi?

Jan Mládek

Na otázku, proč tomu tak v Polsku je, není jednoznačná odpověď, respektive není konsensus. Jeden z důvodů, které bývají uváděny, je, že Polsko je velká ekonomika. Je to čtyřicet milionů lidí, což znamená menší závislost na zahraničním obchodu. Svou roli hrají také některé dodatečné faktory, které podněcují ekonomický růst, například to, že Poláci teď masivně staví dálnice. Díky své politické velikosti na tuto výstavbu Poláci lépe a radostněji čerpají evropské dotace. Připravují také fotbalový šampionát, což je národem sdílené radostné očekávání. Dokonce polský premiér Donald Tusk původně vyhlásil cíl „dvě eura“. Tím se myslelo, že v roce 2012 bude v Polsku evropský fotbalový šampionát a že se v Polsku zavede euro jako platidlo. Platidlo mezitím bylo odpískáno, ale pořád se na to jedno euro, na ten evropský fotbalový šampionát konaný v Polsku, těší.

Co se týče rozpočtového šetření, o tom jsem tady nechtěl mluvit, ale nepřímo jsem byl vyzván, neboť jsem také stínovým ministrem financí za sociální demokracii. Problém vůbec není v cíli snižování rozpočtových deficitů; sociální demokracie se v podstatě přihlásila k závazku Fischerovy vlády. Rozdíl je spíše politický, současná vláda o tom více velkohubě mluví, než ve skutečnosti dělá. Ale největší politický problém není v tom, zda se bude šetřit, ale v tom, v jaké struktuře se má toto šetření odehrávat. To znamená, kdo to zaplatí jak na výdajové, tak na příjmové stránce. O tom se má vést relevantní debata, která byla potlačena tím, že jsme tady vedli nevěcnou debatu o tom, že jsme údajně jako Řecko.

Petr Zahradník

Zaměřil bych se s dovolením výlučně na Polsko. Souhlasím naprosto s tím, co říkal Jan Mládek. Možná bych dodal, že Polsko má ekonomiku mnohem méně otevřenou v porovnání s ekonomikami zemí, jako jsme my. Má jinou ekonomickou strukturu, takovou, která má schopnost vázat evropské fondy. Evropské fondy se u většiny zemí pohybují kolem 3–4 % HDP té které země; Polsko je v absolutní části vůbec největší „čerpateľ“ evropských fondů v celé Evropské unii, přičemž čerpání fondů je zřetelně anticyklickým nástrojem. Tento efekt má čerpání evropských fondů vůči sektorům, které mají v Polsku schopnost platby z fondů přijímat.

Jiří Malý

Děkuji za odpovědi. Rád bych jeden dotaz vznesl sám. Když se podíváme na skupinu zemí PIIGS, tak vidíme, že je tam třeba Řecko, které mělo dlouhodobě rozpočtové problémy i před vznikem eurozóny, mělo vysoké rozpočtové deficity. Pak je tam Irsko, které naopak bylo dlouho vydáváno za keltského ekonomického tygra v Evropě a dnes je to spíše přichíplá kočka. Irsko bude mít letos podle předpokladů trojnásobně vyšší rozpočtový deficit než Řecko, které je neustále pod reflektory. Jak se na tato fakta máme dívat z hlediska toho, jaká jsou kritéria vstupu do eurozóny? Když splním v tomto okamžiku nějaká vstupní kritéria, tak to za

deset let stejně nebude o ničem vypovídat, protože ekonomiky a jejich struktury se mění. Naopak některé státy eurozóny se vyrovnaly s krizí lépe, jsou to ty, které si zachovaly určitou průmyslovou základnu, například Německo. Co z toho plyne z hlediska nastavení kritérií vstupu do eurozóny a z hlediska budoucího nastavení fiskálních politik?

Jan Mládek

Alespoň částečně bych odpověděl. Irsko je samozřejmě zajímavé a problém je zhruba následující. Teď je obrovská pozornost věnována chování veřejného sektoru. To je v zásadě správné. Hospodaření veřejného sektoru je třeba věnovat pozornost, ale je třeba také věnovat pozornost hospodaření soukromého sektoru, zejména když soukromý sektor má schopnost, o které jsem mluvil, že v případě svého selhání je schopen překlomit soukromý dluh do dluhu veřejného. To se stalo Irsku, které do doby krize veřejné dluhy nemělo příliš velké, ale nedostatečnou regulací dovolilo bankám vytvořit obrovské soukromé dluhy, které dneska platí irský daňový poplatník. V tom je ten podstatný problém. Je to morální hazard, je to politický problém, je to ekonomický problém. Podobný problém má také Španělsko, protože, upřímně řečeno, čísla jeho veřejného sektoru nejsou tak špatná, ale špatné je všeobecné očekávání, protože španělský bankovní sektor je docela prohnílý. Očekává se, že tam mohou být obrovské požadavky, že bude překlomen opět soukromý dluh do dluhu veřejného, který pak významným způsobem vyskočí. To je ta potíž, proto je to strašně důležitá věc. Regulace finančních trhů, čehož jsme se tady nedotkli, je předmětem velké diskuse. V českém prostředí je ta debata naprosto pokřivená; to je dané tím, že tady nemáme zkušenosti s většinou těch instrumentů, které krizi ve finančním sektoru vyvolaly. Problém, který vznikl, je v tom, že se vytvořilo a mohutnělo tzv. stínové bankovníctví, nejrůznější hedgeové fondy, privátní fondy atd., problém nastal v investičních bankách, respektive když se standardní instituce – jako třeba AIG v Americe, což byla velmi seriózní pojišťovna – začaly věnovat pojišťování nestandardních cenných papírů. Tam vznikl problém dohledu a regulace. Bohužel svět se zatím s nutností regulace neumí moc vypořádat. Na přebujelý a nezdravý finanční sektor nejvíce doplatily a nejhůře dopadly právě malé země. Přebujelý finanční sektor téměř zničil několik malých zemí, jako je Island, Lotyšsko, Irsko, které mají reálnou ekonomiku tak slabou, že není schopna nakrmit finanční instituce a zaplatit za ně dluh. To je ten problém, kterému čelíme, a zamezit opakování takové situace je další výzvou.

Petr Zahradník

Otázka, na kterou mám odpovědět, je mimořádně komplexní a odpověď mého předřečníka byla velmi obsáhlá. Souhlasím určitě s tím, že oblast finanční regulace je důležitou pojistkou v tom, aby se něco takového již neopakovalo. Jan Mládek předtím říkal, že jsem ve svém vystoupení trochu zamlžil svého chleboďárce. Mys-

lím, že jsem to ani ve svém vystoupení, ani jinde nezamlžil; opravdu pocházím z bankovní instituce. Ale přesto zcela souhlasím s tím, že nejenom v zemích jako Španělsko a Irsko, ale i v takových zemích, jako je třeba Velká Británie, veřejný sektor utopil řádově 10 % HDP – v případě Irska ještě více – na to, aby sanoval finanční sektor. Dobrá zpráva na druhou stranu z hlediska fiskálního vývoje těch zemí je, že po sanaci to už nebude představovat zátěž pro veřejné finance tak jako v případě Řecka, které takovouto jednorázovou akci neučinilo. To je onen rozdíl mezi tzv. cyklickým a strukturálním deficitem. První z nich má schopnost okamžitě se snížit, ale druhý pokračuje dál.

Nyní k otázce pana ředitele Malého na podobu indikátorů ekonomické kontroly. Je samozřejmě pravda, že v každém momentu pořadí evropských zemí je různé a v čase se mění. To je fakt, který donekonečna zatěžuje debaty ohledně maastrichtských kritérií. Buď budeme mít kritéria udržitelná a společná pro všechny, ale současně to budou kritéria, která za čas nebudou některé země plnit, nebo budeme podle ekonomické situace zavádět stále nová a nová kritéria. Pořadí se může následně promísit tak, že opět jednoho dne budeme ve stavu, který odpovídá přelomu 80. a 90. let. Příznám se, že na řešení tohoto problému nemám úplně jasnou odpověď, a myslím, že ji nemají ani mnozí jiní. Osobně bych z hlediska fiskálních kritérií raději viděl flexibilní uspořádání, které odpovídá fázi hospodářského cyklu. Mít stejný požadavek na fiskální kritérium v době naprostého boomeru a současně stejné kritérium pro období recese mi nepřipadá úplně korektní. Určitá skupina lidí zkonstruovala jakýsi návrh, který by měl v podstatě vyjadřovat to, jaký deficit by měl odpovídat příslušné fázi hospodářského cyklu. To mi připadá docela objektivní a mám pocit, že by s tím neměli potíže ani ti, kteří vstupovali do eurozóny v první vlně. Když Jan Mládek říkal, že mezi politickými a ekonomickými hledisky je při vstupu nových členů do eurozóny poměr 50 na 50, tak já bych řekl, že politické hledisko dokonce převažuje. Řekl bych to vzhledem k tomu, že ze skupiny zemí, které zakládaly eurozónu a kterých bylo 11, většina měla veřejný dluh vyšší než 60 % HDP. A přesto se eurozóna uvedla v život; to, myslím, svědčí o mimořádně silné váze politické složky při rozhodování.

Jiří Malý

Děkuji za odpovědi. Ještě další otázka, prosím.

Libor Kyncl

Dovolil bych si ještě jeden krátký komentář, který bude zároveň otázkou. Když se podíváme na činnost Evropské centrální banky, tak pomocí cílování inflace řekněme pod 2 % se Evropská centrální banka snaží o stabilitu celé Evropské unie a zejména eurozóny. Ve chvíli, kdy mluvíme o vyrovnaných rozpočtech nebo rozpočtech, které jsou v přebytku, tak to je druhá možnost, jak přispívat ke stabilitě a prosperitě Evropské unie jako celku. Moje myšlenka je ta, že třeba ve Spojených

státech amerických podobné cílování jako v Evropské unii není. A řekl bych, že Spojené státy fungují cyklicky; to znamená, že každých několik let mají krizi, potom mají oživení, potom zase krizi atd. Nebylo by lepší, kdyby se Evropská unie snažila také v oblasti fiskální, stejně jako to dělá v oblasti monetární, přispívat k prosperitě a stabilitě tím, že bude jednoznačně stanovena povinnost mít vyrovnané rozpočty? Děkuji.

Jan Mládek

Předpokládám, že jste myslel dlouhodobě vyrovnané rozpočty, protože požadavek mít je vyrovnané v každém okamžiku by byl těžko realizovatelný. Měly by se a musí se vytvářet rezervy. Vytvořit optimální stav, který by byl trvalý, to se podařilo hrozně málo zemím. Občas se to podaří zemi, která má nerostné bohatství. Optimální je shromažďovat v dobách prosperity peníze, které jsou používány v době hospodářského poklesu prostě proto, že stát je nenahraditelný. Stát je něco jako „utráceč poslední záchrany“, „poslední spižírna“. Lidé v době poklesu nemají důvěru v budoucnost a neutrácejí, tím podřezávají prodeje a tržby a na scénu vstupuje stát. Bylo by dobré, kdyby to takhle fungovalo. Koneckonců tak si to představoval Keynes, ale bohužel dopracovat se k tomu politicky je daleko složitější.

Petr Zahradník

Určitou analogií vůči inflačnímu cílování by měl být zřejmě Pakt stability a růstu, respektive zvýšení sankčních složek v jeho rámci; ale není to analogie v plném rozsahu. Pakt stability a růstu v podobě tříprocentního požadavku na maximální rozpočtový deficit, nyní rozšířeného i o požadavek na maximální výši veřejného dluhu, měl sloužit jako určitá forma cílování. Bylo to ale cílování, kterému se každý smál, protože sankce se staly aktuálními zhruba v pátém roce poté, co se prvního projevu porušování členové eurozóny dopustili. V současné době by mělo dojít k tomu, že sankce – která by do budoucna neměla být objemem peněz tak velká, jako je na papíře v současné době – by se měla vybírat už v prvním roce porušování. Uvidíme, jestli tohle jistá analogie bude. Pro mě to má nicméně dva nedostatky. O prvním jsem už hovořil, totiž že cíl je stanoven na v podstatě neměnné úrovni, ať už se ekonomika nachází v jakékoliv fázi hospodářského cyklu. Koneckonců i inflační cílování Evropské centrální banky je po celou dobu stanoveno na 2 %, ale je tomu tak proto, že inflace po dobu existence ECB není problémem. Po celou dobu fungování Evropské centrální banky žijeme v nízkoinflačním prostředí. Myslím, že až se inflace opětovně problémem stane, tak cíl se bude také pohybovat. Druhá věc, která je s tím spojená, je intenzita vymáhání sankcí. O tom můžeme zatím jen spekulovat, do jaké míry se tomu budou i nadále členské státy vysmívat a zda nakonec pro některé z nich nebude výhodné pokutu ve výši 0,2 % HDP zaplatit a na veškeré cílování se vykašlat. Ale to předpovídat neumím.

Jiří Malý

Děkuji. Je ještě nějaký dotaz? Vypadá to, že tomu tak není. Oběma pánům bych tedy poděkoval za účast, za velmi živé příspěvky i za vyčerpávající odpovědi v diskusi a vás všechny bych pozval na občerstvení.

Máme před sebou poslední tři přednášky. V tuto chvíli bych předal slovo paní Ing. Ivaně Dostálové, která je naší spolupracovnicí z Institutu evropské integrace NEWTON College. Její příspěvek bude mít téma *Reakce EU na pnutí v eurozóně: změny pravidel a institucí pro měnovou unii*.

REAKCE EU NA PNUTÍ V EUROZÓNĚ: ZMĚNY PRAVIDEL A INSTITUCÍ PRO MĚNOVOU UNII

Ivana Dostálová

Dobré odpoledne. Můj příspěvek bude o opatřeních, která jsou již projednávána a která mají vést k reformě dohledového a koordinačního rámce v Evropské unii. Nejprve krátce popíšu koordinační rámec, co to je, pak se zmíním o tom, proč se mění a na základě kterých článků Smlouvy o fungování Evropské unie, a nakonec budu hovořit o konkrétních návrzích Evropské komise, které se nyní začnou schvalovat.

Nejdřív dva citáty. První je výňatek z dokumentu Evropské komise, který zveřejnila, když hodnotila deset let fungování hospodářské a měnové unie. Byl zveřejněn 7. května 2008 a říká se v něm: „Musí se zlepšit řízení eurozóny a koordinace hospodářských politik. To znamená prohloubit a rozšířit mechanismy hospodářského dohledu, které by usměrňovaly fiskální politiku jak během hospodářského cyklu, tak v dlouhodobém horizontu a zároveň řešily rozdíly v růstu, inflaci a konkurenceschopnosti.“

Druhý citát je z 26. října 2010 a je z přednášky evropského komisaře pro hospodářské a měnové záležitosti Olliho Rehna, která se jmenovala *Proč selhala koordinace hospodářských politik v Evropské unii a jak to napravit*. Tam si pan Rehn položil otázku: „Proč jsme vynaložili takové úsilí k posílení ekonomického řízení?“ A odpovídá na ni: „Protože náš současný rámec selhal a nebyl schopen uchránit mnoho členských států Unie před neudržitelným fiskálním a hospodářským vývojem, který měl devastující účinky na jejich ekonomiky a vystavil celou eurozónu riziku finančních a hospodářských otřesů a ohrozil její fungování.“

Celá reforma má v podstatě tři pilíře. Prvním pilířem je posílení rozpočtového dohledu. V podstatě jde o novelizaci sekundární legislativy, to znamená Paktu stability a růstu.

Druhým pilířem je ustavení nového makroekonomického dohledu. To je novinka. Jde o to, že se ukázalo, že rozpočtový dohled nestačí, že je potřeba ještě sledovat případný vznik vnějších makroekonomických nerovnováh a vývoj konkurenceschopnosti, takže se ustavuje nová procedura, a to právě makroekonomický dohled.

Třetím pilířem je zavedení dočasného mechanismu krizového řízení pro země eurozóny. Jde o zavedení dočasného mechanismu na tři roky, a to kvůli tomu, že všechny změny, které se nyní provádějí, jsou v rámci Smlouvy o fungování Evropské unie, ale pro stálý mechanismus krizového řízení je potřeba Smlouvu

změnit – takže to bude navazovat. Očekává se, že tato nová pravidla vstoupí v účinnost od 1. ledna 2012. Jde o pravidla rozpočtového dohledu a makroekonomického dohledu.

Dočasný mechanismus pro krizové řízení již funguje, byl přijat letos v květnu. Nově se zavádějí finanční sankce – zavádějí se i do preventivní části Paktu stability a růstu – ve formě úročených vkladů, neúročených vkladů a nevratné pokuty pro země eurozóny. Česká republika tedy nyní nemůže být nijak postižena, protože není členem eurozóny, postihy se budou týkat jenom zemí eurozóny.

V rámci projednávání nové finanční perspektivy se bude jednat o druhé fázi prohlubování dohledu, takže další změny budou následovat od 1. ledna 2014. Počítá se s tím, že budou zavedeny doložky o podmíněnosti, které se budou vkládat do výdajových programů z rozpočtu Evropské unie. Doložkám se říká doložky o podmíněnosti s vazbou na dodržování rozpočtové kázně a zatím se o nich jedná; ještě to není zpracované ve formě návrhů.

Doložka o podmíněnosti již nyní existuje u Fondu soudržnosti, ale nikdy nebyla použita. V základním nařízení Fondu soudržnosti je uvedeno, že pokud Rada rozhodne, že členský stát má nadměrný schodek, tak mu dá šest měsíců na nápravu, a pokud po šesti měsících zjistí, že nepřijal účinná opatření, tak mu může vedle dalších doporučení pozastavit částečně nebo zcela čerpání z Fondu soudržnosti. Pokud se někdy psaly analýzy o fiskální kázní České republiky, tak tohle se tam uvádělo jako hrozba, jako jediná hrozba, co by nám mohli udělat, kdybychom se nepolepšili. V praxi to nebylo nikdy použito.

Takovéto doložky by se dávaly do dalších výdajových programů. Bylo by tam napsané něco v tom smyslu, že když země nebude mít dobrou rozpočtovou kázeň, tak se jí pozastaví nějaký výdaj z rozpočtu Evropské unie. Zvláštním případem je Velká Británie. Jak jste již slyšeli, tak je jednou ze dvou zemí, které mají vyjednanou trvalou výjimku na přijetí eura, tzv. opt-out doložku o tom, že nemusí vstoupit do eurozóny. Velká Británie si dojednala, že ať už bude mít aktuálně jakoukoliv rozpočtovou kázeň, tak pokud bude usilovat o dobrou, o zlepšení, tak nemůže dostat žádnou sankci a nemůže ani v druhé fázi dostat sankci ve formě pozastavení výdajů z rozpočtu Evropské unie.

Právním základem současného rámce jsou dva články ve Smlouvě o fungování Evropské unie. Článek 121, který zavádí mnohostranný dohled, je zásadní. Píše se v něm: „Členské státy považují své hospodářské politiky za věc společného zájmu a koordinují je v rámci Rady.“

Pak je zde článek 126, kterým se zavádí procedura při nadměrném schodku. Tam je napsané: „Členské státy se vyvarují nadměrných rozpočtových schodků.“ Na článek 126 pak navazuje Protokol č. 12 a Pakt stability a růstu. Limity pro nadměrnost jsou, jak už tady bylo několikrát řečeno, 3 % HDP pro schodek veřejných financí a 60 % HDP pro veřejný dluh. Nemyslí se to tak, že když má země konjunkturu, bude mít schodek 3 % HDP a bude to v pořádku. Je to daný

limit pro případ, kdyby měla špatný hospodářský růst, pokles apod., ale není to norma.

Rámec umožňující změny, které se teď budou projednávat a schvalovat, je tvořen článkem 121 Smlouvy o fungování Evropské unie. Jeho odstavec 6 umožňuje přijímání nařízení pro podrobná pravidla pro mnohostranný dohled řádným legislativním postupem. Článek 126 Smlouvy o fungování Evropské unie v odstavci 14 umožňuje upřesnění Protokolu č. 12 zvláštním legislativním postupem na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem. V Protokolu č. 12 o postupu při nadměrném schodku je napsané, že členské státy mají mít národní rozpočtová pravidla, která by jim umožnila dosahování souladu s Paktem stability a růstu.

A konečně je zde článek 136 Smlouvy; to je článek, který umožňuje pro hladké fungování hospodářské a měnové unie zavést silnější dohledová opatření pro eurozónu. Tyto tři články Smlouvy o fungování Evropské unie jsou základem pro to, že se mohou přijmout další dohledová a eventuálně sankční opatření.

Pakt stability a růstu se skládá ze dvou nařízení. Nařízení 1466/97 ve znění novely z roku 2005 obsahuje preventivní část a nařízení 1467/97 ve znění novely z roku 2005 obsahuje nápravnou část. Smyslem je podporovat dodržování rozpočtové kázně členských států a podporovat zjednáání rychlé nápravy, pokud stát nemá dobrou rozpočtovou kázeň.

Praxe ukazuje, že tento rámec má slabiny a vyvstává potřeba silnějšího ekonomického řízení. Eurozóna je založena na jednotné měnové politice a národních hospodářských politikách s tím, že pro koordinaci hospodářských politik je nastaven koordináční a dohledový rámec. Předpokládalo se, že členské státy budou dodržovat pravidla a vytvářet rezervy na horší časy. To se nestalo, takže teď jsou z toho problémy.

Evropská unie je vysoce obchodně a investičně provázaná, což znamená, že i negativní impulsy se mohou šířit rychle. Existuje riziko přelévání problémů a šíření nerovnováh. Přehnané reakce finančních trhů, které oceňují státy, zhoršují financování i pro hospodářsky zdravé státy. Takže proto dochází k iniciativě posilování koordinace.

Nyní je 24 států Evropské unie z celkových 27 v nápravné proceduře Paktu stability a růstu pro nadměrnost rozpočtových schodků v roce 2009. Průměrný rozpočtový schodek v Evropské unii v roce 2009 byl 6,8 % HDP. Vidíme tedy, že když je norma 3 % HDP a průměr Evropské unie 6,8 % HDP, že to není v pořádku. Průměrný vládní dluh v Evropské unii byl 74 % HDP. Česká republika vykázala za rok 2009 schodek 5,8 % HDP a dluh 35,3 % HDP. Dobré rozpočtové saldo mělo Lucembursko (-0,7 % HDP), Švédsko (-0,9 % HDP) a Estonsko (-1,7 % HDP).

Na druhé straně 12 států Evropské unie mělo zadlužení vyšší než 60 % HDP. Některé zde uvedu: Itálie (116 % HDP), Belgie (96,2 % HDP), Maďarsko (78,4 % HDP), Francie (78,1 % HDP), Portugalsko (76,1 % HDP), Německo (73,4 % HDP). Když

má stát vysoké zadlužení, tak má vyšší náklady na splacení dluhu, na dluhovou službu, hůře si půjčuje na finančních trzích apod.

Bezprostředním impulsem pro to, aby se evropské instituce rozhodly změnit rámec, bylo selhání Řecka. Případ Řecka na jaře letošního roku ukázal, že ve Smlouvě o fungování Evropské unie chybí nástroj, na jehož základě by Evropská unie poskytla střednědobou půjčku členskému státu eurozóny v problémech. Protože se myslelo, že státy eurozóny se budou chovat příkladně, tak se ze Smlouvy o fungování Evropské unie vyškrtlo, že je možné půjčit státu Evropské unie, a nahradilo se to možností půjčky nečlenským státům eurozóny, tedy členům Evropské unie, ale nečlenům eurozóny. Na základě článku 143 Smlouvy o fungování Evropské unie byla v krizi poskytnuta půjčka Maďarsku, Lotyšsku a Rumunsku.

Na Řecko se článek 143 aplikovat nedal. Řecko získalo úvěrovou linku ve výši 110 miliard eur od eurozóny a od Mezinárodního měnového fondu. Získalo ji na základě nestandardní dohody mezi Evropskou radou a Euroskupinou ještě předtím, než byl zaveden nebo ustaven dočasný stabilizační mechanismus. Řecko získalo tuto úvěrovou linku na tři roky za nedotované tržní sazby výměnou za nápravný hospodářský program. Po kontrolních misích se uvolňují jednotlivé tranše.

Začátek reformy koordináčního a dohledového rámce můžeme položit do března 2010, kdy Evropská rada zadala Evropské komisi, aby do června 2010 připravila návrh posílení koordinace eurozóny s využitím článku 136. To je článek, kterým – jak jsme zde již zmínili – umožňuje Smlouva o fungování Evropské unie, aby byla přijata intenzivnější opatření pro eurozónu.

Dále Evropská rada uložila svému předsedovi, aby ve spolupráci s Evropskou komisí založil pracovní skupinu na vysoké úrovni složenou ze zástupců členských států, rotujícího předsednictví Evropské unie a Evropské centrální banky, která do konce roku předloží návrh opatření pro lepší rozpočtovou kázeň a lepší rámec pro řešení krizí. Evropská rada také rozhodla, že nestačí rozpočtový dohled, ale že je potřeba přidat makroekonomický dohled.

Dále Evropská rada rozhodla, že je potřeba zavést tzv. evropský semestr. Evropský semestr je nový harmonogram předkládání a posuzování národních konvergenčních programů a programů stability, které předkládají členské státy, aby byla posílena jejich konzistentnost. Národní programy dříve státy předkládaly v říjnu až v listopadu, nyní je budou předkládat během dubna. Potom je bude hodnotit Evropská komise a Rada dá doporučení začátkem léta, aby státy mohly nastavit své rozpočty na příští rok podle doporučení Rady.

Nyní se budeme věnovat základním východiskům pro reformu. Posilování koordinace je klíčovou prioritou Unie. Koordinace hospodářských politik nebo, jak se později začalo říkat, posilování ekonomického řízení v Evropské unii se stalo hlavní prioritou letošního roku. Dospělo se k dohodě, že změna pravidel se provede v rámci Smlouvy změnou sekundárního práva a že zůstanou zachovány

národní rozpočtové pravomoci. Státy se bály, že je bude Brusel omezovat, to byla nepřekročitelná mez, a tak základem je, že bude rovné zacházení se všemi členskými státy.

Předseda Evropské rady Herman Van Rompuy v květnu 2010 založil pracovní skupinu pro ekonomické řízení, která se jmenuje Task Force. Její název se nepřekládá, píše se v anglické podobě. Když se podíváte do slovníku, tak zjistíte, že je to pojem, který užívají špionážní filmy pro úderné komando nebo údernou jednotku; v bruselské angličtině je Task Force pracovní skupina na vrcholové úrovni, která je zřízena ad hoc k řešení nějakého problému a má časově omezený mandát. Na tuto Task Force jezdili ministři financí, scházela se od května do října letošního roku. V říjnu 2010 vydala zprávu, kterou si můžete přečíst; je zveřejněna na webové stránce Evropské unie pod Evropskou radou a řeší problémy reformy dohledového mechanismu.

V červnu letošního roku Evropská rada dospěla k dohodě, že je potřeba ustavit makroekonomický dohled a že je dále třeba posílit preventivní část Paktu stability a růstu vázáním sankcí pro státy eurozóny na proces fiskální konsolidace směrem k tzv. střednědobým rozpočtovým cílům. To je technický pojem. V podstatě jde o to, že státy by měly mít ve střednědobém horizontu vyrovnané veřejné finance nebo přebytek. Když stát nedosáhne této hodnoty, tak začne procedura definovaná v preventivní i nápravné části Paktu stability a růstu jako sankce.

Další dohoda byla o tom, že není možné postupovat jenom podle kritéria schodku veřejných financí, ale že rovnocenná je i výše veřejného dluhu. Takže nyní se bude hledět v hodnocení více na to, jak vysoký má stát vládní dluh a jestli vládní dluh snižuje náležitým tempem.

Od začátku roku 2011, to už je jisté, se jako první opatření zavádí tzv. evropský semestr. Je také jasné, že je potřeba mít dobrou kvalitu statistických dat, která je zásadní věcí pro zdravou rozpočtovou politiku a rozpočtový dohled.

Koncem září 2010 Evropská komise předložila šest legislativních návrhů předpisů a teď probíhá v evropských institucích jejich projednávání a schvalování. Jde o dvě novely Paktu stability a růstu, to znamená novely obou jeho částí. Potom se nově zavede směrnice upravující požadavky na rozpočtové rámce, dále nové nařízení upravující makroekonomický dohled v Evropské unii a konečně dvě nová nařízení stanovující silnější vynutitelnost pravidel pro eurozónu; jedno se týká rozpočtového dohledu a druhé makroekonomického dohledu.

Koncem října 2010 vydala Task Force závěrečnou zprávu, byl dosažen politický konsensus a začne legislativní schvalování. Očekává se schválení návrhů do léta roku 2011 a vstup v účinnost od 1. ledna 2012. Už jsme si říkali, že větší důraz bude kladen na kritérium veřejného dluhu, to znamená, že by se mohla zahájit procedura při nadměrném schodku, i pokud země nebude mít schodek veřejných financí přes 3 % HDP, ale bude mít veřejný dluh nad 60 % HDP, který se nesnižuje náležitým způsobem. Národní rozpočtové postupy zůstávají v kom-

petenci států, ale státy by měly zajistit soulad s Paktem stability a růstu, a proto nově vznikly požadavky na národní rozpočtové rámce. Ty se týkají vládního účetnictví, statistiky, výkaznictví, rozpočtových projekcí. Všechna tato pravidla, která jsou v navrhované směrnici, by státy měly zavést do své legislativy do konce roku 2013.

V oblasti makroekonomického dohledu jde o to zavést dohled nad případnou vnější nerovnováhou členských zemí Evropské unie, sledovat vývoj jejich konkurenceschopnosti, ustavit diferencovanou tabulku indikátorů pro členy a nečleny eurozóny a systém včasného varování. Dále by měl být pro eurozónu založen mechanismus vynutitelnosti procedurou při nadměrné nerovnováze, kdy Rada bude dávat doporučení nejen pro rozpočtovou oblast, ale i pro další hospodářské politiky, například pro fungování trhu práce, monitorování makroobezřetnostních principů, třeba nadměrné úvěrové emise, vytváření bublin na trhu nemovitostí apod.

Mechanismus krizového řízení není ve Smlouvě definován a nyní se uvažuje pro eurozónu o tom, jak k tomu udělat stálý mechanismus. Je zde požadavek založit pro eurozónu jasná a důvěryhodná pravidla, obdobně jako platí ve Smlouvě o fungování Evropské unie v článku 143 pro nečleny eurozóny. Hlavním principem je, že by se finanční pomoc poskytovala jako návratné půjčky s úroky; ty by neměly být příliš výhodné, ale ani likvidační.

Současný dočasný mechanismus pro krizové řízení byl založen v květnu 2010 na tři roky a jedná se o Evropský mechanismus finanční stabilizace (EFSM), který byl založen podle článku 122 (2) Smlouvy o fungování Evropské unie, který se týká solidarity při mimořádných událostech. Usoudilo se, že je potřeba udělat preventivní nástroj k zabránění šíření poplašných zpráv a paniky na finančních trzích kvůli dalším zemím, když se vyjevila skutečná situace – téměř kolaps – Řecka. Pak je zde ještě jeden nástroj mechanismu pro krizové řízení, totiž Evropský nástroj finanční stability (EFSF), který byl založen na základě mezivládní dohody států eurozóny s účastí Mezinárodního měnového fondu. Teď se uvažuje o tom, jak z těchto dočasných nástrojů, které jsou zatím na tři roky, udělat nástroje stálé.

Vraťme se k novelizaci preventivní a nápravné části Paktu stability a růstu. Samozřejmě se nemění úplně všechno. Základní věci zůstávají stejné. V preventivní části je určeno, že členské státy mají povinnost předkládat nějaké programy, které Evropská komise a Rada hodnotí. Programy musí obsahovat plán dosažení střednědobého rozpočtového cíle, to znamená vyrovnané rozpočtové bilance. Nově Evropská komise navrhuje, aby stát složil sankci ve formě doporučeného vkladu ve výši 0,2 % HDP, a to okamžitě, jakmile dostane od Rady doporučení k nápravě. Sankční vklad by se vrátil i s úroky, jakmile stát zjedná nápravu.

V nápravné části Paktu stability a růstu Evropská komise navrhuje, aby stát eurozóny složil neúročený vklad ve výši 0,2 % HDP již při rozhodnutí Rady o umístění země v proceduře při nadměrném schodku. Neúročený vklad bude pře-

měněn na nenávratnou pokutu, pokud Rada stanoví, že dotyčný stát neplní doporučení Rady. Celková částka jednoho vkladu nebo pokuty je omezena výší 0,5 % HDP.

Další novinka je procedura obráceného nebo také opačného hlasování v Radě; v angličtině to je „reverse voting“. Jde o to, že u sankcí v obou částech Paktu stability a růstu dá Evropská komise návrh a Rada by se pak nemusela scházet, aby kvalifikovanou většinou rozhodla o tom, že sankce bude uvalena. Pokud se Rada nesejde a nerozhodne opačně do deseti dnů, tak návrh Evropské komise na sankci bude platit. Tato novinka vyvolala dost velké diskuse.

Další novinkou, novým pojmem, který je v preventivní části Paktu stability a růstu, je omezitelná fiskální politika. Bude se hodnotit, jestli tempo růstu výdajů není příliš vysoké, nesmí být vyšší, než je odhadované omezitelné tempo růstu HDP.

Nová je směrnice o požadavcích na rozpočtové rámce. To je v podstatě technická směrnice, která říká mnoho věcí o tom, v jakých intervalech a co by měly vlády dělat ve vládní statistice a výkaznictví. Tato směrnice ukládá státům dosti podrobné požadavky na účetní standardy, vládní statistiku, vykazování dat a makroekonomické předpovědi. Státy by měly zapracovat požadavky směrnice do národní legislativy do konce roku 2013.

Makroekonomický dohled je novinka, týká se nařízení o prevenci a nápravě nadměrných makroekonomických nerovnováh v Evropské unii. Hlavní nařízení definuje novou proceduru při nadměrné nerovnováze.

V preventivní části popisuje mechanismus identifikace makroekonomických nerovnováh, doplňuje dohledovou proceduru v rámci strategie Evropa 2020. Evropská komise hodnotí riziko vzniku nerovnováh. Vychází ze systému včasného varování založeného na tabulce indikátorů s prahovými hodnotami. Pokud by je stát překročil, Evropská komise by vyslala varování a udělala by hloubkovou analýzu. Pokud nezjistí velké problémy, nepřijme další kroky.

Pokud Evropská komise zjistí nerovnováhu, informuje Radu a ta dá státu doporučení k nápravě ve stanoveném období podle čl. 121 (4) Smlouvy o fungování Evropské unie. Stát předloží nápravný program podle doporučení a Rada do dvou měsíců vyhodnotí, zda jsou přijatá opatření dostatečná a vydá stanovisko. Pokud zjistí, že opatření nejsou dostatečná, vyzve Rada stát k nápravě v novém termínu. Evropská komise stát monitoruje a může také vykonat kontrolní misi na místě.

Pokud se změní ekonomické prostředí, může Rada na doporučení Evropské komise revidovat své doporučení. Pokud stát nepřijal účinná opatření, Rada na doporučení Evropské komise přijme další doporučení s prodloužením nápravného období. Až Rada vyhodnotí, že stát není zasažen nadměrnými nerovnováhami, rozhodne na doporučení Evropské komise o ukončení procedury. Je to podobné jako v nápravné rozpočtové proceduře, jsou tam specifikované další kroky.

Nařízení o vynutitelnosti opatření k nápravě makroekonomických nerovnováh v eurozóně popisuje sankce pro stát eurozóny, který by měl nadměrnou nerovnováhu a dvakrát za sebou nepřijal účinná opatření na doporučení Rady. Takový stát dostane roční pokutu ve výši 0,1 % HDP. Pokud stát dostane pokutu a přijme nápravu během jednoho roku, je mu pokuta vrácena. V opačném případě se tyto pokuty, stejně jako pokuty v nápravné rozpočtové proceduře, stávají příjmem rozpočtu Evropské unie a jsou rozděleny mezi státy eurozóny, které mají dobrou rozpočtovou a makroekonomickou kázeň.

Česká republika má největší problémy se směrnicí k požadavkům na rozpočtové rámce. Teď se na Ministerstvu financí České republiky o této problematice hodně hovoří, protože tam je řada věcí, které se ukazují jako velmi obtížné a citlivé. Nejde o principy, ale o dosti podrobné požadavky, které znamenají změny v rozpočtových postupech. Nynější sankce se týkají jen eurozóny, České republiky se bude týkat další fáze – výdajové programy z rozpočtu Evropské unie.

Závěrečná zpráva Task Force předjímá, že v zásadě bude platit současný dohledový rámec Paktu stability a růstu, který však bude aplikován lepším a více konzistentním způsobem. V preventivní části Paktu stability a růstu budou muset členské státy, které nedosáhly svého střednědobého rozpočtového cíle, snižovat své strukturální saldo ročně o hodnotu převyšující 0,5 % HDP. Evropská komise to navrhuje jen pro eurozónu. V preventivní části navrhuje zpráva Task Force uložení úročeného vkladu až po 6 měsících, když stát nepřijme na doporučení Rady účinná opatření. Evropská komise doporučuje uložení úročeného vkladu hned v okamžiku doporučení Rady.

Task Force doporučuje, aby při rozhodnutí Rady o uvalení nápravné procedury při nadměrném schodku složil stát neúročený vklad pouze tehdy, když už složil úročený vklad v rámci preventivní části. To se liší od návrhu Evropské komise, která navrhla složení neúročeného vkladu hned při vydání rozhodnutí Rady.

Závěrečná zpráva Task Force vyslovila souhlas se zavedením institutu obráceného hlasování v Radě a také souhlas se zavedením minimálních požadavků na národní fiskální rámce do konce roku 2013 s ohledem na požadavky na vládní statistiku, účetnictví, makroekonomické předpovědi apod.

Na závěr uvádím ještě výčet některých nedorozřešených záležitostí. Sem patří stálý krizový mechanismus pro eurozónu, možnost pozastavení hlasovacích práv v Radě – naše vláda je proti pozastavení hlasovacích práv v Radě, protože to pokládá za příliš silné opatření, naopak Němci a Slovinci to hodně prosazují –, a také zohlednění penzijní reformy ve vládní statistice deficitu a dluhu při zahajování procedury při nadměrném schodku.

Diskuse ještě bude pokračovat ve všech orgánech Evropské unie, ve všech členských státech na všech úrovních, vždyť nevyřešených otázek je poměrně hodně. Děkuji za pozornost.

Jiří Malý

Děkuji Ivaně Dostálové za její vystoupení a podrobný popis navrhovaných opatření Evropské unie v oblasti rozpočtového a makroekonomického dohledu a koordinace hospodářských politik. A nyní vystoupím se svým druhým příspěvkem na téma *Vliv globální krize a problémů uvnitř eurozóny na cestu České republiky k euru.*

VLIV GLOBÁLNÍ KRIZE A PROBLÉMŮ UVNITŘ EUROZÓNY NA CESTU ČESKÉ REPUBLIKY K EURU**Jiří Malý**

Začnu z širšího pohledu. Když se podíváme na to, jakým způsobem se globální krize projevila v zemích uvnitř eurozóny a v zemích mimo měnovou unii, tak vidíme, že mezi ekonomikami, které byly nejhůře postiženy krizí, i mezi těmi, které krizí prošly relativně nejhladčeji, s nejmenšími náklady, můžeme najít jak státy, které jsou členy eurozóny, tak státy, které mají svou národní měnu.

Když se podíváme na země eurozóny, které byly nejhůře postiženy krizí, tak tam uvidíme třeba Irsko, které bylo jistou dobu zářným příkladem, ale nakonec se zařadilo do skupiny nejhůře postižených, dále Řecko, Španělsko a Portugalsko. Mezi státy, které jsou mimo eurozónu a mají svou měnu pevně navázanou na euro, bylo nejhůře postiženo z hlediska ekonomického růstu Estonsko, Litva a Lotyšsko. Tyto státy byly také mnohdy dávány za příklad různých liberálních ekonomických reforem, ale jak v Litvě, tak v Lotyšsku prudce poklesl reálný HDP a kromě toho měly oba tyto státy i výrazné rozpočtové deficity. Jak už jsem říkal v dopolední části, Estonsko se přes hluboký propad reálného HDP dokázalo vysokému rozpočtovému deficitu vyhnout a splnilo maastrichtské kritérium 3 % HDP. Ovšem i některé ekonomiky, které měly vlastní měnu a plovoucí měnový kurz – to znamená, že u nich byl teoreticky měnový kurz nástrojem hospodářské politiky –, například Island, Velká Británie, Maďarsko nebo Rumunsko, byly velmi silně zasaženy krizí. Vidíme, že síla zásahu krizí nesouvisí s tím, nakolik byly jednotlivé státy samostatné v měnové oblasti, jestli mohly, nebo nemohly uplatňovat svou měnovou politiku, jestli byly, nebo nebyly členy měnové unie.

Podobně když se podíváme na země, které byly nejméně zasaženy krizí, tak zase vidíme, že jsou tam některé státy eurozóny, například Finsko, Německo nebo Rakousko, které prošly krizí s relativně nízkými rozpočtovými schodky 2,5–3,5 % HDP. To znamená, že buď splňovaly, nebo jenom velmi mírně překračovaly maastrichtské kritérium. Finsko a Německo dokonce v prvním pololetí letošního roku zaznamenávají poměrně rychlý ekonomický růst. Podobně Dánsko, země mimo eurozónu s měnou navázanou na euro, v roce 2009 splnilo maastrichtské kritérium rozpočtového deficitu. Je to severská země s velmi silnou rolí státu v ekonomice. A nakonec je zde i Švédsko, což je zase země, která není v eurozóně a má plovoucí měnový kurz. Švédsko prošlo krizí s relativně nízkými náklady, v roce 2009 mělo velmi nízký rozpočtový schodek 0,9 % HDP, v prvním pololetí letošního roku vykazovalo Švédsko velmi dynamický ekonomický růst, byla to jedna z nej-

dynamičtějším ekonomik v Evropské unii. O Polsku se zde již říkalo, že jako jediná evropská ekonomika si v období globální krize udrželo kladný růst reálného HDP.

Vede se také diskuse, jestli pravicové, nebo levicové vlády spíše inklinují k vytváření rozpočtových schodků, nebo naopak ke zlepšování parametrů rozpočtu. Když si ke každé zemi, ať už dopadla hůře, nebo lépe v době krize, přiřadím politickou orientaci její vlády, tak vidím, že nedostanu jednoznačné výsledky. Jsou země, které provozovaly relativně levicovou politiku, ale i v té může být zakomponovaná nějaká odpovědnost.

Vždycky jde o vztah tří veličin: jaké mám příjmy státního rozpočtu nebo celé soustavy veřejných rozpočtů, jaké mám výdaje a z toho mi vyplyne nějaké saldo. V tomto případě, pokud země má sice vysoké rozpočtové výdaje, ale zároveň má vysoké daně, pak je všechno v pořádku. Například Švédsko, což je skandinávská země s velmi rozvinutým sociálním státem, má nejvyšší daně v celé Evropě. Je tam na toto téma společenský konsensus, lidé proti zdanění výrazně neprotestují, takže potom Švédsko dokáže i s takovým rozsáhlým sociálním státem udržet v době krize rozpočtový schodek na velice nízké úrovni. Naopak u mnohých liberálních ekonomik, jak jsme viděli, rozpočty propadly do hlubokých deficitů. Není to tak jednoznačné, že na základě nějaké ideologie založená politika, ať už pravicověji, nebo levicověji orientovaná, by směřovala k určitému výsledku rozpočtu. Není možné říkat, že by jeden typ politiky směřoval k rozpočtům vyrovnanějším a druhý typ více k rozpočtům schodkovým. Je to diferencovanější a složitější. To je všechno, co jsem chtěl podotknout k obecnější problematice.

A nyní bych se konkrétně věnoval tématu *Vliv globální krize a problémů uvnitř eurozóny na cestu České republiky k euru*. Chtěl bych zdůraznit, že pro Českou republiku platí závazek ze smlouvy o přistoupení k EU, a tedy i ze zakládajících smluv Evropské unie. Tam je závazek, že jakmile splníme všechna konvergenční kritéria, musíme zavést euro. Nemáme žádnou trvalou výjimku jako Dánsko nebo Velká Británie (opt-out), máme pouze dočasnou výjimku (derogaci) na zavedení eura. V současné době zároveň neexistuje žádný platný nebo závazný termín vstupu České republiky do eurozóny. Česká republika má schváleny některé dílčí dokumenty k zavedení eura; o tom již mluvil pan Mráček. Je schválený Národní plán zavedení eura v České republice, který se zabývá technickými, organizačními a právními souvislostmi přechodu na euro. Je zvolen scénář zavedení eura u nás, „velký třesk“, tedy současné zavedení bezhotovostního a hotovostního eura v jednom časovém okamžiku. Každoročně je vyhodnocováno plnění konvergenčních kritérií (stanovených primárním právem Evropské unie) Českou republikou a stupeň ekonomické sladění České republiky s eurozónou (což jsou doplňkové ukazatele, jejichž plnění nevyžaduje primární právo Evropské unie, ale které poskytují další informace o ekonomickém vývoji České republiky).

Tabulka 1 Plnění konvergenčních kritérií Českou republikou (rok 2009)

Konvergenční kritérium	Referenční hodnota	Hodnota dosažená v ČR	Plnění kritéria
Saldo veřejných financí	-3,0 % HDP	-5,8 % HDP	ne
Veřejný dluh	60,0 % HDP	35,3 % HDP	ano
Míra inflace	1,8 %	0,6 %	ano
Dlouhodobá úroková sazba	6,3 %	4,9 %	ano
Stabilita směnného kurzu	národní měna dva roky v ERM II bez devalvace a vnitřního prnutí	česká koruna není v ERM II	ne

Podívejme se na plnění konvergenčních kritérií Českou republikou v loňském roce, za který máme kompletní data. V zakládajících smlouvách EU je fiskální kritérium bráno jako jedno, ale se dvěma číselnými parametry, proto jsem ho tady rozdělil na dvě části, takže sledujeme pět kritérií (viz tabulka č. 1). Saldo veřejných financí jsme nesplňovali, náš schodek zhruba dvojnásobně překračoval referenční hodnotu 3 % HDP; v roce 2009 jsme měli schodek 5,8 % HDP. Naopak veřejný dluh jsme splňovali, byli jsme na 35,3 % HDP, měli jsme rezervu do 60 % HDP; ale tady si musíme uvědomit, že už pro letošní rok se počítá s tím, že se přiblížíme ke 40 % HDP, takže u našeho veřejného dluhu je poměrně silná dynamika růstu. Pokud jde o míru inflace, tu jsme s velkou rezervou splňovali, dosáhli jsme 0,6 %, kritérium bylo 1,8 %. Dlouhodobá úroková sazba v České republice byla v loňském roce v průměru 4,9 %, kritérium bylo 6,3 %, takže to jsme také splňovali, ale nesplňujeme kritérium stability měnového kurzu, protože naše měna není členem mechanismu směnných kurzů ERM II.

V současné době tedy neplníme dvě konvergenční kritéria. Pokud si kritéria rozčleníme na pět částí, tak jsou to dvě z pěti, pokud dvě fiskální bereme jako jeden celek, tak neplníme dvě ze čtyř. Máme nadměrný schodek veřejných financí a nejsme v mechanismu směnných kurzů ERM II. Podle Fiskálního výhledu České republiky z října 2010, který zpracovalo Ministerstvo financí ČR, se náš deficit veřejných financí má pod 3 % HDP dostat až v roce 2013, kdy by měl činit 2,9 % HDP; deficit by se tedy v roce 2013 měl dostat těsně pod referenční hodnotu. Těsně bychom měli podle prognóz toto kritérium splnit. Současná česká vláda se z tohoto důvodu ani ve svém programovém prohlášení neodhodlala nebo neodvážila stanovit nějaký závazný termín přijetí eura v ČR. Podle stanoviska

vlády není aktuální ani zapojení české koruny do mechanismu směnných kurzů ERM II. Rovněž u nás není přijat obecný zákon o zavedení eura, který bude hlavním právním předpisem k zajištění přechodu na jednotnou měnu. Jsou vypracovány pouze základní principy tohoto obecného zákona. Je zde také jedna technická, ale signifikantní věc: neexistuje ani návrh naší národní podoby jedné strany euromincí. Jedna strana euromincí je společná, druhá národní. Zatím národní stranu euromincí vůbec nemáme definovanou.

Pokud jde o vliv krize a současných problémů eurozóny na naši cestu k euru, tak můžeme říci, že naši cestu výrazně zkomplikovaly, jsou výrazně zpomaleny veškeré přípravy na zavedení eura – zvláště legislativní, na technické úrovni také neprobíhají, spíš jsou zde připravovány analýzy apod. Rovněž se zhoršilo plnění konvergenčních kritérií Českou republikou kvůli zvýšení deficitu veřejných financí. Před krizí byly stanovovány různé předpokládané termíny zavedení eura. Při našem vstupu do Evropské unie se hovořilo o cílovém období 2009–2010, které se nesplnilo, protože už v roce 2006 bylo toto cílové období odvoláno; existoval totiž předpoklad, že nesplníme kritérium deficitu veřejných financí. Následně – už neoficiálně – byly uváděny různé termíny zavedení eura: nejprve to byl rok 2012, pak 2013, 2014, 2015. Potom se dokonce hovořilo o roku 2019 a nakonec jsme došli až k tomu, že současná česká vláda raději ani žádný termín nestanovila.

Pro ilustraci toho, jak se vyvíjely názory na náš vstup do eurozóny v době krize a v pokrizovém období, bych uvedl několik citací našich představitelů, ať už politických, nebo ekonomických. V době, kdy u nás teprve nastupovaly důsledky globální krize, ale ve světě už běžela v plném proudu (bylo to 25. října 2008), tak český prezident Václav Klaus prohlásil, že „existence české koruny do jisté míry imunizuje náš bankovní a finanční systém od zbytku světa“.

Viceguvernér České národní banky Mojmír Hampl tvrdil přibližně to samé. 29. října 2008 prohlásil, že „samostatná domácí měna se v čase krize ukázala jako dodatečný „airbag“ bránící okamžitému přelévání finančních potíží k nám“. Když jsme se ale dívali na to, jaké jsou rozdíly v odolávání krizi mezi zeměmi, které měly samostatnou měnu, nebo které byly členy eurozóny, tak jsme viděli, že jednoznačné závěry nemůžeme udělat, protože spousta zemí s národní měnou, se samostatnou měnou bohužel byla krizí velmi silně zasažena a mnohdy víc než někteří členové eurozóny.

Mojmír Hampl pak 28. července 2009 pokračoval ve své argumentaci, ale trochu ji posunul. Řekl: „S přijetím eura bychom neměli spěchat. Načasování vstupu nyní není otázkou života a smrti... Jsem přesvědčen, že rozvíjející se ekonomika by měla přijmout společnou měnu poté, co má za sebou naprostou většinu konvergenčního procesu. To je můj dlouhodobý pohled... Na druhou stranu, když je země v pozici ztráty autonomní domácí měnové politiky, například z důvodu vysokého objemu úvěrů a obecně zadlužení v cizích měnách, pak rozumím snaze vstoupit do měnové unie co nejdříve.“ Takže už se začalo více rozlišovat, že jsou

země, které mají samostatnou měnu, ale mají vysoké zadlužení v zahraničních měnách, jako byly pobaltské státy nebo Maďarsko; u této skupiny zemí se snaha vstoupit do eurozóny začala považovat za pochopitelnou.

Podobně tehdejší viceguvernér, dnes guvernér České národní banky Miroslav Singer 15. dubna 2009 porovnával Českou republiku a Slovensko. Řekl: „Mnozí představitelé průmyslu, vývozců a výrobců aut v poslední době velmi hlasitě přesvědčují českou veřejnost, že by jim s eurem bylo lépe... Příliš silný kurz, se kterým slovenská ekonomika do eurozóny vstoupila, začíná tuto ekonomiku stále viditelněji zatěžovat. Považoval bych za přínosné, kdyby si představitelé exportérů a průmyslu začali ve svých doporučeních ohledně eura tuto skutečnost uvědomovat.“ Když jsme viděli srovnání České republiky a Slovenska, jak jsem ho uváděl dopoledne, tak jsme pozorovali, že v roce 2009 Česká republika měla o něco lepší výsledky než Slovensko. My jsme měli pokles reálného HDP o 4,1 %, Slovensko mělo pokles o 4,8 %; ovšem letos jsme viděli u České republiky růsty reálného HDP v prvním čtvrtletí o 1 % a v druhém čtvrtletí o 2,4 %, ale na Slovensku to byly růsty o 4,6 % a o 5 %. Není tedy tak jednoznačné, že by euro omezovalo růstový potenciál Slovenska. Data o tom takhle jednoznačně nehovoří.

Miroslav Kalousek, tehdy i dnes ministr financí ČR, dne 15. dubna 2009 prohlásil: „Hovoříme-li o letech 2013 a 2014, což jsou podle mého názoru reálné termíny přijetí eura, pak je to věcí politických rozhodnutí, a padne-li takové rozhodnutí, je v silách České republiky ta kritéria dodržet.“ Vidíme, že ještě před rokem a půl se Miroslav Kalousek nestavěl negativně k možnosti, že bychom mohli vstoupit v roce 2013 nebo 2014 do eurozóny. Dnes stojí spíše na straně těch, kteří vstup oddalují, nebo oddalování alespoň nebrání.

Mám tady také názor viceprezidenta Svazu průmyslu a dopravy ČR Martina Jahna z 29. října 2008. To je reprezentant reálné ekonomiky. Ten se naopak i v době krize vyslovil pro přijetí eura. Řekl: „Bylo by mylné se domnívat, že dopady krize budou mírnější pouze proto, že naše země nezavedla euro. Najdeme řadu zemí, které si rovněž uchovávají národní měnu, ale přesto problémy pocítují výrazně. Příkladem může být Maďarsko, Ukrajina nebo Island... Aktuálně nevidím žádnou konkrétní úlevu, kterou by koruna proti krizi přinášela. Zůstáváme malou otevřenou ekonomikou s exportem především do zemí Evropské unie. I nadále se dá očekávat rozkolísaný kurz koruny s tendencí k nepřiměřenému posilování, útoky finančních spekulantů a nejistota pro přímé zahraniční investory. To vše přinese další problémy českému průmyslu, který by proto výrazně přivítal termín brzkého zavedení eura.“ Vidíme, že představitel Svazu průmyslu a dopravy ČR, tedy reprezentant reálné ekonomiky je spíše pro zavedení jednotné měny a že některé jeho prognózy se naplňují, například současné posilování koruny vůči euru.

Podívejme se na názory vyslovené v letošním roce, tedy v době, kdy už se z krize částečně vymaňujeme. Pro ilustraci jsem zvolil tři citáty prezidenta Václa-

va Klause. První je z 22. dubna 2010 a prezident v něm opakuje to, co říká stále: „Do existence společné evropské měny... bylo investováno tolik politického kapitálu, že v – pro mne představitelné – budoucnosti určitě opuštěna nebude. Bude pokračovat, ale za nesmírně vysokou cenu.“ To říkal Václav Klaus už v přednášce z roku 2003, o níž jsme hovořili dopoledne.

2. května 2010 k tomu prezident ČR dodal: „Možná teď někoho překvapím, ale říkám, že Česká republika patří do něčeho, co bych klidně nazval německým ekonomickým prostorem. Dýchá podobným způsobem jako ostatní země v tomto německém ekonomickém prostoru. A v tomto smyslu si myslím, že by pro Českou republiku mohlo být výhodné, aby spolu s tímto prostorem vytvořila společnou měnu. Jiná úvaha je, jestli do toho patří třeba i Portugalsko.“ Tady vidíme určitý posun názoru.

Podívejme se ještě na vyjádření Václava Klause z 22. září 2010: „Teď je to nevýhodné, čímž nechci říct, že to je naprosto vyloučené. Já si velmi dovedu představit, že v relativně brzké době se Česká republika rychle dotáhne na některé sousední západoevropské země, a pak si dovedu představit, že by zavedení eura v České republice mohlo být efektivní.“ Když toto říká euroskeptik jako Václav Klaus, tak to určitě říká v nějakém politickém kontextu, do kterého my nevidíme; děje se něco, co ho přimělo posunout názor na zavedení eura v České republice.

Mám tady také názory představitelů reálné ekonomiky, které se nezměnily. Velké firmy, exportní firmy, nadnárodní firmy jsou pro zavedení jednotné měny. Například Radek Špicar, ředitel vnějších vztahů společnosti Škoda Auto, 4. února 2010 prohlásil: „Rozkolísanost české koruny způsobuje Škodě Auto stejně jako většině tuzemských exportérů velké problémy.“

Již jsem uváděl v diskusi, že z průzkumu Česko-německé obchodní a průmyslové komory, který byl publikován 16. září 2010, vyplývalo, že přes 90 % německých firem, které působí v České republice, požaduje, aby vláda ČR co nejdříve stanovila termín pro přijetí eura. Člen představenstva Česko-německé obchodní a průmyslové komory Bernard Bauer k tomu 16. září 2010 dodal: „Kolísání směnného kurzu znemožňuje zahraničním investorům spolehlivě a dlouhodobě plánovat a způsobuje nejistotu... Dodnes tu je bohužel stále situace, kdy nemáme žádné datum přijetí eura. Je to jeden z nejdůležitějších problémů ekonomiky, která se orientuje na vývoz... Proto se firmy shodují a říkají, že potřebují naléhavě euro... Je nutné, aby vláda alespoň určila datum, kdy by se mělo euro přijmout. Ať už to bude rok 2014, nebo 2017, nebo jindy, to nehraje v současné chvíli tak velkou roli.“ Vidíte, že tlak představitelů reálné ekonomiky na zavedení eura tady pořád existuje.

Když to shrneme, můžeme říci, že globální krize a problémy v eurozóně sice oddálily zavedení eura v České republice, že neexistuje žádný závazný termín vstupu ČR do eurozóny, ale na druhé straně vidíme, že představitelé firem, představitelé reálné ekonomiky, představitelé organizací, které významně repre-

zentují ekonomickou sféru, vyvíjejí tlak na zavedení eura v České republice. V názorech našeho prezidenta došlo k určitému posunu, což je asi důležitý signální prvek. A zároveň stále platí závazek pro Českou republiku zavést euro po splnění všech konvergenčních kritérií. Když vezmu v úvahu fiskální výhled, technické parametry zavedení eura a legislativní přípravy nezbytné pro zavedení jednotné měny, tak docházím k závěru, že asi nelze očekávat vstup České republiky do eurozóny před rokem 2015. Ale v následujícím období zřejmě ano. Pokud se situace v eurozóně zklidní, tak zřejmě ani Česká národní banka, ani česká vláda tlaku na zavedení eura – zejména ze strany reálné ekonomiky – nebude moci už dále odolávat. To je z mé strany všechno. Děkuji vám za pozornost.

Nyní bych předal slovo poslednímu přednášejícímu, panu Karlu Mráčkovi, který promluví na téma *Pohledy finančního a nefinančního sektoru na zavedení eura v České republice*. Prosím, máte slovo.

POHLEDY FINANČNÍHO A NEFINANČNÍHO SEKTORU NA ZAVEDENÍ EURA V ČESKÉ REPUBLICE

Karel Mráček

Na závěr předchozího příspěvku mohu docela dobře navázat, protože se teď podíváme na to, jaké jsou pohledy různých zájmových skupin na zavedení eura. Tyto pohledy nejsou úplně stejné ani uvnitř finančního sektoru, ani uvnitř sektoru nefinančního. Přirozeně někomu to více, někomu méně prospěje, takže je dobré podívat se na to z hlediska bilance nákladů a výnosů vstupu do eurozóny.

Začneme u finančního sektoru, a to u komerčních bank. Pochopitelně ony si posuzují a hodnotí svoje náklady a výnosy ze zavedení eura. Zavedení eura pro komerční banky bude představovat určité náklady, zejména pokud jde o bezhotovostní platební styk, přechod od korunového k eurovému, a velký dopad bude mít rozsáhlý převod korunových účtů na eurové, neboť v současné době je převážná většina účtů vedených bankami v korunách. U korunových účtů se bude muset dělat konverze na eurové účty. Více než 95 % plateb u nás jsou tuzemské platby mezi bankami v České republice, takže naprostá většina platebního styku pořád běží uvnitř země. To se bude muset transformovat na euro. To je rozsah bezhotovostního platebního styku. S tím jsou pochopitelně spojené náklady na převod nebo hromadnou změnu z koruny na euro ve všech bankovních systémech, které vedou účty a zpracovávají transakce. To jsou náklady na převod systémů platebního a zúčtovacího styku na základě scénáře „velkého třesku“. To chce důkladnou přípravu předem.

Zhruba šest měsíců před zavedením eura bude znám přepočítací koeficient a v této době by měla být zahájena implementace duálního zobrazování počátečního a konečného zůstatku na účtech v koruně a v euru. To znamená, že šest měsíců předtím, než se zavede euro, byste měli dostávat na výpisech z účtu počáteční a konečný zůstatek jak v eurech, tak v korunách. Pokud v té době budou probíhat směnárenské operace, tak ty se budou realizovat podle aktuálního kurzu. Abyste si představili, co je s touto záležitostí spjato, je dobré si uvědomit, že se celá věc dotkne i spolupráce finančního sektoru s Českou poštou. SIPO a podobné věci si vyžádají jisté úpravy, aby se to všechno konvertovalo na euro. Konverze nebude jen u účtů, ale i u platebních karet a jiných platebních instrumentů jako šeků, směnec apod. Pochopitelně zavedení eura jako měny v České republice bude spojeno také se změnami v informačních systémech bank, v oblasti elektronického bankovníctví. Banky také budou muset v době před zavedením eura vydat nové ceníky, které budou obsahovat duální ocenění. To je možné dělat ve variantách. Buď udělat jeden ceník, kde bude cena poplatku v koruně a v euru, nebo vydat dva ceníky, jeden

korunový a jeden eurový. Průběžně budou banky muset informovat klienty, tím jim také vzniknou náklady. Toto se týkalo opatření bezhotovostního styku. Situace se výrazně změní, jakmile dojde k zavedení eura do hotovostního oběhu. Náklady budou vyžadovat opatření logistické povahy, dodávky hotovosti, stahování koruny z oběhu apod. To všechno bude dopadat na banky a pochopitelně se tady objevuje otázka, zda se zavedení eura projeví ve zvýšení nákladů pro klienty bank. Banky by třeba mohly uvažovat o vyšších poplatcích. Budou to asi těžko moci hned udělat, ale je možné, že s odstupem času se budou snažit nějakým způsobem své náklady na zavedení eura vykompenzovat. Takové riziko tady existuje. Jinak musíme mít na paměti, že dopady pocitů i další finanční instituce, nejde jen o banky, náklady přinese třeba konverze cenných papírů, plno práce budou mít pojišťovny. To jsou náklady, které se mohou ve finančním sektoru objevit.

Celý proces bude mít také dopady na výnosy finančního sektoru. Dopady na výnosy bank budou především v tom, že se významně sníží poplatky ze zahraničního platebního styku. Zahraniční platby oproti tuzemským jsou dražší a složitější a právě tím, že vstoupíme do eurozóny, tak se stanou levnějšími a jednoduššími. Jedním z požadavků na členské země po vstupu do eurozóny je také to, že se musí zapojit do systému SEPA (Single Euro Payments Area). To znamená, že platby v rámci eurozóny budou považovány za tuzemské a jako tuzemské zpoplatňovány. Když budete posílat něco z Brna do Prahy, nebo na Slovensko, do Finska, nebo do Francie, tak to všechno bude tuzemská platba podle jednotného tarifu. Některé banky v České republice se již do tohoto systému zapojily. Popis systému SEPA je uveden na obr. č. 1. Víze jednotné Evropy v platebním styku byla zformulována v roce 2002, kdy evropské banky a asociace vydaly prohlášení o tom, že Evropa bude v podstatě jednotnou oblastí pro platby. Platby v eurozóně budou domácími platbami. SEPA se týká pouze plateb v euru, pro ně byly udělané právní úpravy a přijata směrnice. U nás byla tato směrnice implementována do nového zákona o platebním styku. Technicky se to v Evropské unii realizuje od roku 2008. Některé banky u nás, třeba UniCredit apod., se nějakým způsobem do tohoto systému zapojují. Banky budou mít menší počet účtů a to bude mít dopad na poplatky získané za vedení účtů. Banky tedy budou mít nižší výnosy z této položky své činnosti. Ještě si vzpomínám, že když se zavádělo 1. 1. 1999 euro, tak tady zanikaly účty s německou markou, rakouským šilinkem, francouzským frankem, italskou lirou apod. a banky inkasovaly ztráty na výnosech, které měly předtím. Když firma vyvážela do několika zemí, tak měla pro každou speciální účet; se zavedením eura se počet firemních účtů podstatně zredukoval. Kdybychom to vzali v současnosti, tak odhadované výnosy bank v oblasti platebního styku a účtů, které by byly zavedením eura dotčeny, se pohybují mezi 20 a 30 miliardami korun. To není tak malá částka, když si uvědomíme, že to může obnášet zisky tří našich největších komerčních bank. Potom je zde ještě jedna věc, která stojí za zmínku, a sice úroková marže; rozdíl mezi úrokovými výnosy a náklady je u nás vyšší, než je obvyklé v eurové oblasti. Na tom také banky vydělávají. A nezazněla tady ještě jedna věc,

Obr. 1 Jednotná oblast pro platby v eurech (SEPA)**SEPA – JEDNOTNÁ OBLAST PRO PLATBY V EURECH**

- Víze SEPA (Single Euro Payments Area) byla zformulována v roce 2002, kdy evropské banky a asociace vydaly následující prohlášení:
„My, evropské banky a Asociace evropského úvěrového sektoru:
– sdílíme společnou vizi, že platby v Evropě jsou domácími platbami,
– spojujeme své síly s cílem naplnit tuto vizi k užítku evropských klientů, průmyslu, jakož i bank, a proto
– zavedeme naši „Jednotnou oblast pro platby v eurech“.
- Cílem SEPA je integrovat platební styk v EU tak, aby klienti při platbách v budoucnu nemuseli rozlišovat, zda se jedná o platbu vnitrostátní nebo přeshraniční, pro obě mají platit stejné základní podmínky. SEPA se týká pouze plateb v eurech.
- Nutným předpokladem vzniku Jednotné oblasti pro platby v eurech je harmonizace právního prostředí v EU. Tento potřebný právní rámec zakotvila směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2007/64/ES o platebních službách na vnitřním trhu. V České republice byly požadavky směrnice promítnuty do nového zákona o platebním styku (č. 284/2009 Sb.), účinného od 1. listopadu 2009. Postupná realizace v EU od roku 2008.

a to je ta, že podnikatelská sféra musí používat nástroj, který banky nabízejí, a to je zajištění proti kurzovému riziku. To odpadne, protože podnikatelé už nebudou muset zajišťovat vývoj kurzu koruny k euru. Výnosy z tohoto nástroje pro banky odpadnou.

Zastavím se ještě u pozice České národní banky k přijetí eura Českou republikou. Česká národní banka zdůrazňuje, že přijetí eura bere jako politické rozhodnutí. My jsme tady dneska diskutovali o tom, že v rozhodování o tomto problému hrají politické a ekonomické důvody roli tak 50:50. Je třeba vidět, že dnešní složení bankovní rady ČNB je euroskeptické, bankovní rada ČNB ve svém celku nemá příliš chuti zavádět u nás euro, i když uznává, že v některých momentech by to bylo přínosné. Tento postoj je ovlivněn i tím, že si členové bankovní rady uvědomují, že ztratí rozhodovací prostor v oblasti samostatné měnové politiky, že se zánikem české koruny zanikne i pravomoc České národní banky provádět měnovou politiku. Tu bude provádět Evropská centrální banka z hlediska eurozóny jako celku, nikoliv podle aktuálních potřeb české ekonomiky. To je považováno i za určité ochuzení nástrojů makroekonomické stabilizační politiky. Ovšem musíme si uvědomit, že česká ekonomika je po obchodní a finanční stránce velmi otevřená,

takže je tady stejně už dnes výrazné omezení autonomního rozhodování o domácích úrokových sazbách. Už se zde hovořilo o tom, že když vstoupí do finančních hrátek s korunou světoví hráči typu Goldman Sachs, tak Česká národní banka nemůže proti jejich strategiím nic moc dělat, nemůže třeba udržet úrokové sazby nebo měnový kurz podle svých představ.

Dosud jsme se věnovali pohledu ze strany finančního sektoru, z hlediska jeho dvou stupňů: jak centrální banky, tak komerčních bank. Teď se na zavedení eura v České republice podíváme pohledem nefinančního sektoru, kam patří podniky reálné ekonomiky. Musíme vycházet z toho, že je tady skutečně vysoká obchodní a vlastnická provázanost české ekonomiky s eurozónou. Po vstupu Slovenska do eurozóny už můžeme říci, že téměř 70 % českého vývozu směřuje do zemí eurozóny a více než 50 % dovozu je právě z těchto zemí. To je aktuální stav. Vysoký je u nás podíl přímých zahraničních investic ze zemí eurozóny. Podniky pocítují dlouhodobě apreační trend měnového kurzu české koruny k euru. Projevuje se to v nižších ziscích, je zde reálné riziko dopadu na zaměstnanost a obchodní bilanci. Bylo tady ukázáno na řadě výroků, že podniky bojují za to, aby bylo euro přijato. Nicméně i mezi podniky jsou určité rozdíly v pohledu na euro. Úhel pohledu závisí na tom, zda je podnik spíše exportující, nebo importující. Pokud podnik exportuje, třeba jako subdodavatel, tak by samozřejmě na zavedení eura u nás vydělal. Když importuje, tak je situace jiná. Silná koruna je pro dovoz výhodná. Subdodavatelé, kterých je u nás hodně, mají pochopitelně ze sílící koruny určité obavy. Obávají se, že pro dodávku může být použita některá jiná firma v zahraničí, která obchoduje v euru. Pohled také závisí na velikosti podniku. V nefinančním sektoru jsou různé segmenty, jsou zde velké, střední i malé podniky a pro každý segment může být dopad zavedení eura různý. Mohlo by se říci, že zájem na zavedení eura trochu ustoupil do pozadí v souvislosti s hospodářskou recesí; nicméně tady bylo ukázáno na řadě výroků některých představitelů podnikatelské sféry, že to tak úplná pravda není. Spíše to byla mediální záležitost. Média tyto věci neuváděla v celé složitosti. Ale když se podíváme na dokument Svazu průmyslu a dopravy ČR, který byl v letošním roce publikován a který nese název *Agenda 2010: 10 priorit pro budoucnost ČR*, tak v něm zaznívá následující požadavek: „Vytvořit nejpozději do roku 2012 podmínky pro přijetí společné evropské měny jako důležitého předpokladu pro posílení exportních aktivit České republiky. Podílet se na formulování pravidel pro fungování společné měny a jejich dodržování.“ Svaz průmyslu a dopravy ČR, který reprezentuje největší podniky v České republice a velkou část podniků u nás, nadále akcentuje přijetí eura co nejdříve. Podporu získalo euro i ze strany Hospodářské komory České republiky. Ale pokud jde o Asociaci malých a středních podniků a živnostníků ČR, je situace jiná. Asociace je sdružením spíše drobnějšího podnikání a tato organizace provedla v květnu 2010 průzkum, který přinesl zajímavé výsledky a který se rozhodně jednoznačně nevysslovil pro rychlé zavedení eura. Jen 20 % malých a středních podnikatelů si přeje rychlé zavedení eura. Když se podíváme na to, kdy průzkum probíhal, a posoudíme situaci, jaká

v té době byla, tak můžeme říci, že ve výsledcích průzkumu se zřejmě projeví vlivy hospodářské recese a určité obavy spojené s Řeckem a s diskusí, jak mu pomoci. Nenalhávejme si, že u nás pocítujeme velkou solidaritu a ochotu výrazněji finančně pomoci. Dále se na průzkumu projevil fakt, že většina malých firem neexportuje, takže zavedení eura nepovažuje za aktuálně nutné.

Když se podíváme na bilanci nákladů a výnosů pro podnikovou sféru, sféru reálné ekonomiky, tak vidíme, že přechod na euro představuje v podnikovém sektoru určitě nemalé vynaložené náklady, i když vesměs jednorázové. Musí se upravit informační systémy, bude se muset přeceňovat zboží, vydávat nové cenové katalogy, upravovat smlouvy, faktury a další nástroje, budou se muset vyškolit zaměstnanci a bude zde mnoho dalších úkonů, které se budou muset udělat a které jsou spojené s náklady. A každý podnik si bude tyto náklady hradit z vlastních zdrojů; to jsme si říkali dopoledne. Když se na to nebudeme dívat ze strany finančního účetnictví, ale manažerského pojetí účetnictví a manažerského pojetí nákladů, tak nemůžeme uvažovat jenom o explicitně uváděných vynaložených nákladech, ale musíme započítat i s odkladem zavedení eura spojené náklady ušlých příležitostí. Ušlé příležitosti se v manažerském pojetí nákladů berou také jako náklad. V tomto smyslu i nižší výnos z exportu, pokud se odloží přijetí eura, je velice důležitý náklad. Jsou tady pochopitelně určité náklady, ale dojde také k určitému přerozdělení, přesunu výnosů. V podnikové sféře, v reálné ekonomice se také projeví, že v důsledku změn bude zahraniční platební styk najednou tuzemským platebním stykem, že odpadne nutnost zajištění proti kurzovému riziku atd. To znamená, že podniky budou mít trvale nižší bankovní náklady. A pak jsou tady trvalé výnosy, které souvisejí s exportem, s měnícími se podmínkami a s tím, že se tady objeví šance na větší obchodování v rámci jednotného vnitřního trhu. O tom svědčí třeba výroky, které tady byly učiněny ze strany představitelů německých podniků, které spolupracují v rámci Česko-německé obchodní a průmyslové komory, jak to uváděl můj kolega Jiří Malý.

Jak se na problém zavedení eura v České republice dívá široká veřejnost? To se dá zjistit pouze průzkumy. Průzkumy na toto téma provádí agentura STEM, provádí je od roku 2005 a vychází to tak, že postoj české veřejnosti k euru se zhoršuje. V roce 2010, v posledním průzkumu v říjnu 2010 byla podpora zavedení eura nejnižší od roku 2005. Proti zavedení eura se vyslovilo 70 % respondentů, určitě proti bylo 38 %, spíše proti 32 %. Naopak určitě pro zavedení eura bylo 9 % a spíše pro 21 %. Tedy 30 % respondentů se vyslovilo pro zavedení eura. Musíme vidět, že odpovědi respondentů může ovlivnit to, jak jsou formulovány v sociologických průzkumech otázky; velký vliv má sama formulace otázky, ale také to, v jakých souvislostech je otázka uvedena, s jakými jinými otázkami je zkombinována. Pro výsledek průzkumu je pak velmi důležitá interpretace. Také je pro výsledek průzkumu důležité, v jaké době se koná, které ekonomické, politické a sociální problémy jsou v době jeho konání významné. Na poslední průzkum STEMu mohly mít vliv zprávy, že stabilitu eura ohrožuje zadluženost některých členských států

eurozóny a nedůvěra bank v jejich solventnost. To jsou faktory, které mohly ovlivnit názory respondentů. Na druhé straně stojí fakt, že podle téhož průzkumu 70 % respondentů se cítí být Evropany; toto číslo se v čase nemění. V perspektivní budoucnost Evropské unie věří jen 48 % respondentů. Korelace mezi přijetím eura a pozitivním, nebo skeptickým vnímáním Evropské unie zřejmě existuje. Významným ovlivňujícím faktorem je riziko vnímané inflace, jsou to obavy, že euro může přinést inflaci, že se částečně znehodnotí úspory apod. Tady vidíte, jak důležitá jsou opatření proti zvyšování cen a jak důležitá bude správně a důrazně vést komunikační aktivity, komunikační kampaně. Účinné komunikační aktivity by neměly být plošné, ale měly by respektovat odlišnosti subjektů. Z těchto kampaní by mělo být zcela zřetelné, co se bude dělat pro ochranu občana, co se bude dělat pro ochranu spotřebitele, aby na procesu zavádění eura netratil. To by bylo z mé strany všechno. Děkuji za pozornost.

DISKUSE

Jiří Malý

Dámy a pánové, dospěli jsme k závěru. Chtěl bych se zeptat, jestli má někdo ještě nějakou připomínku nebo dotaz k probíraným tématům.

Pavel Špaček

Jako student NEWTON College jsem o přestávce s kolegy diskutoval o jednom tématu a na to teď navážu. Chtěl bych se zeptat, jak se díváte vy osobně na to, co udělalo Slovensko prostřednictvím premiérky Radičové. Jak vy hodnotíte to, že Slovensko odmítlo participovat na řešení problému řeckého státního dluhu? Děkuji.

Jiří Malý

Samozřejmě Slovensko je v současné době z hlediska ekonomické úrovně nebo HDP na obyvatele nejslabším členem eurozóny, je z těchto hledisek nejchudší zemí, proto se odmítlo podílet na řešení problémů řecké ekonomiky. Na druhou stranu jestliže se země v nějaké fázi, tj. za bývalé slovenské vlády ještě před premiérkou Radičovou, domluvily, že by pomoc Řecku měly poskytnout, tak následující vláda by to měla nějakým způsobem respektovat. Z politického hlediska je to samozřejmě značný problém. A dalším faktorem při rozhodování o poskytnutí pomoci Řecku je fakt, že se kromě pomoci ad hoc také vytvořil dočasný stabilizační mechanismus do roku 2013, to jsou tedy dva mechanismy. Jeden je přímo pro pomoc Řecku, ten byl vytvořen jen pro tuto zemi, to je 110 miliard eur, a potom je zde 750 miliard eur pro všechny potenciální příjemce z eurozóny, tzv. mechanismus finanční stabilizace a fond finanční stability. Ten se může uplatnit, kdyby padlo Irsko nebo Portugalsko apod. Ten už Slovensko schválilo, ale na pomoc pouze pro Řecko odmítlo dát peníze, tam si svoji pozici nadále drží. Je otázka, co by se stalo v případě, kdyby se Slovensko eventuálně také později dostalo do nějakých potíží. To nemůžeme vyloučit, protože vidíme, že i země, které na tom byly velmi dobře jako třeba Irsko, najednou spadly úplně na dno. Ani současné slovenské výsledky nemusejí indikovat, že budou v budoucnu vždy stejné, že Slovensku bude všude vycházet jako dosud. Myslím si, že je to riskantní krok, protože v případě potíží se Slovensko může připravit o solidaritu ostatních členů eurozóny, tyto země mu v tíživé situaci asi nebudou chtít příliš vyjít vstříc. Také se bude jednat o novém rozpočtovém rámci Evropské unie, o tom, jak se budou rozdělovat po roce 2013 peníze ze společného rozpočtu Evropské unie.

Postoj Slovenska k pomoci Řecku může mít při vyjednávání o rozpočtu určitý dopad na jeho pozici, protože každá země si vyjedná celkový finanční rámec a při tom mohou být činěny Slovensku určité komplikace. Slovensku se jeho postoj může jinou stranou vrátit, já bych tohle nedělal. Myslím si, že 800 milionů eur, které by mělo zaplatit, není tak horentní částka. Její neposkytnutí může zapříčinit, že mohou přijít v budoucnu o více. Z dlouhodobého hlediska to pro ně může být problém.

Ještě jeden dotaz.

Libor Kyncl

Mám dotaz také přímo na vás. Mluvil jste o jednotlivých zemích, o jejich situaci a mě by zajímalo, jestli byste mohl uvést něco k Francii, protože, pokud jsem zaregistroval, tu jste nezmínil. A mám i další dotaz. Česká republika není členem mechanismu směnných kurzů ERM II. Myslíte si, že je pro nás v současné době nemožné z ekonomického hlediska do tohoto mechanismu vstoupit, nebo to, že tam nevstupujeme, je jen politické rozhodnutí? Je situace taková, že bychom mohli, ale my nechceme? A ještě otázka pro pana kolegu, který mluvil jako poslední. Jaký efekt by měl vstup do eurozóny pro investory? Co by náš vstup znamenal pro lidi, kteří jsou v České republice a nyní investují, jak se pro ně změní situace, až bude zavedeno euro? Děkuji.

Jiří Malý

Nejprve Francie. Pro ni nebyl dopad krize tak vyhraněný ani na pozitivní, ani na negativní straně. Nebyl tam výrazný negativní dopad, ale nebylo to ani tak, že by úplně hladce prošla krizí. Pokud jde o pokles reálného hrubého domácího produktu, tak Francie v roce 2009 vykázala pokles o 2,6 %, takže patří k méně zasaženým zemím. Stejný pokles měly i Spojené státy americké. To je obecně relativně slušný výsledek, protože spousta zemí poklesla o 5 % a více. Pokud jde o rozpočet, tak Francie měla v roce 2009 deficit 7,5 % HDP, takže se pohybuje na hraně a není mezi nejhoršími, kteří měli přes 10 % HDP. Z hlediska ekonomického růstu patří Francie k méně zasaženým zemím, ale z hlediska rozpočtu už byla mezi těmi, které byly zasaženy více. Proto jsem ji nezmiňoval, protože nebyla v těch krajních pólech.

A nyní k druhé části vašeho dotazu, k možnostem a době, kdy by mohla a měla Česká republika vstoupit do ERM II. Zatím neplníme fiskální maastrichtské kritérium, takže otázka vstupu není naléhavá. A měli bychom při odpovědi na tuto otázku uvážit také hodnotu směnného kurzu české koruny k euru, která se odrazí i v přepočítacím koeficientu. Pokud by Česká republika v současné době vstoupila do ERM II a byl by zachován trend dlouhodobě posilujícího kurzu české koruny, tak by to nebyl problém. Spíš je za tím politické rozhodnutí, protože kdybychom už v ERM II byli a pak měli fiskální kritérium v pořádku, tak bychom museli euro

podle Smlouvy zavést. Takhle, když jsme mimo mechanismus směnných kurzů ERM II, tak nemáme povinnost ho zavádět.

Karel Mráček

Na otázku, jaký efekt by měl vstup České republiky do eurozóny pro investory, bych odpověděl stručně. Pokud se investovalo do zemí eurozóny, tak cenné papíry byly vedeny v eurech, takže tam by problém nebyl. Pokud půjde o úplně jiné měny, například o investice do dolarové oblasti, tak tam se to bude přepočítávat zjevně podle kurzu euro versus dolar. Když by to bylo na našem trhu v korunovém vyjádření, tak to také není problém, provede se konverze, přepočítá se to podle koeficientu koruna versus euro.

Jiří Malý

Také bych něco podotknul k problematice investorů. Pro ně je problém, že když přijdou o další měnu ve svém investičním portfoliu, tak musí portfolio trochu restrukturalizovat, protože se jim změní výnosové křivky, určité vztahy mezi výnosem a rizikem apod. Když jsem mluvil o tom, že česká koruna dlouhodobě posiluje, tak bychom si měli uvědomit, že trend posilování začal až po zavedení eura. Před zavedením eura koruna naopak dlouhodobě oslabovala. Je vidět, že když spousta měn v Evropě zmizela, tak najednou si na finančních trzích všimli české koruny, začali do ní investovat, a to je jeden z důvodů, proč se koruna drží na relativně silných úrovních.

Vidím, že už další dotazy nejsou, takže to už bude opravdu vše. Chtěl bych všem poděkovat za účast, že jste zde vydrželi až do těchto pozdních hodin. Chtěl bych také poděkovat všem přednášejícím, ale také dalším členům realizačního týmu, mezi nimi panu Hynku Opoleckému a panu Václavu Votýpkovi, kteří se podíleli na organizaci našeho semináře. Samozřejmě děkuji i dalším spolupracovníkům z NEWTON College za organizační podporu. Připomínám, že zhruba do tří až čtyř týdnů byste měli obdržet poštou certifikát za absolvování tohoto semináře a zhruba do tří měsíců, to znamená v průběhu února příštího roku, byste měli dostat souhrnnou publikaci, kde bude jak úvodní výkladový text, tak redigovaný přepis všech přednášek a všech diskusních příspěvků pronesených na tomto semináři. Příští seminář bude za půl roku. Bude se věnovat tématu letos ukončené Lisabonské strategie a nové strategie Evropa 2020. Ještě jednou děkuji za pozornost a na shledanou.

**Společná evropská měna,
ekonomický růst
a sociální soudržnost**

Souhrnná publikace z vědeckopopularizačního semináře
pořádaného
dne 12. listopadu 2010 v Moravském zemském muzeu v Brně
vysokou školou NEWTON College, a. s.

Vědeckopopularizační seminář byl realizován
jako klíčová aktivita projektu
Podpora šíření poznatků výzkumu evropské integrace
(reg. č. CZ.1.07/2.3.00/09.0128),
který je spolufinancován Evropským sociálním fondem
a státním rozpočtem České republiky prostřednictvím
Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Vydalo Vzdělávací středisko na podporu demokracie,
Ječná 2, 120 00 Praha 2

Vytiskla tiskárna
SV, spol. s r. o., Na Louži 1/947, Praha 10

1. vydání, Praha 2010

ISBN 978-80-904281-5-7